МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ

STU STATE TAX UNIVERSITY

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ В УМОВАХ КРИЗОВОГО СУСПІЛЬСТВА

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ
Ювілейної X Міжнародної науково-практичної конференції

23–25 квітня 2025 року

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ В УМОВАХ КРИЗОВОГО СУСПІЛЬСТВА

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ
Ювілейної X Міжнародної науково-практичної конференції

23–25 квітня 2025 року

ЕЛЕКТРОННЕ ВИДАННЯ

Ірпінь
2025

УДК 159.922(06)
ББК 88.5я431
А 43

Рекомендовано до друку Вченою радою
Державного податкового університету
(протокол № 17 від 26 червня 2025 р.)

А 43 **Актуальні проблеми психологічної та соціальної адаптації в умовах кризового суспільства** [Електронне видання] : збірник матеріалів Ювілейної X Міжнародної науково-практичної конференції, м. Ірпінь, 23–25 квітня 2025 року. – Ірпінь : Державний податковий університет, 2025. – 388 с. – PDF-формат ; мережеве видання ; інституційний репозитарій.
ISBN 978-966-337-767-4

У матеріалах Ювілейної X Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми психологічної та соціальної адаптації в умовах кризового суспільства» висвітлюються теоретико-методологічні та практичні питання розвитку гуманітарного знання як складової гармонійного розвитку особистості; соціально-філософського та політичного осмислення проблем адаптації в умовах кризового суспільства: український і міжнародний досвід; соціологічного та соціально-психологічного вимірів адаптації особистості в умовах сучасного глобалізованого суспільства; соціалізації особистості як освітньої та соціально-педагогічної проблем; психолого-педагогічного забезпечення освітнього процесу: сучасні проблеми та виклики; особливості професійної освіти в Україні та світі: сучасні тенденції психологічної допомоги особистості в умовах кризового суспільства.

Зміст матеріалів віддзеркалює актуальні питання теоретичних і прикладних досліджень, спрямованих на вирішення проблем конструювання життєдіяльності особистості в контексті відновлення внутрішнього потенціалу за рахунок особистісного ресурсу.

Матеріали науково-практичної конференції розраховані на наукових працівників у галузі психології, соціології, педагогіки, професійної освіти, викладачів, аспірантів, студентів, а також на практичних психологів, соціальних педагогів, соціологів і соціальних працівників.

За зміст поданих матеріалів несуть відповідальність їхні автори.

УДК 159.922(06)
ББК 88.5я431

ISBN 978-966-337-767-4 © Державний податковий університет, 2025

ЗМІСТ

МАТЕРІАЛИ УЧАСНИКІВ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

Бенюх Олександр Григорович, Калениченко Руслан Арсенович
ОПТИМІЗАЦІЯ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО
КЛІМАТУ РІЗНИХ КОЛЕКТИВІВ В УМОВАХ ВІЙНИ 20

Беняс Володимир Вікторович, Чупрій Леонід Васильович
СХІДНИЙ ВЕКТОР РОЗШИРЕННЯ НАТО:
ВПЛИВ НА ПОЛІТИЧНУ АДАПТАЦІЮ
КРАЇН ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНОЇ ЄВРОПИ 24

Бєлокопитов Нікіта Сергійович, Плоский Віталій Олексійович
АРХІТЕКТУРА АДАПТАЦІЇ: МОДЕЛЮВАННЯ
ШКІЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА НА ЗАСАДАХ СТАЛОГО
РОЗВИТКУ В УМОВАХ КРИЗОВОГО СУСПІЛЬСТВА 27

Білас Тарас Мирославович, Ярас Володимир Ігорович
КОМПЕТЕНТНІСНО-ОРІЄНТОВАНЕ НАВЧАННЯ
У ВИЩІЙ ШКОЛІ: ВІД ЛЕКТОРА ДО ФАСИЛІТАТОРА
НАВЧАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА 29

Богдановський Дмитро Ігорович, Богдановський Ігор Валерійович,
Льовкіна Олена Геннадіївна
ПРОБЛЕМИ ЖІНОЧОЇ ЗЛОЧИННОСТІ В СУЧАСНОМУ СВІТІ 31

Бондарев Костянтин Олегович, Руденко Микола Васильович
АУТЕНТИЧНІ ПРАКТИЧНІ ВПРАВИ ТА КОМАНДНА
ВЗАЄМОДІЯ ЯК КЛЮЧОВІ ЧИННИКИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ
СТУДЕНТІВ В УМОВАХ КРИЗОВОГО СУСПІЛЬСТВА 34

Бондаренко Наталія Петрівна
ІННОВАЦІЇ У ВИЩІЙ ОСВІТІ: ПРОЄКТНЕ НАВЧАННЯ
ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ
ТА НАВИЧОК ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ 37

Бондарчук Павло Сергійович
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УМОВ ДЛЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО
ВІДНОВЛЕННЯ ЯК ЗАПОРУКА ЗБЕРЕЖЕННЯ
ГРОМАДЯНСЬКОЇ АКТИВНОСТІ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА 39

Волох Юрій Леонідович, Кириченко Михайло Анатолійович
АКТУАЛЬНІСТЬ ЗАЛУЧЕННЯ ПРАКТИЧНОГО
ДОСВІДУ КОМЕРЦІЙНИХ ІНОЗЕМНИХ
ПРЕДСТАВНИЦТВ ДЛЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНІХ
ПРОГРАМ У ТЕХНІЧНИХ СФЕРАХ У ВИЩІЙ ШКОЛІ 42

Воронова Вілена Володимирівна
ЩАСТЯ УКРАЇНЦІВ В УМОВАХ ВІЙНИ:
СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ 44

Гетьман Вячеслав Вадимович, Трощинський Богдан Олександрович
ЦИФРОВА НАВЧАЛЬНА ЕКОСИСТЕМА
В ЕЛЕКТРОТЕХНІЧНІЙ ОСВІТІ 47

Глумаков Ілля Олександрович, Пушкарьова Катерина Костянтинівна
ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ 49

Готра Олена Броніславівна
ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСВІТИ:
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТА ВИКЛИКИ СУЧАСНОСТІ 52

Дворко Олексій Миколайович, Осєтрін Микола Миколайович
ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ
«МІСЬКІ ДОРОЖНЬО-ТРАНСПОРТНІ СПОРУДИ»
В КОНТЕКСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ РОБОТИ
НЕРЕГУЛЬОВАНИХ ПЕРЕТИНІВ МІСЬКИХ ВУЛИЦЬ 55

Дерпа Роман Вікторович, Кравченко Ірина Леонідівна
ІНТЕГРАЦІЯ ПЕРЕДОВИХ АРХІТЕКТУРНИХ БЮРО
В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС: ЯК СПІВПРАЦЯ КНУБА
ТА BALBEK BUREAU ФОРМУЄ АРХІТЕКТОРІВ МАЙБУТНЬОГО 57

Дешко Оксана Анатоліївна
ТРЕНІНГОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ
ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ 61

Дєніжна Світлана Олександрівна
ТЕХНОЛОГІЧНЕ РОЗШИРЕННЯ ОСОБИСТОСТІ
В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ПОВСЯКДЕННОСТІ 63

Дойков Олександр Васильович, Козакова Олена Миколаївна
ОСВІТНІЙ ПРОСТІР ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ІНСТРУМЕНТ 66

Долгополов Сергій Юрійович, Руденко Микола Васильович
МЕТОДИЧНІ ВИКЛИКИ ТА
ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ВИКЛАДАННЯ
ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ВИЩІЙ ШКОЛІ 69

Єгоров Руслан Владиславович
Патріотичне виховання учнівської молоді 72

Жижко Олена Анатоліївна, Бельтран Галі-Олександра
РОЛЬ ТЕОРІЇ ЕКОЛОГІЧНОГО ПОРЯДКУ Р. ПАРКА
В ПРОФЕСІЙНІЙ ОСВІТІ ПРЕДСТАВНИКІВ
ІНДІАНСЬКИХ ЕТНІЧНИХ ГРУП У МЕКСИЦІ 74

Журавський Дмитро Олександрович
ЦИФРОВІЗАЦІЯ В ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНІЙ ОСВІТІ:
УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ ТА МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД..... 78

Заушнікова Марина Юріївна, Мавлюдова Меггі Аміранівна
ВПЛИВ ХРОНІЧНОГО СТРЕСУ НА МОЗОК 81

Заушнікова Марина Юріївна, Токар Юлія Андріївна
РОЛЬ ПРОФЕСІЙНОЇ РЕФЛЕКСІЇ В ДІЯЛЬНОСТІ ПСИХОЛОГА 83

Іванова Олена Вячеславівна
ПРОФЕСІЙНА САМОСВІДОМІСТЬ ПСИХОЛОГІВ
ЯК ОСНОВА ЕФЕКТИВНОСТІ РОБОТИ
З ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМИ 85

Іванченко Григорій Михайлович, Гетун Галина В'ячеславівна,
Скляров Ігор Олександрович, Соломін Андрій Вячеславович,
Гетун Сергій Юрійович
ДОНАВЧАННЯ МОДЕЛЕЙ ПРИХОВАНОЇ ДИФУЗІЇ:
СТУДЕНТОЦЕНТРОВАНИЙ ПІДХІД У ВИЩІЙ ОСВІТІ 88

Івашко Юлія Вадимівна, Дмитренко Андрій Юрійович
ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ АРТ-ТЕРАПІЇ
ДЛЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ КОМБАТАНТАМ..... 93

Кайгородцев Юрій Ігорович, Товбич Валерій Васильович
ВОРКШОП ЯК ІНТЕРАКТИВНА ФОРМА
ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ОСВІТНЬОГО
ПРОЦЕСУ В УМОВАХ КРИЗОВОГО СУСПІЛЬСТВА 96

Калениченко Руслан Арсенович, Коханець Анна Сергіївна,
Телебенєва Єва Олександрівна
РЕПУТАЦІЙНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ ЯК ЧИННИК
ПРОФЕСІЙНОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ 98

Киселевська Світлана Михайлівна, Климов Всеволод Артемович
ПРІОРИТЕТНІСТЬ РОЗВИТКУ ФІЗИЧНИХ ЯКОСТЕЙ У ДЗЮДО 101

Климчук Наталія Яківна
ПСИХОЛОГІЧНА АДАПТАЦІЯ ОСОБИСТОСТІ
В УМОВАХ СОЦІАЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ:
УКРАЇНСЬКИЙ КОНТЕКСТ ВІЙНИ 104

Коваленко Микола Аркадійович
ГЕОІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ОСВІТНЬОМУ
ПРОЦЕСІ: МЕТОДИКА НАВЧАННЯ ГЕОПРОСТОРОВОМУ
АНАЛІЗУ BIG DATA СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ
ДЛЯ МОНІТОРИНГУ ГРОМАДСЬКОГО ЗДОРОВ'Я 106

Колодій Ігор Степанович
СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО КОНТРОЛЮ В СИСТЕМІ
УПРАВЛІННЯ ОСВІТНІМ ПРОЦЕСОМ У ЗВО 110

Компанієць Володимир Іванович, Сова Маргарита Олександрівна
ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ НА ПРОЦЕС
АДАПТАЦІЇ МОЛОДІ ДО НЕСТАБІЛЬНОГО СУСПІЛЬСТВА 116

Конецул Богдан Сергійович, Брідня Лариса Юріївна
АРХІТЕКТУРНА РЕКОНСТРУКЦІЯ У СТРУКТУРІ
АРХІТЕКТУРНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ 119

Корчова Галина Леонідівна
ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРОФЕСІЙНОЇ
(ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ УКРАЇНИ ТА
ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ)
ОСВІТИ В СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ 122

Косяненко Крістіна Ігорівна, Куцевич Вадим Володимирович
ВПЛИВ ІНКЛЮЗИВНОГО АРХІТЕКТУРНОГО СЕРЕДОВИЩА
НА ПСИХОЛОГІЧНИЙ ДОБРОБУТ ОСОБИСТОСТІ 125

Красильник Юрій Семенович
ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ
МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА ЯК МЕТА РЕАЛІЗАЦІЇ
ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНИХ ПРОГРАМ
ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ «ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА» 127

Красильник Юрій Семенович, Набока Владислав Олександрович
STEAM-ОСВІТА ЯК СУЧАСНА ОСВІТНЯ ТЕХНОЛОГІЯ
ФОРМУВАННЯ ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ 132

Красильник Юрій Семенович, Ротко Нікіта Олегович
МОДЕЛЬ ВИКОРИСТАННЯ ХУДОЖНЬОГО ФІЛЬМУ
ЯК ЗАСОБУ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПЕДАГОГА 135

Красильник Юрій Семенович, Яковенко Аріна Дмитрівна
МЕТОДИКА «ПЕРЕВЕРНУТЕ НАВЧАННЯ»
(FLIPPED LEARNING) В ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ
ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ 138

Кучеренко Віталій Володимирович, Чупрій Леонід Васильович
ПОЛІТИКО-КОМУНІКАТИВНА СТРАТЕГІЯ
УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ ДЛЯ ПРОТИДІЇ РОСІЙСЬКИМ
ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНИМ ОПЕРАЦІЯМ 141

Лапаєнко Світлана Володимирівна
ЛИСТУВАННЯ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО
ЯК ВІДОБРАЖЕННЯ ІДЕЙ ГУМАНІСТИЧНОЇ ПЕДАГОГІКИ 143

Літков Остап Геннадійович, Кошевий Олександр Олександрович
ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ АДАПТАЦІЇ
ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ БУДІВЕЛЬНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ
У КРИЗОВИХ СУСПІЛЬНИХ УМОВАХ 146

Логінов Антон Ігорович, Голуб Андрій Анатолійович
ОСВІТНІЙ ПОТЕНЦІАЛ ПОСТКОНФЛІКТНИХ ЛАНДШАФТІВ:
МЕТОДИКИ, ПРИКЛАДИ, ПЕРСПЕКТИВИ 149

Лукаш Іван Іванович, Юдічева Ольга Петрівна
ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ
ДЛЯ СТУДЕНТІВ ТОВАРОЗНАВЦІВ 151

Максим'юк Іван Васильович, Руденко Микола Васильович
ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ВИКЛАДАННЯ
БУДІВЕЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ВИЩІЙ ШКОЛІ:
ВІД ТЕОРІЇ ДО ПРАКТИКИ В УМОВАХ КРИЗОВОГО СУСПІЛЬСТВА 153

Мойсеєнко Артем Дмитрович, Кравченко Ірина Леонідівна
ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-АДАПТИВНИХ
КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ АРХІТЕКТОРІВ В ОСВІТНЬОМУ
ПРОЦЕСІ В УМОВАХ СИСТЕМНИХ СОЦІОГЕННИХ КРИЗ 156

Мойсеєнко Микола Миколайович, Ільїн Олег Олександрович
ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ПРОЄКТНОГО
НАВЧАННЯ У ВИКЛАДАННІ МЕНЕДЖМЕНТУ
В УМОВАХ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ 159

Морковник Сергій Петрович, Мілейковський Віктор Олександрович
АДАПТИВНІ МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ У ВИЩІЙ
ШКОЛІ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ
ПІДТРИМКИ ТА СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ СТУДЕНТІВ
В УМОВАХ КРИЗИ 161

Нагребельний Андрій Олегович, Чупрій Леонід Васильович
КЛЮЧОВІ ЗАСАДИ МІЛІТАРНОЇ ІДЕОЛОГІЇ «РАШИЗМУ» 164

Нежинська Олена Олександрівна
РОЗВИТОК КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ МАЙБУТНЬОГО
ПСИХОЛОГА В УМОВАХ КРИЗОВОГО СУСПІЛЬСТВА 167

Олійник Леонід Віталійович
КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ
ПІДГОТОВКИ НАУКОВИХ ТА НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ
ПРАЦІВНИКІВ У ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ 170

Онищук Володимир Самвелович, Нестеренко Олена Вікторівна
РОЛЬ ВИКЛАДАЧА ЯК ЧИННИКА ПСИХОЛОГІЧНОЇ
СТІЙКОСТІ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ ВІЙНИ 173

Павлова Олена Валеріївна
СТРАТЕГІЧНЕ ПАРТНЕРСТВО ЯК ФОРМА
ПОЛІТИЧНОЇ АДАПТАЦІЇ: ДОСВІД США ТА ГРЕЦІЇ
В УМОВАХ ГЕОПОЛІТИЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ..... 176

Павлова Олена Валеріївна, Федченко Каріна Володимирівна
АДАПТАЦІЙНІ СТРАТЕГІЇ ДЕРЖАВНОГО
МИСЛЕННЯ В УМОВАХ ЗОВНІШНІХ ВИКЛИКІВ:
ЯПОНСЬКИЙ ДОСВІД ПРОГНОЗУВАННЯ 178

Пахомов Ілля Володимирович, Афанасенко Вікторія Володимирівна
ВПЛИВ САМООЦІНКИ ЗДОБУВАЧІВ ПРОФЕСІЙНОЇ
(ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ НА ЇХ СТАТУС
В УЧНІВСЬКІЙ ГРУПІ..... 180

Поважнюк Олександр Юрійович
ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ІНЖЕНЕРА ПРОМИСЛОВОГО
ТА ЦИВІЛЬНОГО БУДІВНИЦТВА 183

Пономаренко Сергій Петрович
ХАРАКТЕРИСТИКИ ПРОЦЕСУ ПІДГОТОВКИ
ІНЖЕНЕРА В ГАЛУЗІ ПЦБ 186

Прокопенко Даниїл Валерійович, Руденко Микола Васильович
ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА ТА ПСИХОЛОГІЧНЕ
БЛАГОПОЛУЧЧЯ ЯК ЧИННИКИ СОЦІАЛЬНОЇ
АДАПТАЦІЇ В УМОВАХ КРИЗОВОГО СУСПІЛЬСТВА..... 188

Рашковська Ілона Владиславівна, Максименко Наталя Вікторівна
СУЧАСНІ ВИКЛИКИ В ОСВІТІ: ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ
ІГРОТЕРАПІЇ, ЯК М'ЯКОГО ЗЦІЛЕННЯ В ЧАСИ ВІЙНИ..... 191

Романишен Олег Віталійович, Адаменко В'ячеслав Миколайович
ОСОБЛИВОСТІ МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ
ДИСЦИПЛІНИ «ПРОЄКТУВАННЯ МЕТАЛЕВИХ
КОНСТРУКЦІЙ ЗА ЄВРОКОДОМ» В УМОВАХ
ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ..... 195

Сингаївський Павло Сергійович, Приймаченко Олексій Віталійович
МІСТОБУДІВНА КЛАСИФІКАЦІЯ ОБ'ЄКТІВ
ГРОМАДСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ ЯК ОСНОВНИХ
ЕЛЕМЕНТІВ ФОРМУВАННЯ СЕРЕДОВИЩА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ 198

Синяков Сергій Васильович, Архіпов Валерій Іванович
ГЛОБАЛІЗАЦІЯ, ГЛОБАЛІЗМ ТА ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЯ 201

Сілаєв Юрій Володимирович, Калениченко Руслан Арсенович
РЕСУРСИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ САМОДОПОМОГИ
В УМОВАХ ОСОБИСТІСНОЇ КРИЗИ 205

Сова Маргарита Олександрівна
ВПЛИВ ОСОБИСТІСНИХ ЧИННИКІВ НА СТАНОВЛЕННЯ
ЖИТТЄСТІЙКОСТІ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 207

Спірідонов Вадим Гарійович, Скочко Володимир Ігорович
ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ ПРИКЛАДНИХ АСПЕКТІВ
ГЕОМЕТРИЧНОГО МОДЕЛЮВАННЯ В ЗАДАЧАХ МЕХАНІКИ 210

Тимченко Олексій Миколайович, Кошевий Олександр Олександрович
ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ: СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ТА ВИКЛИКИ 213

Ткаченко Тетяна Миколаївна, Волошкіна Олена Семенівна,
Моздолевський Віктор Олександрович
ФОРМУВАННЯ ІНЖЕНЕРНОГО МИСЛЕННЯ СТУДЕНТІВ
ЧЕРЕЗ РОЗВ'ЯЗАННЯ РЕАЛЬНИХ ЗАДАЧ
З ОПТИМІЗАЦІЇ ЕНЕРГОСПОЖИВАННЯ БУДІВЕЛЬ ..... ….216

Томашевський Владислав Валерійович, Нестеренко Олена Вікторівна
ОНОВЛЕННЯ МЕТОДИКИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ
ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ГЕОДЕЗІЯ» В КИЇВСЬКОМУ
НАЦІОНАЛЬНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ БУДІВНИЦТВА
ТА АРХІТЕКТУРИ: ІНТЕГРАЦІЯ СУЧАСНИХ
МЕТОДІВ РОБОТИ З ЛАЗЕРНИМ СКАНУВАННЯМ
ТА ОБРОБКИ ЙОГО РЕЗУЛЬТАТІВ 219

Туровець Олексій Юрійович
МЕТОДИКА ВИХОВАННЯ КРЕАТИВНОСТІ
В МАЙБУТНІХ АРХІТЕКТОРАХ 223

Фараон Владислава Володимирівна, Калениченко Руслан Арсенович
АДАПТАЦІЯ ОСОБИСТОСТІ В КРИЗОВОМУ
СОЦІАЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ: ПСИХОЛОГІЧНІ
ТА СОЦІАЛЬНІ АСПЕКТИ 225

Хачатуров Дмитро Костянтинович, Чупрій Леонід Васильович
ЦІННОСТІ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА
ЯК ЧИННИК КОНСОЛІДАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ 227

Хіцков Крістіан Іванович, Левківський Дмитро Володимирович
НАВЧАННЯ ЯК СТАБІЛІЗУЮЧИЙ ЧИННИК
У КРИЗОВОМУ СУСПІЛЬСТВІ: АДАПТАЦІЯ
МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ
«ОПІР МАТЕРІАЛІВ» В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ 229

Хоменко Володимир Ігорович
ГЕНДЕРНА ДИСФОРІЯ В ДІТЕЙ ІЗ РОЗЛАДАМИ
АУТИСТИЧНОГО СПЕКТРА: АНАЛІЗ
УНІФІКОВАНОГО КЛІНІЧНОГО ПРОТОКОЛУ 231

Чеберяк Артем Віталійович, Приймак Олександр Вікторович
ВЕЛИКІ МОВНІ МОДЕЛІ В ПЕДАГОГІЦІ
ВИЩОЇ ШКОЛИ: РИЗИКИ Й ВИКЛИКИ..... 234

Чупрій Леонід Васильович
ПЕРСПЕКТИВИ РОЗПАДУ РОСІЙСЬКОЇ НЕОІМПЕРІЇ
В УМОВАХ СУЧАСНОЇ ГЕОПОЛІТИЧНОЇ СИТУАЦІЇ..... 237

Шайкова Аліна Леонтіївна
ПІЗНАВАЛЬНА АКТИВНІСТЬ ТА ЇЇ РОЗВИТОК..... 239

Яценко Костянтин Анатолійович
ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ЗАСТОСУВАННЯ
МУЛЬТИКУЛЬТУРНИХ ПРАКТИК ЯК ІНСТРУМЕНТУ
СОЦІОКУЛЬТУРНОГО РОЗВИТКУ КРИЗОВИХ СУСПІЛЬСТВ..... 241

ТЕЗИ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

Андрєєва Марина Вадимівна
Науковий керівник: Калениченко Руслан Арсенович
СОЦІАЛЬНА ІЗОЛЯЦІЯ ТА ЇЇ ВПЛИВ
НА МОЛОДЬ У КРИЗОВИЙ ПЕРІОД..... 243

Барладин Валерія Олегівна
Науковий керівник: Льовкіна Олена Геннадіївна
СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ
КОМП'ЮТЕРНОЇ ЗАЛЕЖНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ 245

Бережнюк Софія Юріївна, Гланц Марія Дмитрівна
Науковий керівник: Калениченко Руслан Арсенович
ОСОБЛИВОСТІ ГЕНДЕРНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ
В УМОВАХ СУЧАСНОЇ ПРАКТИКИ 247

Березанський Олександр Станіславович
Науковий керівник: Калениченко Руслан Арсенович
ПРОБЛЕМИ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗДОРОВ'Я 250

Бодун Вікторія Володимирівна
Науковий керівник: Іванова Олена В'ячеславівна
ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА ОСОБИСТОСТІ
В КРИЗОВИХ УМОВАХ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ 252

Бочковська Тамара Костянтинівна
Науковий керівник: Заушнікова Марина Юріївна
ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ
СПРЯМОВАНОСТІ МЕДИЧНОГО ПЕРСОНАЛУ 254

Бурдун Єлизавета Олександрівна
Науковий керівник: Льовкіна Олена Геннадіївна
ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ
ТА МІЖОСОБИСТІСНИХ СТОСУНКІВ ПІДЛІТКІВ 256

Васильєва Алла Миколаївна
Науковий керівник: Сова Маргарита Олександрівна
САМОВДОСКОНАЛЕННЯ
ЯК СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ МЕХАНІЗМ
ПРОГРЕСИВНИХ ЗМІН ОСОБИСТОСТІ 258

Вербіна Альона Анатоліївна
Науковий керівник: Калениченко Руслан Арсенович
ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЇ УЧНІВ
ПЕРШОГО КУРСУ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОГО
НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ 261

Вернигорова Валерія Олександрівна
Науковий керівник: Заушнікова Марина Юріївна
ПСИХОЕМОЦІЙНИЙ СТАН ЯК ЧИННИК
ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРАННЯ СУЧАСНИХ ФАХІВЦІВ 264

Володько Єлизавета Михайлівна
Науковий керівник: Калениченко Руслан Арсенович
СУТНІСТЬ ТА РОЛЬ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ
В УМОВАХ СУЧАСНОЇ ПРАКТИКИ 266

Волошена Вікторія Олександрівна
Науковий керівник: Берташ Марія Ігорівна
ПСИХОЛОГІЧНА ДОПОМОГА ДІТЯМ ТА ПІДЛІТКАМ
У ПЕРІОД СОЦІАЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ 269

Гоголь Софія Дмитрівна
Науковий керівник: Ткачук Таїсія Анатоліївна
КОПІНГ У КОНТЕКСТІ СУБ'ЄКТИВНОГО СПРИЙНЯТТЯ
ІНДИВІДОМ СКЛАДНОЇ ЖИТТЄВОЇ СИТУАЦІЇ 271

Головančук Ганна Олексіївна
Науковий керівник: Заушнікова Марина Юріївна
ІНТЕРНЕТ-ЗАЛЕЖНІСТЬ У КООРДИНАТАХ
СУЧАСНОЇ ПСИХОЛОГІЧНОЇ НАУКИ 274

Гусак Дар'я Сергіївна
Науковий керівник: Воронова Вілена Володимирівна
АДАПТАЦІЯ ЖІНОК-ЖЕРТВ ДОМАШНЬОГО
НАСИЛЬСТВА ДО СОЦІАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА:
СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ 277

Дозорцев Михайло Олексійович
Науковий керівник: Ткачук Таїсія Анатоліївна
ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РЕСОЦІАЛІЗАЦІЇ
ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ 279

Дяченко Михайло Дмитрович
Науковий керівник: Калениченко Руслан Арсенович
СОЦІАЛІЗАЦІЯ МОЛОДІ В КОНТЕКСТІ ЦИФРОВОГО СУСПІЛЬСТВА 282

Желєзова Ірина Василівна
Науковий керівник: Дєніжна Світлана Олександрівна
ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА ПОВОЄННИЙ ЧАС..... 285

Завірюха Марія Іванівна
Науковий керівник: Іванова Олена Вячеславівна
ПСИХОЛОГІЧНІ МЕХАНІЗМИ ПОДОЛАННЯ
ТРАВМАТИЧНОГО ДОСВІДУ..... 287

Каденко Ірина Леонідівна
Науковий керівник: Калениченко Руслан Арсенович
КОПІНГ-СТРАТЕГІЇ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ
АДАПТАЦІЇ ДЕМОБІЛІЗОВАНИХ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ 290

Капітан Тетяна Вікторівна
Науковий керівник: Овдієнко Ірина Михайлівна
АДАПТАЦІЯ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ
В УМОВАХ ВІЙНИ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ..... 292

Карлова Маргарита Юріївна
Науковий керівник: Іванова Олена Вячеславівна
ФОРМУВАННЯ СТРЕСОСТІЙКОСТІ
ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ:
ДОСВІД UTB (ЧЕСЬКА РЕСПУБЛІКА)..... 295

Коваленко Катерина Михайлівна
Науковий керівник: Ткачук Таїсія Анатоліївна
ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ
АДАПТАЦІЙНИХ МЕХАНИЗМІВ ВІЙСЬКОВИХ
ДО ПЕРЕБУВАННЯ В ЗОНІ БОЙОВИХ ДІЙ..... 297

Коновалова Анна Володимирівна
Науковий керівник: Калениченко Руслан Арсенович
ІМІДЖ ЯК СКЛАДОВА СУЧАСНОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ..... 300

Котлярська Анна Володимирівна
Науковий керівник: Калениченко Руслан Арсенович
СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДТРИМКИ
ТА СОЛІДАРНОСТІ В КРИЗОВИЙ ПЕРІОД..... 303

Кривовяз Владислав Павлович
Науковий керівник: Пєтухова Ірина Олексіївна
ОСОБЛИВОСТІ МОТИВАЦІЇ СПІВРОБІТНИКІВ ІТ-СФЕРИ..... 306

Крижановська Соломія Ігорівна
Науковий керівник: Дєніжна Світлана Олександрівна
СТРЕС ТА ПСИХОЛОГІЧНІ СТРАТЕГІЇ ПОДОЛАННЯ
В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ УМОВАХ..... 308

Крупенко Ірина Іванівна
Науковий керівник: Заушнікова Марина Юріївна
ОСОБЛИВОСТІ ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ
ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ 310

Курта Анна Володимирівна
Науковий керівник: Пєтухова Ірина Олексіївна
САМОВДОСКОНАЛЕННЯ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ
МЕХАНІЗМ ПРОГРЕСИВНИХ ЗМІН ОСОБИСТОСТІ 312

Кушнєрьова Юлія Петрівна
Науковий керівник: Пєтухова Ірина Олексіївна
СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ТРЕНІНГ
ЯК ЗАСІБ ПОКРАЩЕННЯ МЕНТАЛЬНОГО
ЗДОРОВ’Я СПІВРОБІТНИКІВ БІЗНЕС-ОРГАНІЗАЦІЇ 314

Лисенко Ярослав Володимирович
Науковий керівник: Корнієвський Олександр Анатолійович
ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ НА СОЦІАЛІЗАЦІЮ
ТА АДАПТАЦІЮ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ
СУЧАСНОГО ГЛОБАЛІЗОВАНОГО СУСПІЛЬСТВА 316

Литвин Володимир Сергійович
Науковий керівник: Льовкіна Олена Генадіївна
КОПІНГ-СТРАТЕГІЇ: ОСОБЛИВОСТІ
КЛАСИФІКАЦІЇ ТА ДІАГНОСТИКИ..... 318

Литвин Олена Олександрівна
Науковий керівник: Іванова Олена Вячеславівна
АДАПТАЦІЯ ВИМУШЕНИХ УКРАЇНСЬКИХ ЕМІГРАНТІВ..... 321

Малофеєв Денис Олександрович
Науковий керівник: Заушнікова Марина Юріївна
ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ
ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ДО УМОВ ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ 323

Маслей Олена Іванівна
Науковий керівник: Овдієнко Ірина Михайлівна
ПСИХОЛОГІЧНЕ БЛАГОПОЛУЧЧЯ
ЧЛЕНІВ СІМЕЙ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ
У ВОЄННИЙ ЧАС: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ 325

Мацегора Поліна Сергіївна
Науковий керівник: Сова Маргарита Олександрівна
ПРИЧИНИ КОНФЛІКТІВ МІЖ ДІТЬМИ
ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ ТА БАТЬКАМИ: СПОСІБ ПОДОЛАННЯ 328

Мелещенко Олексій Леонідович
Науковий керівник: Готра Олена Броніславівна
СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ КЛІМАТ У КОЛЕКТИВІ:
СТАН ТА СПОСОБИ ЙОГО ПОЛІПШЕННЯ 330

Миколайчук Каріна Костянтинівна
Науковий керівник: Сова Маргарита Олександрівна
АГРЕСИВНА ПОВЕДІНКА ПІДЛІТКІВ:
ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ ТА ПРОФІЛАКТИКА 332

Мосейчук Світлана Віталіївна
Науковий керівник: Калениченко Руслан Арсенович
ПСИХОЛОГІЧНА ВИТРИВАЛІСТЬ
ЯК ЗАПОРУКА УСПІШНОЇ АДАПТАЦІЇ
В УМОВАХ СУСПІЛЬНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ 334

Нечипоренко Вікторія Василівна
Науковий керівник: Калениченко Руслан Арсенович
ПСИХОЛОГІЧНІ УМОВИ ПРОФЕСІЙНОЇ
САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ПРАЦІВНИКІВ 336

Никитенко Марина Віталіївна
Науковий керівник: Пєтухова Ірина Олексіївна
ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ ФЕНОМЕНА
СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО КЛІМАТУ В КОЛЕКТИВІ 338

Онасенко Катерина Іванівна
Науковий керівник: Пєтухова Ірина Олексіївна
СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО КОМАНДОУТВОРЕННЯ 340

Павліковський Микола Миколайович
Науковий керівник: Калениченко Руслан Арсенович
ПСИХОГІГІЄНА ДІТЕЙ 343

Пахомова Софія Іллівна
Науковий керівник: Пахомов Ілля Володимирович
ПСИХОЛОГІЧНА ПІДГОТОВКА ЗДОБУВАЧІВ
ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ДО СКЛАДАННЯ
НАЦІОНАЛЬНОГО МУЛЬТИПРЕДМЕТНОГО ТЕСТУ 345

Пєтухов Василь Анатолійович
Науковий керівник: Пєтухова Ірина Олексіївна
ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ
АДАПТАЦІЇ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 348

Полторак Ольга Олександрівна
Науковий керівник: Калениченко Руслан Арсенович
ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ
КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ 350

Роздобудько Юрій Сергійович
Науковий керівник: Пєтухова Ірина Олексіївна
ОСОБЛИВОСТІ МОТИВАЦІЙНОЇ СФЕРИ
ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 353

Рудніченко Оксана Миколаївна
Науковий керівник: Заушнікова Марина Юріївна
ПСИХОЛОГІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ
ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРАННЯ СУДДІ 355

Ружинська Тамара Михайлівна
Науковий керівник: Коваленко Інна Едуардівна
ПЕРСПЕКТИВИ ЕМПІРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ
ПСИХОЛОГІЧНИХ ПРИЧИН ВИНИКНЕННЯ
ТА ПОДОЛАННЯ КОНФЛІКТІВ У БІЗНЕС-ОРГАНІЗАЦІЇ 357

Сандула Марія Євгенівна
Науковий керівник: Ткачук Таїсія Анатоліївна
ОСОБЛИВОСТІ СУБ'ЄКТИВНОГО
ПСИХОЛОГІЧНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ..... 360

Свічкар Катерина Юріївна
Науковий керівник: Ткачук Таїсія Анатоліївна
МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ СУБ'ЄКТИВНОГО
БЛАГОПОЛУЧЧЯ ПОДРУЖЖЯ 362

Сирко Ірина Сергіївна
Науковий керівник: Ткачук Таїсія Анатоліївна
ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОСТТРАВМАТИЧНОГО
СТРЕСОВОГО РОЗЛАДУ У ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ 364

Скорик Ганна Юріївна
Науковий керівник: Калениченко Руслан Арсенович
ПСИХОЛОГІЧНО-ПЕДАГОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСВІТИ
В УКРАЇНІ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ..... 368

Старовойтова Катерина Андріївна
Науковий керівник: Ткачук Таїсія Анатоліївна
ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОДОЛАННЯ
СКЛАДНИХ ЖИТТЄВИХ СИТУАЦІЙ 371

Степаненко Оксана Олександрівна
Науковий керівник: Пєтухова Ірина Олексіївна
МЕТОДИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДІАГНОСТИКИ СТРЕСОСТІЙКОСТІ 374

Тарасенко Поліна Дмитрівна
Науковий керівник: Калениченко Руслан Арсенович
ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ
ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ..... 377

Хомутовська Людмила Степанівна
Науковий керівник: Пєтухова Ірина Олексіївна
АНАЛІЗ ПСИХОДІАГНОСТИЧНОГО ІНСТРУМЕНТАРІЮ
ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРАННЯ 380

Ширінян Марія Миколаївна
Науковий керівник: Овдієнко Ірина Михайлівна
ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЕМОЦІЙНОГО
ВИГОРАННЯ В ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ:
ТЕОРЕТИЧНИЙ ОГЛЯД ПРОБЛЕМИ..... 383

Ярова Ірина Володимирівна
Науковий керівник: Калениченко Руслан Арсенович
ПОПЕРЕДЖЕННЯ ПРОФЕСІЙНОГО
ВИГОРАННЯ ПСИХОЛОГІВ В УМОВАХ ВІЙНИ 386

УДК 378.147

Олександр Григорович Бенюх,
здобувач вищої освіти
академічної групи зФВСм-24,
Київський національний університет
будівництва і архітектури;
Руслан Арсенович Калениченко,
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології, педагогіки
та суспільних дисциплін,
Державний податковий університет,
доцент кафедри професійної освіти,
Київський національний університет
будівництва і архітектури

ОПТИМІЗАЦІЯ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО КЛІМАТУ РІЗНИХ КОЛЕКТИВІВ В УМОВАХ ВІЙНИ

Насьогодні, в умовах війни, надзвичайно велике значення має оптимізація соціально-психологічного клімату будь-яких колективів.

Застосувавши сучасні підходи до визначення поняття соціально-психологічний клімат, можна встановити що в умовах військового напруження соціально-психологічний стан людини зазнає деструктивного впливу, що може супроводжуватися тривалими депресіями, тривожними розладами, формуванням посттравматичного стресового синдрому.

Чималу роль у створенні сприятливих соціально-психологічних умов відіграє колектив. У соціально-психологічній літературі поняття колектив трактується як – група об’єднаних загальними цілями і задачами людей, що досягла в процесі спільної діяльності високого рівня розвитку

Тому актуальності набуває проблема пошуку і розробки різноманітних форм і способів професійного співробітництва, в умовах війни, задля створення сприятливого соціально-психологічного клімату

Наприклад, колектив, який працює у навчальному закладі та виконує педагогічну діяльність, тобто «особливий вид соціокультурної діяльності, спрямованої на передачу накопичених людством культури і досвіду від старших поколінь молодшим, створення умов для їхнього всебічного гармонічного розвитку і підготовку до

виконання певних соціальних ролей у суспільстві», виділяється серед інших особливою професійною приналежністю до навчально-виховного процесу. Гармонійні взаємостосунки та ефективне співробітництво працівників педагогічної та соціально-психологічної сфери є важливим чинником підвищення ефективності навчально-виховного процесу в освітніх та соціальних установах, задля покращення психоемоційного стану усіх учасників освітнього процесу у тому числі і учнів.

Не менш важливою є роль керівника (тренера) у створенні сприятливого соціально-психологічного клімату, зокрема в умовах війни. Саме в умовах військового стану в ситуації невизначеності та нестабільності актуалізується роль керівника(тренера), адже ситуація яка склалася вимагає від нього гнучкості мислення та швидкості прийняття рішень, об'єктивності реакцій на зовнішній виклики в умовах мінливості ситуацій та обмеженості ресурсів [1].

Кожному трудовому чи спортивному колективу притаманні певні ознаки. Найважливішою серед них є наявність суспільно-значимої мети, яка об'єднує членів колективу, і спільна діяльність, спрямована на досягнення цієї мети. Колектив має певну організаційну структуру управління, зумовлену метою та відносинами. З огляду на це, в ньому формується певний соціально-психологічний клімат [2].

Проведене дослідження з поставленої проблеми та аналіз наукових праць дозволяє говорити про те, що практично більшість проблем, з якими зіштовхується будь-яка спортивна команда, виникають через помилки, що допускаються при комплектації психологічно несумісних членів команди, їхньої підготовки й управлінні ними. Неоптимальні рішення у взаємодії та взаємовідносинах, які можуть прийматися будь-яким спортсменом команди в силу тих або інших його індивідуально-психологічних характеристик, можуть не задовольняти інших партнерів, що говорить про можливу психологічну несумісність, яка веде до конфлікту між членами й, в остаточному підсумку, стає причиною невдалих результатів спільної діяльності спортивної команди. Однак спільно діюча спортивна команда є тим основним ресурсом психологічно сумісних спортсменів, грамотне управління яким дозволяє досягнути успіху й вирішити більшість проблем, що стоять перед командою. Немаловажним моментом в сумісній діяльності спортивної команди залишається і той факт, що необхідні для командного успіху такі компоненти спортивного тренування як фізична, технічна, тактична підготовки, можуть і не дати бажаного результату, якщо не буде поєднання з високими особистісними якостями спортсменів, згуртуванням їх в монолітний колектив, без прояву психологічної сумісності в команді. Адже, відомо немало прикладів, коли відмінності в поглядах, мотивах, життєвих цінностях двох чи декількох спортсменів створювало негативний вплив на продуктивність їх спільної діяльності.. Тим більше це актуально в період війни, коли кожен член команди має свої погляди, переконання, оцінки і рівень стресів від подій, що відбуваються навкруг нього та занурення в своє власне інформаційне поле.

Психологічна сумісність виступає важливим компонентом підготовки спортивної команди, створює передумови для позитивного відношення спортсменів до навчально-тренувальних занять, допомагає налаштуватися на активне, добровільне виконання завдань, формує сприятливу емоційну атмосферу, що не може не відобразитись позитивно на рості результатів спортсменів та успішності команди в цілому [4].

Запорукою успіху в будь-якій справі є свідома активна участь працівників чи членів команди. Саме тому основними для керівників організацій є соціально-психологічні методи управління, спрямовані на забезпечення позитивних соціально-психологічних процесів у колективі для досягнення поставленої мети за умов збереження здоров'я співробітників, підтримки сприятливого морально-психологічного клімату у колективі, дотримання законодавства та вимог нормативних актів. Успіх застосування соціально-психологічних методів управління залежить від відкритості, надійності відносин між керівництвом та працівниками, постійної та достовірної інформації про стан виробничо-економічної ситуації, що складається в організації.

Психологічний клімат у колективі визначається принципами психологічної сумісності, тому важливо дотримуватись цих принципів для створення та розвитку здорових трудових та спортивних колективів. Недостатня увага до соціальних і психологічних аспектів управління може призвести до нездорових взаємовідносин і зниження продуктивності праці. Як свідчать результати соціологічного опитування, проведеного компанією "Нью Імідж Маркетинг Груп" на замовлення Українського інституту майбутнього, майже половина українців (45 %) оцінює свій психоемоційний стан на 3 бали з 5. Третина українців (33 %) вважає, що протягом минулого місяця їх психоемоційний стан трохи погіршився, 8 % – суттєво погіршився, 46 % – не змінився, 2 % – покращився, 11 % – незначно покращився.

Ефективність впливу керівника(тренера) на соціально-психологічний клімат багато в чому залежить від морального вигляду керівника, його професійної компетентності та культури, від уміння грамотно, оперативно організувати практичну діяльність.

Порушення морально-психологічного клімату в колективі – причина виникнення конфліктів. Не тільки війна може призвести до невизначеності та дестабілізації морально-психологічного клімату у колективі, але й інші чинники Ці чинники здатні взаємодіяти між собою та посилювати один одного, створюючи складну ситуацію для колективу підприємства в умовах воєнного конфлікту. Невизначеність та дестабілізація морально-психологічного клімату в колективі можуть мати різноманітні наслідки, які впливають на якість роботи та добробут працівників

Усі ці наслідки можуть негативно впливати на ефективність та стабільність роботи колективу. Для уникнення або зменшення таких наслідків важливо зосередитися на створенні позитивного та стабільного морально-психологічного клімату, забезпечити чіткість, комунікацію та підтримку серед працівників чи членів команди, а також надавати можливості для висловлення та врахування їх потреб та думок [3].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ісаченко В. Оптимізація соціально-психологічного клімату колективу в умовах війни / Соціальна робота та соціальна освіта / Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини. URL : http://srso.udpu.edu.ua/article/view/291863

2. Коптяєвська Н., Фецак В., Жуковська А. Напрямки оптимізації соціально-психологічного клімату в трудовому колективі закладу охорони здоров'я. *Актуальні проблеми менеджменту та публічного управління в умовах війни та післявоєнної відбудови України* : Всеукраїнська науково-практична конференція з міжнародною участю. ЗУНУ, 2024. URL : http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/46056

3. Турянський Ю. І., Свидрук І. І., Гнилянська О. В. Соціально-психологічні аспекти гарантування безпеки діяльності персоналу в умовах війни. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Економічні науки.* 2024. № 75. DOI : https://doi.org/10.32782/2522-1205-2024-75-05

4. Бринзак С. С. Психологічна сумісність гравців як компонент успішності спортивної команди. *Продовольча та екологічна безпека в умовах війни та повоєнної відбудови: виклики для України та світу* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 125-річчю НУБіП України. Київ : НУБіП України, 2023. Секція 4. URL : https://dglib.nubip.edu.ua/server/api/core/bitstreams/9fc0af6c-0404-47b4-8dd0-33479e5b88bb/content

УДК 327.7

Володимир Вікторович Беняс,
аспірант факультету політології
ПВНЗ «Європейський університет»
ORCID 0009-0008-8174-5536;
Леонід Васильович Чупрій,
доктор політичних наук, професор,
професор кафедри психології,
педагогіки та суспільних дисциплін
Державного податкового університету
ORCID 0000-0002-4965-2750

СХІДНИЙ ВЕКТОР РОЗШИРЕННЯ НАТО: ВПЛИВ НА ПОЛІТИЧНУ АДАПТАЦІЮ КРАЇН ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНОЇ ЄВРОПИ

Впродовж останніх тридцяти п’яти років розширення Північноатлантичного Альянсу (НАТО) на Схід стало не лише логічним продовженням геополітичних змін у Європі після розпаду СРСР і завершення «холодної війни», але й основоположним фактором адаптації країн Центрально-Східної Європи до нових умов співіснування у західному економіко-політичному просторі. Вступ до Альянсу супроводжувався трансформацією політичних режимів, впровадженням демократичних принципів, удосконаленням законодавства, реформою сектору безпеки й оборони та зміцненням верховенства права. В контексті агресії Російської Федерації проти України, питання швидкої та ефективної інтеграції з євроатлантичним безпековим середовищем набуває особливої актуальності як для нашої держави, так і для регіону загалом, адже від ефективності реформування сектору безпеки й оборони залежить як подальша безпека країни, так і результативність подальшого співробітництва з НАТО [3, с. 47].

Умови членства в Організації Північноатлантичного договору, детерміновані у Програмі «План дій щодо членства в НАТО» (ПДЧ), стали чітким алгоритмом для країн ЦСЄ у процесі реформування. Польща, Угорщина і Чехія, які приєдналися до Альянсу 1999 року, здійснили глибокі перетворення у військово-оборонному секторі, запровадили ефективний цивільний контроль над збройними силами та адаптували законодавчу базу до стандартів НАТО. Польща, зокрема, почала всеосяжну підготовку до вступу ще за 10 років до нього: з 1989 року країна провела програму щодо створення безпекового середовища, здатного відповідати основним принципам глобальної політики безпеки. Стратегічна концепція Польщі була побудована на засадах Альянсу, бо і трансатлантика, і Європа здатні гарантувати відповідне безпекове середовище [1, с. 439].

У випадку країн Балтії (Латвії, Литви та Естонії) інтеграція до НАТО була не лише стратегічною ціллю, але й інструментом забезпечення національного суверенітету після багаторічного досвіду перебування у складі Радянського Союзу. Їхній шлях є прикладом цілісної політики адаптації: паралельно із модернізацією у сфері оборони, країни доклали зусиль у формуванні національної ідентичності, розвитку громадянського суспільства та цифрової безпеки. Членство в НАТО для балтійських держав – це не тільки питання забезпечення безпеки, воно надає можливість ефективно брати участь у міжнародному військовому співробітництві, що було і залишається довгостроковим стратегічним пріоритетом національної оборонної політики країн Балтії. Зокрема, у Таллінні розташовується Центр компетенції кіберзахисту НАТО, який на сьогоднішній день об'єднує 29 країн-членів Альянсу та 8 держав-партнерів [4, с. 248-249].

Що ж стосується України, то процес адаптації до стандартів НАТО має значно складніший характер, обумовлений як внутрішньополітичними перепонами, так і зовнішніми чинниками. Діалог і співпраця розпочалися, коли Україна вступила до Ради північноатлантичного співробітництва (1991 рік) і програми «Партнерство заради миру» (1994 рік). Відносини набули подальшого розвитку внаслідок підписання у 1997 році Хартії про особливе партнерство, на основі якої було створено Комісію Україна – НАТО як основний орган розвитку взаємин [2].

Однак у порівнянні з державами ЦСЄ, Україна стикається з рядом особливих викликів. По-перше, відсутність чіткої стратегії щодо членства в Альянсі у попередні десятиліття призвела до коливань у відносинах з НАТО та періодичних циклічних і навіть зворотних тенденцій у зближенні. По-друге, військова агресія з 2014 року та повномасштабне вторгнення РФ у 2022 році докорінно змінили розстановку пріоритетів у сфері безпеки й оборони, зумовивши потребу в одночасній військовій мобілізації усіх можливих ресурсів і вже як наслідок – швидкому впровадженні стандартів НАТО. Таке швидке й ефективне зближення України з Альянсом у військово-технічній сфері дає сподівання на майбутній вступ до НАТО без імплементації Плану дій щодо членства (ПДЧ), незважаючи на те, що членство України в НАТО як безпекова гарантія в умовах війни, що триває, не стоїть сьогодні у практичній площині [5, с. 16–18].

Досвід країн ЦСЄ свідчить: поступова, продумана та цілеспрямована інтеграція до євроатлантичного простору сприяє не лише посиленню безпеки, а й зміцненню ідентичності держав, формуванню політичної культури та консенсусного прийняття рішень. Для України цей досвід є не просто корисним, а виключно необхідним у боротьбі за збереження державності та демократичного майбутнього.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андріянова Н. М. Аналіз змін у безпековому просторі Республіки Польща в період до і після вступу в НАТО. *Гілея.* 2017. Вип. 122 (№ 7). С. 438–442.

2. Відносини з Україною. NATO. URL : https://www.nato.int/cps/uk/natohq/topics_37750.htm (дата звернення: 10.04.2025).

3. Орел М., Клочко О. Реформування сектору безпеки та оборони в контексті державного співробітництва з НАТО. *Університетські наукові записки.* 2020. С. 46–52. URL : https://doi.org/10.37491/UNZ.78.5

4. Стельмах В. О. Пострадянський розвиток країн Балтії: досвід реформування. «Україна: контекст світових подій». Аналітичні записки Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України» (2017–2019 рр.) / за заг. ред. член-кор. НАН України, д-ра істор. наук, проф. А. І. Кудряченка. 2019. С. 242–249.

5. Тодоров І. Україна – НАТО: сучасний стан відносин і перспективи. *Міжнародний науковий вісник*. 2023. Вип. 1–2 (27–28). С. 10–20.

УДК 727:7.021.5

Нікіта Сергійович Бєлокопитов,
здобувач ступеня доктора філософії
академічної групи Асп-192-24-3;
Віталій Олексійович Плоский,
доктор технічних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України,
завідувач кафедри архітектурних конструкцій
Київського національного університету
будівництва і архітектури
ORCID 0009-0005-9046-307X

АРХІТЕКТУРА АДАПТАЦІЇ: МОДЕЛЮВАННЯ ШКІЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА НА ЗАСАДАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В УМОВАХ КРИЗОВОГО СУСПІЛЬСТВА

Сучасні соціокультурні трансформації, спричинені кризовими явищами в українському суспільстві, актуалізують необхідність переосмислення функціональної ролі шкільного простору. Школа, як складова соціалізуючого середовища, має не лише забезпечувати освітній процес, а й сприяти психологічній адаптації учнів. В умовах невизначеності та стресових навантажень архітектура освітніх закладів здатна відігравати компенсаторну роль, створюючи безпечний, відкритий та інклюзивний простір [3, с. 39].

Метою дослідження є обґрунтування архітектурно-конструктивних рішень, що відповідають принципам сталого розвитку та сприяють формуванню адаптивного освітнього середовища в умовах кризового суспільства.

Завдання дослідження:

– проаналізувати архітектурні чинники, що впливають на психологічне самопочуття учнів;

– визначити просторові елементи, здатні забезпечити ефекти залучення та взаємодії;

– розглянути можливості реалізації принципу «неперервного навчання» у планувальній структурі освітнього закладу [1];

– адаптувати підходи до проєктування шкіл в контексті сучасних українських реалій.

У дослідженні застосовано міждисциплінарний підхід, що включає аналіз нормативно-правових документів, огляд теоретичних джерел з архітектури й педагогіки, вивчення вітчизняних та зарубіжних прикладів реалізації шкільного простору у кризовому контексті. Використано також елементи системного аналізу та методи функціонально-планувального моделювання.

Результати аналізу свідчать про те, що ефективна просторово-планувальна організація шкільного середовища, з урахуванням принципів сталого розвитку, може сприяти підвищенню психологічної стійкості учнів, зниженню тривожності та зміцненню соціальних зв'язків. Зокрема, такі елементи як прозорість функціонального зонування, наявність відкритих комунікативних просторів, візуальна доступність адміністративних та сервісних зон сприяють формуванню цілісного сприйняття шкільної спільноти. У цьому контексті слід звернути увагу на потенціал архітектури як педагогічного інструменту, що реалізується через принцип неперервного навчання [1].

Наукова новизна роботи полягає в поєднанні принципів сталого архітектурного проєктування з поняттям неперервного освітнього процесу як фактору соціальної адаптації. Запропоновано трактування архітектурного простору як середовища взаємодії, в якому освітні, адміністративні та побутові функції інтегруються у відкриту модель навчання [2].

Узагальнені результати дослідження підтверджують ефективність інтеграції концептуальних підходів до архітектурного моделювання із засадами інклюзивності та неперервності навчання. Перспективним напрямом подальших досліджень є розробка типологічних рішень шкільних просторів, адаптованих до кризових умов функціонування, із залученням локального контексту українських громад.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. OECD. Learning Spaces: Inspiring Schools, Designing for Children's Well-being. Paris : OECD Publishing, 2018. 124 p.

2. Clark H. Designing Education: The Architecture of Learning. London : Architectural Association, 2010. 96 p.

3. Макаренко О. І. Соціальна адаптація школярів у кризових умовах: роль освітнього середовища. *Педагогіка і психологія.* 2021. № 4. С. 38–44.

УДК 378.147

Тарас Мирославович Білас,
здобувач наукового ступеня доктора філософії
групи АСП-141-24;
Володимир Ігорович Ярас,
кандидат технічних наук,
доцент кафедри електротехніки
та електроприводу
Київського національного університету
будівництва і архітектури
ORCID 0000-0003-2252-9418

КОМПЕТЕНТНІСНО-ОРІЄНТОВАНЕ НАВЧАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ: ВІД ЛЕКТОРА ДО ФАСИЛІТАТОРА НАВЧАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА

Сучасна система вищої освіти зазнає значних змін, що обумовлюються необхідністю адаптації до нових викликів інформаційного суспільства та глобальної економіки [1]. Основним орієнтиром реформування освітнього процесу є впровадження компетентнісно-орієнтованого підходу, який забезпечує формування здатності студентів застосовувати набуті знання у реальних умовах.

Компетентнісний підхід передбачає зміну традиційної ролі викладача з джерела знань на фасилітатора навчального середовища, який підтримує та розвиває самостійну активність студентів [2]. Викладач стає ментором, спрямованим на індивідуалізацію навчального процесу та розвиток ключових навичок XXI століття, таких як критичне мислення, креативність, комунікаційні здібності та вміння працювати в команді.

Однією з ефективних педагогічних практик у цьому контексті є впровадження моделі мінігрупової роботи з динамічним складом учасників. Такий підхід сприяє розвитку адаптивності студентів, формує навички швидкої інтеграції у нові команди та розвиває соціальну компетентність. Періодична зміна складу мінігруп сприяє активізації навчального процесу та стимулює взаємонавчання.

Особливу увагу в системі мотивації приділяється суспільному визнанню досягнень студентів. Відзначення успішних проєктів, виступи на внутрішніх науково-практичних конференціях, публікація результатів досліджень сприяють підвищенню внутрішньої мотивації та розвитку професійної ідентичності студентів [3].

Впровадження компетентнісно-орієнтованої моделі навчання, яка поєднує гнучке групове навчання з менторською підтримкою та системою суспільного визнання, створює підґрунтя для формування конкурентоспроможних фахівців, здатних ефективно діяти в умовах постійних змін сучасного суспільства.

Таким чином, перехід від традиційної лекційної моделі до фасилітації навчального процесу є важливим кроком на шляху створення інноваційної та ефективної системи вищої освіти в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрущенко В. П. Філософія освіти. К. : Юніверс, 2006. 320 с.

2. Бойко М. І. Інноваційні технології навчання у вищій школі. К. : Центр учбової літератури, 2020. 272 с.

3. Савченко О. Я. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий та український досвід. К. : Педагогічна думка, 2012. 204 с.

УДК 343.9:316.6

Дмитро Ігорович Богдановський,
аспірант за освітньо-професійною програмою «Фінанси, банківська справа та страхування» групи АФ-22-1
ORCID 0000-0002-4642-5384;
Ігор Валерійович Богдановський,
професор, доктор філософських наук, професор кафедри психології, педагогіки та соціальних дисциплін
ORCID 0000-0001-5292-2195;
Олена Геннадіївна Льовкіна,
доктор філософських наук, професор, професор кафедри психології, педагогіки та соціальних дисциплін Державного податкового університету
ORCID 0009-0001-2440-0143

ПРОБЛЕМИ ЖІНОЧОЇ ЗЛОЧИННОСТІ В СУЧАСНОМУ СВІТІ

Жіноча злочинність є значно меншою за чоловічу, що традиційно пояснюється біологічними особливостями жінок та їх соціальними ролями. Жіночій злочинності більш властиві корисливі мотиви: крадіжка чужого майна, обман покупців і замовників, привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем [1]. Але з наростанням процесу маскулінізації жінок частка злочинів, які вчиняються жінками, зростає. Мають місце не лише злочини, які традиційно скоювалися жінками протягом останнього століття, (йдеться про корисливі та побутові злочини), але й насильницькі злочини. Причому зростає і частка особливо тяжких насильницьких злочинів у жіночій злочинності. В Україні «за статистикою, жінки скоюють 20% насильницьких злочинів і 37 % майнових» [1]. Маскулінізація та її прогрес є однією з провідних рис сучасних суспільств. Закономірним наслідком даного процесу може стати прогресивне збільшення жіночої злочинності до рівня чоловічої в недалекій перспективі. Але до жінки, яка скоїла злочин, спостерігається більш терпиме і навіть поблажливе ставлення в суспільстві. Це призводить до того, що жінкам частіше замінюють тюремне ув'язнення, враховуючи ряд соціальних ролей, які жінки виконують в суспільстві як пом'якшувальні обставини. Це має позитивний наслідок недолучення великої кількості жінок до кримінальної субкультури, поширеної у пенітенціарних закладах, і, відповідно, вони не стають трансляторами даної субкультури у суспільстві. Але ті жінки, що все ж таки потрапляють до пенітенціарних

закладів, часто засвоюють антисоціальні моделі поведінки, які закарбовуються, посилюються та набувають професійного характеру. Такі жінки потрапляють в пастку антисоціальних поведінкових стратегій. Наслідком стає невиконання жінкою ряду ролей та обов'язків, які покладені були на неї суспільством, зокрема, якісне материнство, професійна діяльність, виконання ролі дружини (при великих термінах ув'язнення левова частка чоловіків знаходять іншу жінку), інші ролі. «Жінки, які відбувають покарання в місцях позбавлення волі, швидше руйнують позитивний соціальний стереотип, швидше десоціалізуються. Їхні психологічні стереотипи та соціальні зв'язки руйнуються швидше, ніж у чоловіків» [7, с. 325].

В Україні під час війни тенденція маскулінізації жінок наростає внаслідок залучення сотень тисяч чоловіків з цивільної сфери до військової. Жінки вимушені часто опановувати чоловічі професії. Частка жіночої злочинності в Україні також, на жаль, зростає. «Якщо у 2022 році з січня по липень щодо прекрасної половини людства було відкрито 7740 кримінальних проваджень, то цього року за цей самий період вже 14258» [2]. Констатується зростання майже вдвічі. «У торгівлі та громадському харчуванні розкрадання найпоширеніші... Система охорони здоров'я сьогодні теж додає кримінальних проваджень - штампують підроблені довідки про смертельні хвороби чоловікам призовного віку, роблять інвалідність. Держслужбовці не відстають, теж займаються різного роду махінаціями, наприклад, з тендерами. Беруть хабарі…За останні кілька років зросла частка кримінальних справ щодо жінок за звинуваченням у колаборaційній діяльності, державній зраді. Їх ловлять за псування або знищення майна, підпал військових автомобілів, за передачу інформації про дислокацію або ж пересування ЗСУ» [2].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дуніна А. В Україні різко підскочила жіноча злочинність / Апостроф. URL : https://apostrophe.ua/ua/news/society/2024-09-05/v-ukraine-rezko-podskochila-jenskaya-prestupnost/329940

2. Дуніна А. Королеви криміналу. В Україні зростає жіноча злочинність / Апостроф. URL : https://apostrophe.ua/ua/article/society/accidents/2024-09-04/korolevyi-kriminala-v-ukraine-rastet-jenskaya-prestupnost/59234/ (дата звернення: 21.04.2025).

3. Льовкіна О. Г. Відчуження людини у соціокультурному просторі: минуле і сучасність : монографія. К. : Парапан, 2006. 168 с.

4. Льовкіна О. Г. Проблема відчуження у світлі сучасних глобалізаційних трансформацій: соціокультурний та політико-економічний аспекти. *Практична філософія.* 2006. № 6. С. 37–41.

5. Льовкіна О. Г. Теорії ефективної діяльності: тектологія О. Богданова та праксеологія Т. Котарбінського : автореф. дис на здобуття наук. ступеня д-ра філос. наук. Київ : Б.в., 2012. 35 с.

6. Особистісно-професійне становлення сучасної молоді: соціально-психологічні та соціологічні аспекти : монографія / авторський колектив ; за заг. ред. О. Г. Льовкіної. Ірпінь : Державний податковий університет, 2022. 370 с.

7. Серкевич І. Р., Броневицька О. М. Аналіз психологічної структури жіночої злочинності. *Часопис Київського університету права.* 2020. № 1. С. 323–328.

УДК 378.147

Костянтин Олегович Бондарев,
аспірант кафедри геотехніки
ORCID 0009-0001-6085-2032;
Микола Васильович Руденко,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри професійної освіти
Київського національного університету
будівництва та архітектури
ORCID 0000-0002-9775-9296

АУТЕНТИЧНІ ПРАКТИЧНІ ВПРАВИ ТА КОМАНДНА ВЗАЄМОДІЯ ЯК КЛЮЧОВІ ЧИННИКИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ КРИЗОВОГО СУСПІЛЬСТВА

В українських реаліях довготривала криза змушує шукати нові шляхи соціалізації студентів: аутентичні практичні вправи, командна взаємодія та жива комунікація, що відповідають циклу Колба і рекомендаціям ЮНЕСКО. Використання реального інструментарію (наприклад, польових тренінгів із геотехнічних зондів) створює «конкретний досвід», поглиблює професійні навички й критичне мислення. Structured Team-Based Learning та кооперативне навчання розвивають комунікацію, співпрацю й лідерство навіть за нестабільних умов.

Актуальність інтеграції практичних вправ у вищу освіту.

Практичні вправи забезпечують конкретний досвід, ключовий для завершення всіх чотирьох фаз навчального кола: досвід → рефлексія → концептуалізація → експеримент (Kolb, 1984). ЮНЕСКО підкреслює, що вища освіта має бути орієнтована на практично-дослідницькі та практично-орієнтовані стратегії, щоб готувати фахівців, здатних адаптуватися до змін у суспільстві та ринку праці.

Руденко М. В. зазначає: «інтеграція теорії та практики формує в студентів здатність до самостійного вирішення складних завдань» (с. 27) [1, с. 27].

Практичні полігони як середовище соціалізації

Польові вправи з реальним інструментарієм (зондування, відбір проб тощо) створюють автентичне навчальне середовище, де студенти відчувають свої майбутні професійні ролі й виконують реальні завдання. Цей досвід підвищує мотивацію та критичне мислення, оскільки кожне застосування знань у реальних умовах завершує цикл ELT Колба. ЮНЕСКО вказує на значущість «learning by doing» (навчання на практиці) як одного з принципів Університетів майбутнього, що має враховувати потреби маргіналізованих та вразливих груп студентів.

Робота в команді як фактор розвитку соціальних компетентностей

Team-Based Learning (TBL) доводить свою ефективність через підвищення навчальних результатів та соціальних навичок студентів у різних дисциплінах.

Кооперативне навчання формує п'ять ключових елементів: позитивна взаємозалежність, індивідуальна й групова відповідальність, face-to-face взаємодія, соціальні навички та групова рефлексія. Командна взаємодія сприяє розвитку емпатії, лідерства та умінь критично аргументувати власні ідеї (с. 112) [2, с. 112].

Розуміння Team-Based Learning

У загальному сенсі *Structured Team-Based Learning* — це педагогічна методика активного й колаборативного навчання, де робота студентів організована в чітко структуровані етапи: індивідуальна підготовка, тестування готовності, командні вправи з негайним зворотним зв'язком та опційна взаємна оцінка. Такий підхід дозволяє поєднати глибоке засвоєння теоретичних знань із розвитком комунікативних, критичного мислення та лідерських навичок в умовах малих груп.

Жива комунікація як ключ соціально-педагогічної адаптації

Безпосереднє спілкування «викладач-студент» створює емпатичне та безпечне середовище, де помилки стають ресурсом для навчання й підтримки емоціональної стійкості. Онлайн-методи не можуть повністю замінити живі дискусії та дебати, що заохочують активне слухання й аргументацію, – ключові навички соціалізації в кризових умовах. «Спілкування у форматі семінарів і дебатів розвиває критичне мислення та здатність до публічної презентації» (с. 78) [2, с. 78].

Висновки. В умовах затяжної кризи українські заклад вищої освіти потребують інноваційних підходів до соціалізації студентів, і впровадження аутентичних практичних вправ (наприклад, польові тренінги з геотехнічних зондів) дає змогу створити «конкретний досвід», необхідний для проходження всіх фаз навчального циклу за Колбом (конкретний досвід → рефлексія → абстрактна концептуалізація → експеримент) та глибокого засвоєння знань і розвитку критичного мислення. UNESCO підкреслює, що практично орієнтована освіта сприяє адаптивності фахівців у нестабільних соціально-економічних умовах і відкриває можливості для вразливих груп.

Одночасно структуроване Team-Based Learning (з обов'язковими етапами індивідуальної підготовки, тестування готовності, командних вправ і негайного зворотного зв'язку) та елементи кооперативного навчання (позитивна взаємозалежність, особиста й групова відповідальність, віч-на-віч взаємодія й групова рефлексія) ефективно формують у студентів навички комунікації, співпраці й лідерства, а також підвищують їхнє емоційне благополуччя в умовах кризи. Такий комплексний підхід відповідає трансформації вищої освіти й створює сприятливе середовище для соціально-психологічної адаптації молоді.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Руденко М. В. Методика викладання у вищій школі : навч. посібник для здобувачів вищої освіти. КНУБА, 2022. 293 с.

2. Руденко М. В., Мороз І. М. Комунікативні процеси у педагогічній діяльності. Креативні технології навчання : навч. посібник. КНУБА, 2016. 204 с.

3. Kolb D. A. Experiential Learning: Experience as the Source of Learning and Development. Prentice Hall, 1984.

4. UNESCO Institute for Lifelong Learning. The contribution of higher education institutions to lifelong learning. UNESCO, 2023.

5. Michaelsen L. K., Sweet M. The Essential Elements of Team-Based Learning. In: Team-Based Learning for Health Professions Education, Springer, 2018.

6. Johnson D. W., Johnson R. T., Holubec E. J. Cooperative Learning: The Nuts and Bolts. Interaction Book Company, 1994.

7. Revans R. W. ABC of Action Learning: Empowering Managers to Act and to Learn from Action. Lemos & Crane, 1998.

УДК 378:001.895

Наталія Петрівна Бондаренко,
доктор філософії,
асистент кафедри професійної освіти
Київського національного університету
будівництва і архітектури
ORCID 0000-0001-7531-9858

ІННОВАЦІЇ У ВИЩІЙ ОСВІТІ: ПРОЄКТНЕ НАВЧАННЯ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ ТА НАВИЧОК ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ

Для потреб добудови формальних функціонально-інструментальних опцій освітнього середовища сучасності пріоритетами змістовними і якісними, когерентними покликанню освіти, її місії і візії, першочергово значення набувають не спеціальні (вузькопрофільні) наукові знань чи оволодіння філософською категоріальною «технікою», а вміння самостійно мислити [1, с. 46].

Сучасна вища освіта зазнає суттєвих трансформацій, спричинених потребою у фахівцях, які володіють не лише теоретичними знаннями, а й практичними навичками, здатністю критично мислити та розв’язувати складні проблеми. Одним із ефективних методів, що сприяє формуванню таких компетенцій, є проєктне навчання (Project-Based Learning, PBL).

Проєктне навчання – це методологія, яка передбачає активне залучення студентів у процес навчання шляхом виконання довготривалих, міждисциплінарних завдань, що базуються на реальних або наближених до реальності проблемах.

Проєктне навчання (Project-Based Learning, PBL) ґрунтується на ідеї активного навчання, де студенти працюють над реальними або наближеними до реальних проєктами. Це сприяє розвитку критичного мислення, командної роботи та навичок вирішення проблем. У контексті ІТ-освіти створення прототипів та розробка ПЗ є одним із найефективніших способів реалізації цього підходу.

Головними принципами проєктного навчання є навчання через діяльність, орієнтація на реальні виклики та практичне застосування знань, співпраця та командна робота, самостійне дослідження та рефлексія.

Проєктне навчання створює середовище, у якому студенти аналізують інформацію, визначають ключові проблеми та розробляють шляхи їх розв’язання, навчаються оцінювати різні підходи та приймати аргументовані рішення і розвивають навички комунікації, роботи в команді та управління часом.

Проєктне навчання або PBL – це підхід, коли студенти навчаються не просто «за підручником», а через створення реальних рішень для реальних проблем. Тобто,

вони отримують не лише знання, а й розвивають навички, які точно знадобляться в житті: критичне мислення, командну роботу, вміння вирішувати проблеми**.**

Використання PBL у вищій освіті сприяє:

– розвитку ключових компетентностей, передбачених Національною рамкою кваліфікацій;

– зростанню мотивації до навчання, адже студенти бачать практичну цінність здобутих знань;

– формуванню відповідальності та ініціативності;

– розвитку дослідницьких умінь;

– академічній інтеграції, завдяки залученню викладачів різних дисциплін.

Крім того, проєктне навчання відповідає положенням Європейського простору вищої освіти (EHEA), де акцент зроблено на студентоцентричному підході.

Впровадження сучасних методик управління проєктами, цифрових інструментів та активної співпраці з бізнесом допоможе покращити якість підготовки студентів та зробити навчальний процес ще ефективнішим.

Проєктне навчання – це ефективний інструмент модернізації вищої освіти, що сприяє розвитку самостійного мислення, активної життєвої позиції та професійної готовності студентів. Успішна реалізація PBL потребує системного підходу, професійного зростання викладачів та гнучкості освітнього середовища. Перехід до проєктно-орієнтованого навчання є не лише викликом, а й необхідністю для підвищення якості освіти в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бондаренко Н. Освітнє середовище: єдність форми та змісту. *Вища освіта України.* 2023. № 4. С. 40–49. DOI : https://doi.org/10.32782/NPU-VOU.2023.4(91).06

2. Thomas J. W. A Review of Research on Project-Based Learning. The Autodesk Foundation. 2000. 46 с.

3. Бондаренко Н. П. Освітнє середовище сучасності як предмет світоглядної демаркації. *Освітній дискурс* : збірник наукових праць. Київ, 2023. Вип. 47 (12). С. 87–101. DOI 10.33930/ed.2019.5007.47(12)-9

4. Пандазі А., Станжур Т. Проєктне навчання як засіб формування компетентностей майбутніх менеджерів. *Український Педагогічний журнал.* 2023. № 4. С. 88–95. DOI : https://doi.org/10.32405/2411-1317-2023-4-88-95

УДК 378.147

Павло Сергійович Бондарчук,
доктор філософії у галузі
державного управління
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
ORCID 0000-0003-3838-3644

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УМОВ ДЛЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО ВІДНОВЛЕННЯ ЯК ЗАПОРУКА ЗБЕРЕЖЕННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ АКТИВНОСТІ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Затяжна кризова ситуація, яка виникла у результаті повномасштабної збройної втручання північного агресора, попри вражаючу силу здатності громадян до взаємодопомоги, самоорганізації, солідарності і кооперації, зокрема у волонтерському русі поступово призводить до вкрай негативних наслідків як для ментального, так і для фізичного здоров'я більшості населення України, поступового збільшення психосоматичного та психоемоційного виснаження та повільної втрати енергії спротиву.

Відповідно до оцінок експертів які досліджували стан ментального здоров'я населення 40–50 % населення потребуватимуть психологічної допомоги. Щодо окремих прошарків суспільства, то кількість таких людей буде становити, зокрема, серед військових та ветеранів – 1,8 млн. Серед людей старшого віку – 7 млн. Серед дітей та підлітків -близько 4 млн. Прогнозовані цифри потреб допомог у сфері психічного здоров'я на первинному етапі – біля 27 млн звернень. При цьому близько 3–4 млн українців матимуть певний розлад психічного здоров'я помірної або тяжкої форми.[1]

Подібні загрозливі виклики воєнного лихоліття зі всією нагальною гостротою доводять необхідність фахової та системної підготовки відповідних державних та регіональних програм, спрямованих на протидію процесам погіршення психічного та психологічного здоров'я населення, забезпечення дієвої медичної, соціальної та психологічної допомоги, впровадження кращих напрацювань фахівців з країн, у яких розроблялися відповідні програми реабілітації та відновлення психічного, психо-соматичного, та психологічного відновлення осіб, постраждалих від наслідків військових дій та катастроф, ефективних методологій, протоколів лікування та усіх інших необхідних організаційних, наукових та науково-практичних інструментів відновлення пошкодженого здоров'я та захисту і збереження продуктивного стану діяльності і самопочуття як ресурсу підтримки суспільної активності та життєстійкості українців.

Відповідно до наукового визначення, психологічне відновлення - це процес відновлення, або повернення до оптимального стану функціонування психічної діяльності після впливу на людину стресових або травматичних факторів. Воно може включати фізичний, когнітивний, емоційний фактори, забезпечує відновлення ефективного

функціонування особи і додатково сприяє посиленню стресостійкості, своєрідного імунітету від впливу стресу.

Серед етапів психологічного відновлення можна назвати комплексне розуміння та осмислення проблеми, якісний фізичний та емоційний відпочинок (сон, харчування, фізична активність, емоційне розвантаження, аккумуляція позитивних емоцій, позитивне спілкування, творчі справи), рефреймінг когнітивних установок – зміну негативного мислення на позитивне, соціальну підтримку і підтримку рідних, ґрунтовне переосмислення негативного досвіду і перезавантаження психічного «софту» для формування нового позитивного світобачення та світосприйняття.

Серед методів, технік та підходів, які використовуються при роботі з психологічним відновленням – психологічне консультування і психокорекція, сеанси психотерапії, фізкультура і різнобічна фізична активність, аутогенне тренування, майндфулнес, гіпнотерапія та самогіпноз, техніки релаксації та медитації а також весь спектр напрямків з арт терапії та власної творчості.

Треба також розуміти, що для підтримання громадянської активності вагоме місце займає не тільки рівень політичної, соціальної та суспільної свідомості громадян, а передусім, рівень їх психологічного стану. І саме цей, практично, першочерговий чинник формує ресурси і можливості для громадянської активності суспільства. Тому забезпечення психологічного відновлення суспільства є одним з першочергових завдань для влади, національної безпеки держави і, врешті решт, для збереження держави в цілому.

Органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові та службові особи повинні розуміти особливу відповідальність за стан справ у площині психологічного відновлення громадян України в умовах панування стресогенних факторів війни, інфляції, негативних інформаційних приводів, матеріального збіднiння й інших негативних явищ сьогодення. Є величезна потреба у своєчасній та оперативній міжвідомчої координації органів та служб, що належать до системи національної безпеки, зокрема МОЗ, МОН, МВС, МО, розробки та впровадження відповідних законодавчих актів, залучення до створення програм зі збереження та відновлення ментального здоров’я фахівців з інших країн які перебували у такому стані як зараз перебуває українське суспільство.

Також потребують активного провадження й ініціативи самих громадян, громадських та фахових організацій у сфері ментального відновлення та здоров’я, в тому чисті для створення й продуктивного функціонування психологічних служб і сервісів та реального доступу до цих послуг.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Підтримка ментального здоров’я в часи війни. URL : https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/pidtrymka-mentalnoho-zdorovya-v-chasy-viyny (дата звернення: 13.04.2025).

2. Принципи практики в сфері охорони психічного здоров'я, орієнтованої на відновлення (Підхід відновлення, Recovery Approach). URL : https://www.mh4u.in.ua/ya-fahivecz-iz-psyhichnogo-zdorovya/prynczypy-praktyky-v-sferi-ohorony-psyhichnogo-zdorovya-oriyentovanoyi-na-vidnovlennya-pidhid-vidnovlennya-recovery-approach/ (дата звернення: 13.04.2025).

УДК 378.147

Юрій Леонідович Волох,
аспірант кафедри теплотехніки;
Михайло Анатолійович Кириченко,
кандидат технічних наук, доцент,
завідувач кафедри теплотехніки
Київського національного університету
будівництва і архітектури

АКТУАЛЬНІСТЬ ЗАЛУЧЕННЯ ПРАКТИЧНОГО ДОСВІДУ КОМЕРЦІЙНИХ ІНОЗЕМНИХ ПРЕДСТАВНИЦТВ ДЛЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНІХ ПРОГРАМ У ТЕХНІЧНИХ СФЕРАХ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Сучасні виклики глобальної економіки та технологічного розвитку висувають принципово нові вимоги до підготовки технічних фахівців у вищій школі. Традиційні освітні моделі все частіше демонструють обмеженість у формуванні компетентностей, необхідних для успішної професійної реалізації в умовах міжнародного ринку праці та стрімкого росту технологій [1, с. 42].

Аналіз сучасних досліджень та публікацій показує, що проблема інтеграції практичного досвіду комерційних представництв в освітній процес є надзвичайно актуальною. Науковці, зокрема Білецька М.О. та Сидоренко П.В., наголошують на необхідності трансформації освітніх стандартів відповідно до реальних потреб виробничої сфери [2, с. 87].

Метою дослідження є комплексний аналіз потенціалу залучення практичного досвіду іноземних комерційних представництв до формування освітніх програм технічного профілю.

Методологічну базу дослідження складають порівняльний, системний та структурний методи наукового аналізу, емпіричні методи спостереження та узагальнення досвіду провідних закордонних освітніх інституцій.

Результати дослідження виявили декілька ключових напрямків впливу практичного досвіду комерційних представництв на якість технічної освіти:

1. Адаптація навчальних програм до реальних виробничих потреб:

- Створення гнучких освітніх траєкторій, максимально наближених до актуальних технологічних викликів
- Розроблення практико-орієнтованих модулів з урахуванням міжнародних стандартів та інноваційних технологічних рішень

2. Формування міжнародних компетентностей студентів:

- Впровадження програм стажування в іноземних компаніях
- Розвиток навичок крос-культурної комунікації та професійної взаємодії в міжнародному середовищі

3. Удосконалення практичної підготовки через:

- Запрошення провідних фахівців-практиків до викладацької діяльності
- Спільне створення практичних робочих стендів
- Організацію спільних науково-дослідних проектів
- Розширення можливостей для виробничих практик та стажувань

Емпіричні дослідження показали, що залучення фахівців комерційних представництв дозволяє підвищити якість освітніх програм на 35-40% за рахунок актуалізації змісту навчальних дисциплін [3, с. 56].

Важливим аспектом є також розроблення механізмів безперервної взаємодії закладів вищої освіти з міжнародними комерційними структурами. Це передбачає:

- Створення консультативних рад з представників освіти та бізнесу
- Запровадження регулярного моніторингу актуальних професійних компетентностей
- Розвиток дуальної системи освіти

Практична значущість дослідження полягає в розробці конкретних рекомендацій щодо вдосконалення освітніх стандартів технічних спеціальностей через інтеграцію міжнародного практичного досвіду.

Перспективи подальших досліджень вбачаються в детальній розробці механізмів імплементації міжнародного досвіду в національну систему технічної освіти, а також у створенні уніфікованих моделей взаємодії освітніх інституцій та комерційних структур.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Сидоренко П. В. Інноваційні трансформації вищої технічної освіти : монографія. Київ : Освіта, 2023. 156 с.

2. Білецька М. О. Міжнародні стандарти професійної підготовки: теорія і практика. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2022. 212 с.

3. Іваненко О. П. Механізми інтеграції практичного досвіду в освітні програми технічних спеціальностей. *Вісник КНУБА.* 2024. № 3. С. 52–64.

УДК 159.9:316.6(477)

Вілена Володимирівна Воронова,
кандидат наук із соціальних комунікацій,
доцент кафедри інформаційної діяльності
та зв'язків з громадськістю
Київського національного університету
культури і мистецтв

ЩАСТЯ УКРАЇНЦІВ В УМОВАХ ВІЙНИ: СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ

Довготривала війна, яку Україна веде у відповідь на зовнішню агресію Росії, істотно трансформувала соціальні настанови, психологічні стратегії та ціннісні аксіологічні громадян. У фокусі наукової уваги – питання щастя та добробуту українців як індикатора не лише індивідуального благополуччя, а й колективної стійкості та потенціалу для післявоєнного відновлення. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю переосмислення традиційних підходів до вимірювання якості життя в умовах екзистенційної загрози, масового стресу та змін соціального середовища.

Добробут у сучасній науковій парадигмі розглядається як багатовимірна категорія, яка охоплює економічні, соціальні, психологічні та емоційні складові. За методологією ONS4, яка використовується у Великій Британії та була адаптована в Україні у 2024 році, добробут оцінюється за чотирма ключовими показниками: загальне задоволення життям, відчуття сенсу, рівень щастя та рівень тривожності [2].

У цьому контексті щастя є складовою частиною добробуту – воно входить до загальної моделі як емоційний індикатор психологічного стану, поряд з іншими параметрами, як-от когнітивна оцінка життя (задоволення), смислова наповненість та емоційна стабільність (рівень тривожності). Таким чином, щастя – це один із проявів добробуту, що фіксує суб'єктивне переживання задоволеності життям у моменті або за певний проміжок часу.

Наукова розвідка О. Богдан демонструє глибокий зв'язок між психологічним добробутом і копінг-стратегіями українців у воєнний період. В основі дослідження – модель процвітання PERMA Мартіна Селігмана, яка передбачає п'ять ключових складників: позитивні емоції, залучення, стосунки, сенс та досягнення [1]. Дев'ятифакторна модель, побудована на основі опитування понад 4800 респондентів, виявила кореляцію між цими складниками та переважними копінг-стратегіями. Так, фактор «Проактивність і досягнення» демонструє здатність українців до раціонального аналізу проблем і активного подолання труднощів. Фактор «Життєві сенси і віра в себе» є ключовим ресурсом психологічної резильєнтності в умовах війни [1]. Ці стратегії, за результатами факторного аналізу, відповідають концепції позитивної психології: люди не лише виживають, а й зберігають внутрішню мотивацію до зростання навіть у кризових умовах.

Соціально-психологічний вимір щастя в умовах війни розкривається через динаміку взаємодії особистості з соціальним середовищем, колективними установками та структурою переживання колективної загрози. Війна створює унікальний соціальний контекст, у якому базові психологічні потреби – в безпеці, приналежності, самореалізації – набувають нових форм реалізації через спільноту, соціальні зв'язки, громадянську залученість і солідарність [3].

Як засвідчують результати дослідження О. Богдан, активна участь українців у волонтерській, громадській чи професійній діяльності створює ефект «соціального включення», який слугує ресурсом психологічного відновлення та зміцнення суб'єктності [1]. Це свідчить про наявність колективної копінг-стратегії, де адаптація особистості здійснюється через включення в спільні дії, що мають соціальну і моральну значущість.

Ці дії формують нову соціальну норму – норму активного спротиву, допомоги іншим, залучення до громадянського життя, – що знижує рівень ізоляції та сприяє збереженню психологічного благополуччя. У контексті тривалого стресу формуються також позитивні соціальні переконання, що мають адаптивне значення. Згідно з даними пілотного опитування, попри високий рівень тривожності, 62% респондентів вказали на наявність сенсу в тому, що вони роблять [2], що, ймовірно, пов'язане з розумінням своєї ролі у колективному спротиві.

Соціально-психологічною особливістю воєнного досвіду українців є також зміна колективної ідентичності: спільне переживання загрози сприяє консолідації населення навколо національних, історичних і моральних цінностей [3]. Цей феномен створює умови для формування нового «Ми» – суб'єктного, здатного чинити спротив, визначати спільні цілі й підтримувати моральну стійкість.

У свою чергу, опитування КМІС виявило парадоксальну картину: хоча лише 25 % українців задоволені своїм життям, а 65 % повідомляють про високий рівень тривожності, понад 60 % респондентів оцінили сенс і вартість своєї діяльності як високі [2]. Ці дані підтверджують гіпотезу про те, що в екстремальних умовах саме відчуття сенсу виступає буфером, що підтримує психологічну рівновагу. Такий феномен, як «сенс без щастя», засвідчує важливість евдемонічного компонента щастя. Він дозволяє особистості втримуватися в зоні психологічного функціонування навіть за відсутності позитивних емоцій – завдяки глибоким моральним орієнтирам, відчуттю відповідальності та приналежності до спільноти.

Попри перманентний стрес та глибоку травматизацію, спричинену війною, українці демонструють високий рівень психологічного потенціалу. Відчуття сенсу, проактивна поведінка, соціальна залученість і позитивні переконання є ключовими чинниками збереження психологічного добробуту. Це дає підстави говорити про можливість побудови стійкого соціуму не лише через інституційне відновлення, а й через мобілізацію внутрішніх ресурсів кожного громадянина.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Богдан О. Стратегії психологічного добробуту українців у взаємодії з копінг-стратегіями в умовах війни. *Проблеми політичної психології.* 2024. № 16 (30). С. 60–73.

2. Добробут українців: пілотне дослідження рівня особистого добробуту українців, проведене за методологією ONS4 Національного статистичного управління Великої Британії. Київ : Київський міжнародний інститут соціології, 2024. URL : https://kiis.com.ua/materials/pr/20250226_d/UKR.pdf (дата звернення: 29.04.2025).

3. Zabarovska S. Psychological well-being and quality of life of Ukrainians in the conditions of full-scale war. *Psychology and Social Work.* 2024. № 1. С. 111–120.

УДК 378:621.3

Вячеслав Вадимович Гетьман,
здобувач вищої освіти
академічної групи АСП-141-24;
Богдан Олександрович Трощинський,
кандидат технічних наук, доцент,
доцент кафедри електротехніки
та електроприводу
Київського національного університету
будівництва і архітектури
ORCID 0000-0002-7421-7312

ЦИФРОВА НАВЧАЛЬНА ЕКОСИСТЕМА В ЕЛЕКТРОТЕХНІЧНІЙ ОСВІТІ

Четверта промислова революція (Індустрія 4.0) трансформувала освітні парадигми, зокрема в електротехніці. Інтеграція цифрових інструментів (VR, AR, MATLAB, Multisim, PSpice, платформи дистанційного навчання) підвищує доступність та практичні навички, готуючи студентів до роботи в цифровому середовищі [2].

Соціально-педагогічні аспекти. Цей підхід охоплює методи навчання, взаємодію викладача зі студентами, дизайн навчальних програм і створення сприятливого освітнього середовища. Програма ENACT сприяє соціальній відповідальності серед інженерів [3] і забезпечує позитивний вплив технологій на якість освіти.

Цифрові інструменти та їхній вплив. Використання цифрових інструментів дозволяє моделювати та аналізувати схеми за допомогою MATLAB, Multisim і PSpice. Наприклад, Multisim Live інтегрується з осцилографами NI ELVIS III для аналізу в режимі реального часу [2]. Технології VR та AR забезпечують іммерсивний досвід при моделюванні електричних пристроїв і застосуванні законів Ома та Кірхгофа [1]. Платформи для дистанційного навчання розширюють доступ до ресурсів, хоча їх ефективність залежить від правильного впровадження соціально-педагогічних стратегій [4].

Соціально-педагогічні стратегії та компетенції викладачів. Для успішної інтеграції цифрових технологій необхідно адаптувати методи викладання та підвищувати цифрову грамотність викладачів. Дослідження, зокрема з використанням програми ENACT, демонструють підвищення соціальної відповідальності та громадянської активності [3]. Крім того, навчальні програми повинні включати компоненти цифрової, інформаційної та комп'ютерної грамотності, як підкреслює IEEE Learning Network [5].

Можливості та майбутні напрями. Цифровізація відкриває нові можливості для глобальної співпраці та обміну знаннями, що готують студентів до викликів Індустрії 4.0 [6]. Підтримка безперервного навчання через цифрові інструменти

важлива для професіоналів, як зазначено в «Current Trends Shaping The Future Of Electrical Engineering» [7]. Майбутні напрямки включають створення інтегрованих рамок для цифрової освіти та консультативних рад, ґрунтованих на моделях IEEE Learning Network та Плану дій ЄС з цифрової освіти на 2021–2027 роки [5].

Висновок

Цифровізація має значний потенціал для трансформації підготовки інженерів-електриків, якщо вдосконалити компетенції викладачів, усунути цифровий розрив і інтегрувати цифрову грамотність у навчальні програми.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Villanueva A., Liu Z., Kitaguchi Y. та ін. Towards modeling of human skilling for electrical circuitry using augmented reality applications. *International Journal of Educational Technology in Higher Education.* 2021. Vol. 18, article 39. DOI 10.1186/s41239-021-00268-9

2. TealHQ. Digital Tools in Electrical Engineering Education. URL : https://www.tealhq.com/software/electrical-engineer (дата звернення: 10.04.2025).

3. Hwang Y., Ko Y., Shim S. S. та ін. Promoting engineering students' social responsibility and willingness to act on socioscientific issues. *International Journal of STEM Education.* 2023. Vol. 10, article 11. URL : https://stemeducationjournal.springeropen.com/articles/10.1186/s40594-023-00402-1#citeas (дата звернення: 10.04.2025).

4. Nguyen L., Tuamsuk K. Digital learning ecosystem at educational institutions: A content analysis of scholarly discourse. *Cogent Education.* 2022. Vol. 9. URL : https://www.researchgate.net/publication/362795077_Digital_learning_ecosystem_at_educational_institutions_A_content_analysis_of_scholarly_discourse (дата звернення: 10.04.2025).

5. Meghan Brown. IEEE Learning Network. Professional Development for Electrical Engineers. URL : https://www.engineering.com/all-your-electrical-and-computer-engineering-professional-development-in-one-place/ (дата звернення: 10.04.2025).

6. Purdue University. Thriving in the Evolving Landscape of Electrical and Electronics Engineering. URL : https://engineering.purdue.edu/ECE/News/2024/thriving-in-the-evolving-landscape-of-electrical-and-electronics-engineering (дата звернення: 10.04.2025).

7. StudyForFE. Current Trends Shaping The Future Of Electrical Engineering. URL : https://www.studyforfe.com/blog/future-of-electrical-engineering/ (дата звернення: 10.04.2025).

УДК 371.013

Ілля Олександрович Глумаков,
здобувач ІІІ рівня освіти, спеціальність 192
«Будівництво та цивільна інженерія»;
Катерина Костянтинівна Пушкарьова,
доктор технічних наук, професор,
завідувач кафедри будівельних матеріалів
Київського національного університету
будівництва і архітектури
ORCID 0009-0000-3435-3574

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ

Сучасний освітній простір переживає значні зміни під впливом інноваційних технологій. Варто зазначити, що одночасно з цим змінився і сам студент. Станом на сьогодні, так зване покоління «Z» складає майже чверть всього населення планети (23 %) [1].

Представники покоління «Z» взаємодіють зі світом на принципово іншому рівні, не розділяючи життя в мережі Інтернет і поза нею. Враховуючи психологічні особливості сучасної молоді, які описав американський дитячий психолог Ш. Постник-Гудвін, зокрема такі як залежність від Інтернету і надання пріоритету віртуальному світу перед фізичним [2, с. 96–97], інноваційні технології необхідно впроваджувати в освітній процес для підвищення ефективності навчання молодого покоління. Окрім того, впровадження інноваційних технологій в освіту робить процес навчання більш доступним, персоналізованим та інклюзивним, а також забезпечує автономність навчання, яка є вкрай важливою для студента сьогодення [3, с. 4–5].

Інноваційними технологічними рішеннями, які сьогодні застосовуються або розглядаються для застосування у світовій освітній практиці є: гібридне та дистанційне навчання, імерсивне навчання (доповнена реальність і віртуальна реальність), використання штучного інтелекту, гейміфікація, симуляційні ігри, використання подкастів з експертами у обраній професійні сфері, віртуальні тури, віртуальні маніпуляції (використовуються для дослідження математичних концепцій), 3D-друк, навчальна робототехніка, навчальні платформи (TED-Ed, Coursera тощо) [3, с. 9].

Дослідження показують, що гібридне навчання має високий рівень позитивного впливу на академічні досягнення [4]. Використання доповненої реальності в навчальному процесі покращує ставлення студентів до занять, підвищує інтерес, задоволення від вивчення предмету, а також академічну успішність [5]. Використання віртуальної реальності в навчанні сприяло когнітивній активності студентів, заохочувало студентів вчитися шляхом самостійного дослідження питань, допомогло зрозуміти складні та абстракті питання, а також забезпечило персоналізоване та адаптоване середовище

навчання, особливо для студентів, що мають труднощі у засвоєнні інформації, тривожні розлади та психічні захворювання [6]. Гейміфікація може підвищити мотивацію та залученість студентів, що призводить до покращення результатів навчання з різних предметів, зокрема у математиці, інженерії, соціальних науках та бізнесі [7]. Подкасти показали ефективність як освітні матеріали, що використовуються як доповнення до традиційних методів навчання [8]. Віртуальні тури можуть бути особливо корисними в предметах, які вимагають просторового розуміння або історичного контексту (наприклад, історія та географія), а також позитивно впливати на розвиток критичного мислення [9]. Віртуальні маніпуляції, зокрема в математичній освіті, продемонстрували позитивний вплив на успішність студентів, мотивацію продовжувати вирішувати математичні завдання, покращення креативності і збільшення кількості різноманітних рішень до завдань [10].

Таким чином, можна зробити висновок про те, що зазначені інноваційні технології демонструють значний потенціал у покращенні освітнього досвіду та результатів у різних дисциплінах. Дані технології також можуть бути дієвими інструментами в освіті молодого покоління, зокрема покоління «Z», і заслуговують на широке впровадження в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. A fresh look at Gen Z and Millenials, A GFK Consumer Life global preview report. URL : https://www.gfk.com/hubfs/Global%20Gen%20Z%20and%20Millennails_New%20Preview%20Report-1.pdf (дата звернення: 11.04.2025).

2. Руденко М. В., Красильник Ю. С., Корчова Г. Л. Методика викладання у вищій школі : навч. посіб. Київ : КНУБА, 2022. 296 с.

3. Anisiia Tomanek Pedagogy and psychology in the modern world: theoretical and practical aspects: collective monograpgh. Prague, 2020. 92 p.

4. Ibrahim Yasar Kazu, Cemre Kurtoglu Yalcin Investigation of the effectiveness of hybrid learning on academic achievement: a meta-analysis study. DOI 10.29329/ijpe.2022.426.14 (дата звернення: 11.04.2025).

5. Hakan Cetin, Azmi Turkan The effect of augmented reality based applications on achievement and attitude towards science course in distance education process. DOI 10.1007/s10639-021-10625-w (дата звернення: 12.04.2025).

6. Xiao Ping Lin, Bin Bin Li, Zhen Ning Yao, Zhi Yang, Mingshu Zhang. The impact of virtual reality on student engagement in the classroom – a critical review of the literature. DOI 10.3389/fpsyg.2024.1360574 (дата звернення: 12.04.2025).

7. Minzi Li, Siyu Ma, Yuyang Shi Examining the effectiveness of gamification as a tool promoting teaching and learning in educational settings: a meta-analysis. URL : https://doi.org/10.3389/fpsyg.2023.1253549 (дата звернення: 12.04.2025).

8. Prakash S. S., Muthuraman N., Anand R. Short-duration podcasts as a supplementary

learning tool: perceptions of medical students and impact on assessment performance. DOI 10.1186/s12909-017-1001-5 (дата звернення: 12.04.2025).

9. Використання технологій розробки віртуальних турів у шкільному навчання / Лещук С., Струк О., Гриньків Н., Оверко Ю. DOI 10.25128/2415-3605.23.1.2 (дата звернення: 12.04.2025).

10. Patricia S. Moyer-Packenham, Arla Westenskow Effects of virtual manipulatives on student achievement and mathematics learning. DOI 10.4018/jvple.2013070103 (дата звернення: 12.04.2025).

УДК 159.9

Олена Броніславівна Готра,
кандидат історичних наук,
доцент кафедри психології, педагогіки
та суспільних дисциплін
Державного податкового університету
ORCID 0000-0001-9050-7785

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСВІТИ: АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТА ВИКЛИКИ СУЧАСНОСТІ

У сучасному суспільстві саме освіта є одним із ключових чинників розвитку особистості та формування її світогляду. Навчання не лише забезпечує знання, а й сприяє соціалізації, розвитку критичного мислення та адаптації до умов сучасного світу.

У цьому контексті особливого значення набуває психолого-педагогічне забезпечення освітнього процесу, яке має на меті створення комфортного та безпечного навчального середовища, збереження психологічного здоров'я учасників освітнього процесу та підвищення ефективності навчання.

Водночас в системі освіти є низка викликів: зростання рівня стресу серед студентів і педагогів, необхідність адаптації до нових технологій, розвиток інклюзивного навчання та потреба у впровадженні сучасних психологічних методик. Все це вимагає комплексного підходу до організації навчального процесу, що передбачає взаємодію науковців, педагогів, психологів та державних інституцій для створенням сприятливих умов навчання.

Мета нашої роботи – проаналізувати актуальні проблеми психолого-педагогічного забезпечення освіти, визначити ключові виклики, що стоять перед сучасною освітньою системою, та окреслити перспективні напрями їх подолання.

На думку науковців, пріоритетом діяльності сьогоднішніх закладів освіти має стати забезпечення психологічної стійкості учасників освітнього процесу, які постраждали від війни. Як наслідок, перед психологічною службою у системі освіти постає ряд нових викликів, пов'язаних із великою чисельністю учасників освітнього процесу, що мають психологічні травми через військові дії [1, с. 123].

На нашу думку, сутність психолого-педагогічного забезпечення освіти полягає в гармонійному поєднанні психологічних і педагогічних чинників, що спільно впливають на ефективність освітнього процесу. Сьогодні важливою є роль психологічної підтримки у формуванні особистості здобувача освіти. На допомогу прийдуть інноваційні методи психолого-педагогічної діяльності та їх вплив на ефективність навчання. Зарубіжні джерела, що досліджують сучасні активні методи навчання у вищій школі, описують різні набори новітніх технологій. У доповіді Відкритого університету

про інноваційну педагогіку до новітніх технологій навчання віднесено технології змішаного навчання (Blending learning), BYOD (Bring Your Own Device), перевернутий клас (flipped classroom), «навчання, що базується на подіях» (Event-based learning). Також сюди відносять технології розвитку критичного мислення (critical thinking), навчання на основі сценаріїв (Scenario-Based Learning), проєктні технології (design technologies), технологія кейсів (casestudy) та ін. (Sharples et al., 2014) [2, с. 16].

Феномен психолого-педагогічного забезпечення освіти - це складний інтегрований процес підтримки всіх учасників освітнього процесу (передусім студентів і викладачів) у напряму їхнього особистісного розвитку, соціалізації, емоційного благополуччя та ефективного навчання. Це не лише допомога в навчанні, а й система підтримки гармонійного розвитку особистості, орієнтована на: подолання емоційних, соціальних та академічних труднощів; формування мотивації до навчання; розвиток критичного мислення, емпатії, відповідальності; створення безпечного і сприятливого освітнього середовища.

Науковці чітко визначили, що потрібно вважати проблему захисту психічного здоров'я громадян України в умовах війни загалом і учасників освітнього процесу зокрема пріоритетною для всіх вчених Академії – психологів, педагогів, методистів. З огляду на це, у процесі подальшого планування тематики фундаментальних і, особливо прикладних, досліджень необхідно враховувати ці пріоритети [3, с. 169].

На думку вчених, потрібно суттєво переглянути практику експериментальних досліджень ментального здоров'я, розширити експериментальну базу, сприяти поліпшенню методологічної культури дослідників відповідно до сучасного рівня методології наукових досліджень у країнах Євросоюзу, що зможе забезпечити інтеграцію вітчизняної психолого-педагогічної науки в європейський освітньо-науковий простір [3, с. 170].

Таким чином є необхідність інтеграції психологічних практик у повсякденну педагогічну діяльність, розширення можливостей професійного розвитку педагогів у сфері психології, впровадження програм психологічної підтримки для учасників освітнього процесу та важливість співпраці між педагогами, психологами та студентами у навчальному процесі для створення сприятливого психологічного клімату в освітніх закладах. В умовах кризового суспільства **психолого-педагогічна підтримка** набуває вирішального значення для збереження психічного здоров'я, мотивації до навчання, формування громадянської позиції, національної ідентичності та соціальної адаптації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Актуальні проблеми освітнього процесу в контексті європейського вибору України : матеріали V Міжнародної конференції до 20-річчя з дня створення кафедри професійної освіти КНУБА, 17 листопада 2022 року. Київ : КНУБА, 2023. 408 с.

2. Інноваційні технології навчання в умовах модернізації сучасної освіти : монографія / за наук. ред. д-ра пед. наук, проф. Л. З. Ребухи. Тернопіль : ЗУНУ, 2022. 143 с.

3. Захист і підтримка ментального здоров'я українців в умовах воєнного стану: виклики і відповіді : монографія / за заг. ред. В. Г. Кременя ; НАПН України. Київ, 2024. 188 с. DOI : https://doi.org/10.32405/978-617-7118-51-9-2024-188

УДК 625.7:004.42:378.147

Олексій Миколайович Дворко,
здобувач Ph.D.
академічної групи Асп-192-24-1
ORCID 0000-0002-6385-4463;
Микола Миколайович Осєтрін,
кандидат технічних наук, професор,
професор кафедри міського будівництва
Київського національного університету
будівництва та архітектури
ORCID 0000-0001-7015-4679

ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ «МІСЬКІ ДОРОЖНЬО-ТРАНСПОРТНІ СПОРУДИ» В КОНТЕКСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ РОБОТИ НЕРЕГУЛЬОВАНИХ ПЕРЕТИНІВ МІСЬКИХ ВУЛИЦЬ

Об’єктом дослідження є дисципліна «Міські дорожньо-транспортні споруди».

Предметом дослідження є методичні та дидактичні підходи до викладання дисципліни «Міські дорожньо-транспортні споруди» з акцентом на особливості інженерно-планувальних рішень нерегульованих перетинів міських вулиць.

Нерегульованим перетином міських вулиць і доріг називають перетинання або примикання їх на ВДМ міста, що не має засобів світлофорного регулювання.

Простим перетином міських вулиць і доріг називають перетинання або примикання їх на ВДМ міста, що не мають напрямних споруд і елементів (острівців, розмітки тощо), які організовують дорожній рух [1].

Дисципліна викладається для студентів освітньої програми «Міське будівництво і господарство», які в подальшому, після отримання диплому про вищу освіту, професійно займаються розробкою містобудівної та проектної документації, зокрема проектуванням та оцінкою ефективності роботи елементів ВДМ міста [2].

У реальній практиці часто спостерігається невідповідність між чинними нормативами та сучасними вимогами до організації руху, зокрема на нерегульованих перетинах.

Саме нерегульовані перетини є найпоширенішими типами транспортних вузлів у містах України, однак у навчальних програмах їм приділено недостатньо уваги .

Сучасні виклики – забезпечення безпеки, впровадження принципів сталої мобільності, інклюзивність – вимагають оновлення змісту дисципліни .

Тому на основі цього можна сформулювати основні завдання дослідження:

– Визначити ключові особливості проектування нерегульованих перетинів з урахуванням сучасних вимог.

– Проаналізувати зміст освітньої програми та виявити місце дисципліни «Міські дорожньо-транспортні споруди» у формуванні професійної компетентності студентів [3; 4].

– Запропонувати дидактичні рішення: включення кейсів, роботу з реальними прикладами, адаптацію лабораторних завдань під ситуації на нерегульованих перетинах.

– Показати зв'язок між науковою роботою здобувача кваліфікації і викладанням цієї дисципліни.

На основі цього можна навести очікувані результати і вплив на підвищення ефективності ВДМ міста:

– Вдосконалення змісту викладання: дисципліна буде ближчою до реального проєктування, що підвищить практичну підготовку здобувачів;

– Підвищення ефективності підготовки фахівців, які здатні мислити системно, аналізувати транспортні ситуації і приймати рішення з урахуванням як безпеки, так і функціональності.

– Формування професійного підходу до організації нерегульованих перетинів, як одного з найбільш поширених елементів ВДМ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про автомобільні дороги : Закон України від 8 вересня 2005 р. № 2862-IV / Офіційне інтернет-представництво Президента України. URL : http://www.president.gov.ua/documents/2862-iv-3176 (дата звернення: 14.04.2025).

2. Про освіту : Закон України від 16 липня 2019 р. № 2145-VIII / Офіційне інтернет-представництво Президента України. URL : Про освіту | від 05.09.2017 № 2145-VIII (дата звернення: 17.04.2025).

3. Освітньо-професійна програма «Промислове і цивільне будівництво» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 192 «Будівництво та цивільна інженерія». URL : 192_Бак_Будівництво-та-цивільна-інженерія.pdf

4. Стратегічний план діяльності Міністерства освіти і науки України до 2027 року. URL : http://surl.li/rdsnme (дата звернення: 11.04.2025).

УДК 378, 72.01, 728

Роман Вікторович Дерпа,
аспірант кафедри «Теорії архітектури і архітектурного проєктування»
ORCID 0000-0001-7386-6591;
Ірина Леонідівна Кравченко,
доктор архітектури, професор кафедри «Теорії архітектури і архітектурного проєктування» Київського національного університету будівництва і архітектури
ORCID 0000-0002-3972-5215

ІНТЕГРАЦІЯ ПЕРЕДОВИХ АРХІТЕКТУРНИХ БЮРО В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС: ЯК СПІВПРАЦЯ КНУБА ТА BALBEK BUREAU ФОРМУЄ АРХІТЕКТОРІВ МАЙБУТНЬОГО

В умовах післявоєнного відновлення та відбудови України особливого значення набуває збереження та розвиток архітектурної ідентичності. Це є важливим не лише для формування комфортного життєвого середовища, а й для збереження культурної пам’яті нації, що особливо актуально у випадку сільської забудови. Відбудова приватного житла, що зазнало руйнувань, не може зводитися до механічного відтворення типових будівель без урахування місцевої традиції. Важливо, щоб сучасні архітектори усвідомлювали значення регіональної автентики та інтегрували її у новітні проєкти. Саме тому архітектурна освіта повинна відповідати актуальним викликам, забезпечуючи студентів можливістю працювати з реальними кейсами та брати участь у соціально значущих проєктах, які спрямовані на збереження спадщини та осмислене відновлення зруйнованих територій.

Одним із ключових напрямків такої діяльності стало партнерство кафедри теорії архітектури і архітектурного проєктування КНУБА з провідним українським бюро «Balbek bureau» [1] у межах проєкту «RE:Ukraine Villages» (рис. 1) [2; 3]. Завдяки підписаному у березні 2025 року меморандуму про співпрацю, студенти отримали унікальну можливість працювати над актуальними завданнями відбудови України, спираючись на дослідження та сучасні методики.

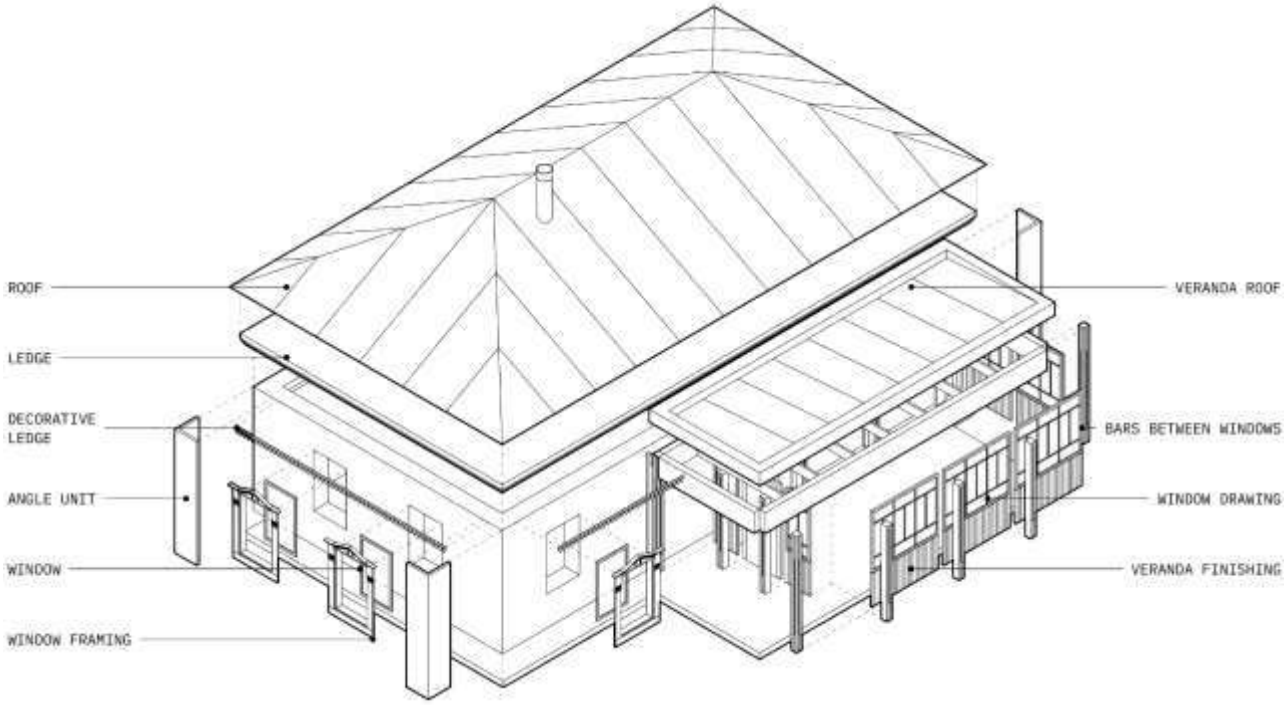

Рисунок 1 – Онлайн-конструктор української сільської хати «RE:Ukraine Villages» [2]

Співпраця дає студентам можливість працювати з практикуючими архітекторами, що розширює їхнє розуміння сучасних тенденцій у сфері збереження та трансформації архітектури. Університет долучається до формування професійного середовища, орієнтованого на осмислене відновлення України а викладачі мають змогу впроваджувати у навчальну програму актуальні кейси, засновані на польових дослідженнях архітекторів-практиків і реальних запитах суспільства.

Співпраця відбувається у декількох послідовних форматах

1. Контекстуальні дослідження
2. Співпраця з викладачами та формування програми для студентів
3. Методична співпраця з студентами (лекції та супровід у підготовці курсових робіт)
4. Майстер-класи
5. Воркшоп

У рамках ініціативи організовуються лекції від фахівців з унікальним досвідом у сфері дослідження та збереження архітектурної спадщини, таких як Олександр Столовий, урбаніст і засновник каналу «Сашко Козіяр» [4]; Віталіна Гошовська та Михайло Білоглазов, фахівці «Balbek bureau» [1]; Дмитро Щепетнов, архітектор і співвласник студії «Praktika Architects» [5]; Анна Сухобрус, засновниця ініціативи «Бабусина Хатка» [6] і амбасадорка Черкащини; Леонід Марущак, історик, який займається евакуацією історико-культурних цінностей з прифронтових територій; Володимир Кохан, автор і ведучий youtube-каналу «Хащі» [7]; Ганна Гаврилів, засновниця

ініціативи «Спадщина.UA» [8] та інші. Ці зустрічі дозволяють студентам отримати поглиблене розуміння сучасних тенденцій у збереженні автентичної забудови, методів дослідження та адаптації історичних архітектурних форм до нових умов життя.

Зацікавлені студенти також залучаються до практичної діяльності. Фахівці «Balbek bureau» в співпраці з викладачами КНУБА проводять консультації для студентів щодо проєктування індивідуальних житлових будинків та поселень, що базуються на результатах дослідження української сільської забудови. Особливий акцент робиться на збереженні традиційних архітектурних форм та матеріалів, їх адаптації до сучасних технологій і потреб мешканців. Це дозволяє студентам розробляти проєкти, що мають не лише естетичну та функціональну цінність, а й сприяють відродженню культурної ідентичності регіонів.

Наприкінці співпраці планується організація майстер-класів з макетування та воркшопу, де студенти представлять свої напрацювання та отримають професійні відгуки. Найкращі проєкти будуть відзначені, а їхні автори отримають можливість пройти стажування у «Balbek bureau», що є важливим кроком для майбутньої кар'єри архітекторів. Крім того, студентські роботи стануть частиною освітнього проєкту, що має на меті формування сучасного образу сільських будинків у східних регіонах України з урахуванням місцевого контексту та архітектурної автентичності.

Ця співпраця є показовим прикладом того, як архітектурна освіта може поєднувати теорію та практику, залучаючи студентів до вирішення актуальних проблем суспільства. Залучення провідних архітектурних бюро до навчального процесу сприяє не лише професійному розвитку студентів, а й формуванню відповідального підходу до проєктування, що враховує культурний контекст та суспільний запит. Важливо, що КНУБА, як провідний навчальний заклад у сфері архітектури, демонструє розуміння сучасних тенденцій та потреб суспільства, інтегруючи у навчальний процес співпрацю з найкращими фахівцями галузі.

Враховуючи високий суспільний запит на збереження архітектурної спадщини та осмислену відбудову, такі ініціативи мають стати важливою складовою архітектурної освіти в Україні. Завдяки подібним проєктам майбутні архітектори не лише набувають професійних навичок, а й долучаються до важливих соціальних ініціатив, що формують нове якісне середовище та відроджують культурний код нації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Balbek bureau. URL : https://www.balbek.com/ (дата звернення: 30.03.2025).

2. RE: Ukraine Villages. URL : https://www.balbek.com/reukraine-villages-en (дата звернення: 30.03.2025).

3. RE: Ukraine Villages. Онлайн-конструктор. URL : https://villages.reukraine.org/ (дата звернення: 30.03.2025).

4. Сашко Козіяр. URL : https://t.me/sashkokoziyar (дата звернення: 30.03.2025).

5. Praktika Architects. URL : https://praktika.com.ua/ (дата звернення: 30.03.2025).

6. Бабусина Хатка. URL : https://www.instagram.com/babusyna.hatka/?igsh=d3h0cWF1c2wxMHRv# (дата звернення: 30.03.2025).

7. Хащі. URL : https://www.youtube.com/@hushchi (дата звернення: 30.03.2025).

8. Спадщина.UA. URL : https://www.facebook.com/CF.Heritage.UA? (дата звернення: 30.03.2025).

УДК 378.147

Оксана Анатоліївна Дешко,
завідувач навчальної лабораторії
«Тренінговий центр
«Human resources (consulting)»
Державного податкового університету
ORCID 0009-0009-7969-3500

ТРЕНІНГОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

В сучасних умовах трансформації організаційного середовища та високої динаміки ринку праці ефективне управління персоналом стає ключовим чинником забезпечення конкурентоспроможності підприємств. Одним з інструментів підвищення якості управління персоналом є тренінгові технології, що дозволяють формувати, розвивати й удосконалювати професійні та особистісні компетенції працівників.

Тренінг як форма активного навчання ґрунтується на принципах суб'єктності, практичної спрямованості та інтерактивності. За словами А.М. Калашникової, «тренінгові технології забезпечують не лише передачу знань, а й формування поведінкових моделей та розвиток комунікативних навичок» [1, с. 58].

Основними перевагами впровадження тренінгів у систему управління персоналом є:

підвищення мотивації працівників через залучення до процесу саморозвитку;

оптимізація командної взаємодії, зокрема розвиток навичок кооперації та лідерства;

формування корпоративної культури;

швидка адаптація нових співробітників до вимог організації.

Види тренінгів можуть варіюватися залежно від цілей організації: лідерські, комунікативні, конфліктологічні, тайм-менеджмент, тренінги ефективних продажів тощо. Наприклад, лідерські тренінги сприяють розвитку стратегічного мислення, вміння приймати рішення в умовах невизначеності, що є необхідним для управлінського персоналу.

Окрему увагу заслуговує використання тренінгових технологій у дистанційному форматі. Сучасні цифрові платформи дозволяють реалізовувати інтерактивні моделі навчання навіть в умовах віддаленої роботи. Як зазначає Л.П. Горбунова, «тренінги в онлайн-середовищі зберігають ефективність за умови високого ступеня залученості учасників і грамотного фасилітаційного супроводу» [2, с. 112].

Однак ефективність тренінгових технологій залежить від низки факторів:

якість попередньої діагностики потреб персоналу;

професійність тренера;

чіткість цілей тренінгу;

посттренінгова підтримка, яка дозволяє закріпити отримані знання на практиці.

Управлінці повинні розглядати тренінг не як разову подію, а як елемент системної стратегії розвитку персоналу. Постійна робота над удосконаленням компетентностей працівників забезпечує адаптивність організації до змін, підвищує продуктивність праці та зміцнює кадровий потенціал.

Отже, тренінгові технології є потужним інструментом стратегічного управління людськими ресурсами. Вони сприяють як професійному зростанню працівників, так і підвищенню загальної ефективності організаційної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Калашникова А. М. Тренінгові технології як інструмент розвитку персоналу. *Менеджмент і підприємництво в Україні.* 2021. № 2. С. 56–62.

2. Горбунова Л. П. Особливості впровадження онлайн-тренінгів в системі управління персоналом. *Управління розвитком.* 2022. № 1. С. 110–115.

3. Чепурна Л. М. Технології навчання дорослих у системі підвищення кваліфікації. *Психологія і суспільство.* 2020. № 4. С. 45–50.

4. Armstrong M. Armstrong's Handbook of Human Resource Management Practice. London : Kogan Page, 2020.

5. Калениченко Р. А., Дикса О. В. Рефлексія як механізм саморозвитку особистості. *Актуальні проблеми освітнього процесу в контексті європейського вибору України* : зб. матер. V Міжнародної конференції, м. Київ, 17 листопада 2022 р. / Київ. нац. ун-т буд-ва і архіт. Київ : КОМПРИНТ, 2023. С. 103–107. URL : https://repositary.knuba.edu.ua/handle/123456789/11381

УДК 159.923

Світлана Олександрівна Дєніжна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри психології, педагогіки
та суспільних дисциплін
Державного податкового університету
ORCID 0009-0009-4671-2162

ТЕХНОЛОГІЧНЕ РОЗШИРЕННЯ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ПОВСЯКДЕННОСТІ

Інтенсивний розвиток цифрових технологій, які формують нову технологічно насичену екосистему, фокусує науковий інтерес до вивчення цифрових технологій не лише як інструментів, а і як зовнішніх розширень або «добудов» людини. У науковому дискурсі обговорюється вплив цих технологій на розвиток особистості, для прикладу: смартфонів – як сховища нашої пам'яті; пошукових запитів у браузері – як частини розумового процесу; сторінок у соціальних медіа – як просторів конструювання ідентичності. Ці процеси розглядаються як формування зовнішніх «продовжень» людини або зрощування її з різними цифровими пристроями (ЦП).

У сучасних дослідженнях апробовано методичний інструментарій в галузі дослідження РО: «Опитувальник розширеної свідомості» («Extended Mind Questionnaire»), розроблений нідерландськими психологами (Nijssen et al., 2018), який включає три шкали – опора на технології при прийнятті рішення, доступність технології, довіра (автоматичне прийняття інформації); «Шкала фізично-цифрової інтеграції», пропонована італійськими дослідниками (Colledani et al., 2023), в структурі якої виокремлено чотири фактори – ідентичність, соціальні стосунки, просторово-часове сприйняття та сенсорне сприйняття; «Шкала інтернет-залежності» С. Чена для перевірки здатності до управління психологічним станом за умов тривалого використання ЦП. Дані методики відображають розглянуті характеристик РО, але не розглядають такий її аспект як самоуправління, що забезпечує ефективність адаптації людини до швидко мінливих цифрових трансформацій. Тому було апробовано опитувальник «Самоуправління цифровою повсякденністю» технологічно розширеної особистості, який включав три субшкали: 1) «Переживання цифрової повсякденності», що передбачає вивчення можливостей ЦП для оптимізації рішення повсякденних завдань, самореалізації та самопізнання про емоційні прихильності до персонального пристрою та сприйняття його як невід'ємної частини повсякденного життя; 2) «Цифрова соціальність», - відповіді на пункти якої дають змогу проаналізувати особливості ідентичності та самопрезентації в Мережі, її узгодженості онлайн і офлайн, створенні та підтримці соціальних зв'язків, близькості стосунків; 3) «Управління ЦП», – призначена для вивчення усвідомлення можливих цифрових ризиків, пов'язаних з комунікацією,

інформацією, персональними даними та залежністю від пристроїв, а також знання способів запобігання ризиків, уміння регулювати онлайн активність, оволодіння навичками збереження балансу між цифровим середовищем і реальним життям. Пункти оцінювались за шкалою Лайкерта (від 1 – «зовсім незгоден» до 5 – «повністю згоден») [1; 2].

У дослідженні брали участь 30 респондентів, які були поділені на дві групи: студенти віком від 17 до 22 років (49,7 %, 66,1 %) та молоді люди віком від 23 до 35 років (50,3 %, 76,2 %).

Отримані результати факторного аналізу психометричних характеристик шкали «Самоуправління цифровою компетентністю» свідчать про зростання показників всіх шкал при її підвищенні: «Управління ЦП» ($F = 12,1$, $df = 1764$, $p < 0,01$); «Переживання цифрової повсякденності ($F = 53,1$, $df = 1700$, $p < 0,01$), «Цифрова соціальність» ($F = 14,0$, $df = 1764$, $p < 0,01$). Показники інтернет-залежності виявились пов’язаними зі субшкалами «Переживання цифрової повсякденності» ($r = 0,45$, $p < 0,01$) та «Цифрова соціальність» ($r = 0,42$, $p < 0,01$), але при цьому не пов’язані зі субшкалою «Управління ЦП». При дослідженні ставлення до технологій та цифрової компетентності були отримані слабкі та середні кореляції субшкал. Так, субшкала «Управління ЦП» виявилась пов’язаною з технофілією ($r = 0,30$, $p < 0,01$) та технораціоналізмом ($r = 0,27$, $p < 0,05$); «Переживання цифрової повсякденності» – з технофілією ($r = 0,19$, $p < 0,05$); «Цифрова соціальність» позитивно пов’язана з технофілією ($r = 0,20$, $p < 0,01$), але негативно – з технопесимізмом ($r = –0,20$, $p < 0,01$). Встановлено тісний взаємозв’язок між субшкалою «Цифрова соціальність» з показниками кількості соціальних зв’язків онлайн, технофілією, користувацькою активністю. Рівень цифрової компетентності як інструмента для розвитку навичок самоуправління цифровими «добудовами» технологічно РО і технораціоналізмом пов'язаний зі субшкалою «Управління ЦП» ($r = 0,22$, $p < 0,01$). Взаємозв’язок між цими шкалами вказує, що технологічно РО, яка діє в умовах цифрової повсякденност.

Факторами, які сприяють технологічному РО є технофілія та технооптимізм, технофобія та технопесимізм. Ці категорії визначають діапазон від позитивного до негативного ставлення: отримання задоволення від використання інновацій або, навпаки, страх перед застосуванням технологій та очікування негативних наслідків. Технораціоналізм як установка на усвідомлене використання технологій сприяє формуванню навичок самоуправління «добудовами» РО.

Отже, аналіз технологічно РО та самоуправління нею в умовах цифрової повсякденності ЦП, а саме: рівень усвідомлення та контролю за власними «добудовами» та технологічним середовищем. Опитувальник виявив її зв’язок з цифровою компетентністю, споживацькою активністю та технофілією як показниками ефективності цифрової діяльності РО. Споживацька активність і технофілія є умовами формування РО, а інструментами самоуправління технологічними розширеннями стає цифрова компетентність і технораціоналізм.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Colledani, D., Anselmi, P., Robusto, E. (2023). Development of a scale for capturing psychological aspects of physical-digital integration: relationships with psychosocial functioning and facial emotion recognition. *AI & Society*, 1–13. DOI : https://doi.org/10.1007/s00146-023-01646-9

2. Fortes, A. B., Broilo, P. L., Lisboa, C.S.M. (2021). Smartphone use and psychological well-being: the moderating role of emotion regulation. *Trends in Psychology*, (29), 189–203. DOI : https://doi.org/10.1007/s43076-020-00051-1

УДК 378.147

Олександр Васильович Дойков,
здобувач ступеня доктор філософії
за спеціальністю 191
«Архітектура та містобудування»
email: doikov_ov-2024@knuba.edu.ua
ORCID 0009-0007-9284-8744;
Олена Миколаївна Козакова,
кандидат архітектури, доцент,
доцент кафедри інформаційних
технологій в архітектурі
Київського національного університету
будівництва і архітектури
email: kozakova.om@knuba.edu.ua
ORCID 0000-0003-0593-266X

ОСВІТНІЙ ПРОСТІР ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ІНСТРУМЕНТ

Виклики сучасності, що постають перед системою освіти, спонукають до переосмислення не лише методології та змісту навчання, але і просторів в яких відбувається навчальний процес. У зв'язку з цим, відбувається зміна традиційного уявлення про аудиторію / класну кімнату як про утилітарне приміщення, на користь усвідомлення ролі освітнього простору як інструменту психолого-педагогічного впливу. Просторові якості навчальних приміщень є не фоном, на тлі якого розгортається освітня діяльність, але активним фактором у створенні освітнього середовища, що підтверджено результатами досліджень в галузях архітектури, психології та педагогіки [1, с. 129].

Вплив ролі оточення освітнього процесу був описаний педагогами Реджіо-Еміліа в Італії, що зображали освітній простір як "третього вчителя", а також Урі Бронфенбреннером, що наполягав на постійній взаємодії і взаємному впливі учасників освітнього процесу і простору в якому він відбувається [2, с. 81]. Така точка зору накладає на проєктувальників навчальних закладів необхідність турботи не лише про виконання функціональних чи безпекових вимог, але й про психологічні та емоційні потреби користувачів освітнього простору. Серед важливих аспектів цього простору можна назвати просторові характеристики приміщення та окремих архітектурних форм, освітлення, ергономіка, кольорові рішення тощо. Вищеперераховані якості освітнього простору мають безпосередній вплив на психоемоційний стан користувачів і, в поєднанні з організацією якісного мікроклімату (температурно-вологісний режим, якість повітря, тощо), можуть відігравати роль в покращенні концентрації уваги, пам'яті та креативності учнів. Ще одним важливим аспектом є виконання умов

інклюзивності і безбар'єрного середовища, що забезпечує рівний доступ всіх груп населення до освітнього процесу.

Серед окремих доказів впливу простору на освітній процес можна звернути увагу на такі приклади. Дослідженнями було підтверджено вплив висоти стель класних приміщень на фокус уваги та втому учнів [3, с. 7] та якість їх взаємодії в різних типах навчальних задач. Це знання дає можливість диференціювати простори з різною висотою стелі відповідно до типу діяльності. Доцільним видається також і дослідити взаємодію різних просторових характеристик з прийомами активізації пізнавальної діяльності здобувачів освіти [4, с. 241].

Дослідження різноманітних типів навчальних будівель показали і значний вплив конфігурації позакласних приміщень, таких як холи та рекреації, на індивідуальну та соціальну поведінку та взаємодію учнів [5, с. 930]. Впливовим аспектом освітнього простору є і акустичний комфорт, адже високий рівень фонового шуму та реверберації був пов'язаний з зниженням когнітивної продуктивності, короткострокової пам'яті та самопочуття учнів [6, с. 7].

В якості емпіричного підтвердження впливу простору на якість навчального процесу можна навести дослідження проведене Барретом та колегами (2019), яке виявило що покращення та оптимізація освітніх просторів може сприяти підвищенню академічних досягнень на 16 % [1, с. 130]. Фактори що мали найбільший вплив включали природнє освітлення, якість повітря і температуру, гнучкість простору та акустичний комфорт.

Висновки

Архітектура освітніх просторів є вагомим інструментом психолого-педагогічної підтримки, що може сприяти підвищенню якості навчального процесу, когнітивному розвитку та психологічному комфорту його учасників та покращенню їх соціальної взаємодії, а також дозволяє забезпечити інклюзивне освітнє середовище. Налагодження взаємозв'язку між архітектурними рішеннями та педагогічними підходами дозволяє досягти більш оптимальних результатів в процесі, але вимагає інтеграції вимог педагогічного підходу на ранніх етапах проєктування та залучення мультидисциплінарних команд з архітекторів, педагогів, психологів та інших фахівців. Перспективним напрямком досліджень є розробка архітектурно-педагогічних моделей освітнього простору та емпірична перевірка їх ефективності, в тому числі, з залученням учнів/студентів різних вікових груп, освітних рівнів та потреб.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Barrett P., Davies F., Zhang Y. et al. The impact of classroom design on pupils' learning: Final results of a holistic, multi-level analysis. *Building and Environment.* 2015. Vol. 89, 01.07.2015. P. 118–133. DOI 10.1016/j.buildenv.2015.02.013

2. Can E., Inalhan G. The Third Teacher – The Involvement of Children In The Design Process and Assessing Their Development. 2020. Manchester School of Architecture. AMPS

PROCEEDINGS SERIES 22.2., 02.12.2020. P. 78–86. URL : https://www.researchgate.net/publication/355368525_The_Third_Teacher_-_The_Involvement_of_Children_In_The_Design_Process_and_Assessing_Their_Development/citation/download (дата звернення: 18.04.2025).

3. Zhang Y., Liu C., Li J. et al. The effect of classroom size and ceiling height on college students' learning performance using virtual reality technology. Scientific Reports. 2024. Vol. 14, 03.07.2024. 18 с. DOI 10.1038/s41598-024-65754-2

4. Руденко М. В., Красильник Ю. С., Корчова Г. Л. Методика викладання у вищій школі : навч. посіб. Київ : КНУБА, 2021. 296 с. ISBN 978-0-666-24226-6

5. Sarıberberoğlu M., Ünlü A. Understanding the Role of Spatial Configuration on Social Behavior in Educational Buildings. Iconarp International J. of Architecture and Planning. 2024. 31.12.2024. 24 с. DOI 10.15320/ICONARP.2024.310

6. Klatte M., Hellbrück J., Seidel J. et al. Effects of Classroom Acoustics on Performance and Well-Being in Elementary School Children: A Field Study. Environment and Behavior. 2010. Vol. 42, 01.09.2010. 10 с. DOI 10.1177/0013916509336813

УДК 378+004.8

Сергій Юрійович Долгополов,
здобувач PhD 1-го року навчання
за спеціальністю 122
ORCID 0000-0001-9418-0943;
Микола Васильович Руденко,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри професійної освіти
Київського національного університету
будівництва і архітектури
ORCID 0000-0003-2069-0566

МЕТОДИЧНІ ВИКЛИКИ ТА ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ВИКЛАДАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Штучний інтелект (ШІ) та машинне навчання (МН) стали невід'ємною частиною сучасного світу, що зумовлює нагальну потребу у кваліфікованих фахівцях. Вища школа стикається із завданням підготовки таких спеціалістів, проте викладання ШІ / МН є складним через їх абстрактність, швидкий розвиток, міждисциплінарність та високе когнітивне навантаження на студентів, вимагаючи розробки ефективних методик викладання та належного психолого-педагогічного забезпечення для формування глибоких знань, практичних навичок та здатності до самонавчання.

Наукові дослідження часто фокусуються на оновленні змісту програм з ШІ/МН, проте методичні стратегії та психолого-педагогічні умови ефективного навчання залишаються менш вивченими. Важливим інструментом для вдосконалення навчального процесу є педагогічна діагностика, яка дозволяє об'єктивно оцінювати засвоєння матеріалу та навички, особливо в умовах змішаного чи дистанційного навчання, та вчасно надавати підтримку [1]. Побудова навчальних програм має також спиратися на загальні принципи професійної освіти, що підкреслюють важливість поєднання теорії з практикою та формування ключових компетентностей [2]. Інтеграція цих підходів зі специфікою ШІ / МН є актуальним завданням сучасної методики.

Ефективне викладання ШІ / МН потребує переходу до інтерактивних та проблемно-орієнтованих методик. Починати слід з формування чіткого розуміння базових понять, розрізняючи ШІ як загальну концепцію, МН як ключову техніку навчання на даних [3], та різні парадигми навчання (з учителем, без учителя). Використання аналогій та візуалізацій допомагає знизити початкове когнітивне навантаження.

Пояснення складних алгоритмів, як-от нейронних мереж, має фокусуватися на концептуальному розумінні їхньої структури та принципів роботи, а не на

математичних деталях на ранніх етапах. Візуалізація архітектур, навіть спрощених (наприклад, багатошарового перцептрона [4]), сприяє інтуїтивному сприйняттю процесу обробки інформації та навчання моделі.

Практична робота з даними є критично важливою. Проєктний підхід, де студенти розв’язують конкретні задачі з використанням реальних або реалістичних даних, дозволяє пройти весь цикл розробки рішення МН. Це закріплює теорію, розвиває практичні навички (програмування, робота з інструментами МН), критичне мислення та вміння розв’язувати проблеми. Викладач тут виступає фасилітатором, спрямовуючи та підтримуючи студентів.

Аналіз результатів має виходити за межі формальних метрик. Необхідно формувати у здобувачів розуміння таких ключових концепцій, як перенавчання (надмірна адаптація до навчальних даних) та узагальнююча здатність (ефективність на нових даних). Обговорення результатів, включаючи неочікувані або «надто добрі», сприяє розвитку аналітичних навичок та вмінню критично оцінювати моделі МН.

Психолого-педагогічний супровід передбачає допомогу у подоланні труднощів (наприклад, «математичного страху»), створення безпечної атмосфери для запитань та помилок, підтримку мотивації та розвиток навичок самостійного навчання. Важливо управляти когнітивним навантаженням, розбиваючи складний матеріал на менші частини та використовуючи активні методи навчання.

Успішне викладання ШІ / МН у вищій школі залежить від поєднання сучасних методик та ефективного психолого-педагогічного супроводу. Інтеграція теорії з практикою через проблемно-орієнтоване та проєктне навчання є ключовою для формування глибокого розуміння та професійних компетенцій. Необхідна постійна увага до психологічного стану студентів та управління їхнім навчальним навантаженням. Педагогічна діагностика допомагає моніторити прогрес, а загальні принципи професійної освіти надають рамку для розробки програм.

Перспективи досліджень включають розробку адаптивних навчальних технологій, вивчення ефективності візуалізації та симуляцій, дослідження шляхів подолання психологічних бар'єрів, створення інструментів для оцінки компетенцій вищого рівня та інтеграцію етичних аспектів ШІ. Подальше вдосконалення методики викладання сприятиме підготовці фахівців, готових до викликів технологічного майбутнього.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Руденко М. В. Особливості застосування емпіричних методів педагогічної діагностики в умовах дистанційної форми навчання. *Актуальні проблеми освітнього процесу в контексті європейського вибору України* : матеріали VII Міжнародної конференції, м. Київ, 14 листопада 2024 р. Київ : Видавництво Ліра-К, 2025. С. 391–397. URL : https://rb.gy/gpi5ct (дата звернення: 21.04.2025).

2. Основи професійної освіти / Руденко М. В., Калениченко Р. А., Капосльоз Г. В., Корчова Г. Л. К. : ЦП Компринт, 2018. 613 с. ISBN 978-966-929-815-7

3. Boucher, P. (2020). Artificial intelligence: How does it work, why does it matter, and what can we do about it? European Parliamentary Research Servise, pp. 1–64.

4. Dolhopolov, S., Honcharenko, T., Fedusenko, O., Khrolenko, V., Hots, V., & Golenkov, V. (2024). Neural Network Threat Detection Systems for Data Breach Protection. *2024 IEEE 4th International Conference on Smart Information Systems and Technologies (SIST)*, 415–421. URL : https://doi.org/10.1109/SIST61555.2024.10629526 (date of access: 21.04.2025).

УДК 373.3.091.3:316.75

Руслан Владиславович Єгоров,
вчитель історії І категорії
ліцею № 41 м. Київ

ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

Оскільки Україна чинить тривалий багаторічний опір жорстокій агресивній війні росії проти нашої державності, питання національного патріотичного виховання постійно зберігає особливу актуальність та прямо впливає на рівень обороноздатності нашої держави. Виховання учнівської молоді в дусі українського національного патріотизму – це не лише освітній обов'язок, а й важлива державна справа, що формує громадянську зрілість, національну свідомість та моральну відповідальність майбутніх поколінь.

Метою патріотичного виховання є формування в школярів любові до Батьківщини, поваги до її історії, культури, мови, символів, а також готовності діяти на благо своєї держави, стверджувати та захищати Україну. Особливе значення має розвиток національної ідентичності та громадянської позиції, що базується на суспільній національній солідарності та демократичних цінностях.

Серед завдань патріотичного виховання можна виокремити: плекання національної гідності, вивчення та збереження української мови та культурної спадщини, розуміння історичних подій та їх впливу на сучасність, формування активної участі у громадському житті, готовність брати участь у розбудові держави та її захисті.

Для досягнення цих цілей необхідно застосовувати різноманітні форми та методи виховної роботи. Це, зокрема, проведення тематичних уроків, зустрічей з учасниками бойових дій, участь у благодійних акціях, конкурсах, у волонтерських, соціальних та екологічних проєктах, заходах до державних свят, ознайомленні з важливими історичними особистостями, даржавними та культурними діячами, поглиблення вивчення української мови.

З 2009 року учні залюбки беруть участь у всеукраїнській дитячо-юнацькій військово-патріотичній грі «Сокіл» («Джура»), що є формою позакласної роботи з патріотичного та морального виховання школярів, засобом формування патріотичної свідомості, спортивно-оздоровчої роботи. Гра проводиться Міністерством освіти і науки України за сприянням інших міністерств, відомств та громадських організацій.

Також важливо інтегрувати патріотичну тематику в навчальні предмети – літературу, історію, географію тощо. Нові можливості для залучення учнів до виховного процесу відіграють і сучасні технології. Це – віртуальні виставки, онлайн-архіви, інтерактивні карти історичних подій та національно-патріотичні квести, які здатні зацікавити навіть найпасивніших учнів. Такі інструменти можна ефективно використовувати як в урочний, так і в позаурочний час.

Педагог відіграє ключову роль у цьому процесі. Саме вчитель є носієм тих цінностей, які він прагне передати учням. Важливо, щоб виховна діяльність ґрунтувалася не на формалізмі, а на особистому прикладі, щирій взаємодії з дітьми та повазі до їхніх думок.

Заклади освіти, у свою чергу, мають бути центром виховання свідомих громадян, осередком формування національної ідентичності. Важливою є співпраця з родинами, щоб підтримати батьків у формуванні ціннісних орієнтирів, адже родина залишається першою ланкою виховання. Спільні заходи, батьківські лекції, інтеграція родинних історій у навчання зміцнюють виховний вплив з громадськими організаціями, закладами культури та ЗМІ.

Серед сучасних викликів у патріотичному вихованні можна назвати надмірну комерціалізацію інформаційного простору, вплив зовнішньої пропаганди держави-агресора, ворожа російська агітація і пропаганда росії через телеграм, тікток та інші інтернет-ресурси. Тому одним із завдань педагогів є сформувати в учнів вміння критично оцінювати інформацію, що допоможе протистояти маніпуляціям, зберегти національну гідність та розуміти інформаційну війну як нову форму загрози. На жаль, слід також зазначити недостатню підготовку деяких педагогів у цій сфері. Проте ці труднощі можна подолати завдяки системному підходу, професійному зростанню вчителів і активному залученню молоді до реальних справ.

Патріотичне виховання – це не тимчасова кампанія, а безперервний процес. Саме в ньому закладається основа майбутнього держави, її єдність, гідність і сила. І ми, освітяни, несемо відповідальність за те, якими громадянами виростуть наші учні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бех І. Д., Чорна К. І. Національна ідея в становленні громадянина-патріота України (Програмно-виховний контекст). К., 2014. 48 с.

2. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді : наказ Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 № 641. URL : http://old.mon.gov.ua/ua/aboutministry/normative/4068-148

3. Про проведення у 2024/2025 навчальному році Всеукраїнської дитячо-юнацької військово-патріотичної гри «Сокіл» («Джура») : наказ Міністерства освіти і науки України від 01.11.2024 № 1567.

УДК 377/378-058.17(8)

Олена Анатоліївна Жижко,
доктор педагогічних наук,
професор відділу гуманітарних наук
Автономного університету Сакатекаса,
Мексика
ORCID 0000-0001-9680-8247;
Галі-Олександра Бельтран,
кандидат педагогічних наук,
старший викладач відділу геофізики
Технологічного університету Дуранго,
Мексика
ORCID 0000-0001-7186-332X

РОЛЬ ТЕОРІЇ ЕКОЛОГІЧНОГО ПОРЯДКУ Р. ПАРКА В ПРОФЕСІЙНІЙ ОСВІТІ ПРЕДСТАВНИКІВ ІНДІАНСЬКИХ ЕТНІЧНИХ ГРУП У МЕКСИЦІ

Перегляд новітніх наукових парадигм трансгуманістичної педагогіки, біоетики, теорії екологічного порядку та ін. набуває актуальності у зв'язку з кардинальними змінами у нашому суспільстві як на глобільному, так й на національному рівнях. Завдяки технологічному прогресу, новітнім науковим сферам, які утворюватимуться через NBIC-конвергенції, ідеї, на яких грунтуються ці течії, є складовими побудови майбутнього світу. Так, наукова думка Роберта-Езри Парка щодо існування так званого екологічного порядку у побудові соціуму, що налічує макро та мікрорівень та основою якого є міграція як колективна поведінка, відіграє важливу роль у розробці навчальних програм професійної освіти представників індіанських етнічних груп в Мексиці.

Питаннями соціальної екології займалися В. Бабаєв, 2013; Е. Берджес, 1921; М. Букчін, 1960; В. Крисаченко, 2002; Р. Маккензі, 1945; О. Мостяєв, 2002; Р. Мукерджі. 1960; Р. Парк, 1921, 1928; О. Салтовський, 1997; О. Стегній, 1999, 2008, 2009; А. Стоунквіст, 1961; та ін. Проблемами професійної освіти представників індіанських етнічних груп в Мексиці опікувались А. Армента, 2020; О. Генріч, 2010; Р. Гонсалес, 2022; М. Гонсалес, 2011, 2017, 2020; Е. Карвачо, 2022; М. Лаборда, 2019; Л. Мартінес-Кобо, 1983; Р. Мартінес, 2020; А. Падійя, 1987; Д. Павон-Куейяр, 2013; Н. Сальгадо-де-Снайдер, 1987; Г. Хіменес-Мойя, 2022 та ін.

У поцесі нашого науково-педагогічного дослідження з'ясовано, що Мексика є багатонаціональною країною з незліченною кількістю форм культурного самовираження, багато з яких зберігаються з доколоніальних часів, а деякі видозмінюються,

інтегруючись в західний цівілізаційний простір, та формуючи сучасну багатогранну культурну тканину. Згідно з останніми статистичними даними, 21,5 % мексиканського населення визнають свою приналежність до корінних індіанських груп. Так, за даними Національного опитування щодо доходів і витрат домогосподарств (*Encuesta nacional de ingreso y gasto de los hogares* (ENIGH 2024)), приблизно 28 099 мексиканців є представниками етнії віксаріка (носіями мови віксаріка - *wixárika*), з яких 1758 проживають у штаті Сакатекас [1]. Їх сновною економічною діяльністю є тваринництво та землеробство для власного споживання, але, перш за все, продаж ремісничих виробів у міських центрах за межами регіону їх проживання. Культурні прояви цієї автохтонної групи виживають, незважаючи на постійні загрози сучасного глобалізованого постіндустріального світу. В цих умовах ремісники віксаріка розробляють механізми виживання та стійкості, які дозволяють їм зберегти своє мистецтво в наш час. В цьому процесі вони спираються на допомогу держави.

Так, нами встановлено, що Конституція Мексики гарантує усім громадянам елементарні соціальні права, забезпечення яких є обов'язком держави. Юридичним механізмом, що втілює в життя ці права за допомогою національних організацій, є Генеральний Закон Соціального Розвитку (*Ley General de Desarrollo Social*), прийнятий у 2004 р. Закон визначає основні принципи державної соціальної політики, соціальні права, а також обсяги національного бюджету, що виділяється на соціальні потреби. Зазначимо, що з 20-х рр. XXI ст. державна політика соціального розвитку та забезпечення елементарних прав громадян на освіту, охорону здоров'я, працевлаштування підкреслює важливість спрямування зусиль на підтримку представників індіанських етнічних груп.

Одним з напрямів цієї політики є створення і підтримка навчальних програм професійної освіти індіанців, яким сприяють Статті 3, 37 Конституції Мексики, Статті 43–46 Основного Закону про освіту; Федеральний закон про працю (*Ley Federal del Trabajo*) – 1970 р., Національний Закон про Комісію з прав людини (*Ley Nacional de la Comisión de Derechos Humanos*) – 1992 р., Закон Федерального округу про участь громади (*Ley de Participación Ciudadana del Distrito Federal*) – 2004 р.; Федеральний Закон підтримки діяльності, що здійснюється громадськими організаціями (*Ley Federal de Fomento a las Actividades Realizadas por las Organizaciones Civiles*) – 2004 р. та ін.

У свою чергу, при розбудові навчальних програм з професійної освіти представників автохтонних груп мексиканські педагоги спираються на новітні теоретичні розробки, зокрема теорію екологічного порядку Парка, що грунтується на положеннях соціальної екології Чиказької школи (Р. Парк, Е. Берджесс та ін.). В монографії Р. Парка і Е. Берджесса «Введення в науку про суспільство» (1921р.), вперше вживаються поняття «екологія людини», «культурне співтовариство», «соціальний порядок». Р. Парк вважав, що процес соціальної еволюції починається на біотичному рівні і прямує до культурного рівня. На першому рівні людська поведінка керується законами

конкурентної боротьби за виживання; на другому, вищому рівні – законами моралі, традицій, які є обмежуючим фактором у суспільному змаганні. Отже, предметом «соціальної екології» є біотичний баланс і соціальна рівновага; а також процеси переходу від одного стану відносної стабільності до іншого, а соціально-історичний процес – це динамічне підтримання рівноваги суспільства з середовищем: воно може бути стабільним, або порушуватися, оскільки змінюється середовище проживання, а це викликає зміну популяції, тобто соціуму. Таким чином, центральною проблемою соціальної екології є причини порушення рівноваги та виникнення криз [3, с. 98].

Можемо стверджувати, що у 20-ті рр. XX ст. американський учений Р. Парк розвив теорію про те, що соціум є організмом і глибоко біологічним феноменом, а предметом соціології є зразки колективної поведінки, що формуються в ході його еволюції. Відповідно до цієї думки, суспільство, окрім соціального (культурного) рівня, має, так званий, біотичний, що закладає підвалини всього соціального розвитку. В екологічному порядку Парк виділяє макрорівень (просторове розташування інститутів) та мікрорівень (здатність людини пересуватися, просторова взаємодія, міграція). Таким чином, основою екологічного порядку є міграція як колективна поведінка. На думку вченого, соціальні зміни ґрунтуються на глибинних, біотичних перетвореннях і пов’язані насамперед з фізичною, просторовою (а потім і соціальною) мобільністю [2, с. 881–893].

Отже, соціальні переміщення, зміни економічного статусу, дослідження культурної мобільності дозволили Р. Парку сформулювати поняття «людини на межі переходу» (з одного культурного простору до іншого, з одного соціального статусу в інший та ін.), а біотичний рівень і, заснований на ньому екологічний порядок, стали важливими теоретичними передумовами у цій концепції, постулати якої є необхідними елементами у розробці навчальних програм з професійної освіти представників автохтонних груп Мексики.

Почуття роздвоєності і конфлікту, коли старі звички відкинуті, а нові ще не сформовані, стан, пов’язаний з переїздом, кризою є характерною рисою «людини на межі переходу». Причому ця криза може бути відносно безперервною і мати тенденцію перетворюватися в тип особистості. Р. Парк приходить до висновку про те, що «людина на межі переходу» втілює в собі новий тип культурних взаємин, що складаються на новому рівні цивілізації в результаті глобальних етносоціальних процесів. «Людина на межі переходу», за Р. Парком, переживає внутрішній конфлікт, моральну і психологічну дихотомію, під час якої руйнується усталений світогляд та народжуються нові інноваційні ідеї. Відтак, «особистості на межі переходу» (в тому числі, індіанці в сучасних умовах розвитку Мексики) можуть стати рушійною силою суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. INEGI. Encuesta Nacional de Ingreso y Gasto de los Hogares ENIGH 2024, México. INEGI. 2024.

2. Park R. E. Human migration and the marginal man. *American Journal of Sociology*. Chicago, 1928. Vol. 33, № 6. P. 881–893.

3. Stonequist Å. The Marginal Man. / A Study of Personality and Culture Conflict. N.J., 1961. P. 98.

УДК 378.147

Дмитро Олександрович Журавський,
аспірант
Київського національного університету
будівництва і архітектури
ORCID 0000-0003-2702-9367

ЦИФРОВІЗАЦІЯ В ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНІЙ ОСВІТІ: УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ ТА МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД

Цифровізація професійно-технічної освіти (ПТО) є ключовим чинником модернізації освітньої системи, що сприяє підвищенню якості підготовки фахівців та їх адаптації до вимог сучасного ринку праці. В Україні цей процес набуває особливої актуальності в контексті післявоєнної відбудови та інтеграції в європейський освітній простір [1, с. 67–74].

Українські реалії цифровізації ПТО

Вітчизняна система ПТО стикається з низкою викликів у процесі цифровізації: недостатня матеріально-технічна база, низький рівень цифрової компетентності педагогів та учнів, відсутність єдиних стандартів використання цифрових технологій у навчальному процесі. Проте, завдяки зусиллям науковців та освітян, розробляються методичні засади застосування цифрових технологій у підготовці майбутніх кваліфікованих робітників, що враховують доступність технологій та потреби здобувачів освіти [2].

Наразі ринок праці вимагає від здобувачів вищої освіти за спеціальністю не тільки чітких, завчених, ґрунтовних знань, що стосуються лише їхньої спеціалізації, але й здатності розуміти де їх можна знайти, здатності орієнтуватися у незнайомій сфері, здатності застосовувати ці знання і вміння в неочікуваних життєвих ситуаціях. Зараз ці здібності покращуються не тільки у студентів, а й у викладачів, адже вони тепер мають досвід як швидко і правильно орієнтуватися у незнайомому новому обладнання під час нестандартних і надзвичайних ситуацій. Разом з тим із розвитком технічного прогресу відбулася докорінна перебудова суспільства на основі принципово нових економічних, соціальних і політичних факторів. У зв’язку з цим до професійно-технічних навчальних закладів висуваються підвищені вимоги до підготовки робітничих кадрів, їхнього освітнього рівня та професійної майстерності. МОН наголошує, що методи роботи з учнями слід добирати відповідно до навчального предмета, віку школярів та їхніх інтересів. Вчителям радять надавати перевагу пошуковим та творчим методам роботи. Наразі складно налагодити групову чи колективну форму роботи, тому МОН радить робити акцент на дискусійних та партнерських варіантах організації навчання [3, с. 297–298].

Рисунок 1 – Стратегія цифровізації МОН [4]

Міжнародний досвід цифровізації ПТО

У країнах Європейського Союзу цифровізація ПТО здійснюється через впровадження онлайн-платформ для дистанційного навчання, використання технологій доповненої реальності та інтеграцію з концепцією Індустрії 4.0. Наприклад, в Угорщині активно впроваджуються цифрові технології у професійну підготовку вчителів, що сприяє підвищенню якості освіти та адаптації до сучасних вимог [5, с. 153–156].

Досвід європейських країн демонструє ефективність використання цифрових технологій у ПТО, що може бути адаптовано в українському контексті для підвищення конкурентоспроможності випускників на міжнародному ринку праці.

Висновок

Для успішної цифровізації ПТО в Україні необхідно:

- Розробити та впровадити єдині стандарти використання цифрових технологій у навчальному процесі.
- Забезпечити навчальні заклади сучасним обладнанням та доступом до інтернету.
- Підвищити рівень цифрової компетентності педагогічних працівників через систематичне навчання та обмін досвідом.
- Інтегрувати міжнародний досвід цифровізації ПТО, адаптуючи його до українських реалій.

Здійснення цих заходів сприятиме підвищенню якості професійно-технічної освіти та її відповідності сучасним вимогам ринку праці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Єршов М. Цифровізація професійної та фахової передвищої освіти України: проблеми і перспективи. *Professional Pedagogics.* 2019. № 1 (18). С. 67–74.

2. Методичні засади застосування цифрових технологій у підготовці майбутніх кваліфікованих робітників / Пригодій М. А., Гуржій А. М., Гуменний О. Д., Голуб І. І., Пригалінська Т. Г., Супрун К. В., Волошин А. М. *Вісник Національної академії педагогічних наук України.* 2023. № 4 (1). С. 1–8.

3. Руденко, І. Є. Ващук. Актуальні проблеми освітнього процесу в контексті європейського вибору України : зб. матер. V Міжнародної конференції, м. Київ, 17 листопада 2022 р. / Київ. нац. ун-т буд-ва і архіт. Київ : КОМПРИНТ, 2023. С. 297–301.

4. Проєкт Стратегії цифрової трансформації освіти і науки України / Національний репозитарій академічних текстів. URL : https://nrat.ukrintei.ua/proyekt-strategiyi-czyfrovoyi-transformacziyi-osvity-i-nauky

5. Стойка О. Цифровізація професійної підготовки вчителів в Угорщині. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота.* 2022. № 2 (51). С. 153–156.

УДК 159.23

Марина Юріївна Заушнікова,
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології, педагогіки
та суспільних дисциплін
ORCID 0000-0002-9308-3559;
Меггі Аміранівна Мавлюдова,
здобувачка вищої освіти
академічної групи ПСБ-24-1
Державного податкового університету

ВПЛИВ ХРОНІЧНОГО СТРЕСУ НА МОЗОК

Стрес є невід'ємною частиною життя сучасної людини, однак його хронічний характер або надмірна інтенсивність можуть мати серйозні наслідки для функціонування мозку. Біологічно стрес є адаптивною реакцією організму на загрозу або виклик, що активує гіпоталамо-гіпофізарно-наднирникову вісь і спричиняє викид гормонів, зокрема кортизолу. У короткостроковій перспективі така реакція допомагає мобілізувати ресурси організму, однак при тривалому впливі може призводити до значущих змін у структурі й функціонуванні головного мозку, зокрема до зниження нейропластичності, ушкодження нейрональних зв'язків, порушення когнітивних функцій, а також розвитку психоемоційних розладів [1].

Однією з найбільш вразливих до впливу стресу ділянок мозку є гіпокамп – структура, що бере участь у формуванні довготривалої пам'яті, просторової орієнтації. При хронічному стресі і тривалому високому рівні кортизолу спостерігається атрофія гіпокампу – зменшення його об'єму, пригнічення нейрогенезу та зниження кількості синаптичних зв'язків, що супроводжується погіршенням пам'яті, зниженням уваги та труднощами у засвоєнні нової інформації [2, с. 72; 1, с. 213]. Префронтальна кора під дією довготривалого стресу реагує зниженням концентрації уваги, складністю логічно мислити та емоційною нестабільністю. Крім того, послаблення контролю префронтальної кори над активністю мигдалеподібного тіла погіршує регуляцію емоційних реакцій, сприяючи розвитку тривожності та депресії [1, с. 213].

Амігдала, навпаки, демонструє гіперактивність у відповідь на хронічний стрес. Надмірна активація амігдали призводить до посилення емоційної збудливості, гіперчутливості до загроз, а також посилення реакції на негативні стимули, що нерідко виявляється в агресивній або деструктивній поведінці [3, с. 1]. Постійне функціонування мозку в такому режимі формує патологічне замкнене коло, яке підтримує стан тривоги навіть у відсутності реальної загрози.

Особливо критичним є вплив хронічного стресу в ранньому віці, коли мозок ще перебуває у стадії активного розвитку. Відомо, що діти та підлітки, які зазнають

тривалого емоційного чи фізичного стресу, мають підвищений ризик розвитку депресії, тривожних розладів, зловживання психоактивними речовинами та суїцидальної поведінки в дорослому житті [1, с. 214; 2, с. 74]. Стрес у підлітковому віці також негативно впливає на формування виконавчих функцій, що є основою саморегуляції, академічної успішності та соціальної адаптації.

Крім змін у структурі мозку, стрес чинить глибокий системний вплив на організм у цілому, і на імунну систему зокрема. Під впливом постійного викиду кортизолу і адреналіну знижується ефективність імунної відповіді, пригнічується активність Т-лімфоцитів і природних кілерів, що робить організм вразливішим до інфекцій, знижує здатність до боротьби з вірусами, бактеріями, а також зі злоякісними клітинами. У результаті підвищується ризик розвитку не лише застудних захворювань, а й тяжких аутоімунних процесів (наприклад, системна червона вовчанка, ревматоїдний артрит) та ін. [3, с. 4].

З боку нервової системи хронічний стрес викликає дисбаланс нейромедіаторів, зокрема серотоніну, дофаміну, норадреналіну та γ-аміномасляної кислоти, які відіграють ключову роль у регуляції емоційного стану, сну, апетиту та загального психоемоційного фону. Зміни в нейрохімії мозку знижують поріг стресостійкості, посилюють прояви тривожності, сприяють розвитку депресивних і афективних розладів, порушення сну, хронічної втоми, а іноді – навіть психосоматичних проявів, таких як біль у шлунку, головний біль чи м’язова напруга [2; 3].

Однак, мозок зберігає потенціал до відновлення завдяки своїй пластичності. Зменшення рівня стресу, створення безпечного середовища, соціальна підтримка, заняття спортом, медитація, мистецтво та психотерапія сприяють нормалізації функцій нервової системи, відновленню когнітивних здібностей та поліпшенню психоемоційного стану.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вплив стресу на когнітивні функції / Соловйова Є. Т., Максименко О. В., Літвін В. І., Цикало Б. М. *Topical aspects of modern scientific research* : Proceedings of the 9th International scientific and practical conference. Tokyo, 2024. С. 211–216.

2. Ващенко В. В., Маслова Н. М. Вплив стресу на вищі інтегративні функції організму: пам’ять, пізнання, навчання. *Scientific research in the modern world* : Proceedings of the 7th International scientific and practical conference, Toronto, Perfect Publishing. Toronto, 2023. С. 71–75.

3. Шулякова М., Рациборинська-Полякова Н. Вплив хронічного стресу на організм людини та роль психоедукації у редукції його психічних проявів. *Психосоматична медицина та загальна практика*. 2023. № 2. С. 1–10. URL : https://uk.e-medjournal.com/index.php/psp/article/view/490

УДК 159.236:316.77

Марина Юріївна Заушнікова,
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології, педагогіки
та суспільних дисциплін
ORCID 0000-0002-9308-3559;
Юлія Андріївна Токар,
здобувачка вищої освіти
академічної групи ПСМЗ-24-2
Державного податкового університету

РОЛЬ ПРОФЕСІЙНОЇ РЕФЛЕКСІЇ В ДІЯЛЬНОСТІ ПСИХОЛОГА

У сучасній психології у межах професійного становлення фахівця рефлексія розглядається як одна з ключових якостей особистості, що визначає успішність оволодіння фахом та реалізації у професійній діяльності. Вона виступає підґрунтям для критичного переосмислення, трансформації власної професійної практики, усталених способів її здійснення, проявляється як складний провідний особистісний механізм, що має багатокомпонентну структуру й забезпечує становлення суб'єктності та сприяє професійному зростанню фахівця [2]. Пов'якель Н. І. зазначає, що в структурі професійної рефлексії психолога є особистісний та професійний компонент, які взаємопов'язані [4].

Професійна рефлексія – це особистісна й професійно значуща якість, що дозволяє фахівцю аналізувати власну діяльність, усвідомлювати її сильні й слабкі сторони, коригувати свою поведінку та професійні підходи. Для психолога цей процес є ключовим, оскільки його робота передбачає постійне самопізнання, етичну відповідальність та вдосконалення навичок [1, с. 22; 3].

На думку Дегтяр В. О. (2006), розвинена професійна рефлексія психолога сприяє зміні його внутрішнього світу та самосвідомості [3]. Тобто, коли психолог усвідомлює своє професійне Я, тоді усвідомлено впливає на професійну діяльність, підвищує свою ефективність і набуває власного стилю діяльності.

Роль професійної рефлексії в діяльності психолога є надзвичайно важливою та багатогранною і до основних її аспектів належать:

1. Самоусвідомлення та професійний розвиток. Професійна рефлексія допомагає психологу розуміти власні емоційні реакції, упередження та моделі поведінки, що сприяє підвищенню ефективності його роботи та формуванню зрілої професійної ідентичності.

2. Оцінка ефективності психологічної допомоги і як результат – це підвищення якості психологічної допомоги клієнтам. Тобто, усвідомлення своїх професійних слабких і сильних сторін дозволяє свідомо змінювати методи роботи, адаптувати підхід до клієнтів та підвищувати рівень емпатії.

3. Попередження та профілактика емоційного вигорання. Регулярне рефлексивне осмислення власного емоційного стану, професійного навантаження, стресових ситуацій допомагає психологу уникати перенапруження, знаходити баланс між роботою і особистим життям, що важливо для збереження професійної стійкості.

4. Розвиток критичного мислення психолога. Рефлексивна практика сприяє об'єктивному аналізу власних рішень, методів та їхньої ефективності, що допомагає уникати шаблонного мислення та підвищувати професіоналізм.

5. Зростання професійної компетентності. Психолог може аналізувати успішні та невдалі випадки з практики, робити висновки та вдосконалювати свої методи роботи.

6. Етична відповідальність. Психолог працює з чутливими темами та особистими переживаннями клієнтів, тому рефлексивна практика допомагає уникати неетичної поведінки, підтримувати професійні межі та працювати в інтересах клієнта, а не нав'язувати власних оцінок або готових рішень клієнту.

Отже, професійна рефлексія – це ключова якість особистості, від якої залежить не лише ефективне освоєння професійної діяльності, але й її успішне виконання, вона є невід'ємною складовою діяльності психолога, що сприяє як професійному зростанню, вдосконаленню навичок консультування, так і особистісному розвитку психолога.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дяченко Ю. Л., Заушнікова М. Ю. Професійна рефлексія у діяльності фахівця з фізичної реабілітації. *Молодий вчений* : наук. журн. Херсон : ТОВ «Видавничий дім» «Гельветика», 2016. № 11.1 (38.1). С. 21–24.

2. Кокун О. М. Психологія професійного становлення сучасного фахівця : монографія. Київ : ДП «Інформ.-аналіт. агенство», 2012. 200 с.

3. Лопатюк О. Феномен «Професійна рефлексія» як предмет міждисциплінарного дослідження. *Педагогічні науки*. 2017. № 69. С. 79–84.

4. Пов'якель Н. І. Професійна рефлексія психолога-практика. *Практична психологія та соціальна робота*. 1998. № 6–7. С. 3–6.

УДК 159.9

Олена Вячеславівна Іванова,
кандидат психологічних наук, доцент,
докторант
Національного університету оборони України
Національна гвардія України
ORCID 0009-0004-2998-4733

ПРОФЕСІЙНА САМОСВІДОМІСТЬ ПСИХОЛОГІВ ЯК ОСНОВА ЕФЕКТИВНОСТІ РОБОТИ З ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМИ

У контексті сучасних викликів спричинених війною та постійним надвисоким навантаженням у зоні бойових дій психологічна допомога військовослужбовцям вимагає не лише якісних професійних знань та навичок, але й високого рівня психологічної компетентності особового складу сил оборони України. Бо воює не зброя, воюють люди.

Система морально-психологічного забезпечення (роботи з особовим складом) проходить етап жорсткої трансформації, спричиненої об'єктивними викликами гострої необхідності змін в принципах забезпечення психологічної компетентності особового складу в умовах наджорстких мілітарних випробувань як масштабністю, так і інтенсивністю бойових дій агресора. Слід зазначити, що підступність та жорстокість ворога, його військова креативність та суттєва чисельна перевага визначає пошук окрім ресурсів зброї та кількісних показників війська, але й нематеріального ресурсу – так званого бойового духу особового складу. Бойовий дух – не примарна категорія оцінки військової сили, це стійка сукупність ідейних переконань, політичної свідомості, соціальної захищеності та професіоналізму військовослужбовців, рівня згуртованості військових колективів та адміністративної діяльності керівного складу, які системно і взаємозалежно формують внутрішню готовність особового складу до виконання військового обов'язку, створюють оптимальні умови для виконання поставлених службово-бойових завдань і спонукають до дій. Слід зазначити що в основі всіх складових бойового духа полягає саме психологічна складова. Сформована психологічна готовність до виконання бойових завдань, високій рівень мотивації не просто захисту, але й здобуття перемоги є фундаментом відновлення територіальної цілісності, суверенітету та незалежності України. Професійної самосвідомості фахівців психологів у структурі особистості військового психолога є центральною ланкою, яка характеризує рівень його професіоналізму, отже, успішність службової діяльності.

Професійна самосвідомість - це усвідомлення фахівцем своєї професійної ролі, цінностей та мотивів, власної компетентності та етичних принципів діяльності. В структурі професійної самосвідомості виділяють когнітивний, емоційно-вольовий, та поведінковий компонент.

Психологи, які працюють з військовослужбовцями повинні розуміти специфічну субкультуру сил оборони яка притаманна як в підрозділах Міністерства оборони України, так і у військових підрозділах Міністерства внутрішніх справ (НГУ та ДПСУ), а також особливості підрозділів ТРО і психологію такої категорії військовослужбовців, як мобілізовані.

Окрім власне професійної успішності психологічного супроводження виконання бойових завдань вимагає не лише компетентності - врахування специфіки військової спеціалізації та субординаційної побудови підрозділів та ведення бойових дій.

Також важливим є наявність саме військових знань умінь та навичок що є складовими військової майстерності, без якої ефективність суб'єктності психологічного супроводження буде низькою. Саме авторитет психолога, заснований на довірі його належності до підрозділу, абсолютна професійна готовність виконання бойових завдань поряд з іншими побратимами є запорукою рольового авторитету у підрозділі та «кодом доступу» до душ підлеглих.

Слід зазначити ще декілька важливих умов ефективності офіцера-психолога, на яких буде зосереджена увага далі.

Адекватна професійна саморефлексія дозволяє військовому психологу бути стабільним, уникати вигорання, зберігати емпатію без втрати ефективності.

Особливе значення для забезпечення ефективної професійної самосвідомості є також розуміння меж психологічного втручання та питання етики надання допомоги. Військовий психолог перш за все є «засобом» забезпечення ефективності воєнних дій підрозділів як на операційному рівні, так і на стратегічному.

Культура психогігієни – усвідомлення впливу власного досвіду на професійну взаємодію, рефлексія щодо рівня психотравмованості, професійного вигорання з метою вчасного психотерапевтичного відновлення, є важливою умовою ефективності.

Постійна військова самовдосконалення щодо майстерності військової справи а також психологічна спеціалізація

Вміння мати «рольову автономію» як серед особового складу так і у взаємодії з командирами.

Окремої уваги заслуговую факт наявності умовних категорій психологів за походженням: відомчі психологи, які мають вищу професійну освіту як кадрові військові психології та психології, які отримали освіту в цивільних закладах та отримали військові звання під час навчання у вищих закладах освіти України на військових кафедрах. Також є третя категорія – офіцер-психолог отримав психологічну освіту і офіцерське звання після початку військової служби, починаючи з посади солдата. Шляхи професійної реалізації офіцерів-психологів, таким чином цілком пов'язані саме із особливостями професійної самосвідомості.

Важливим елементом забезпечення ефективності системи психологічного забезпечення є менторинг (наставництво) у професійному середовищі як по вертикалі так і по горизонталі. Система супервізійної та інтервізійної підтримки є обов'язко-

вими інструментами супроводження психологів на етапі як адаптації у військових підрозділах, так і в процесі формулювання навичок засвоєння військової справи та розвиток військової майстерності.

Таким чином, професійна самосвідомість військових психологів є базовою умовою ефективної психологічної роботи з військовослужбовцями. Її розвиток це не лише особистий виклик перед собою як перед офіцером-психологом, але й стратегічне завдання системи підготовки військових психологів, а також їх розвиток, підтримка та захист.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Іванова О. В., Москалюк Л. М., Корсун С. І. Психологія: вступ до спеціальності : навч. посіб. К. : Центр учбової літератури, 2013. 184 с.

2. Іванова О. В. (у співавторстві). Професійна підготовка практичних психологів ОВС : навч.-метод. посіб. (Рекомендовано Міністерством освіти та науки України для використання в якості навчального посібника у навчальному процесі вищих навчальних закладів системи МВС України I–IV рівнів акредитації, протокол № 6 від 05 грудня 2007 р.). К. : КНУВС, ДП «Друкарня МВС», 2008. 98 с.

3. Шахов В. І. Розвиток професійної самосвідомості майбутніх психологів як умова формування їх готовності до професійної діяльності. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія* : зб. наук. праць. Вінниця : ТОВ «Нілан ЛТД», 2018. Випуск 55. С. 141–146.

УДК 004.032.26:378.014.3

Григорій Михайлович Іванченко,
доктор технічних наук,
професор кафедри будівельної механіки,
декан будівельного факультету
email: ivanchenko.gm@knuba.edu.ua
ORCID 0000-0003-1172-2845;
Галина В'ячеславівна Гетун,
кандидат технічних наук,
професор кафедри архітектурних конструкцій
email: getun.gv@knuba.edu.ua
ORCID 0000-0002-3317-3456;
Ігор Олександрович Скляров,
кандидат технічних наук, доцент,
доцент кафедри металевих
і дерев'яних конструкцій,
начальник навчально-методичного відділу
Київського національного університету
будівництва і архітектури
email: skliarov.io@knuba.edu.ua
ORCID 0000-0002-6150-5518;
Андрій Вячеславович Соломін,
кандидат фізико-математичних наук, доцент,
доцент кафедри біобезпеки і здоров'я людини
НТТУ «КПІ» ім. Ігоря Сікорського
email: a.solomin@kpi.ua
ORCID 0000-0002-5226-8813;
Сергій Юрійович Гетун,
аспірант
кафедри будівельної механіки
Київського національного університету
будівництва і архітектури
email: hetun_sy-2024@knuba.edu.ua
ORCID 0009-0001-2269-7035

ДОНАВЧАННЯ МОДЕЛЕЙ ПРИХОВАНОЇ ДИФУЗІЇ: СТУДЕНТОЦЕНТРОВАНИЙ ПІДХІД У ВИЩІЙ ОСВІТІ

1. Вступ: Студентоцентрований підхід у сучасному освітньому процесі

Сучасний освітній процес у вищій школі все більше орієнтується на студентоцентрований підхід, який ставить у центр уваги потреби, інтереси та цілі студентів.

Такий підхід передбачає створення сприятливого середовища для активного навчання, де вмотивовані студенти ефективно рухаються до поставлених цілей, опановуючи широкий спектр компетенцій. Важливою складовою є набуття не лише вузькоспеціалізованих знань, але й міждисциплінарних навичок, які розширюють професійні можливості та сприяють адаптації до швидкозмінного світу технологій.

2. Цикл навчальних інтеракцій як приклад реалізації студентоцентрованого підходу

Одним із прикладів успішного застосування студентоцентрованого підходу є цикл навчальних інтеракцій, в рамках якого студенти опановують сучасні технології генерації зображень на основі штучного інтелекту. Зокрема, розглядається задача створення системи для генерації зображень будівель у певному архітектурному стилі. Для вирішення поставленої задачі використовуються моделі прихованої дифузії (*Latent Diffusion Model*, або *LDM*), які є потужним інструментом для генерації високоякісних зображень. Оскільки навчання таких моделей з нуля потребує значних обчислювальних ресурсів та великих обсягів даних, ефективним є застосування методу низькорангової адаптації (*Low-Rank Adaptation, або LoRA*), який дозволяє тонко налаштовувати вже існуючі *LDM* на специфічні дані, додаючи лише невелику кількість параметрів. Це значно скорочує час та ресурси, необхідні для адаптації моделі.

3. Цілі та завдання навчального циклу: Багатовимірність компетенцій

Однак метою циклу навчальних інтеракцій є не лише ознайомлення студентів з методом *LoRA* та його успішне застосування для тонкого налаштування *LDM*. Цей процес спрямований на досягнення ширшого спектра освітніх цілей, а саме:

- **Опанування інструментарієм генеративних моделей:** Студенти набувають практичних навичок роботи з генеративними інструментами на основі *LDM*, що є цінною компетенцією для майбутніх архітекторів та будівельників. Це дозволяє їм використовувати сучасні технології для архітектурних візуалізацій, швидкого прототипування, створення креативних концепцій та інших професійних завдань.
- **Глибинне розуміння принципів роботи нейромереж:** У процесі роботи над проектом студенти знайомляться з внутрішньою структурою нейромереж, основними поняттями та термінологією (функція втрат, приховані шари, зворотне розповсюдження похибки тощо). Це сприяє формуванню фахової компетентності в галузі штучного інтелекту, що є надзвичайно важливим в епоху стрімкого розвитку цих технологій.
- **Контроль процесу навчання та критичне ставлення до результатів:** На прикладі концепції валідаційного датасету демонструється, як контролюється процес навчання моделі, як виявляється «перенавчання» (*overfitting*) та як взагалі необхідно контролювати результати роботи нейромереж. Це формує у студентів правильне, критичне, наукове ставлення до феномену комп'ютерного навчання та взаємодії людини і штучного інтелекту, що дозволяє уникнути сліпого захоплення технологією та сприяє її усвідомленому використанню.

- **Розвиток математичної компетентності:** Студенти мають можливість побачити спорідненість математичного апарату, що лежить в основі LDM, та знайомими їм дисциплінами (лінійна алгебра, тензорне числення тощо). Це сприяє усвідомленню практичного застосування математичних знань та підвищує їхню компетентність у цій складній сфері.
- **Стимулювання інноваційного мислення:** Елегантність та ефективність методу *LoRA* надихає студентів на пошук нестандартних та проривних рішень у будь-якій професійній діяльності. Ключовим елементом циклу інтеракцій є те, шо підведені до межі наукових і технологічних проблем за темою семінару, студенти повинні самостійно перевинайти і здійснити відповідні наукові відкриття.
- **Інтеграція знань та новий погляд на професійну сферу**: Дослідження архітектурних стилів у контексті задачі генерації зображень дозволяє студентам по-іншому поглянути на знайомі аспекти своєї професійної сфери, з якими вони стикалися в інших курсах (наприклад, історії архітектури). Застосування цих знань для вирішення несподіваної та інноваційної задачі стає для них цікавим викликом. Це не лише дає можливість проявити свою обізнаність в історії архітектури, а й стимулює до поглиблення знань у цій сфері, розгляду її проблематики під новим, технологічним кутом зору. Такий міждисциплінарний підхід розширює професійний кругозір та сприяє формуванню цілісного розуміння фахової галузі.
- **Опанування сучасними програмними інструментами:** Практична робота здійснюється в середовищі StabilityMatrix, яке надає доступ до найпотужніших LDM та забезпечує консистентність процесу розробки. Це дозволяє студентам набути навичок роботи з сучасними інструментами, що використовуються в професійній сфері.
- **Загальний розвиток особистості та професійних якостей:** Курс сприяє розвитку, навчанню та професійній творчості студентів. Він зацікавлює їх у суміжних та нестандартних для основної спеціальності сферах знань, демонструючи користь від їх вивчення. Це стимулює дух здорової конкуренції, підвищує впевненість у власних силах, а також сприяє розвитку навичок командної роботи та колаборативних активностей.

На рис. 1 подано освітню траєкторію проєкту. Для ілюстрації результатів навчання і роботи розробленої системи використані зображення із статті [2], що демонструють приклади генерації будівель у різних архітектурних стилях за допомогою тонко налаштованих LDM.

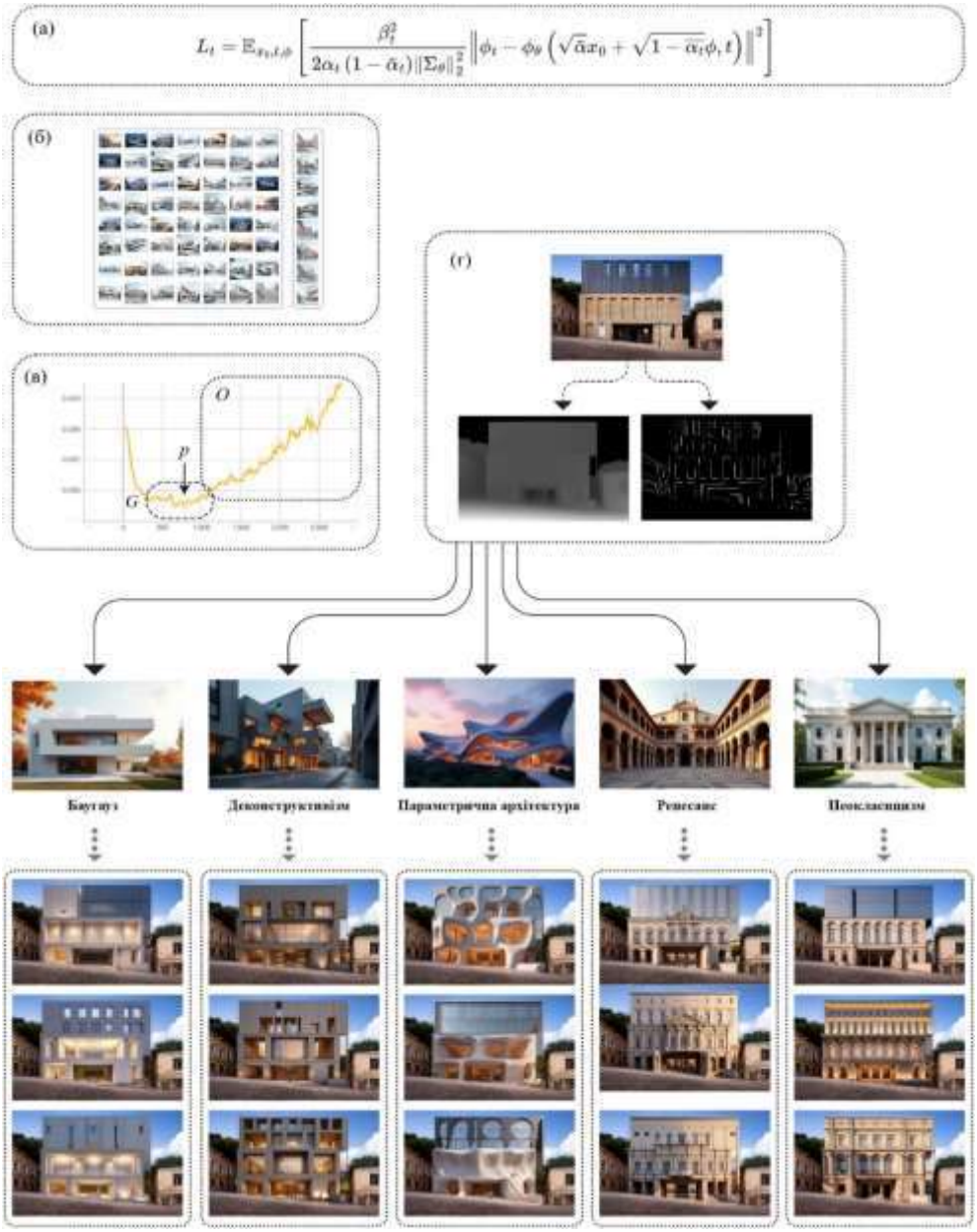

Рисунок 1 – Загальна схема блоків семінару: від математичного апарату (а) через підготовку навчальних даних (б) і тренування моделі (в) до застосування (г)

Висновки

Запропонований студентоцентрований підхід до навчання, що реалізується через цикл навчальних інтеракцій з використання методу LoRA для тонкого налаштування LDM, є ефективним інструментом для формування широкого спектра компетенцій у студентів. Він не лише дозволяє опанувати сучасні технології штучного інтелекту, але й сприяє розвитку критичного мислення, математичної компетентності, розширенню культурного горизонту та формуванню навичок роботи з інноваційними інструментами. Такий підхід відповідає сучасним вимогам до вищої освіти та готує студентів до успішної професійної діяльності в умовах швидкозмінного світу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ромбах Р., Блаттманн А., Лоренц Д., Ессер П., Оммер Б. High-Resolution Image Synthesis with Latent Diffusion Models. *IEEE / CVF Conference on Computer Vision and Pattern Recognition (CVPR)*, New Orleans, LA, USA, 2022. pp. 10674–10685. DOI 10.1109/CVPR52688.2022.01042 (Сполучені Штати Америки).

2. Застосування нейромереж в архітектурі будівель і оптимізація для цього моделей прихованої дифузії / Гетун Г. В., Іванченко Г. М., Скляров І. О., Соломін А. В., Гетун С. Ю. *Сучасні проблеми архітектури та містобудування*. 2025. Вип. 71. С. XXX. DOI XXXX (Україна).

3. Application of the low-rank adaptation method on the example of fine-tuning a latent diffusion model / Іванченко Г. М., Гетун Г. В., Скляров І. О., Соломін А. В., Гетун С. Ю. *Опір матеріалів і теорія споруд*. 2025. Вип. 114. С. XXX. DOI XXXX (Україна).

4. Mathematical model of the stress-strain state of multilayered structures with different elastic properties / Іванченко Г. М., Гетун Г. В., Безклубенко І. С., Соломін А. В., Гетун С. Ю. *Опір матеріалів і теорія споруд*. 2024. Вип. 112. С. 131–138. URL : http:/omtc.knuba.edu.ua/ DOI:10.32347/2410-2547.2024/112 (Україна).

5. Ху Е. Дж., Шен Ю., Волліс П., Аллен-Чжу З., Лі Ю., Ван С., Чен В. LoRA: Low-rank adaptation of Large Language Models. *arXiv preprint arXiv:2106.09685*. 2021. URL : https://doi.org/10.48550/arXiv.2106.09685

6. Плоский В. О., Гетун Г. В., Віроцький В. Д. Архітектура будівель та споруд. Книга 3. Історія архітектури та будівництва : підручник для вищих навчальних закладів. 2-ге вид., перероб. і допов. Київ : Ліра-К, 2016. 816 с. : іл. (Україна).

7. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2145-19

8. Положення про організацію навчального процесу Київського національного університету будівництва і архітектури.

9. Руденко М. В., Красильник Ю. С., Корчова Г. Л. Методика викладання у вищій школі : навч. посіб. Київ : КНУБА, 2022. 296 с. 28.

10. Красильник Ю. С., Корчова Г. Л., Руденко М. В. Методика проведення навчальних занять в умовах дистанційного навчання : навч. посіб. Київ : КНУБА, 2021. 156 с.

11. Красильник Ю. С., Корчова Г. Л., Руденко М. В. Педагогіка : навч. посіб. Київ : КНУБА, 2020. 164 с.

УДК 7.011.4:159.98]:355.08"364

Юлія Вадимівна Івашко,
доктор архітектури, професор
Київського національного університету
будівництва і архітектури,
нострифікований доктор хабілітований
ORCID 0000-0003-4525-9182;
Андрій Юрійович Дмитренко,
кандидат технічних наук, доцент
Національного університету
«Полтавська політехніка імені Ю. Кондратюка»
ORCID 0000-0003-4757-5218

ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ АРТ-ТЕРАПІЇ ДЛЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ КОМБАТАНТАМ

Із початком російсько-української війни європейські країни виділили гранти для українських науковців. Одним з грантових напрямів стала тема, пов'язана з творчістю воюючих митців. На базі Інституту Історії мистецтва Лодзького університету (Польща) була створена програма, націлена на показ і популяризацію творчості військових фотографів. Програма передбачала організацію виставок, видання каталогів і монографій, створення короткометражних фільмів, проведення наукових конференцій. Від Лодзького університету ініціатором таких заходів стала докторка мистецтв, професорка, директорка Інституту Історії мистецтва Анета Павловська, від України – Юлія Івашко і Андрій Дмитренко, автори цієї публікації. З 2022 до 2024 року було проведено 10 фотовиставок в країнах Європи, надруковано матеріал у відомій японській газеті «Токіо сінбун», видано два каталоги [1; 2], монографію, проведено дві конференції, прочитано цикли лекцій про воєнну фотографію як специфічний різновид мистецтва, видано дві повісті про війну польською мовою.

В подальшому учасниками проєкту стали Лодзька Політехніка, Краківська політехніка імені Т. Костюшка і Познанська Політехніка, де були проведені фотовиставки і прочитані цикли лекцій для студентів і викладачів.

У 2024 році у рамках Вишеградської стипендії було проведено цикл лекцій щодо ролі мистецтва в часи війни і в післявоєнний період і видано монографію, засновану на елементах арт-терапії засобами акварельного живопису.

Сьогодні питанням використання мистецьких засобів для подолання психологічних травм війни займаються різні інституції, пропонуючи власні програми. Військові і члени родин займаються іконописом, малюють картини, відвідують виставки.

Українські і польські науковці сконцентрували свою увагу на мистецькій

складовій як такій, поставивши перед собою мету представляти творчість воюючих митців. Як зазначила ініціаторка цього проєкту з боку Польщі професор Анета Павловська, такі проєкти мають декілька завдань:

– показувати правду війни поза межами України і таким чином забезпечувати підтримку України у світі (рис. 1);

– забезпечувати визнання і популярність митцям, які зараз на фронті (рис. 2);

– популяризувати творчість митців-комбатантів, що їм допоможе соціалізуватись після війни і полегшить задачу знайти собі цивільну справу;

– стимуляція митців-комбатантів, що не мають профільної освіти, до її здобуття.

Рисунок 1 – Виставка в Лодзькому науковому товаристві, 2022 р.

Рисунок 2 – Монографія про творчість воюючого художнього фотографа, 2023 [3]

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Iwaszko J,, Beliński S. J1:5. Łódź : LTN-Łódź, 2022. 28 s.
2. Iwaszko J,, Beliński S. Kwiaty Południa. Łódź : LTN-Łódź, 2022. 32 s.
3. Iwaszko J., Pawłowska A., Iwaszko O. W dobrej i złej doli. Przekształcenia

stylistyczne fotografii Sergija Belińskiego. Łódź : LTN-Łódź, 2023. 152 s.

4. Belinskyi S., Dmytrenko A., Ivashko Y., Pawłowska A. The Face of the War in Ukraine. War Devastation and Reconstruction Concepts. Oblicza wojny. T. 8., Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 2023. S. 15–35.

5. Belinskyi S., Ivashko Y., Kravchenko, I. L. Dmytrenko A., Dreval I. Analysis of Fine-Art Photography Techniques in Representing the Tragedy of War in Ukraine Using Serhii Belinskyi's Works. *Art Inquiry*. 2023. Vol. 25. P. 345–365.

6. Iwaszko J., Pawlowska A. Kalejdoskop: Julia Iwaszko i jej akwarele. Łódź : LTN-Łódź, 2024. 236 p.

УДК 37.013.32

Юрій Ігорович Кайгородцев,
здобувач вищої освіти
академічної групи АСП-191-24-1
ORCID 0009-0002-0453-5478;
Валерій Васильович Товбич,
доктор архітектури, професор,
завідувач кафедри інформаційних
технологій в архітектурі
Київського національного університету
будівництва і архітектури
ORCID 0000-0001-9719-8778

ВОРКШОП ЯК ІНТЕРАКТИВНА ФОРМА ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ КРИЗОВОГО СУСПІЛЬСТВА

Актуальність теми

У сучасному кризовому суспільстві, що переживає значні соціальні, економічні та гуманітарні виклики, освітній процес потребує оновлених підходів, здатних не лише передавати знання, але й забезпечувати психоемоційну підтримку, формування адаптивної поведінки та стресостійкості молоді. Інтерактивні методи навчання, зокрема воркшопи, набувають особливого значення як ефективна форма психолого-педагогічного супроводу.

Воркшоп поєднує інтерактивні лекції, командну взаємодію, практичну діяльність, обговорення результатів та рефлексію, створюючи безпечне середовище для самореалізації, набуття нових компетентностей та емоційної підтримки. Особливо актуальною ця форма роботи є в архітектурно-дизайнерській освіті, де практична взаємодія, моделювання простору, колективне прийняття рішень і креативне мислення є базовими елементами професійної підготовки.

Теоретичні основи інтерактивних воркшопів

Воркшоп ґрунтується на принципах активного навчання, де знання здобуваються через практику та взаємодію. Не випадково ще Конфуцій зазначав: «Послухайте – і ви забудете, подивіться – і ви запам’ятаєте, зробіть – і ви зрозумієте». Цей принцип активно підтверджується сучасними педагогічними дослідженнями.

За даними Едгара Дейла, люди запам’ятовують 10 % з того, що читають, 20 % – з того, що чують, 30 % – з того, що бачать, 50 % – коли бачать і чують, 70 % – коли обговорюють і 90 % – коли виконують практичні дії чи навчають інших [2]. Воркшоп – це якраз форма навчання, яка об’єднує теорію, практику, командну взаємодію та рефлексію, забезпечуючи максимальний рівень засвоєння знань.

Як відзначають викладачі ETH Zurich Department of Architecture, воркшопи дозволяють не лише створювати інноваційні освітні продукти, а й підтримувати психологічне здоров'я учасників через колективний досвід та емоційне залучення [3]. Подібні практики активно розвиваються в ETH Zurich, де навчальні воркшопи стають інструментом проєктної роботи в умовах соціальної турбулентності.

Практичний досвід

Показовим прикладом є проєкт "Digitally Designed Multifunctional Bench", що став частиною міжнародного огляду eVolo. Студенти працювали над параметричним моделюванням та виготовленням міського об'єкта, поєднуючи цифрові технології з командною роботою. Це дозволило не лише опанувати нові знання, а й знизити тривожність, отримати досвід колективної роботи в умовах кризи, що повністю відповідає концепції адаптації через активну взаємодію [4].

Дослідження Колісник-Гуменюк Ю. І. підтверджують, що подібні форми інтерактивної взаємодії суттєво підвищують залученість, стимулюють рефлексію, адаптивні стратегії поведінки, забезпечуючи ефективну комунікацію [1].

Висновки

Таким чином, воркшоп є ефективною інтерактивною формою організації освітнього процесу в умовах кризового суспільства, що поєднує освітню, психотерапевтичну та соціальну функції. Завдяки практичній діяльності, командній роботі, рефлексії та взаємопідтримці, воркшопи сприяють формуванню психологічної стійкості, підтримці емоційного стану та розвитку адаптивних стратегій поведінки. Досвід зарубіжних та українських освітніх воркшопів підтверджує їхню здатність не лише підвищувати якість освіти, а й стабілізувати психоемоційний стан молоді.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Колісник-Гуменюк Ю. І. (2013). Сучасні інтерактивні технології навчання. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. № 5. С. 118–124. URL : https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/5962/

2. Дейл Е – Підарміда навчання. URL : https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A4%D0%B0%D0%B9%D0%BB:Edgar_Dale%27s_cone_of_learning.png

3. ETH Zurrich Departament of architecture. Workshops. URL : https://systems.arch.ethz.ch/studios-workshops

4. eVolo. (2023). Student-Built Digitally Designed Multifunctional Bench. URL : https://www.evolo.us/student-built-digitally-designed-multifunctional-bench/

УДК 658.8:159.923.2

Руслан Арсенович Калениченко,
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології,
педагогіки та суспільних дисциплін
Державного податкового університету;
доцент кафедри професійної освіти КНУБА
ORCID 0000-0001-9222-317X;
Анна Сергіївна Коханець,
підприємець, власник маркетинг-агентства,
фотограф і контент-Creator для брендів,
спеціаліст з підтримки ділової репутації
в мережі «Інтернет», партнер,
розробник і дизайнер першого українського
конструктора сайтів
ORCID 0000-0002-7050-5616;
Єва Олександрівна Телебенєва,
керівник з маркетингу і стратегічного
розвитку та співвласник міжнародної
Digital Marketing & PR агенції,
спеціаліст DMC inc з питань виходу бізнесу
на закордонний ринок,
Нью-Йорк, США – Київ, Україна
ORCID 0009-0008-9187-7954

РЕПУТАЦІЙНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ ЯК ЧИННИК ПРОФЕСІЙНОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ

У сучасному світі професійна самореалізація є важливим аспектом розвитку особистості. Репутаційний менеджмент, у свою чергу, впливає на формування позитивного іміджу особистості в професійному середовищі. Ці два чинники взаємопов'язані та взаємодоповнюються, сприяючи успішній кар’єрі та особистісному зростанню.

Репутаційний менеджмент охоплює стратегії та практики, спрямовані на формування та підтримку позитивного іміджу особистості або організації. В умовах інформаційного суспільства важливим є не лише професіоналізм, а й здатність ефективно комунікувати свої досягнення та цінності.

Управління особистою репутацією включає:

Аналіз цільової аудиторії: розуміння потреб та очікувань колег, керівництва, партнерів.

Створення персонального бренду: визначення унікальних компетенцій та досягнень.

Активна комунікація: участь у професійних заходах, публікації, презентації.

Відповідальність та етика: дотримання професійних стандартів та етичних норм.

Застосування цих стратегій сприяє підвищенню впізнаваності та довіри до особистості в професійному середовищі.

Професійна самореалізація передбачає досягнення особистих та професійних цілей, розвиток здібностей та задоволення від виконуваної діяльності. Репутаційний менеджмент виступає як інструмент, що сприяє цьому процесу:

Підвищення впевненості: позитивна репутація зміцнює самоповагу та мотивацію.

Розширення можливостей: визнання досягнень відкриває нові професійні перспективи.

Залучення підтримки: надійний імідж сприяє формуванню мережі професійних контактів.

Таким чином, ефективне управління репутацією є важливим чинником, що підтримує процес професійної самореалізації.

Для успішного впровадження репутаційного менеджменту необхідно:

Самоаналіз: оцінка власних сильних та слабких сторін, визначення цілей.

Планування: розробка стратегії розвитку особистого бренду.

Комунікація: активна участь у професійних заходах, публікації, презентації.

Оцінка результатів: моніторинг ефективності впроваджених стратегій та коригування плану.

Важливою є також підтримка з боку організації, яка повинна створювати умови для розвитку своїх співробітників та сприяти формуванню їхньої позитивної репутації.

Висновки

Репутаційний менеджмент є важливим інструментом професійної самореалізації, сприяючи формуванню позитивного іміджу особистості в професійному середовищі.

Ефективне управління репутацією підвищує впевненість, розширює можливості та залучає підтримку, що сприяє досягненню професійних цілей.

Для успішної реалізації репутаційного менеджменту необхідно проводити самоаналіз, планувати стратегію, активно комунікувати та оцінювати результати.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бєляєва Н. Є., Калениченко Р. А., Телебенєва Є. О. Особливості формування і збереження ділової репутації в онлайн-середовищі. *Вісник Національного університету оборони України.* 2024. № 2 (78). С. 24–31. DOI 10.33099/2617-6858-2024-78-2-24-31 ; URL : http://visnyk.nuou.org.ua/article/view/ 299273

2. Тимощук Г. В., Тимощук А. В. Професійна самореалізація особистості як педагогічна проблема. *Наукові записки кафедри педагогіки.* 2018. № 43. С. 413–421.

3. Калениченко Р., Коханець А., Сковира О. Особливості підтримки ділової репутації в мережі Інтернет. *Вісник Національного університету оборони України*. С. 41–49. URL : http://visnyk.nuou.org.ua/article/view/229948

4. The Role of Transformational Leadership in the Relationship between Proactive Personality and Employee Voice / Kalenychenko R., Mozalov V., Petukhova I., Yevchenko I. *International Journal of Organizational Leadership*, Canadian Institute For Knowledge Development, 2023/12, S. 18–28. URL : https://ijol.cikd.ca/article_60670.html

5. Калениченко Р. А., Харіна О. Є., Доценко К. М. Основи психології та конфліктології для фахової підготовки економістів: навч. посіб. для галузі знань «Економіка і підприємництво» / Державна фіскальна служба України. Ірпінь : ДФСУ, Університет ДФС України.

УДК 796

Світлана Михайлівна Киселевська,
старший викладач
кафедри фізичного виховання і спорту
ORCID 0000-0002-1069-489X;
Всеволод Артемович Климов,
здобувач вищої освіти
навчальної групи зФВС-21
Київського національного університету
будівництва і архітектури

ПРІОРИТЕТНІСТЬ РОЗВИТКУ ФІЗИЧНИХ ЯКОСТЕЙ У ДЗЮДО

Дзюдо – це не просто вид спорту, а цілісна система фізичної та розумової підготовки, що вимагає досконалого балансу між фізичною силою, гнучкістю, витривалістю, координацією та технічними навичками. Від самого моменту заснування цього бойового мистецтва Дзигоро Кано в 1882 році, питання фізичної підготовки спортсменів займає ключове місце. Спочатку тренувальні методики були досить простими та базувалися переважно на традиційних японських практиках. Проте з плином часу підходи змінювалися, наука зробила свій внесок у розвиток спортивної підготовки, що дозволило досягати ще вищих результатів. Сьогодні дзюдо поєднує в собі як класичні, так і сучасні методи тренувань, що ґрунтуються на дослідженнях біомеханіки, фізіології та спортивної медицини.

На початкових етапах розвитку дзюдо основний акцент робився на силові показники спортсменів. Вважалося, що чим більше сили має дзюдоїст, тим ефективніше він зможе виконувати прийоми та контролювати суперника. Проте згодом стало очевидним, що без достатньої гнучкості навіть найсильніший спортсмен стикається з обмеженнями у виконанні технічних елементів. Гнучкість дозволяє зменшити ризик травм, підвищити амплітуду рухів та покращити адаптацію до різних ситуацій на татамі. Саме тому сучасний дзюдоїст має поєднувати в собі потужну фізичну силу та високу рухливість у суглобах.

Наукові дослідження підтверджують, що дзюдоїсти, які активно працюють над своєю гнучкістю, мають на 30 % менше травм у порівнянні з тими, хто нехтує цим аспектом підготовки. Це пояснюється тим, що еластичні м’язи та рухливі суглоби краще адаптуються до різких змін положення тіла, раптових навантажень і складних технічних прийомів. Крім того, гнучкість сприяє швидшому відновленню після інтенсивних тренувань, що є важливим фактором для професійних спортсменів [2].

Сучасні методики підготовки дзюдоїстів включають використання біомеханічного аналізу рухів, тестування гнучкості та силових характеристик спортсменів. Все

більше тренерів застосовують функціональний тренінг, що містить вправи з власною вагою, нестабільні поверхні (босу, TRX), а також спеціальні техніки мобілізації суглобів. Завдяки цьому спортсмени можуть не лише розвивати необхідні якості, а й знижувати ризик травматизму.

Сила в дзюдо залежить від багатьох факторів, серед яких найважливішими є м'язова маса, швидкість і здатність розвивати потужність під час виконання технічних елементів. Для дзюдоїстів важлива не лише абсолютна сила, а й так звана «динамічна сила» – здатність швидко застосовувати силу в умовах змінюваного навантаження, коли необхідно швидко реагувати на дії суперника [1]. Розвиток сили в дзюдо включає вправи на розвиток м'язів верхньої і нижньої частини тіла, що важливо для ефективного виконання кидків і контролю за суперником.

Гнучкість в дзюдо пов'язана з рухливістю суглобів і еластичністю м'язів, що дозволяє спортсмену виконувати широкий спектр рухів без болю та обмежень. Гнучкість забезпечує спортсмену можливість зберігати рівновагу, коригувати позицію тіла під час боротьби, а також виконувати технічні елементи, що вимагають великої амплітуди рухів. Вона також допомагає знизити ризик травм, оскільки еластичні м'язи та рухливі суглоби менш схильні до пошкоджень під час раптових навантажень або різкої зміни позицій [1].

Фізіологічно, сила базується на м'язових волокнах, здатних до скорочення і генерації потужності. Гнучкість залежить від еластичності тканин, таких як м'язи та зв'язки, а також від здоров'я суглобів і їх рухливості [2]. Розтягування, яке є важливою складовою тренувального процесу, дозволяє збільшити еластичність м'язів і покращити амплітуду рухів. Крім того, гнучкість сприяє кращому кровообігу і зменшенню м'язової напруги, що важливо для відновлення після тренувань [2].

Виходячи з вищезазначеного можна стверджувати що**,** сила є фундаментом для виконання технічних прийомів у дзюдо. Вона дозволяє дзюдоїсту ефективно контролювати опонента, виконувати потужні кидки, а також зберігати стійкість під час сутичок. Водночас сила важлива не лише для виконання силових прийомів, але й для підтримки загальної фізичної форми, що є необхідним для боротьби на високому рівні [1].

А гнучкість має надзвичайно важливе значення для технічної майстерності. Вона дозволяє дзюдоїсту збільшити амплітуду рухів, виконувати прийоми з мінімальними зусиллями і краще адаптуватися до дій суперника. Крім того, гнучкість важлива для профілактики травм, оскільки еластичні м'язи та зв'язки зменшують ймовірність розтягувань та інших травм [2].

Таким чином, гармонійне поєднання сили та гнучкості є ключовим фактором для досягнення успіху в дзюдо. Вони взаємодіють одна з одною, покращуючи технічну майстерність і дозволяючи спортсмену максимально використовувати свої фізичні можливості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бекас О. О., Паламарчук Ю. Г. Дзюдо. Фізична підготовка юних спортсменів : навч. посібник. Вінниця : ВНТУ, ГНК, 2014. 152 с.

2. Плахтій П. Д., Босенко А. І., Макаренко А. В. Фізіологія фізичних вправ : підручник. Кам'янець-Подільський : ТОВ «Друкарня Рута», 2015. 268 с.

УДК 159.9:316.42

Наталія Яківна Климчук,
психолог,
БО «Save Ukraine»

ПСИХОЛОГІЧНА АДАПТАЦІЯ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ СОЦІАЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ: УКРАЇНСЬКИЙ КОНТЕКСТ ВІЙНИ

Психологічна адаптація особистості є ключовим процесом, що визначає здатність індивіда ефективно функціонувати в умовах змінюваного соціального середовища. Особливо актуальною ця проблема стає в періоди соціальних трансформацій, коли відбуваються значні зміни в суспільному устрої, економіці та культурі.

Сучасні умови війни, спричиненої агресією російської федерації проти України, викликали масштабні соціальні трансформації, які суттєво вплинули на психологічне благополуччя українців. Масове переміщення населення, втрата домівок, близьких людей, неспокій за майбутнє – все це створює потужний психоемоційний тиск на особистість.

Соціально-психологічна адаптація визначається як процес інтеграції особистості в нові соціальні умови, що включає формування самосвідомості, рольової поведінки та здатності до самоконтролю. Важливими чинниками цього процесу є індивідуальні особливості особистості, її життєвий досвід та знання, що сприяють виробленню конструктивних стратегій подолання кризових ситуацій.

Успішна адаптація залежить від здатності особистості до самоприйняття, відчуття своєї ефективності та сенсу життя. Оптимальними стратегіями адаптації є поєднання прийняття себе та інших з прагненням реалізувати власні ресурси та переконання щодо своєї самоефективності.

За даними Національного інституту стратегічних досліджень, понад 15 млн. громадян України можуть потребувати психологічної допомоги до завершення війни. Зокрема, це стосується військовослужбовців, дітей, людей похилого віку, внутрішньо переміщених осіб. Кількість випадків посттравматичного стресового розладу (ПТСР) у 2023 році зросла в чотири рази порівняно з довоєнним періодом.

Психологічна адаптація ускладнюється тим, що більше 50 % населення перебувають у стані високого емоційного напруження. Найбільш вразливими є жінки, діти та особи похилого віку. Окрім внутрішніх механізмів подолання стресу (рефлексія, духовні практики, волонтерська діяльність), важливою є соціальна підтримка – як з боку держави, так і міжнародної спільноти.

Водночас система психологічної допомоги перебуває під тиском: на всю країну працює лише близько 1800 фахівців у сфері психічного здоров'я. Існує ризик звернення населення до некваліфікованих осіб, що лише поглиблює проблему.

Не менш важливою є ситуація з громадянами, які перебувають за кордоном. Вони проходять кілька етапів адаптації, стикаючись із культурними бар'єрами, невизначеністю, емоційною нестабільністю. Ефективна адаптація вимагає доступу до ресурсів, мови та психологічної підтримки.

Практичні рекомендації для підтримки адаптації:

- розвиток програм психологічної підтримки, спрямованих на підвищення рівня самосвідомості та самомотивації;
- організація тренінгів та семінарів для розвитку адаптивних стратегій подолання стресу та кризових ситуацій;
- створення умов для соціальної інтеграції та підтримки в умовах змінюваного соціального середовища.

Таким чином, проблема психологічної адаптації особистості в умовах війни є багатогранною і потребує системного підходу: розвитку державних програм, підготовки фахівців, впровадження ефективної інформаційної політики та залучення міжнародного досвіду.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Поліпшення психологічного стану населення в умовах війни. URL : https://niss.gov.ua/
2. Війна і психічне здоров'я українців. URL : https://uain.press/
3. Психологічна адаптація українських емігрантів. URL : https://osvitologia.kubg.edu.ua/

УДК 378.016:911.2:004.6:614.2

Микола Аркадійович Коваленко,
аспірант
кафедри геоінформатики і фотограмметрії
Київського національного університету
будівництва і архітектури
ORCID 0009-0005-1096-2910

ГЕОІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ: МЕТОДИКА НАВЧАННЯ ГЕОПРОСТОРОВОМУ АНАЛІЗУ BIG DATA СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ ДЛЯ МОНІТОРИНГУ ГРОМАДСЬКОГО ЗДОРОВ'Я

1. Вступ. У сучасних умовах цифрової трансформації суспільства геоінформаційні системи (ГІС) відіграють ключову роль у вирішенні завдань аналізу просторових даних. Одним із найперспективніших напрямів розвитку ГІС-освіти є інтеграція даних Big Data, що дає змогу аналізувати тенденції в галузі громадського здоров'я з використанням просторового аналізу. Використання даних соціальних медіа дозволяє отримати просторово-часові сигнали щодо стану населення, поведінкових ризиків або реакцій на події у сфері охорони здоров'я, що є особливо цінним для раннього виявлення спалахів інфекційних захворювань, моніторингу поширення інформації та дезінформації [1].

Ключові слова: геоінформаційні технології, Big Data, соціальні мережі, охорона здоров'я, просторовий аналіз, Leaflet.js, Angular, Turf.js, веб-ГІС.

2. Актуальність. Інтеграція просторового аналізу Big Data соціальних мереж в освіту вимагає сучасних педагогічних підходів і технологічних рішень. Відповідно до дослідження [2], адаптивні моделі навчальної аналітики дозволяють поєднувати традиційні освітні підходи з цифровими інструментами для персоналізації навчання. У тексті [3] та [4] автори наголошують на важливості оновлення змісту ГІС-дисциплін для формування просторового мислення. Дослідження [6] підкреслює важливість використання Big Data в освітньому процесі сучасного університету, а роботи [7] і [8] розглядають технології обробки великих даних та інноваційні інтерактивні методи навчання, що сприяють розвитку критичного мислення студентів. Водночас питання інтеграції веб-ГІС і аналізу соціальних даних у підготовку фахівців з геоінформатики, зокрема для потреб охорони здоров'я, досі залишається недостатньо розробленим.

3. Методологія. Дослідження базується на аналізі сучасних тенденцій та вивченні міжнародного досвіду інтеграції соціальних даних у геоінформаційну освіту, зокрема шляхом порівняння навчальних програм Київського національного університету будівництва та архітектури (КНУБА) зі світовими практиками. В основі

методології – модель Big Data «5V», яка включає п’ять ключових характеристик: об’єм, швидкість, різноманітність, достовірність і цінність [5]. У геопросторовому контексті це означає роботу з великими масивами геоданих у реальному часі, у різних форматах, із потребою перевірки джерел та фокусом на отримання практичної аналітичної цінності.

4. Сучасний технологічний стек. Для навчання просторовому аналізу Big Data у сфері охорони здоров’я запропоновано технологічний стек, що поєднує теоретичну, практичну та проєктну підготовку. Практичні навички формуються через використання веборієнтованих інструментів: TypeScript, Angular з бібліотекою @bluehalo/ngx-leaflet, Leaflet.js, Turf.js. Це забезпечує розробку інтерактивних карт, просторовий аналіз у браузері та зручну візуалізацію. Для підготовки й обробки геоданих доцільно застосовувати QGIS як десктопну ГІС-платформу з відкритим кодом, що легко інтегрується з вебтехнологіями [3].

5. Структура навчального модуля. Навчальний модуль «Просторовий аналіз Big Data соціальних мереж у сфері охорони здоров’я» передбачає три взаємопов’язані компоненти.

1. Теоретичний – охоплює засади Big Data, особливості соціальних медіа як джерела геоданих, методи просторового аналізу та етико-правові аспекти роботи з персональними даними.

2. Практичний – спрямований на формування навичок збору, обробки, просторового аналізу та візуалізації соціальних даних із використанням сучасних вебтехнологій.

3. Проєктний – передбачає розробку прототипу системи моніторингу громадського здоров’я на основі даних соціальних мереж та презентацію результатів.

Структура проєктного компонента навчального модуля відповідає типовим етапам освітніх проєктів: від організації та визначення цілей – до реалізації, презентації результатів і рефлексії [10]. Такий підхід узгоджується з положеннями КНУБА щодо кредитно-модульної системи та практико орієнтованого навчання, в якому проєктні завдання сприяють формуванню цифрових компетентностей і досягненню програмних результатів [11].

6. Інтеграція у дисципліну кафедри. Запропоновану методику доцільно реалізувати в межах однієї з фахових дисциплін кафедри геоінформатики та фотограмметрії КНУБА. Наприклад, у курсі «Геоінформаційний моніторинг» можливе впровадження навчального модуля, присвяченого створенню веб-ГІС для аналізу та моніторингу показників громадського здоров’я на основі даних соціальних мереж. Такий модуль передбачає:

- розробку інтерактивної панелі моніторингу з використанням Angular та Leaflet.js;
- інтеграцію зовнішніх API;
- проведення просторової кластеризації даних за допомогою Turf.js;
- візуалізацію даних на картах у реальному часі.

7. Приклади практичного застосування. Реалізація запропонованої методики дає змогу моделювати реальні ситуації у сфері охорони здоров'я:

● Моніторинг поширення інфекційних захворювань – аналіз повідомлень із симптоматикою для виявлення просторових кластерів та побудова теплових карт;

● Аналіз доступності медичних послуг – використання даних соцмереж для просторового моделювання доступу до медичних установ;

● Моніторинг поширення медичної інформації та дезінформації – просторово-часовий аналіз тематики та тональності повідомлень для оцінки ефективності інформаційних кампаній.

Висновки. Запропонована методика навчання просторовому аналізу Big Data соціальних мереж сприяє модернізації змісту освітніх програм кафедри геоінформатики та фотограмметрії КНУБА. Її впровадження дозволяє поєднати інструменти ГІС, аналіз великих даних і вебтехнології для формування сучасних цифрових компетентностей, що відповідають викликам цифрового суспільства й потребам галузі охорони здоров'я.

Подальші дослідження доцільно спрямувати на створення повноцінного електронного курсу, апробацію методики в інших галузях, зокрема в екології, урбаністиці та сфері реагування на надзвичайні ситуації, а також на розширення інструментарію шляхом інтеграції методів машинного навчання для поглибленого аналізу соціальних Big Data.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Odunayo J. A. et al. Comparative review of big data analytics and GIS in healthcare decision-making. *World Journal of Advanced Research and Reviews*, 2023. 20(03), 1293–1302. URL : https://doi.org/10.30574/wjarr.2023.20.3.2589

2. Bellaj M., Dahmane A. B., Boudra S., Sefian M. L. (2024). Big Data Analytics in Higher Education: A New Adaptive Learning Analytics Model Integrating Traditional Approaches. *International Journal of Interactive Mobile Technologies (iJIM)*, 18 (6), 24–39. DOI : https://doi.org/10.3991/ijim.v18i06.46289

3. Сологуб Ю. І., Безпала О. В., Харченко О. М. Методичні аспекти викладання дисциплін на базі ГІС для непрофільних спеціальностей. *Економіка та суспільство.* 2023. № 58. DOI : https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-58-4

4. Браславська О. В. Методика використання геоінформаційних систем (ГІС) у викладанні географії в умовах профільної освіти. *Вісник науки та освіти.* 2025. № 1 (31). С. 891–906. DOI : https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-1(31)-891-906

5. Swargiary, K. (2024). Transforming Education with Big Data. Research Notes. DOI : https://doi.org/10.13140/RG.2.2.18900.00648

6. Використання Big Data в освітньому процесі сучасного університету / Ніколаєнко С. М., Шинкарук В. Д., Ковальчук В. І., Кочарян А. Б. *Інформаційні технології і засоби навчання.* 2017. Том 60, № 4. С. 239–252.

7. Горошко Ю. В., Цибко Г. Ю., Костюченко А. О. Технології опрацювання великих даних у навчанні інформатичних дисциплін. *Вісник Чернігівського колегіуму імені Т. Г. Шевченка. Серія: Педагогічні науки.* 2021. № 12 (168). С. 8–17. DOI : https://doi.org/10.5281/zenodo.4769225

8. Коваленко О. О. Інноваційні підходи до викладання соціальної медицини, організації та економіки охорони здоров'я в межах кредитно-модульної системи як один з аспектів державного управління та збереження громадського здоров'я. *Публічне управління і адміністрування в Україні.* 2019. № 14. С. 59–62. DOI : https://doi.org/10.32843/2663-5240-2019-14-11

9. Положення про організацію освітнього процесу в Київському національному університеті будівництва і архітектури : затв. Вченою радою КНУБА (протокол № 9 від 26.06.2023), введено в дію наказом ректора від 07.07.2023 № 169 ; зі змінами згідно з наказом від 04.07.2024 № 279. Київ : КНУБА, 2024. 92 с. URL : https://www.knuba.edu.ua/wp-content/uploads/2024/07/polozhennya_pro_organizacziyu_osvitnogo_proczesuzi-zminamy-vid-04.07.2024.pdf

10. Руденко М. В., Красильник Ю. С., Корчова Г. Л. Методика викладання у вищій школі : навч. посіб. Київ : КНУБА, 2022. 296 с.

УДК 37.01:378

Ігор Степанович Колодій,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри теоретичної
та практичної психології
Інституту права, психології
та інноваційної освіти
Національного університету
«Львівська політехніка»
ORCID 0000-0002-7368-2239

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО КОНТРОЛЮ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ОСВІТНІМ ПРОЦЕСОМ У ЗВО

Актуальність дослідження зумовлена ключовими чинниками, що відображають як внутрішні трансформації у системі вищої освіти, так і глобальні виклики сучасності, зокрема: динаміку та інновації в освітньому середовищі, адже сучасний світ характеризується швидким розвитком технологій, цифровізацією та глобалізацією, що невпинно впливають на всі сфери суспільного життя, зокрема і на систему вищої освіти; потребу у системному підвищенні якості освіти – ефективна система контролю дозволяє не тільки відслідковувати поточний стан освітнього процесу, але й прогнозувати можливі ризики та вчасно впроваджувати коригуючі заходи. Окрім того, сучасні підходи до контролю спрямовані на безперервне вдосконалення освітнього процесу, що в свою чергу забезпечує конкурентоздатність випускників на ринку праці та відповідає стандартам міжнародної якості освіти, використання новітніх технологій, зокрема, штучного інтелекту та аналітичні платформи, що відкривають можливості для створення більш проактивних механізмів контролю, які дозволяють оперативно реагувати на зміни в освітньому процесі. Проте традиційні підходи до контролю якості освітнього процесу не завжди відповідають сучасним вимогам. Досвід останніх років російської збройної агресії проти України продемонстрував необхідність гнучких та адаптивних систем управління освітнім процесом. Широке впровадження дистанційного навчання виявило як слабкі місця традиційних методів контролю, так і можливості для їх удосконалення за рахунок використання цифрових технологій. Це сприяє появі нових підходів до контролю, що інтегрують онлайн-інструменти, системи електронного моніторингу та інноваційні методики оцінювання, дозволяючи забезпечити безперервність та ефективність освітнього процесу в кризових умовах. Окрім того, Закон України «Про вищу освіту» слугує правовою базою для впровадження комплексної системи контролю в управлінні освітнім процесом у ЗВО. Це дозволяє забезпечити вдосконалення якості освіти, підвищити конкурентоздатність випускників та відповідати сучасним викликам і вимогам ринку праці. Таким чином, актуальність

теми дослідження полягає у необхідності постійного удосконалення системи контролю якості освіти у ЗВО з урахуванням сучасних викликів та технологічних можливостей. Впровадження сучасних підходів дозволить не лише підвищити якість управління освітнім процесом, а й створити умови для розвитку, адаптації до змін та ефективної підготовки випускників, що відповідають вимогам до сучасного освітнього процесу. Реформування системи освіти завжди починається з певних змін в управлінні освітою та освітнім процесом. Ефективність освітніх процесів значно залежить від ефективності управлінської діяльності. У монографії «Управління якістю освіти: досвід та інновації» висвітлюються актуальні проблеми управління якістю освіти у вітчизняному освітньому просторі з позиції набутого досвіду та визначення інноваційних шляхів їх вирішення. У монографії представлено методологічні засади управління якістю освіти, які виступають підґрунтям оновлення діяльності сучасної професійної школи. Розглянуто теоретичні аспекти вдосконалення якості освіти. Розкрито механізми забезпечення якості професійної підготовки педагогічних кадрів. Авторами наголошується на тому, що провідна роль серед процесів і засобів взаємодії у вищій школі належить контролю як діяльності і формі управління освітнім процесом у закладах вищої освіти, що забезпечує ефективне та продуктивне досягнення визначених стратегічних цілей кожного з них [5].

А. Кузьмінським та В. Омеляненком, на основі аналізу реалізації наукових підходів до контролю в системі управління освітнім процесом, підкреслена необхідність трансформації традиційних методів на користь більш інтегрованих, адаптивних та інформаційно орієнтованих рішень. Науковці наголошують, що контроль має виступати не як ізольований процес, а як невід'ємна частина системи управління освітнім процесом. Це дозволяє забезпечити синергію між плануванням, моніторингом і коригуванням освітнього процесу, створюючи умови для безперервного вдосконалення якості освіти. Підходи, запропоновані авторами підручника «Педагогіка», спрямовані на те, щоб контроль не обмежувався формальною перевіркою виконання планів, а ставав ефективним інструментом оцінки результатів освітнього процесу [4]. Таким чином, підходи до контролю, розглянуті вченими та практиками, їхні рекомендації, спрямовані на створення умов для більш оперативного, точного та гнучкого управління освітнім процесом, є вагомими чинниками підвищення якості освіти в умовах сучасних викликів і швидких змін в освітньому середовищі. Система контролю повинна забезпечувати постійний зворотний зв'язок між усіма учасниками освітнього процесу, що сприяє формуванню культури постійного вдосконалення, де кожен суб'єкт має можливість внести свій внесок у покращення контрольно-коригувального компонента освітнього процесу.

Науковцями під контролем розуміється виявлення, вимір і оцінювання результатів навчально-пізнавальної діяльності тих, хто навчається; саму ж процедуру виявлення та виміру називають перевіркою. Крім перевірки контроль містить у собі оцінювання (як процес) та оцінку (як результат) перевірки [1, с. 33]. Виявлення й

перевірка знань – це процес кількісного та якісного аналізу співвідношення виявленого знання (за допомогою різного роду запитань, перевірочних письмових контрольних робіт, системи тестових завдань тощо) з еталоном (певними вимогами освітніх програм та державних стандартів освіти).

Оцінка – це процес і результат виявлення й порівняння рівня опанування студентами професійно важливих знань, навичок та умінь з еталонними уявленнями, задекларованими в освітніх програмах підготовки, порадниках, збірниках нормативів та інших керівних документах. Оцінювання – це об'єктивне вимірювання результатів діяльності студентів, для забезпечення чого воно має бути критеріальним, цілеспрямованим, систематичним, з'ясовувати наскільки успішно (глибоко, повно, самостійно, ефективно) студенти оволоділи навчальним матеріалом, яка якість результатів їхньої освітньої діяльності. Під час оцінювання враховується рівень усвідомлення та міцність засвоєння найважливішої навчально-наукової інформації, вміння застосовувати набуті знання у практичній діяльності, рівень сформованості загальних і фахових компетентностей [1, с. 53]. Оцінка передбачає фіксацію результатів вимірювання за допомогою системи балів, оцінок, рейтингу, які, відображаючи рівень навчальних досягнень студента, є дидактичним засобом розвитку його особистісних та навчально-пізнавальних, характеризує їх здібності, рівень підготовленості, загального розвитку, ставлення до навчання та ін.

Контроль як елемент планування – це розробка методики передбачень і з'ясування помилок плану і його зривів, а також їх попередження або виправлення на безперервній основі [1, с. 33]. Основним завданням контролю освітнього процесу є одержання інформації про його властивості та результати з метою ефективного управління ним, його оптимізації, досягнення високої якості навчання студентів, сформованості необхідних загальних і фахових компетентностей. Крім того, завданнями контролю можуть бути: семестрова атестація студентів, тобто визначення ступеня засвоєння ними змісту навчання з метою переведення на наступний цикл навчання; випускна атестація студентів, тобто визначення фактичної відповідності рівня підготовки випускника вимогам стандартів вищої освіти з метою вирішення питання про присвоєння йому відповідного ступеня і видання державного документа про вищу освіту; оцінювання ефективності функціонування закладів вищої світи, з метою підтвердження або зміни його статусу (національного/дослідницького). В усіх вище перелічених випадках реалізується контролююча функція. Іншими завданнями контролю є: визначення успішності навчання студентів з метою планування наступних етапів освітнього процесу; виявлення прогалини у навчанні окремих студентів з метою оптимізації процесу індивідуального навчання та мотивації студентів. Таким чином, основна функція контролю освітнього процесу – діагностично-коригуюча.

Навчальна функція контролю полягає в активізації роботи студентів по засвоєнню навчального матеріалу, заохочення повторення та систематизації навчального матеріалу, поглибленого вивчення й удосконалення рівня підготовки. Ця функція

сприяє самоконтролю, активізує діяльність кожного студента, забезпечує закріплення погано засвоєного матеріалу. Виховна функція передбачає формування вольових, моральних та інших позитивних якостей особистості: уміння відповідально та зосереджено працювати, використовувати прийоми самоконтролю, активність й акуратність та ін. Організуюча функція забезпечує систематичність та планомірність навчальної роботи студентів, активізує їхню самостійну роботу. Мотиваційно-стимулююча функція підвищує прагнення студентів поліпшити свої результати навчання, оцінку з дисципліни, сприяє розвитку змагальності у навчанні.

Залежно від поставлених цілей обирається об'єкт і предмет контролю. Об'єктами контролю в закладах вищої освіти можуть бути його структурні підрозділи (інститути, факультети, кафедри, центри, відділи, лабораторії тощо), студенти, окремі викладачі, колективи. Предметом контролю можуть бути різні фактори, які впливають на якість навчання: знання, уміння, загальні та фахові компетентності як результатів навчання; освітній процес, його істотні властивості; методичне забезпечення освітнього процесу; кадрове забезпечення освітнього процесу; якісний склад студентів та ін.

Подальша декомпозиція зазначених предметів контролю вимагає їхнього розгляду як системи певних взаємозалежних компонентів і факторів. Так, при перевірці якості підготовки студентів за фахом необхідно визначити ступінь відповідності випускників вимогам освітньої програми, їхнього вміння вирішувати професійні завдання, виконувати функціональні обов'язки, які властиві первинним посадам. При контролі освітнього процесу перевіряється його планування й організація, якість проведення різних видів занять та ін. Таким чином, фактори, які перевіряються, і будуть складати конкретний предмет контролю, а критерії їхнього аналізу та оцінювання обумовлюють форми та методи, тобто саму процедуру контролю.

Основними вимогами до системи педагогічного контролю є: валідність, надійність і точність, об'єктивність та ефективність. Валідність контролю характеризує адекватність спрямованості контролю, а значить й одержуваної інформації, специфіці досліджуваного предмету. Надійність (реліабельність) і точність – взаємозалежні вимоги, які визначають, врешті-решт, певну вірогідність результатів вимірювання, що виконане за допомогою того чи іншого інструментарію. Точність характеризується помилкою вимірювання, довірчим інтервалом, а надійність – довірчою ймовірністю. Ефективність контролю визначається успішністю вирішення його головних завдань із найменшою витратою сил, засобів і часу. Ефективність контролю забезпечується відповідністю змісту, форм і методів контролю поставленим цілям, а також науковістю методів і глибиною аналізу результатів, повноцінністю використання висновків і рекомендацій для управління освітнім процесом і функціонуванням закладу вищої освіти.

Перелічені вище основні вимоги варто доповнити додатковими вимогами: систематичність та планомірність вимагає вчасне доведення до контрольованих підрозділів термінів, змісту, умов контролю та критеріїв оцінювання діяльності; гласність

контролю, яка вимагає гласне доведення до всіх суб'єктів контролю аргументованих результатів і висновків; забезпечення психолого-етичних аспектів при проведенні контролю, на підставі високої компетентності, коректності та доброзичливості тих, хто перевіряє тощо.

Основними видами контролю результатів навчання студентів є: нульовий (попередній), вхідний, р*убіжний, відстрочений,* поточний та семестровий контроль, а також підсумкова атестація студентів [3, с. 348]. За рівнем контроль поділяється *на:*

самоконтроль, призначений для самооцінки студентами ефективності власної навчальної роботи з конкретної дисципліни (розділу, модуля, теми);

викладацький, основна мета якого полягає в оцінці викладачем ефективності освітнього процесу з метою коригування методів і засобів навчання;

кафедральний, призначений для оцінки рівня підготовки студентів з дисципліни на різних етапах її вивчення;

міжкафедральний, основна мета – перевірка якості навчального процесу на кафедрах, порівняння ефективності навчання студентів;

ректорський, призначений для оцінки відповідності рівня підготовки фахівців вимогам різних освітніх рівнів [2, с. 273].

Форма контролю з дисципліни, у тому числі і семестрового контролю, визначається рішенням відповідної кафедри. Вибір форми контролю залежить від мети, змісту, методів проведення контролю, особливостей навчальної дисципліни, традицій кафедри. Сьогодні знаходять застосування такі форми контролю якості підготовки студентів: усний контроль, письмовий контроль, комбінований і тестовий контроль. Кожний із цих форм має свої переваги та недоліки. Таким чином, нові підходи до контролю дозволяють більш точно оцінити результати навчання, виявити слабкі місця в підготовці майбутніх професіоналів і, відповідно, скоригувати освітні програми, що забезпечує високу релевантність освіти до сучасних потреб економіки та суспільства. Сучасна система управління освітнім процесом також потребує інтеграції міждисциплінарних підходів, де контроль стає не лише засобом оцінки, а й інструментом для аналізу ефективності різних компонентів освітнього процесу. Такий підхід сприяє більш глибокому розумінню внутрішніх процесів у ЗВО, сприяє формуванню системної стратегії розвитку закладу та підвищує його конкурентоспроможність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Колодій І. С. Словник педагогічних термінів і понять. Львів : СПОЛОМ, 2023. 98 с.

2. Колодій І. С. Управління освітнім процесом у закладі вищої освіти : навч. посіб. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2020. 336 с.

3. Колодій І. Теорія і методика організації освітнього процесу в закладі вищої освіти : підручник. Львів : СПОЛОМ, 2023. 421 с.

4. Кузьмінський А. І., Омеляненко В. Л. Педагогіка : підруч. для студ. і викл. вищ. навч. закл. Київ : Знання-Прес, 2003. 418 с. URL : https://www.clipr.cc/wg8C3 (дата звернення: 25.03.2025).

5. Управління якістю освіти: досвід та інновації : колективна монографія / під заг. ред. Л. Л. Сушенцевої, Н. В. Житник. Дніпропетровськ : ІМА-прес, 2014. 462 с. URL : https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/8051/1/Монограф_Управління%20якістю.pdf (дата звернення: 01.04.2025).

УДК 316.77:316.346.32-053.6

Володимир Іванович Компанієць,
здобувач третього (PhD) рівня вищої освіти
ORCID 0009-0006-3362-4743;
Маргарита Олександрівна Сова,
доктор педагогічних наук,
професор кафедри психології,
педагогіки та суспільних дисциплін
Державного податкового університету
ORCID 0000-0002-3190-7903

ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ НА ПРОЦЕС АДАПТАЦІЇ МОЛОДІ ДО НЕСТАБІЛЬНОГО СУСПІЛЬСТВА

Соціальні мережі стали невід'ємною частиною життя сучасної молоді, забезпечуючи швидкий доступ до інформації та широкий спектр можливостей для комунікації. Особливо актуальними вони стають у період криз, коли молоді люди шукають підтримки та розуміння у своїх однолітків. Платформи такі як Instagram, TikTok та Facebook дозволяють створювати онлайн-спільноти за інтересами, обмінюватися досвідом, емоціями та отримувати підтримку від людей, які стикаються з подібними проблемами. Однак разом з позитивними аспектами, соціальні мережі несуть у собі й певні ризики, такі як поширення дезінформації та формування залежності [1].

Серед позитивів соціальних мереж можна виокремити:

- Швидку та дешеву комунікацію. Соціальні мережі дозволяють користувачам легко та швидко спілкуватися через миттєві повідомлення, відеодзвінки або чати, що значно знижує витрати часу та коштів у порівнянні з традиційними способами зв'язку [2].
- Оперативний обмін інформацією. Соціальні мережі забезпечують швидкий доступ до новин, оновлень, особистих спільнотних оголошень та іншої важливої інформації, що дозволяє користувачам залишатися в курсі подій.
- Можливість бути у центрі подій. Соціальні мережі надають можливість слідкувати за важливими світовими або локальними подіями в реальному часі, брати участь у віртуальних заходах або отримувати швидкі сповіщення про новини[3].
- Нові знайомства. Завдяки соціальним мережам люди можуть знайомитися з новими людьми, обмінюватися думками, знаходити однодумців у тематичних групах, а також підтримувати контакти з друзями, які перебувають далеко.

Окрім позитивного слід зазначити також негативні впливи соціальних мереж на молодь:

- Підвищення рівня тривожності через надмірний потік негативної інформації. Соціальні мережі часто стають джерелом новин про катастрофи, конфлікти, злочини або глобальні загрози. Постійне споживання такої інформації може призводити до

емоційного перевантаження, відчуття безвиході та зростання тривожності серед підлітків, які ще не сформували повністю критичний підхід до інформації. [5]

•Формування залежності від віртуального спілкування. Підлітки особливо схильні до психологічної залежності від віртуального спілкування, оскільки соціальні мережі забезпечують швидкий доступ до спілкування у будь-який момент. Це може замінювати традиційні соціальні взаємодії, що призводить до ізоляції, зниження навичок офлайн-спілкування та зменшення самоповаги. Деякі підлітки можуть витрачати значну кількість часу на соціальні медіа замість участі в спортивних, навчальних або позашкільних активностях [6].

•Загроза поширення дезінформації, що може ускладнювати адаптацію. Соціальні мережі створюють умови для швидкого поширення фейкових новин, неправдивої інформації та маніпулятивного контенту. Підлітки, які ще не сформували навичок критичного мислення, можуть легко потрапити під вплив такої інформації. Це може призводити до неправильних рішень, дезорієнтації та ускладнень при адаптації до нових соціальних та навчальних ситуацій.

Механізми впливу соціальних мереж:

1. Соціальні мережі виступають простором для розвитку соціального капіталу, що сприяє адаптації. Соціальний капітал — це поняття, яке включає соціальні зв'язки, взаємини, довіру та спільний досвід, які допомагають людині адаптуватися до нових соціальних умов. Соціальні мережі сприяють формуванню соціального капіталу через можливість спілкування, обміну інформацією та встановлення нових контактів. Це дозволяє підліткам, наприклад, швидше інтегруватися в нові колективи або знаходити підтримку під час складних життєвих ситуацій.

2. Емоційне вигорання та соціальна ізоляція через неправильне використання мереж. Неправильне використання соціальних мереж, таке як надмірне перебування в них, порівняння себе з іншими або відмова від реального спілкування, може призводити до емоційного вигорання та відчуття самотності. Соціальні мережі, якщо ними зловжити, замінюють реальні соціальні контакти, що може призводити до ізоляції та погіршення психоемоційного стану [4].

Як висновок можна зазначити, що соціальні мережі є потужним інструментом адаптації молоді до нестабільного суспільства, однак їхній вплив залежить від способу використання. Важливо навчити молодь критично сприймати інформацію та знаходити баланс між онлайн- і офлайн-активністю [7].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Турчин А. О., Шевченко І. Г. Вплив соціальних мереж на формування психологічної адаптації підлітків. *Соціально-психологічний журнал*. 2020. № 5 (2). С. 32–45.

2. Шевченко І. М. Дезінформація в соціальних мережах та її вплив на адаптаційні процеси молоді. *Інформаційне суспільство: виклики та перспективи*. 2021. № 4. С. 87–94.

3. Дзюбенко О. Особливості адаптації першокласників до навчальної діяльності в умовах впровадження Концепції Нової української школи. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія», серія «Психологія»*. 2019.

4. Клименко О. М. Вплив соціальних мереж на рівень тривожності та соціальної адаптації підлітків. *Психологія та освітні технології*. 2021.

5. Бойко С. Соціальні медіа як простір адаптації: позитиви та ризики. *Наукові проблеми соціальних досліджень*. 2022.

6. Литвиненко Т. Адаптація молоді до нестабільних соціальних умов через соціальні медіа. *Журнал соціальних наук*. 2023.

7. Коваленко О., Чернявська О. Механізми адаптації та соціальні медіа у молоді: психологічний огляд. *Психологічний вісник*. 2023.

УДК 378.147

Богдан Сергійович Конецул,
здобувач вищої освіти
академічної групи АСП-191-24-2
ORCID 0009-0002-0453-5478;
Лариса Юріївна Брідня,
кандидат архітектури, доцент,
доцент кафедри архітектурного проєктування
цивільних будівель та споруд
Київського національного університету
будівництва і архітектури
ORCID 0000-0001-9141-082X

АРХІТЕКТУРНА РЕКОНСТРУКЦІЯ У СТРУКТУРІ АРХІТЕКТУРНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

В основі суті архітектури лежить створення будівель та споруд, що знаходяться в міській тканині та формують цю тканину відповідно до певних естетичних, світоглядних та практичних установ народу та безпосередньо архітектора. Однак, міська тканина сучасних міст переважною мірою вже є складеною та усталеною, і роль архітектора потроху зміщується зі створення нових та унікальних об'єктів зодчества до гармонійного пристосування їх у історично складеній тканині, а також надання вже зведеним будівлям «нового життя» – реставрації, реконструкції, ревіталізації тощо.

Збереження міст та містобудівних ансамблів як об'єктів, вартих збереження, було проголошено ще в Афінській Хартії 1931 року. Наразі список Світової спадщини ЮНЕСКО налічує понад 950 культурних пам'яток, серед яких 8 – в Україні [4].

Така задача фундаментально відрізняється від класичного проєктування, якого студенти навчаються в закладах освіти під час вивчення дисциплін «Архітектурне проєктування» чи «Концептуальне архітектурне проєктування будівель та споруд», які у трохи видозмінених назвах є в кожному навчальному плані студентів українських закладів вищої освіти (далі – ЗВО) архітектурного напряму.

У результатах навчання та фахових компетенціях в КНУБА є пункт «здатність вирішувати задачі реконструкції» на всіх рівнях навчання 191 спеціальності [2]. Проаналізувавши робочі навчальні плани, було виявлено, що на рівні бакалавру архітектури дана тема розкривається лише у вигляді розділів у програмах дисциплін «Теорія архітектури» та у частині розділів дисциплін «Історія архітектури», без винесення в окрему дисципліну. На освітньому рівні «Магістр» реконструкція викладається лише у складі циклу вибіркових програм, наприклад: «Основи реконструкції житлових та громадських будівель», «Інженерно-технологічні питання при реконструкції, реставрації архітектурних об'єктів» на кафедрі архітектурного проєктування цивільних

будівель та споруд, «Реконструкція поселень» та «Регенерація ландшафтів» на кафедрі містобудування; «Методика реконструкції і проектування сакральних будівель і комплексів», «Методологія реконструкції і нового будівництва гром.будівель в істор.середовищі», «Методологія архітектурного проектування та реконструкції житлових будівель», «Науково-теоретичні дослідження в галузі реконструкції, реставрації архітектурних об'єктів», «Реконструкція і нове будівництво гром.будівель в істор.середовищі», «Методика реконструкції та реставрації інтер'єрів архітектурних об'єктів у стилях» на кафедрі основ архітектури та архітектурного проєктування.

Під час перегляду інших українських ЗВО було виявлено, що переважна їх більшість має модулі, дотичні до реконструкції будівель та споруд. Про найбільш прогресивні у даному напрямку ЗВО було вирішено написати детальніше.

У приватному ЗВО "Харківська школа архітектури ще на бакалаврі введено дисципліну «Реставрація, реконструкція, адаптація» в технічному блоці як обов'язкову. Окрім того, один з архітектурних проєктів у програмі є дотичним до роботи з історичною спадщиною [1]. На освітньому рівні «Магістр» також присутня обов'язкова дисципліна «Реконструкція спадщини / практики відновлення та відбудови».

В програмі бакалавра архітектури та містобудування Інституту архітектури та дизайну у складі Львівської політехніки також присутня дисципліна «Реконструкція та реставрація архітектурних об'єктів, охорона пам'яток архітектури» як обов'язкова дисципліна в складі Циклу професійної підготовки, а також як кілька вибіркових дисциплін для поглибленого вивчення. Магістерський рівень, окрім окремо виділеної освітньо-професійної програми підготовки «Реставрація пам'яток архітектури та містобудування і реконструкція об'єктів архітектури», також має обов'язкові модулі:

- «Теорія і практика регенерації історичних міст і архітектурних комплексів» на програмах підготовки «Дизайн архітектурного середовища», «Містобудування», «Архітектура будівель і споруд»;
- «Теорія і практика збереження об'єктів культурної спадщини», «Комплексне дослідження і наукові засади регенерації історичних архітектурно-містобудівних комплексів і будівель (разом з КП)», «Теорія і практика відновлення територій та об'єктів» на програмі підготовки «Архітектура та містобудування»;

Факультет архітектури, будівництва та декоративно-прикладного мистецтва у складі Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича ще на бакалаврському рівні містить вибір двох дисциплін: «Дисципліна профілізації в напрямку (реставрація)» та «Дисципліна профілізації в напрямку (реконструкція)». Магістерський рівень поглиблює ці знання наступними компонентами:

- «Сучасні тенденції реконструкції об'єктів архітектури» або «Актуальні проблеми реконструкції міського середовища» на вибір;
- «Глобалізація, архітектура і розвиток у пріоритетах ЮНЕСКО» або «Актуальні питання організації охорони та збереження матеріальної культурної спадщини на міжнародному рівні» на вибір [3].

Окрім цього, факультет вміщує в собі кафедру архітектури та збереження об`єктів Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, що дає свою профілізацію.

Таким чином, було зроблено висновок, що більшість найпрогресивніших університетів містять у своїх програмах обов'язкові модулі, присвячені реконструкції чи реставрації. Дана тенденція підтверджує значущість цих знань для формування обізнаного архітектора.

Для підвищення рівня архітектурної освіти є важливим перегляд існуючих освітніх програм та відведення більшої частки дисциплін для роботи з історичною забудовою, реконструкцією об'єктів та урбаністичними проєктами збереження «духу» міст.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бакалаврат. *ХША*. URL : https://kharkiv.school/bachelor/ (дата звернення: 23.03.2025).

2. Каталог освітніх програм 2024/2025 н/р. / Київський національний університет будівництва і архітектури. URL : https://www.knuba.edu.ua/about/administrativni-pidrozdili/centr-z-pitan-zabezpechennya-yakosti-osviti/viddil-licenzuvannya-ta-akreditaciyi/kat_op_24_25/ (дата звернення: 22.03.2025).

3. Освітні програми / Факультет архітектури, будівництва та декоративно-прикладного мистецтва. URL : https://fabdpm.chnu.edu.ua/osvitni-prohramy/osvitni-prohramy/ (дата звернення: 24.03.2025).

4. World Heritage List of UNESCO. URL : https://whc.unesco.org/en/list/ (дата звернення: 23.03.2025).

УДК 378.147

Галина Леонідівна Корчова,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри професійної освіти
Київського національного університету
будівництва і архітектури
ORCID 0000-0002-9082-0146

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ УКРАЇНИ ТА ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ В СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Професійна (професійно-технічна) освіта є складовою системи освіти України. Професійна (професійно-технічна) освіта є комплексом педагогічних та організаційно-управлінських заходів, спрямованих на забезпечення оволодіння громадянами знаннями, уміннями і навичками в обраній ними галузі професійної діяльності, розвиток компетентності та професіоналізму, виховання загальної і професійної культури [3]. У загальній структурі освіти професійна підготовка знаходиться в проміжній ланці між загальною середньою освітою і вищою освітою.

Система професійної (професійно-технічної) освіти складається з закладів професійної (професійно-технічної) освіти незалежно від форм власності та підпорядкування, що проводять діяльність у галузі професійної (професійно-технічної) освіти, навчально-методичних, науково-методичних, наукових, навчально-виробничих, навчально-комерційних, видавничо-поліграфічних, культурно-освітніх, фізкультурно-оздоровчих, обчислювальних та інших підприємств, установ, організацій та органів управління ними, що здійснюють або забезпечують підготовку кваліфікованих робітників.

Питання формування і реалізації державної освітньої політики для України не втрачають своєї актуальності, адже професійна (професійно-технічна) освіта як потужний ресурс розвитку держави також потребує модернізації, що зумовлено не тільки вітчизняними, а й загальноєвропейськими і світовими тенденціями. Про це йшлося і в аналітичній доповіді до Щорічного послання Президента України до Верховної Ради України (2018 р.). Державна політика у сфері професійної освіти потребує від уряду «ефективних заходів, спрямованих на модернізацію освіти з урахуванням актуальних світових тенденцій її розвитку» [4]. «Освітня політика ґрунтується на конституційних нормах; стратегічних документах розвитку освіти (доктрини, програми, концепції тощо); міжнародних, міждержавних договорах, ратифікованих найвищим законодавчим органом; законах, законодавчих актах; указах і розпорядженнях Президента України; постановах Верховної Ради та Кабінету Міністрів; наказах,

розпорядженнях Міністерства освіти і науки, міністерств та відомств, яким підпорядковані заклади освіти; наказах та розпорядженнях регіональних (місцевих) органів виконавчої влади, виданих у межах їхньої компетенції» [2].

Закон України «Про освіту» від 5 вересня 2017 року створює юридичне підґрунтя для системної трансформації системи освіти. Закон регулює широкий спектр питань, пов'язаних із реалізацією права на освіту, визначає сферу відповідальності і повноваження закладів освіти й органів управління на всіх адміністративних рівнях. Також він передбачає оновлення спеціальних законів у сфері освіти, зокрема Закону України «Про професійну та професійно-технічну освіту», а також розроблення та внесення змін до інших законів та підзаконних нормативних актів.

Система П(ПТ)О України потребує залучення ради стейкхолдерів – регіональних представників, що зацікавленні у кваліфікованих кадрах: роботодавці, місцева влада, навчальні заклади. До стейкхолдерів можуть бути залучені українські та іноземні експерти. Завданням цих рад буде координація процесів у П(ПТ)О: представники регіонів найкраще знають, які працівники зараз затребувані, які будуть затребувані, які напрямки потребують розвитку, а які неефективні. Ради стейкхолдерів вноситимуть пропозиції щодо реорганізації навчальних закладів, розвитку чи закриття певних програм підготовки, розроблятимуть програми економічної оптимізації в освіті [4].

В умовах ринкової економіки сучасна система П(ПТ)О на базі своїх освітніх закладів могла б забезпечити підготовку тимчасово безробітних, підвищення кваліфікації працівників за погодженням з обласними державними службами зайнятості. Компанії готові платити кваліфікованим працівникам більше. І в найближчі роки ці процеси, очевидно, лише посилюватимуться та прискорюватимуться.

П(ПТ)О в Україні в сучасних умовах має своє кредо – інтеграція науки і практики, адже висококваліфіковані працівники є основою стабільної економіки.

Отже, реформування професійної (професійно-технічної) освіти, її модернізація, спрямовані на відновлення, розвиток і виведення на рівень сучасних розвинених країн, є одним із найважливіших завдань державної освітньої політики України; напрямами вдосконалення державної освітньої політики в Україні у сфері професійної (професійно-технічної) освіти є: забезпечення стабільності вектора державної освітньої політики, спрямованого на реформування професійно-технічної освіти; забезпечення високого рівня якості освіти та підготовки висококваліфікованих робітників; широке впровадження моніторингових досліджень щодо надання якісних освітніх послуг, працевлаштування та професійного кар'єрного зростання випускників закладів професійної (професійно-технічної) освіти, а також наближення якості вітчизняної системи П(ПТ)О до міжнародних стандартів якості професійної освіти і навчання; координація дій між суб'єктами управління освітою у процесі децентралізації, підвищення компетентності викладачів і майстрів виробничого навчання; подальше впровадження в навчально-виробничий процес дуальної форми навчання, що сприятиме високому рівню практичної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників;

забезпечення узгодженості між ринком освітніх послуг і ринком праці; більш активне залучення роботодавців до процесу формування державного замовлення на фахівців [1, с. 47–54].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Грень Л. М. Державна політика у галузі управління сферою професійно-технічної освіти: характеристика змісту та обґрунтування напрямів. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*. 2019. Том 30 (69). № 4. С. 47–54.

2. Красняков Є. Освітня політика як інструмент впливу держави на систему освіти. *Шлях освіти*. 2006. № 4. С. 11–13.

3. Про професійну (професійно-технічну) освіту : Закон України від 10 лютого 1998 року. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/103/98-%D0%B2%D1%80#Text (дата звернення: 27.01.2025).

4. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері професійної (професійно-технічної) освіти «Сучасна професійна (професійно-технічна) освіта» на період до 2027 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 12.06.2019 № 419-р. // Законодавство України / ВР України. URL : https://cutt.ly/GFJPPnN (дата звернення: 23.02.2025).

5. Методика професійної освіти : навч. посіб. / Чернишев Д. О., Почка К. І., Корчова Г. Л., Красильник Ю. С., Руденко М. В. Київ : КНУБА, 2024. 217 с.

6. Основи професійної освіти / Руденко М. В., Калениченко Р. А., Капосльоз Г. В., Корчова Г. Л. К. : ЦП Компринт, 2018. 613 с.

7. Красильник Ю. С., Корчова Г. Л., Руденко М. В. Методика проведення навчальних занять в умовах дистанційного навчання. Київ : КНУБА, 2021. 156 с.

УДК 378.147

Крістіна Ігорівна Косяненко,
аспірантка
кафедри архітектурного проектування
цивільних будівель та споруд
Науковий керівник:
Вадим Володимирович Куцевич,
доктор архітектури, професор,
завідувач кафедри архітектурного проектування
цивільних будівель та споруд
Київського національного університету
будівництва та архітектури
ORCID 0000-0001-6128-7410

ВПЛИВ ІНКЛЮЗИВНОГО АРХІТЕКТУРНОГО СЕРЕДОВИЩА НА ПСИХОЛОГІЧНИЙ ДОБРОБУТ ОСОБИСТОСТІ

Сьогодні у світі налічується, понад 1 мільярд людей з інвалідністю, близько 15 % світового населення [5]. В Україні налічується 3 мільйони людей з інвалідністю. Відсоток чоловіків з інвалідністю складає 53 %, а жінок – 47 %. За три роки повномасштабного вторгнення кількість українців з інвалідністю зросла на 300 тисяч. Раніше в Україні проживало 2,7 млн людей з інвалідністю, а тепер цей показник сягнув 3 мільйонів. Відсутність безбар'єрного середовища створює проблеми для мільйонів громадян, та призводить до погіршення психологічного добробуту особистості.

Ускладнений доступ до інфраструктури (як фізичної, так і цифрової), а також у кожній сфері життя людини, наявні бар'єри у доступності до громадського транспорту та об'єктів фізичного оточення, відсутні адаптовані маршрути пересування містом, брак інформації, сайтів та додатків для всіх громадян, суспільне несприйняття, бар'єри у доступі до пам'яток архітектури [1].

Інклюзивна архітектура є не лише соціально важливою, але й психологічно значущою, оскільки вона враховує потреби людей з фізичними та когнітивними особливостями, сприяє зниженню тривожності та покращенню психоемоційного стану. Простори, доступні для всіх, стимулюють соціальні зв'язки. Парки з універсальним доступом, школи, безбар'єрні громадські будівлі сприяють включенню всіх у суспільне життя, що позитивно впливає на почуття належності та психоемоційне благополуччя. Коли архітектура не враховує потреби всіх – люди залишаються вдома, почуваються відкинутими.

Інклюзивний простір, навпаки, стимулює спілкування, участь у житті громади. Людина, яка може вільно пересуватись, користуватись усіма об'єктами, не почувається іншою. Інклюзивна архітектура сприяє зміцненню почуття гідності, особливо у вразливих груп.

Роль педагогів у побудові інклюзивного середовища. Важливою є підготовка вчителів та викладачів до роботи з різноманітними учнями, та студентами розвиток толерантності, педагогічної гнучкості та емоційного інтелекту [4].

Інклюзивність архітектурної спадщини – це не лише про фізичну доступність, а про право кожної особистості на зв'язок з культурою, історією, та духовністю. Це важлива складова психологічного добробуту в гуманному суспільстві.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про схвалення Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 квітня 2021 р. № 366-р. URL : https://bukoda.gov.ua/gromadyanam/bezbaryernist/nacionalna-strategiya-iz-stvorennya-bezbaryernogo-prostoru-v-ukrayini-na-period-do-2030-roku

2. Конвенція про права осіб з інвалідністю – Резолюція Генеральної Асамблеї ООН 61/106. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text

3. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні : Закон України.

4. Красильник Ю. С., Корчова Г. Л., Руденко М. В. Педагогіка : навч. посіб. Київ : КНУБА, 2020. 164 с.

5. Інвалідність. URL : https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%86%D0%BD%D0%B2%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%B4%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C

УДК 37.01:378

Юрій Семенович Красильник,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри професійної освіти
Київського національного університету
будівництва і архітектури
ORCID 0000-0003-0358-0066

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА ЯК МЕТА РЕАЛІЗАЦІЇ ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНИХ ПРОГРАМ ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ «ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА»

Актуальність та постановка проблеми у загальному вигляді. Сучасний освітній простір вимагає підготовки педагогів, здатних не лише реалізовувати компетентності, а й формувати власну ідентичність, що є важливим фактором продуктивної професійної діяльності, оскільки визначає рівень самосвідомості, мотивації, відповідальності та готовності до реалізації педагогічної місії. Освітньо-професійні програми за спеціальністю «Професійна освіта», які реалізуються в Київському національному університеті будівництва архітектури і будівництва (КНУБА) спрямовані не тільки на набуття знань, умінь і навичок майбутніми педагогами професійного навчання, а й на розвиток педагогічного світогляду, самовизначення та усвідомлення власної ролі в освітньому процесі. Важливим є врахування особистісно-орієнтованого підходу, що забезпечує гармонійне поєднання теоретичної підготовки, практичної діяльності та рефлексії щодо власного професійного становлення. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю розробки ефективних механізмів і методик, що сприятимуть формуванню професійної ідентичності майбутніх педагогів у процесі їхньої підготовки. Це дозволить забезпечити якісний рівень професійної освіти, підвищити конкурентоспроможність випускників та їхню готовність до професійної самореалізації в умовах сучасного освітнього середовища.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні дослідження проблеми формування професійної ідентичності майбутнього педагога, як мети реалізації освітньо-професійних програм за спеціальністю «Професійна освіта», виявляє декілька ключових напрямів:

професійне самовдосконалення та самореалізація майбутніх педагогів. У навчальному посібнику Л. Султанової та О. Тринус «Професійне самовдосконалення майбутніх педагогів у контексті Нової української школи» розглядаються теоретичні засади та практичні аспекти професійного самовдосконалення, що є важливими компонентами формування професійної ідентичності [8];

педагогічні умови формування професійної компетентності. А. Коротичем досліджено педагогічні умови, що стосуються підготовки майбутніх педагогів до інноваційної діяльності, встановлено їхню багатогранність і різноманітність підходів [4];

розвиток професійної культури та професіоналізму. Г. Кашина, Л. Громоздова, І. Косяк сформували новий підхід до освітнього процесу – виробничо-педагогічний, що сприяє підготовці всебічно розвиненого фахівця. Педагог повинен поєднувати інженерні навички, включаючи проєктування та конструювання технічних об'єктів, вирішення технічних завдань, розуміння економічних аспектів і питань охорони праці, а також системне мислення. Одночасно він мусить володіти педагогічними компетентностями, необхідними для організації та реалізації освітнього процесу у закладах професійної (професійно-технічної) освіти та виховання молоді [3];

особливості розвитку професійної ідентичності педагогів. Н. Яремчук, Н. Пінчук, Х. Калагурка, Б. Турко доведено, що професійна ідентичність майбутніх педагогів, які навчаються в умовах цифрового освітнього середовища, формується на основі домінуючих психокомплексів, що виступають показниками початкового етапу професійного становлення, відображають прагнення до самореалізації та визначають основний напрям життєвого і особистісного самовизначення [9];

професійна освіта в умовах сталого розвитку суспільства. У монографії «Професійна освіта в умовах сталого розвитку суспільства» обговорюються соціально-економічні чинники, що впливають на зміну ринку праці та професійної освіти в контексті сталого розвитку. Окреслено питання підвищення якості й доступності професійної освіти для забезпечення навчання та саморозвитку впродовж життя. Також проаналізовано виклики, пов'язані з цифровізацією та екологізацією професійної освіти, як ключові аспекти прискорення повоєнного відновлення України [2]. Аналіз сучасних досліджень з проблеми формування професійної ідентичності майбутнього педагога показує, що цей процес є комплексним та потребує постійної гармонізації теоретичної та практичної підготовки, розвитку професійних цінностей та рефлексії, а також вдосконалення в умовах динамічного освітнього середовища.

Метою статті є розробка моделі формування професійної ідентичності майбутнього педагога в контексті реалізації освітньо-професійних програм за спеціальністю «Професійна освіта», що спрямована на розвиток їхньої професійної самосвідомості, ціннісних орієнтацій та готовності до професійної діяльності в сучасних умовах освітнього середовища.

Виклад основного матеріалу дослідження. Професійна ідентичність, на думку Н. Яремчук, Н. Пінчука, Х. Калагурки, Б. Турко, є психологічною категорією та динамічним структурним утворенням, яке відображає рівень усвідомлення й приналежності фахівця до професії та професійної спільноти [9]. З урахуванням наукових досліджень [1; 5; 6; 7; 9] ми визначаємо професійну ідентичність майбутнього педагога професійного навчання як усвідомлення себе як професіонала у сфері професійної освіти, що включає систему цінностей, професійних установок, мотивів, компетентностей та поведінкових моделей, необхідних для успішної педагогічної діяльності.

Професійна ідентичність формується в процесі професійної підготовки та практичного досвіду, забезпечуючи інтеграцію особистісних і професійних якостей, прийняття педагогічної ролі та здатність до саморозвитку відповідно до вимог сучасного освітнього середовища та ринку праці.

Н. Яремчук, Н. Пінчуком, Х. Калагуркою, Б. Турко доведено, що типи професійної ідентичності майбутніх педагогів, які проходять підготовку в умовах цифрового освітнього середовища, являють собою поєднання ключових психологічних характеристик, що формують домінуючі Психокомплекси. виступають показниками початкового етапу професійного становлення, відображають прагнення до самореалізації та відіграють важливу роль у процесі життєвого й особистісного самовизначення майбутніх педагогів [9, с. 243]. Науковцями встановлено п’ять типів професійної ідентичності майбутніх педагогів «процесуально-змістова професійна ідентичність, ціннісно-орієнтована професійна ідентичність, пізнавально-прагматична професійна ідентичність, альтернативно-орієнтована професійна ідентичність і особистісно-орієнтована професійна ідентичність [9, с. 244].

Результати творчих шукань дозволяє означити структуру професійної ідентичності майбутнього педагога професійного навчання, що включає такі основні компоненти:

когнітивний – знання про професію, усвідомлення її змісту, вимог та власної відповідності професійній ролі;

емоційно-ціннісний – мотивація до педагогічної діяльності, ставлення до професії, професійні цінності та переконання;

діяльнісний – сформовані педагогічні компетентності, готовність до професійної діяльності, здатність до адаптації та саморозвитку;

соціальний – розуміння власного місця в освітньому середовищі, усвідомлення відповідальності перед суспільством, взаємодія з колегами і стейкхолдерами;

рефлексивний – здатність до самооцінки, критичного аналізу власного професійного розвитку, визначення перспектив удосконалення.

Ця структура забезпечує гармонійне формування професійної ідентичності майбутнього педагога професійного навчання та сприятиме ефективній самореалізації в освітній діяльності.

Результати вивчення проблеми дають підстави констатувати, що формування професійної ідентичності майбутнього педагога в контексті реалізації освітньо-професійних програм за спеціальністю «Професійна освіта» – це процес становлення особистості педагога, визрівання готовності до педагогічної діяльності, кристалізація здатності до постійного самовдосконалення, що охоплює набуття професійних компетентностей, а також усвідомлення власної професійної ролі через теоретичну підготовку, практичний досвід та рефлексію.

Модель формування професійної ідентичності майбутнього педагога в контексті реалізації освітньо-професійних програм за спеціальністю «Професійна освіта» може включати такі основні етапи та компоненти:

1. Когнітивний компонент – освітня підготовка (теоретичні освітні компоненти з педагогіки, психології, навчальних дисциплін спеціалізації), знання професійних стандартів (ознайомлення з вимогами до педагогічної діяльності, технологіями навчання та організації освітнього процесу).

2. Практичний компонент – практика в закладах освіти (навчальна, навчально-виробнича, виробнича, педагогічна практика, де здобувачі вищої освіти застосовують теоретичні знання в реальних умовах освітнього процесу), педагогічна діяльність (розвиток умінь організовувати навчання, використовувати методи та засоби навчання, працювати з учнями різного рівня підготовки).

3. Емоційно-ціннісний компонент – мотивація до педагогічної діяльності (розвиток внутрішньої потреби працювати в освітній сфері, відповідальність за процес навчання та виховання учнів), професійні цінності (формування етики педагогічної діяльності, орієнтація на розвиток учнів, взаємоповага, інклюзивність).

4. Рефлексивний компонент – самоаналіз і самооцінка (розвиток здатності до рефлексії власної педагогічної діяльності, вміння оцінювати свої успіхи та визначати напрями для покращення діяльності), постійний саморозвиток (орієнтація на безперервне навчання, прагнення до вдосконалення професійних компетентностей і адаптації до змін у сфері освіти.

5. Соціальний компонент – співпраця з колегами та учнями (важливість комунікації, обміну досвідом, активної участі в педагогічному колективі), залучення до педагогічної спільноти (участь в роботі професійних асоціацій, конференціях, тренінгах і семінарах для розвитку професійної ідентичності).

6. Індивідуалізація та адаптація – індивідуальний підхід (адаптація до особистісних освітнього середовища, розуміння власних сильних і слабких сторін, розробка авторських педагогічних методик), адаптація до змін у педагогічному середовищі (готовність до змін, освоєння нових технологій навчання, інновацій у педагогічному процесі).

7. Зв’язок компонентів – кожен компонент взаємодіє з іншими, утворюючи єдину модель формування професійної ідентичності. Рефлексія та самоусвідомлення, базуючись на знаннях і практиці, дозволяють майбутньому педагогу успішно інтегрувати всі елементи, що сприяють становленню його як професіонала.

Висновки. Таким чином, формування професійної ідентичності майбутнього педагога у контексті реалізації освітньо-професійних програм за спеціальністю «Професійна освіта» є складним та багатоаспектним процесом, що передбачає інтеграцію теоретичних знань, практичних навичок, особистісних цінностей і професійної мотивації.

Перспективи подальших досліджень. Дослідження процесу формування професійної ідентичності майбутнього педагога професійного навчання потребує подальшого розширення за такими перспективними напрямами – аналіз ролі цифрового освітнього середовища у становленні професійної ідентичності, впровадження адаптивних технологій навчання та інструментів персоналізованого розвитку тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Інноваційна діяльність вчителя : термінологічний словник / Огієнко О. І., Мільто Л. О., Калюжна Т. Г., Радченко Ю. Л., Красильник Ю. С., Котун К. В. Київ : Інститут педагогічної освіти та освіти дорослих НАПН України. 2016. 120 с. URL : https://lib.iitta.gov.ua/705798/1/Словник.pdf (дата звернення: 20.03.2025).

2. Інноваційна професійна освіта. Професійна освіта в умовах сталого розвитку суспільства : монографія / за наук. ред. В. О. Радкевич, М. А. Пригодія. Київ : ІПО НАПН України, 2024. Випуск 6 (19). 734 с. URL : https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/743342/1/Monografia_2024_IPO.pdf (дата звернення: 17.03.2025).

3. Кашина Г., Громоздова Л., Косяк І. Підготовка викладачів закладів професійної освіти : кібернетичний вимір інтелектуальних систем. *Освіта. Інноватика. Практика*. 2024. № 12 (4). С. 12–16. URL : https://www.oip-journal.org/index.php/oip/article/view/327/224 (дата звернення: 15.03.2025).

4. Коротич А. Педагогічні умови підготовки майбутніх педагогів професійного навчання до інноваційної педагогічної діяльності. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2024. Вип. 81, том 1. С. 276–283. URL : https://aphn-journal.in.ua/archive/81_2024/part_1/81-1_2024.pdf#page=276 (дата звернення: 14.03.2025).

5. Красильник Ю. С. Інформаційно-технологічне забезпечення професійної підготовки майбутнього викладача в умовах магістратури. *Підготовка сучасного вчителя: інформаційно-технологічне забезпечення* : монографія / авт. кол. : Огієнко О. І., Калюжна Т. Г., Красильник Ю. С., Мільто Л. О., Радченко Ю. Л., Гончарук Т. О., Годлевська К. В., Вінник Н. І.; за ред. О. І. Огієнко. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2013. С. 45–62. URL : https://lib.iitta.gov.ua/3057/1/МОНОГРАФИЯ_.pdf (дата звернення: 27.03.2025).

6. Красильник Ю. С. Теоретико-методичні аспекти проєктування інноваційного освітнього середовища вищого педагогічного навчального закладу. *Вісник Національного університету оборони України*. 2014. Вип. 6. С. 78–83. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnaou_2014_6_16 (дата звернення: 21.03.2025).

7. Лапаєнко С. В., Красильник Ю. С. Психолого-педагогічні умови використання комунікаційних технологій в системі професійної освіти. *Інформаційно телекомунікаційні технології в сучасній освіті : досвід, проблеми, перспективи* : зб. наук. пр. 2006. Вип. 1. С. 131–135. URL : https://www.clipr.cc/qm58W (дата звернення: 01.04.2025).

8. Султанова Л., Тринус О. Професійне самовдосконалення майбутніх педагогів у контексті Нової української школи : навч. посіб. / Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2021. 179 с. URL : https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/729392/1/Посібник_для_ЕБ_НАПН.pdf (дата звернення: 12.03.2025).

9. Становлення професійної ідентичності майбутніх педагогів в умовах цифрового освітнього середовища / Яремчук Н., Пінчук Н., Калагурка Х., Турко Б. *Інсайт: психологічні виміри суспільства*. 2024. № 12. С. 229–249. URL : https://doi.org/10.32999/2663-970X/2024-12-8 (дата звернення: 16.03.2025).

УДК 37.01:378

Юрій Семенович Красильник,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри професійної освіти
ORCID 0000-0003-0358-0066;
Владислав Олександрович Набока,
здобувач вищої освіти
академічної групи ПНК-24
Київського національного університету
будівництва і архітектури

STEAM-ОСВІТА ЯК СУЧАСНА ОСВІТНЯ ТЕХНОЛОГІЯ ФОРМУВАННЯ ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ

Однією з ефективних освітніх технологій, здатних забезпечити інтегроване формування цифрових, технічних і креативних навичок, на нашу думку, є STEAM-освіта. STEAM (Science, Technology, Engineering, Arts, Mathematics) – це міждисциплінарний підхід, що поєднує природничі науки, технології, інженерію, мистецтво та математику [9, с. 3]. STEAM-освіта є розвитком концепції STEM (Science, Technology, Engineering, Mathematics), яка з початку 2000-х років активно впроваджується у світовій освітній практиці з метою підготовки фахівців до викликів технологічної епохи. Додавання компонента «A» (Arts) у STEM сприяє розвитку творчого мислення, інноваційності та естетичного сприйняття світу [9, с. 3–4].

Цифрова компетентність визначається як сукупність знань, умінь і ставлень, які дозволяють особистості ефективно використовувати цифрові технології для професійного розвитку, освітньої діяльності та комунікації [5, с. 84–85]. Згідно з європейською рамкою цифрової компетентності для педагогів «DigCompEdu», цифрова компетентність викладача охоплює шість основних напрямів: професійне залучення, цифрові ресурси, викладання та навчання, оцінювання, підтримка і розвиток цифрової компетентності здобувачів освіти [5, с. 18–24]. Окрім того, STEAM-підхід ефективно поєднує розвиток цифрової компетентності з іншими ключовими навичками XXI століття: критичним мисленням, креативністю, комунікацією та командною роботою [6, с. 38–39].

У провідних університетах світу впровадження STEAM-освіти вже стало частиною стратегій професійної підготовки педагогів. Наприклад, у США діють програми підготовки вчителів, які включають обов’язкове опанування цифрових освітніх технологій [8]. Європейський досвід також демонструє ефективність STEAM-інтеграції. У Фінляндії, наприклад, цифрова грамотність є наскрізною темою на усіх рівнях педагогічної освіти [7]. Вивчення праць науковців свідчить про наявність різних підходів до розв’язання проблем підготовки майбутніх педагогів професійного навчання,

що обумовлює потребу в подальшій науковій розробці цього питання [1; 2; 3; 4]. Узагальнюючи результати аналізу наукових праць, можна стверджувати, що STEAM-освіта, як сучасна освітня технологія формування цифрової компетентності майбутнього педагога професійного навчання, – це інноваційна інтегративна технологія організації освітнього процесу, що об'єднує знання та навички з галузей науки (Science), технологій (Technology), інженерії (Engineering), мистецтва (Art) і математики (Mathematics) для цілісного розвитку особистості, спрямована на формування в майбутніх педагогів здатності критично мислити, вирішувати комплексні освітні завдання, генерувати інноваційні ідеї, творчо підходити до здійснення освітньої діяльності.

Узагальнюючи підходи науковців, можна визначити ключові компоненти моделі STEAM-освіти для формування цифрової компетентності майбутнього педагога професійного навчання: цільовий компонент (визначення цілей і завдань формування цифрової компетентності відповідно до вимог цифрової трансформації освіти); змістовий компонент (інтеграція елементів STEAM-освіти в професійну підготовку); процесуальний компонент (використання сучасних освітніх технологій) – проєктне навчання (Project-Based Learning), проблемно-орієнтоване навчання (Problem-Based Learning), фліп-клас (Flipped Classroom) тощо; технологічний компонент (використання відповідних інструменти та сервісів); оцінювальний компонент (система діагностики і моніторингу рівня цифрової компетентності здобувача освіти).

Таким чином, STEAM-освіта є ефективним інструментом формування цифрової компетентності майбутніх педагогів професійного навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Красильник Ю. С. Умови реалізації особистісно орієнтованого навчання майбутніх бакалаврів (фахівців у галузі цифрових технологій, педагогів). *Актуальні проблеми вищої професійної освіти* : збірник наукових праць. 2020. С. 108–111. URL : http://www.kpppo.nau.edu.ua/files/Konfer2020.pdf (дата звернення: 14.04.2025).

2. Красильник Ю. С. Концептуальні основи персонодидактики вищої школи. *Збірник наукових праць «Військова освіта» Національного університету оборони України імені Івана Черняховського*. 2020. № 1 (41). С. 181–190. URL : http://znp-vo.nuou.org.ua/issue/view/12366 (дата звернення: 10.04.2025).

3. Красильник Ю. С. Розвиток умінь візуалізації навчальної інформації майбутніх педагогів професійної освіти. *Вісник Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського*. 2022. Вип. 1 (132). С. 55–60. URL : http://visnikkrnu.kdu.edu.ua/statti/2022_1_7.pdf (дата звернення: 16.04.2025).

4. Красильник Ю. С. Теоретико-методичні основи проєктування дистанційного навчання в умовах ЗВО. *Збірник наукових праць «Педагогічні науки» Херсонського державного університету.* 2021. № 94. С. 86–92. URL : https://ps.journal.kspu.edu/index.php/ps/issue/view/68/289 (дата звернення: 15.04.2025).

5. Redecker C. European Framework for the Digital Competence of Educators: DigCompEdu. *Publications Office of the European Union.* 2017. URL : https://www.researchgate.net/publication/329191291_European_Framework_for_the_Digital_Competence_of_Educators_DigCompEdu (дата звернення: 17.04.2025).

6. Rodger W. Bybee. The Case for STEM Education: Challenges and Opportunities. URL : https://static.nsta.org/pdfs/samples/PB337Xweb.pdf (дата звернення: 18.04.2025).

7. STEM Education in Finland: What You Might Not Know. URL : https://www.edunation.co/blog/science-education-finland/ (дата звернення: 18.04.2025).

8. Wikipedia STEAM education. URL : https://en.wikipedia.org/wiki/STEAM_education (дата звернення: 18.04.2025).

9. Yakman G., Lee H. Exploring the Exemplary STEAM Education in the U.S. as a Practical Educational Framework for Korea. *Journal of the Korean Association for Science Education*. Vol. 32, № 6. Pp. 1072–1086. URL : https://www.researchgate.net/publication/263634773_Exploring_the_Exemplary_STEAM_Education_in_the_US_as_a_Practical_Educational_Framework_for_Korea (дата звернення: 17.04.2025).

УДК 37.01:378

Юрій Семенович Красильник,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри професійної освіти
ORCID 0000-0003-0358-0066;
Нікіта Олегович Ротко,
здобувач вищої освіти
академічної групи ПНК-24
Київського національного університету
будівництва і архітектури

МОДЕЛЬ ВИКОРИСТАННЯ ХУДОЖНЬОГО ФІЛЬМУ ЯК ЗАСОБУ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПЕДАГОГА

Аналіз наукової літератури свідчить про зростання інтересу дослідників до можливостей використання медіаресурсів, зокрема художніх фільмів, у контексті професійної підготовки педагогів. Художній фільм – «кінокартина, що відтворює дійсність в художніх образах» [8, с. 169]. О. Стечкевич, Т. Якимович художній фільм відносять до аудіовізуальних засобів навчання поряд з відеозаписами, мультимедійними презентаціями та іншими подібними ресурсами [9]. Загальнодидактичні підходи щодо використання аудіовізуальних засобів навчання схарактеризовано в працях вчених [2; 4; 5; 10]. Н. Сеньовською проаналізовано потенціал використання художніх кінофільмів під час вивчення окремих тем курсу «Педагогіка» [7]. О. Семенюк наголошує на тому, що фільм є потужним інструментом актуалізації соціокультурного контексту [6]. Г. Берегова розглядає філософсько-психологічний аналіз художнього фільму як складний багатоаспектний процес, що дозволяє простежити характер взаємодії окремих компонентів фільму [1]. Ю. Вінтюк розглянув особливості здійснення психологічного аналізу художнього фільму саме з навчальною метою [3]. З урахуванням результатів наукових досліджень [1; 3; 6; 7] нами встановлено, що художній фільм, як засіб професійної підготовки педагога, – це цілісний дидактичний, виховний і психолого-педагогічний інструмент, що сприяє формуванню ключових професійних компетентностей майбутнього педагога, моделює реальні й уявні педагогічні ситуації, актуалізує соціальні, етичні й моральні проблеми, стимулює рефлексію та критичне мислення. Також нами встановлено структуру психолого-педагогічного аналізу художнього фільму, який включає: змістовно-смисловий аналіз (визначення основної ідеї фільму, авторського задуму; виокремлення ключових тем, проблем і моральних конфліктів); характерологічний аналіз персонажів (психологічне розкриття головних і другорядних героїв; вивчення мотивів поведінки, внутрішніх конфліктів розвитку особистості); психоемоційний вплив кінострічки (аналіз засобів емоційної виразності (музика, міміка, інтонація, колір); дослідження емоційних реакцій глядача

(емпатія, відраза, катарсис); соціокультурний контекст (аналіз національних і загальнолюдських цінностей, які репрезентує кінострічка); дидактична інтерпретація (визначення можливих педагогічних форм використання фільму); рефлексивний компонент (стимулювання студентів до саморефлексії через співвіднесення ситуацій фільму з власним досвідом). Також пропонуємо звернути увагу на добірку художніх фільмів, які висвітлюють тематику навчання, виховання та ролі педагога в освітньому процесі та суспільстві (*https://unique-method.com/kino-20*, *https://www.clipr.cc/MX2ja*, *https://www.clipr.cc/w11KC*). Ці фільми можуть слугувати потужною дискусійною платформою для обговорення методик, етичних дилем та характеру впливу педагога на формування особистості здобувача освіти. У межах сучасних наукових досліджень [1; 3; 6; 7; 9] використання художнього фільму зумовлює необхідність розробки відповідної моделі, що складається з декількох етапів. Перший етап – це вибір фільму (повинен відповідати педагогічній тематиці). Другий етап – підготовка до перегляду фільму: ознайомлення з контекстом сюжету (історичним, соціальним, культурним, освітнім тощо). Третій етап – безпосередній перегляд фільму. Наступний етап – аналіз змісту кінофільму. П’ятий етап – обговорення педагогічних ситуацій. І, зрештою, шостий етап – рефлексія: студенти формулюють власні висновки, діляться враженнями, оцінюють власну готовність діяти в подібних умовах. Таким чином, художній фільм виступає не лише ілюстративним матеріалом, а потужним фактором цілісного формування професійної ідентичності майбутнього педагога.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Берегова Г. Філософсько-психологічний аналіз художніх фільмів як метод розвитку аналітичних здібностей студентів. *Psychology Travelogs*. 2025. № 1. С. 35–46. URL : https://doi.org/10.31891/PT-2025-1-4 (дата звернення: 18.04.2025).

2. Розвиток кліпового мислення здобувачів вищої освіти в інформаційному оточенні / Бушуєв С., Корчова Г., Красильник Ю., Руденко М., Козир Б. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2024. Том 99, № 1. С 76–94.

3. Вінтюк Ю. Психологічний аналіз художнього фільму у навчальному процесі (на прикладі фільму «Спілка мертвих поетів»). *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія : педагогічні науки*. 2023. № 32 (1). С. 19–32.

4. Красильник Ю. С. Особливості організації самостійної роботи майбутніх бакалаврів за спеціалізацією «Професійна освіта (Будівництво та зварювання)». *Інноваційна педагогіка*. 2023. Випуск 55, том 2. С. 108–113.

5. Почка К. І., Красильник Ю. С. Моделювання менеджменту якості підготовки майбутніх бакалаврів за спеціальністю «Професійна освіта». *Інноваційна педагогіка*. 2024. Випуск 69, том 2. С. 120–124.

6. Використання художніх фільмів у процесі підготовки майбутніх журналістів. *Інтегровані комунікації*. 2024. № 2 (18). С. 147–152.

7. Сеньовська Н. Л. Художній фільм як засіб навчання студентів-педагогів під часу вивчення курсу «Педагогіка». *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія : Педагогіка*. 2016. № 3. С. 202–208.

8. Словник української мови : в 11 т. Т. 11 : Х–Ь. / ред. колег. : І. К. Білодід (голова) та ін. Київ : Наукова думка, 1980. 700 с.

9. Стечкевич О. О., Якимович Т. Д. Використання аудіовізуальних засобів навчання у професійно-практичній підготовці майбутніх фахівців. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців : методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2018. Вип. 52. С. 152–155.

10. Chernyshev D. O., Pochka K. I., Korchova H. L., Krasylnyk Yu. S., Rudenko M. V. Didactic aspects of the transformation of clip thinking in the context of teaching of construction mechanics. *Strength of Materials and Theory of Structures : Scientific-and-technical collected articles*. 2023. Issue 111. Pp. 3–12.

УДК 37.01:378

Юрій Семенович Красильник,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри професійної освіти
ORCID 0000-0003-0358-0066;
Аріна Дмитрівна Яковенко,
здобувачка вищої освіти
академічної групи ПНК-24
Київського національного університету
будівництва і архітектури

МЕТОДИКА «ПЕРЕВЕРНУТЕ НАВЧАННЯ» (FLIPPED LEARNING) В ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ

У сучасній освітній практиці спостерігається тенденція до переходу від традиційних методів навчання до більш інноваційних підходів, які стимулюють активне включення студентів в освітній процес. Одним із таких підходів є методика «перевернутого навчання» (Flipped Learning). Ця методика передбачає зміну традиційної структури освітнього процесу, де студенти спочатку ознайомлюються з матеріалом поза аудиторією (через відео, онлайн-курси, читання тощо), а час на занятті використовується для активних дискусій, розв'язання практичних завдань і проєктної роботи.

О. Кузьмінською визначено принципи побудови технології «перевернутого навчання» та подано модель відповідної організації освітнього процесу, означено необхідність побудови його інформаційної підтримки, запропоновано доцільні онлайн-платформи та ресурси, розроблено рекомендації щодо проєктування електронних навчальних курсів та організації діяльності студентів у процесі реалізації пропонованої моделі [6]. О. Клехо та Т. Четвериковою відзначено переваги освітньої технології «перевернутого навчання», висвітлено сутність, особливості організації та змісту підготовки майбутніх педагогів до професійної діяльності із застосуванням цифрових онлайн-інструментів [2]. О. Долгопол і О. Кір'янова «перевернуте навчання» розглядають як відносно новий підхід до організації освітнього процесу, основна ідея якого полягає в зміні ролей викладача й здобувача освіти, із наданням останньому можливості самостійного опрацювання інформації, використовуючи відеоуроки й інші наочні матеріали, та удосконалення навички практичного застосування здобутих знань [1].

Н. Коновальчук розглядає основні принципи технології «перевернутого навчання», її вади та переваги, а також особливості застосування під час дистанційної форми викладання [3]. І. Орос, А. Рацом, О. Бідою розкрито та зроблено характеристику практиці закордонних педагогів, обґрунтовано дієві типи перевернутого навчання:

типовий перевернутий клас (The Standard Inverted Classroom), орієнтований на дискусію перевернутий клас (The Discussion-Oriented Flipped Classroom), сфокусований на демонстрації перевернутий клас (The Demonstration-Focused Flipped Classroom), псевдоперевернутий клас (The FauxFlipped Classroom), груповий перевернутий клас (The GroupBased Flipped Classroom), віртуальний перевернутий клас (The Virtual Flipped Classroom), «Перевернутий» викладач (Flipping The Teacher) [7]. Системний аналіз наукових джерел [4, 5, 8, 9] дозволяє ідентифікувати основні проблемні поля професійної підготовки педагогів і визначити напрями їх подальшого концептуального опрацювання. Результати наукових досліджень [1; 2; 3; 6; 7] дозволяють окреслити основні компоненти моделі упровадження методики «перевернутого навчання» в підготовку майбутніх педагогів професійного навчання: підготовчий етап (вибір тематики для перевернутого навчання, розробка мультимедійних матеріалів (відео, інфографіка, подкасти), розміщення матеріалів на онлайн-платформах (Google Classroom, Moodle тощо); проведення інструктажу студентів щодо роботи з навчальними матеріалами; дистанційне засвоєння навчального матеріалу (самостійне опрацювання теоретичного контенту студентами, попередня діагностика знань через тести, опитування, форуми, формування питань для подальшого обговорення, надання студентам онлайн-консультацій за потреби); аудиторний етап (виконання практичних завдань, кейсів, групових проєктів, обговорення складних питань, проведення дебатів, рефлексії щодо засвоєного матеріалу); завершальний етап (підсумкове тестування або захист практичного завдання, аналіз результатів, надання розгорнутого зворотного зв’язку, оцінювання активності здобувачів освіти на всіх етапах навчання, збір відгуків студентів для удосконалення методики); методичний супровід (організація семінарів для викладачів, постійне оновлення навчального контенту і цифрових ресурсів, підготовка інструкцій, чек-листів для учасників процесу, моніторинг результатів і адаптація освітніх стратегій.

Висновки. Таким чином, для повноцінного впровадження методики перевернутого навчання в систему підготовки педагогів професійного навчання необхідно якісна розробка навчально-методичних матеріалів, адаптованих до специфіки професійної освіти, забезпечення інтеграції традиційних і цифрових освітніх технологій для оптимізації освітнього процесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Долгопол О. О., Кір’янова О. В. Технологія «перевернутого навчання» в підготовці здобувачів вищої освіти. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2024. Вип. 213. С. 118–121.

2. Клехо О., Четверикова Т. Реалізація технології «перевернутий клас» при викладанні вибіркових освітніх компонентів у педагогічному коледжі. *Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи*. 2023. № 1(9). С. 6–11.

3. Коновальчук Н. Застосування технології «перевернутих класів» в умовах дистанційного навчання. *Innovations and prospects of world science* : the 11 th International scientific and practical conference (June 22–24, 2022). Perfect Publishing, Vancouver, Canada. С. 338–347.

4. Красильник Ю. С., Корчова Г. Л., Руденко М. В. Методика проведення навчальних занять в умовах дистанційного навчання. Київ : КНУБА, 2021. 156 с.

5. Красильник Ю. С., Корчова Г. Л., Руденко М. В. Педагогіка. Київ : КНУБА, 2020. 164 с.

6. Кузьмінська О. Г. Перевернуте навчання: практичний аспект. *Інформаційні технології в освіті*. 2016. № 26 (1). С. 86–98.

7. Орос І. І., Рац А. Й., Біда О. А. Теоретико-методичні основи перевернутого навчання та способи його впровадження у вітчизняну систему вищої освіти. *Наукові записки. Серія : Педагогічні науки*. 2024. Вип. 6. С. 67–73.

8. Руденко М. В., Красильник Ю. С., Корчова Г. Л. Методика викладання у вищій школі. Київ : КНУБА, 2022. 296 с.

9. Chernyshev D. O., Maksymiuk Yu. V., Krasylnyk Yu. S., Korchova H. L., Rudenko M.V. Peculiarities of technique of teaching technical disciplines in the institution of higher education of the building profile. *Опір матеріалів і теорія споруд.* 2022. Вип. 108. С. 35–62.

УДК 327.7

Віталій Володимирович Кучеренко,
аспірант
факультету політології
ПВНЗ «Європейський університет»;
Леонід Васильович Чупрій,
доктор політичних наук, професор,
професор кафедри психології,
педагогіки та суспільних дисциплін
Державного податкового університету
ORCID 0000-0002-4965-2750

ПОЛІТИКО-КОМУНІКАТИВНА СТРАТЕГІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ ДЛЯ ПРОТИДІЇ РОСІЙСЬКИМ ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНИМ ОПЕРАЦІЯМ

На сьогодні в Україні триває повномасштабне військове протистояння з Російською Федерацією, що вже завдало збитків на понад 700 мільярдів доларів США. Окрім руйнування житлової інфраструктури, збройна агресія супроводжується систематичним знищенням об'єктів історико-культурної спадщини.

Важливим інструментом агресії виступає також масштабна інформаційна війна, яка реалізується через поширення дезінформації, маніпулювання суспільною свідомістю, спроби розпалювання внутрішньополітичної напруги та підриву основ української державності. Російські пропагандистські зусилля спрямовані на дискредитацію України, формування її образу як слабкої та неспроможної держави, фальсифікацію історичних фактів, приниження значення української мови та культури. Ба більше, російська інформаційна експансія також має на меті підрив демократичних цінностей західного світу, систематичне порушення норм міжнародного права та дестабілізацію глобальної системи безпеки.

Водночас слід зазначити, що сама Росія в умовах тривалої війни поступово втрачає внутрішню стабільність, а політичний режим В. Путіна демонструє ознаки вичерпання свого ресурсу. У зв'язку з цим особливої актуальності набувають наукові дослідження факторів, які здатні послабити сучасну російську неоімперську модель і, зрештою, можуть призвести до її розпаду, зокрема інформаційні чинники .

В Стратегії інформаційної безпеки України підкреслюється, що росія продовжує здійснювати інформаційну війну проти України через масове поширення агресивної пропаганди, дезінформації тощо [1].

У процесі аналізу основних методів інформаційного протиборства, яке Російська Федерація веде проти України, варто виокремити кілька ключових інструментів і стратегій.

Перш за все, слід відзначити масштабне використання підконтрольних державі засобів масової інформації для поширення дезінформації, маніпулятивних матеріалів та пропагандистських повідомлень. Ці ресурси відіграють провідну роль у формуванні хибних уявлень про події в Україні як серед внутрішньої аудиторії, так і на міжнародному рівні.

Одним із важливих напрямів є контрінформаційна діяльність, що полягає у систематичному створенні та розповсюдженні фейкових новин, викривленому поданні фактів із метою дискредитації українських рішень, дій та інституцій.

Окрему роль відіграють пропагандистські структури, які розробляють і просувають визначені ідеологічні наративи. Їхнім завданням є підтримка зовнішньо- та внутрішньополітичного курсу Росії, формування негативного образу України як на міжнародній арені, так і серед частини українського населення.

Для протидії цьому виробляється державна комунікативна політика важливим компонентом якої є Стратегія інформаційної безпеки, яка визначає основні напрями та механізми протидії інформаційним загрозам. Основна мета цієї Стратегії полягає у зміцненні спроможностей держави щодо захисту національного інформаційного простору, підтримки політичної та соціальної стабільності, гарантування обороноздатності країни, збереження територій, державного суверенітету, основних прав і свобод людини [1].

Однією з центральних цілей документу є протидія інформаційно-психологічним операціям з боку росії, спрямовані на підрив незалежності України

У межах реалізації комунікативної політики держава має сприяти розвитку медіаграмотності та критичного мислення серед населення. Це передбачає як підтримку освітніх ініціатив, так і стимулювання активності інститутів громадянського суспільства у цій сфері. Формування інформаційної культури громадян дозволяє їм розпізнавати фейки, протистояти маніпуляціям, здійснювати обґрунтовану оцінку медіаповідомлень та формувати власну незалежну позицію [2, с. 475].

Підвищення рівня освіти громадян, розвиток навичок критичного аналізу та інформаційної стійкості сприяє формуванню більш згуртованого та захищеного суспільства. Такий комплексний підхід створює передумови для ефективної протидії інформаційно-психологічному впливу з боку зовнішніх і внутрішніх деструктивних чинників та забезпечує дієвий захист України в умовах сучасної інформаційної війни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про Стратегію інформаційної безпеки : Указ Президента України Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 жовтня 2021 року. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/685/2021#Text

2. Гай-Нижник П. П., Чупрій Л. В. Формування загальнонаціональної ідентичності українців в контексті сучасних викликів. *Гілея* : науковий вісник. 2015. Вип. 101. С. 474–481. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2015_101_128

УДК 37.01:378

Світлана Володимирівна Лапаєнко,
кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник,
в. о. завідувача сектору сухомлиністики
відділу педагогічного джерелознавства
та біографістики
Державної науково-педагогічної бібліотеки
України імені В. О. Сухомлинського
ORCID 0000-0002-0412-6618

ЛИСТУВАННЯ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО ЯК ВІДОБРАЖЕННЯ ІДЕЙ ГУМАНІСТИЧНОЇ ПЕДАГОГІКИ

Актуальність та постановка проблеми у загальному вигляді. У сучасних умовах пошуку ефективних підходів до гуманізації освіти постає необхідність звернення до духовної спадщини видатних педагогів-гуманістів. Однією з ключових постатей у цьому контексті є Василь Олександрович Сухомлинський – український педагог, мислитель, новатор, чия діяльність і педагогічна концепція базуються на принципах гуманізму, довіри, любові до дитини, поваги до її внутрішнього світу. Особливу цінність у вивченні його педагогічного світогляду становить епістолярна спадщина, яка є унікальним джерелом для аналізу глибини його людяності, педагогічної майстерності, філософії добра. Науковцями Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського підготовлено науково-популярний довідник «Василь Сухомлинський і його кореспонденти: епістолярна спадщина на тлі доби» (упорядники О. В. Сухомлинська, Л. В. Сухомлинська та ін.).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Педагогічний доробок В. Сухомлинського залишається предметом активного вивчення, особливо у контексті проблем гуманістичної освіти та виховання – К. Безрук, Л. Березівська, І. Бех, І. Дичківська, О. Сухомлинська, Л. Сухомлинська, Ю. Ткачук, Л. Хомич, Н. Чала та ін. Проте попри наявні публікації, його епістолярна спадщина мусить набути системного аналізу як виразної сутності гуманістичної педагогіки.

Метою статті є окреслення педагогічного потенціалу епістолярної спадщини В. Сухомлинського як джерела гуманістичних ідей, що розкривають його підходи до формування особистості.

Виклад основного матеріалу дослідження. Л. Сухомлинською розглянуто епістолярний стиль викладу у педагогічній спадщині В. Сухомлинського як один із проявів мікроісторичного підходу, що базується на особистісному тлумаченні педагогічних явищ. Проаналізовано його звернення до різних категорій адресатів – представників влади, учителів, колег-однодумців, критиків, батьків і самих дітей, –

використовуючи форму листа для побудови діалогу, емоційного впливу й залучення до спільного осмислення педагогічних проблем [3].

У статті «Листи В. Сухомлинського про ціннісне ставлення до світу живого як джерело біографістики» Л. Сухомлинська досліджує листування В. Сухомлинського з відомими педагогами, психологами, письменниками, в якому порушується проблема екологічного виховання дітей, а також формування в них екологічної свідомості [4]. А дослідження "Листи-відгуки читачів на статтю В. Сухомлинського «Джерело невмирущої криниці»" Л. Сухомлинської присвячено оприлюдненню та аналізу раніше неопублікованих листів-відгуків читачів на означену статтю. Виокремлено педагогічні твори, що яскраво відображають погляди педагога на важливість формування у школярів поваги до рідної мови, зокрема такі роботи, як «Слово про слово» (1964), «Слово рідної мови» (1965), «Слово і мислення» (1965), «Стежка до квітучого саду» (1969) та ін. [5]. У праці О. Петренка «Листи до сина» та «Лист до дочки» В. Сухомлинського: спроба гендерного аналізу» досліджено педагогічні погляди на виховання дітей різної статі, а також розкрито, яким чином В. Сухомлинський розглядає батьківські ролі та взаємодію з синами і доньками. Стаття наголошує на значенні батьківської педагогіки в контексті гендерних аспектів виховання [2]. У статті Т. Завгородньої «Епістолярний жанр як важливий засіб батьківського виховання» розглядається як листування батьків з дітьми може стати важливим засобом формування ціннісних орієнтацій, розвитку емоційного інтелекту та підтримки психологічного зв'язку між поколіннями. У цьому контексті, на думку вченої, «Листи до сина» В. Сухомлинського займають ключове місце в його педагогічній спадщині, що є яскравим прикладом батьківської педагогіки [1]. Таким чином, педагогічний потенціал епістолярної спадщини В. Сухомлинського можна охарактеризувати як глибоко особистісний, гуманістично спрямований і морально орієнтований та проявляється у кількох ключових вимірах: комунікативний – листи виступають формою діалогу з читачем, що сприяє особистісному залученню та емоційному впливу; виховний – через епістолярну форму В. Сухомлинський формує моральні орієнтири, розкриває цінності добра, справедливості, любові до ближнього, природи, Батьківщини; психологічний – індивідуалізованість звернення дозволяє враховувати внутрішній світ дитини чи читача, розвивати емоційний інтелект і рефлексію; культурно-мовний – листи сприяють збагаченню мовлення, плеканню любові до рідної мови як носія духовних цінностей; методологічний – епістолярна форма може бути використана сучасними педагогами як приклад ефективної методики побудови довірливого освітнього середовища.

Висновки. Таким чином, епістолярна спадщина В. Сухомлинського є надзвичайно важливим джерелом для вивчення його гуманістичних педагогічних ідей. Листи не тільки розкривають підходи до формування особистості, але й слугують інструментом їх практичної реалізації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Завгородня Т. Епістолярний жанр як важливий засіб батьківського виховання. *Рідна школа*. 2013. № 8–9. С. 20–24.

2. Петренко О. «Листи до сина» та «Лист до дочки» В. Сухомлинського: спроба гендерного аналізу. *Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер. Педагогіка*. 2002. № 5. Спецвипуск : Василь Сухомлинський і сучасність: Батьківська педагогіка. С. 286–291.

3. Сухомлинська Л. Лист як форма звертання до читача в педагогічних працях В. Сухомлинського. *Інноватика у вихованні.* 2023. № 17. С. 297–304. URL : https://doi.org/10.35619/iiu.v1i17.534 (дата звернення: 08.04.2025).

4. Сухомлинська Л. Листи В. Сухомлинського про ціннісне ставлення до світу живого як джерело біографістики. *Науково-педагогічні студії.* 2020. Вип. 4. С. 54–63. URL : https://doi.org/10.32405/2663-5739-2020-4-54-63 (дата звернення: 18.04.2025).

5. Сухомлинська Л. Листи-відгуки читачів на статтю В. Сухомлинського «Джерело невмирущої криниці». *Науково-педагогічні студії.* 2024. Вип. 8. С. 161–182. URL : https://doi.org/10.32405/2663-5739-2028-8-161-182 (дата звернення: 15.04.2025).

УДК 371.2:159.922.63:69

Остап Геннадійович Літков,
здобувач вищої освіти
академічної групи 192-24-1
Київського національного університету
будівництва і архітектури;
Олександр Олександрович Кошевий,
доцент, Ph.D. за спеціальністю 192
«Будівництво і цивільна інженерія»
ORCID 0000-0002-1903-2905

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ АДАПТАЦІЇ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ БУДІВЕЛЬНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ У КРИЗОВИХ СУСПІЛЬНИХ УМОВАХ

Ключові слова: адаптація, освітній процес, будівельні спеціальності, дистанційне навчання, психолого-педагогічна підтримка, криза.

Актуальність. Повномасштабне вторгнення в Україну стало безпрецедентним викликом для всієї системи освіти. Сфера технічної освіти не стала винятком – викладачі та здобувачі були змушені оперативно адаптуватися до нових умов, долаючи як організаційні, так і психологічні труднощі. Постійна загроза безпеці, вимушене переміщення, перебої в енергопостачанні та загальне емоційне виснаження поставили під загрозу стабільність навчального процесу. У цьому контексті досвід, набутий під час пандемії COVID-19, зокрема в організації дистанційного навчання, став важливим ресурсом. Він забезпечив базу для швидкої перебудови освітнього середовища та сприяв розвитку навичок самостійного навчання, цифрової грамотності та гнучкості в педагогічних підходах.

Мета роботи. Метою роботи є вивчення психолого-педагогічних аспектів адаптації здобувачів освіти будівельних спеціальностей у кризових умовах та окреслення можливих шляхів удосконалення освітнього процесу для забезпечення моральної стійкості та мотивації студентів.

Ступінь досліджуваності проблеми. Проблема адаптації студентів в умовах соціальної нестабільності досліджується як у психолого-педагогічному, так і в соціальному та тенолого-освітньому вимірах. У сучасній науковій літературі наголошується на важливості формування адаптивного освітнього середовища, розвитку цифрових компетентностей, емоційного інтелекту та здатності до самоорганізації. Інструментарій та методики дистанційного навчання широко представлені в роботі Методика проведення навчальних занять в умовах дистанційного навчання: навч. посіб. / Ю.С. Красильник, Г.Л. Корчова, М.В. Руденко. – Київ: КНУБА, 2021-156 с. [1]

Через потребу в засвоєнні прикладних навичок, здобувачі технічних спеціальностей потребують особливої уваги. Як відомо з «Піраміди навчання», розробленої Національним тренінговим центром у США, активні (інтерактивні) методи якнайкраще впливають на засвоєння учбового матеріалу. Так, невід'ємною складовою навчального процесу для здобуття будівельних спеціальностей є виконання лабораторних та практичних робіт у сучасних лабораторіях, із забезпеченням чого навіть в довоєнний період виникали складності.

К.психол.н. Красілова Ю.М., д.соц.н. Пракапас Р.А. та студентка факультету психології КНУ ім. Тараса Шевченка Коломицева І.В. у своєму дослідженні у 2023 році прийшли висновку, що більшість студентів не адаптована до навчання в умовах воєнного стану, зокрема, немає психологічної готовності, навчальної мотивації та активності на заняттях. Особливо спостерігається різкий спад мотивації та активності після повномасштабного вторгнення. [2, с. 86].

Сутність дослідження. Адаптація здобувачів освіти у сфері будівництва вимагає комплексного підходу, що охоплює не лише модернізацію змісту та форм подачі навчального матеріалу, але й створення умов для психологічної підтримки, налагодження ефективної комунікації між учасниками освітнього процесу., розвитку внутрішньої мотивації та професійної ідентичності.

З метою уточнення актуальних труднощів в освітньому процесі було проведено опитування серед здобувачів освіти будівельних спеціальностей II–IV курсів 2024/2025 н.р. Респонденти відзначили, що попри залежність від технічних засобів та складнощі з самоорганізацією в умовах дистанційного навчання, значною перевагою залишаються доступність навчальних матеріалів, можливість опрацьовувати інформацію у зручному темпі, зручний час та повторно переглядати відеозаписи занять. Разом з тим, 78 % опитуваних відзначили високий рівень тривожності, пов'язаної з власною безпекою та майбутнім працевлаштуванням у воєнний і післявоєнний період, що негативно впливає на психоемоційний стан та загальний рівень мотивації до навчання. Третина респондентів вказали на потребу в емоційній підтримці, налагодженій комунікації з викладачами та гнучкому підході до навчального навантаження.

Висновки. Адаптація освітнього процесу у кризових умовах є необхідною для забезпечення якісного навчання. Використання сучасних цифрових технологій, гнучких навчальних форматів і педагогічних стратегій сприяє збереженню мотивації студентів, ефективному засвоєнню матеріалу та зменшенню негативного впливу зовнішніх кризових чинників. Особливої уваги потребує забезпечення системної психологічної підтримки здобувачів освіти, включаючи створення сервісів психологічного супроводу, розвиток навичок саморегуляції та стресостійкості. Перспектива розвитку освітніх стратегій включає удосконалення технологій дистанційного навчання, розробку гібридних моделей та створення глобальних освітніх ініціатив для регіонів, що постраждали від воєнних дій. Важливо розвивати навички адаптації та впроваджувати нові методи взаємодії зі студентами, що дозволить зробити навчальний процес більш ефективним і підтримувати академічну спільноту навіть у складних умовах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Красильник Ю. С., Корчова Г. Л., Руденко М. В. Методика проведення навчальних занять в умовах дистанційного навчання : навч. посіб. Київ : КНУБА, 2021. 156 с.

2. Красілова Ю. М., Пракапас Р. А., Коломицева І. В. Адаптація студентів до навчання в умовах воєнного стану. *Габітус* : науковий журнал. 2023. № 51.

3. Про освіту : Закон України, поточна редакція від 27.03.2025 № 2145-VIII. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text

4. Березяк К. М., Накорчевська О. П., Васильєва О. А. Психологічні особливості адаптації студентів до навчання в умовах війни. *Перспективи та інновації науки.* (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»). 2022. № 10 (15).

УДК 711.558:378.147

Антон Ігорович Логінов,
здобувач вищої освіти,
аспірант кафедри ландшафтної
та туристично-рекреаційної архітектури
ORCID 0009-0003-7812-7685;
Андрій Анатолійович Голуб,
кандидат архітектури, доцент,
викладач кафедри ландшафтної
та туристично-рекреаційної архітектури
Київського національного університету
будівництва і архітектури
ORCID 0000-0001-7669-1459

ОСВІТНІЙ ПОТЕНЦІАЛ ПОСТКОНФЛІКТНИХ ЛАНДШАФТІВ: МЕТОДИКИ, ПРИКЛАДИ, ПЕРСПЕКТИВИ

Сьогодні, в умовах повномасштабної війни в Україні, все більше актуалізується необхідність не лише технічного, а й гуманітарного переосмислення зруйнованих територій. Постконфліктні ландшафти – не лише виклик для відновлення, а й об'єкт дослідження, пам’яті та освіти. З огляду на сучасні виклики, ключовим питанням стає інтеграція белігеративних просторів у дослідницькі та освітні практики, що поєднують природничі, соціогуманітарні й проектні методи. Доповідь спрямована на висвітлення потенціалу таких ландшафтів через аналіз методик, прикладів застосування (зокрема, кейсу В’єтнаму) та перспектив для України.

Війна спричинила масштабну просторову трансформацію, внаслідок чого постконфліктні ландшафти набули нового значення для урбаністики й ландшафтної архітектури. Ці простори не обмежуються лише технічним чи рекреаційним потенціалом – вони містять символічну, культурну й екологічну складову. У зв’язку з агресією Росії, поняття белігеративного ландшафту увійшло в науковий і повсякденний обіг, охоплюючи зруйновані, забруднені й символічно навантажені території. Їх аналіз потребує міждисциплінарного підходу – як до просторово-культурних феноменів, що формують пам’ять і громадянську рефлексію [1, с. 18; 2, с. 32–33].

Дослідження таких просторів потребує ефективних освітніх методик. Освітні практики зміщуються від подачі знань до активного залучення студентів – через тренінги, воркшопи, інтерпретаційні виїзди. У випадку роботи з просторовими об'єктами, це дає змогу реалізувати дослідницький потенціал у межах виїзних семінарів, воркшопів та інтерпретаційних екскурсій [3, с. 289].

У воєнних умовах ефективною альтернативою стають дистанційні освітні

формати – цифрове моделювання, онлайн-воркшопи, командна робота над просторовими задачами. Це дозволяє продовжувати дослідження навіть без фізичної присутності на місцевості [4, с. 122].

Показовим прикладом інтеграції післявоєнних ландшафтів у туристичну та освітню практику є кейс В'єтнаму, де поствоєнні ландшафти стали частиною національної освітньо-туристичної мережі: музеї, тунелі й меморіали слугують просторами пам'яті та критичного осмислення минулого [5, с. 276–278].

Цей приклад підтверджує важливість системного підходу до роботи з постконфліктними ландшафтами. Як і у випадку В'єтнаму, Україна потребує розробки державної програми інтеграції травмованих територій у дослідницьку, туристичну та освітню інфраструктуру. Це дозволить не лише зберегти пам'ять і підтримати ідентичність, але й сприятиме підготовці фахівців з відновлення, сталого розвитку та культурного планування [5, с. 279].

Таким чином, постконфліктні ландшафти – це не лише території руйнувань, а простори пам'яті, критичного мислення та професійного становлення. Їх дослідження дозволяє інтегрувати гуманітарні, природничі й технічні дисципліни в міждисциплінарні освітні практики. Застосування польових, дистанційних та інтерпретаційних методик відкриває можливості для глибшого осмислення простору, формування нових підходів до його відновлення та культурної реінтеграції. Україна має всі підстави не лише запозичити успішний досвід інших країн, таких як В'єтнам, а й сформувати власну модель, у якій освіта, дослідження та простір утворюють єдину стратегію для післявоєнного відновлення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Белігеративний ландшафт на мапі України: проблеми та перспективи / Т. М. Дацко та ін. *Відновлення довкілля України внаслідок збройної агресії росії* : збірник тез доповідей круглого столу, м. Львів, 17 берез. 2023. Львів : ЛДУ БЖД, 2023. С. 17–21.

2. Особливості картографічної візуалізації стану ландшафтів у період воєнних дій / Пересадько В., Сержантова Ю., Борисенко К., Браславська О. *Проблеми безперервної географічної освіти і картографії.* 2023. Вип. 38. С. 32–39. DOI : https://doi.org/ 10.26565/2075-1893-2023-38-04

3. Руденко М. В., Красильник Ю. С., Корчова Г. Л. Методика викладання у вищій школі : навч. посіб. Київ : КНУБА, 2022. 296 с. ISBN 978-966-627-240-2

4. Красильник Ю. С., Корчова Г. Л., Руденко М. В. Методика проведення навчальних занять в умовах дистанційного навчання : навч. посіб. Київ : КНУБА, 2021. 156 с. ISBN 978-966-627-229-7

5. Хільчевська І. Г. Військовий ландшафт і туризм: кейс В'єтнаму. *Туризм в Україні: виклики та відновлення* : збірник матеріалів Міжнародного туристичного форуму, 21–22 берез. 2023. С. 275–279. ISBN 978-966-926-440-4. URL : https://kneu.edu.ua/userfiles/Department_of_Administration_and_Marketing_Personn/2023/TUD0A0IZM_ZbD196rnik_tez.pdf (дата звернення: 10.04.2025).

УДК 378.147

Іван Іванович Лукаш,
аспірант
ORCID 0009-0005-0555-3469;
Ольга Петрівна Юдічева,
кандидат технічних наук, доцент,
професор кафедри товарознавства
та комерційної діяльності в будівництві
Київського національного університету
будівництва і архітектури
ORCID 0000-0003-4421-3318

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ ДЛЯ СТУДЕНТІВ ТОВАРОЗНАВЦІВ

Торгівельні фахівці займають одну із ключових ролей у провадженні торговельно – економічної діяльності. У свою чергу товарознавці – фахівці, що ґрунтовно вивчають товари тих чи інших сегментів. Вони здатні аналізувати споживні властивості продукції та асортимент, безпосередньо визначаючи тенденції його розвитку та актуальність тією чи іншою продукції на ринку.

Складність підготовки фахівців – товарознавців полягає у мультидисциплінарності навчання. Це спричинено важливістю комплексності навчання, через широту ключових дисциплін для формування компетентності студента. Адже товарознавці повинні провадити значний спектр різних процесів, пов'язаних із товарами. До нього можна віднести контроль якості продукції, формування та оптимізацію логістичних операцій, контроль процесів ціноутворення та конкурентоспроможності продукції, врахування екологічних та соціальних аспектів життєвого циклу товарів та багато інших.

Отже, для підготовки студентів – товарознавців навчальний процес має бути комплексним. Для забезпечення цього важливими є три напрями навчання: теоретичний, практичний та виробничий.

Під час теоретичної підготовки студент має отримувати комплекс знань із основних дисциплін для формування навчальної компетенції. До таких можна віднести «Основи товарознавства», «Сертифікація та стандартизація», «Контроль якості» та інші. Головним завданням теоретичної підготовки є формування бази знань у студента; інтеграція студента до товарно – ринкового середовища. У свою чергу практичні заняття дозволять навчитись застосовувати отримані теоретичні знання на практиці. На цьому етапі варто зупинитись на комплексі основних підготовчих дисциплін.

Практичні заняття (грец. practicos – діяльний) – форма освітнього заняття, на якому викладач організовує детальний розгляд студентами окремих теоретичних положень навчальної дисципліни і формує уміння і навички їх практичного застосування

шляхом виконання відповідно поставлених завдань [1, с. 52]. При виконанні лабораторних і практичних робіт студентам видаються індивідуальні завдання, які містять елементи наукових досліджень і творчості, наприклад: синтез і аналіз нових речовин, вивчення властивостей нових речовин, конструювання приладів, розробка проектів обладнання, складання комп'ютерних програм, побудова організаційних моделей, розрахунок економічного ефекту тощо [2]. На практичних заняттях студент має інтегрувати набуті знання на теоретичному етапі підготовки, та інтегрувати їх у процес дослідження тих чи інших аспектів життєвого циклу товару. Тому для цього необхідний не менш комплексний підхід, що має поєднувати у собі лабораторні роботи для дослідження хімічних та фізичних властивостей продукції, а також її структури та складу; тестування – перевірка споживних властивостей та якості товару за допомогою спеціального обладнання тощо. З позицій діяльнісного підходу актуально усвідомлюється і викликає інтерес тільки той зміст, який займає абсолютно визначене місце в діяльності. А. М. Леонтьєв стверджував: щоб певний зміст був достатньо усвідомлений учнем, потрібно поставити перед ним завдання так, щоб цей зміст став предметом його діяльності [3, с. 16].

Критичним аспектом підготовки фахівця товарознавця є виробнича практика. Так основною базою виробничої практики для студентів товарознавчих спеціальностей є торгові мережі. Проте не менш важливим є навчання безпосередньо на виробничих лініях того чи іншого товару. Адже фахівці – товарознавці мають володіти знаннями про повний життєвий цикл товару: від стадії сировини до стадії утилізації. Окрім цього на виробничій практиці студент має інтегруватись у максимально можливу кількість бізнесових процесів, що огортають життєвий цикл товару. Сюди відноситься і складські операції, транспортування товару, взаємодія із виробником та постачальниками, мерчандайзинг, ЗЕД, процеси формування націнки та інші.

Ключове завдання навчання студента товарознавця – навчитись вчитись. Адже з кожним днем різноманітність продукції на ринку тільки зростає, і фахівець повинен мати знання та навички аналізувати ті чи інші аспекти життєвого циклу товару. Комплексний підхід у навчанні формує потрібну базу знань та навичок для подальшого розвитку студента товарознавця як фахівця.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Стинська В. Методика викладання у вищій школі : навчальний посібник. Івано-Франківськ : Наір, 2022. 52 с.

2. Нагаєв В. М., Портян М. О. Методика викладання у вищій школі : навчальний посібник. URL : https://repo.btu.kharkov.ua/bitstream/123456789/4929/1/NP_VVSh_2018.pdf (дата звернення: 14.03.2025).

3. Каплінський В. В. Здібності як внутрішні умови формування професійних умінь педагога. *Наукові записки ВДПУ ім. М. Коцюбинського. Сер.: Педагогіка і психологія.* Вінниця, 2010. Вип. 32. С. 330–336.

УДК 378.147

Іван Васильович Максим'юк,
аспірант кафедри будівельних технологій;
Микола Васильович Руденко,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри професійної освіти
Київського національного університету
будівництва та архітектури
ORCID 0000-0002-9775-9296

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ВИКЛАДАННЯ БУДІВЕЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ВИЩІЙ ШКОЛІ: ВІД ТЕОРІЇ ДО ПРАКТИКИ В УМОВАХ КРИЗОВОГО СУСПІЛЬСТВА

Вступ. Освітній процес, зокрема викладання технічних спеціальностей, таких як будівництво, зазнає значних змін в сучасних умовах кризового суспільства. Теоретичні знання часто подаються окремо, не розкриваючи сутність їхнього застосування на практиці, однак повністю засвоїти технологічну послідовність виконання певного процесу можна тільки на будівельному майданчику. Тому, потрібно запропонувати нові підходи у викладанні будівельних технологій для здобуття практичних навичок [1, с. 12–14].

Актуальність проблеми:

1) *Психологічний аспект адаптації*: зростання рівня стресу серед студентів через кризові умови сьогодення, а також, економічна невизначеність, зростання інформаційного навантаження. Неузгодженість між набутими теоретичними знаннями та реальними вимогами виробництва спричиняє нестачу мотивації для розвитку, а також невпевненість випускників у власній компетентності [2, с. 47].

2) *Теоретичне перевантаження та його наслідки*: Студенти, що вивчають будівельні технології, опановують значний обсяг теоретичних знань. Однак, через відсутність належної уваги практичним аспектам під час навчання, розуміння механізмів самих процесів часто приходить вже під час роботи, інколи за рахунок власних помилок. [1, с. 15].

Сучасні виклики у викладанні будівельних технологій:

1) *Стрес та адаптація в навчальному середовищі*: Відсутність ознайомлення із виробничим середовищем під час навчання може негативно вплинути на психологічний стан студента та позначитись на його подальшій професійній діяльності [2, с. 49].

2) *Відрив між теорією та практикою*: Сьогодні під час навчання студент зіштовхується з великим обсягом теоретичних знань. Однак, цього не достатньо для засвоєння будівельних технологій, оскільки потрібний безпосередній контакт з виробничими реаліями [1, с. 16].

Інноваційні підходи та моделі інтеграції практики:

1) *Інтерактивні семінари та практичні майстер-класи:* Організація виїздів на об'єкти будівництва сприяє закріпленню навичок та формуванню професійної компетентності [1, с. 20; 2, с. 50].

2) *Проєктно-орієнтоване навчання:* Впровадження проєктних методів дозволяє студентам працювати над реальними завданнями, інтегруючи теоретичні знання з практичними навичками. Це допомагає виявити та усунути недоліки знань до початку виробничої діяльності [1, с. 18].

3) *Використання VR/AR та симуляційних технологій:* Завдяки VR/AR студенти можуть моделювати процеси будівництва, «відчувати» специфіку виробничих процесів, не виходячи з аудиторії, що є особливо важливим в умовах обмежень під час кризових ситуацій [3, с. 22–23].

Психолого-педагогічна підтримка та соціалізація:

1) *Підтримка в умовах стресу*: Через постійний стрес, пов'язаний з кризовими подіями, надзвичайно важливо забезпечувати психологічну підтримку, організуючи спеціальні заходи, зокрема курси з управління стресом, консультації та майстер-класи з адаптації [2, с. 52].

2) *Соціалізація через групові проєкти:* Робота в команді сприяє розвитку комунікативних навичок та формуванню професійної ідентичності, а також дозволяє знайти однодумців, набути нові знайомства, що є корисним для подальшої професійної діяльності [1, с. 21].

3) *Адаптація освітньої системи:* Збільшення «ваги» практичних завдань, інтегрованих у теоретичну підготовку, грає ключову роль у підвищенні професійної та психологічної готовності студентів до викликів сучасного виробничого процесу [3, с. 25].

Висновки:

1) *Значення психологічної підтримки:* Організація заходів з підтримки студентів сприяє зниженню стресових навантажень та покращенню адаптації до умов кризового суспільства [2, с. 48–50].

2) *Необхідність практичного досвіду:* Інтеграція практико-орієнтованих методик допомагає здобути практичні навички, що знижує можливість помилок у майбутній професійній діяльності [1, с. 15–16].

3) *Перспективи розвитку освітньої системи:* Використання сучасних технологій (VR/AR, симуляції) та інтеграція практично-орієнтованих підходів сприяють підвищенню якості підготовки спеціалістів і стимулюють їхню соціальну та професійну адаптацію [3, с. 24–25].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Петров І. І. Сучасні технології у викладанні будівельних дисциплін: Інноваційні підходи та методичні розробки. Київ : Будівельна видавничо-поліграфічна компанія, 2022.

2. Сидоренко О. П. Психологічні аспекти адаптації студентів технічних спеціальностей у кризових умовах. *Освіта і психологія.* 2021. № 3 (12). С. 45–59.

3. Коваленко М. В. Інтеграція VR/AR технологій у вищу технічну освіту. Львів : Наукове видавництво «Академія», 2020.

УДК 378.147:72:316.6

Артем Дмитрович Мойсеєнко,
аспірант кафедри теорії архітектури
і архітектурного проєктування;
Ірина Леонідівна Кравченко,
доктор архітектури, професор
Київського національного університету
будівництва і архітектури
ORCID 0009-0003-6716-4181

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-АДАПТИВНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ АРХІТЕКТОРІВ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ В УМОВАХ СИСТЕМНИХ СОЦІОГЕННИХ КРИЗ

Сучасні глобальні й регіональні кризи – зокрема збройні конфлікти, екологічні катастрофи, пандемії та соціально-економічна нестабільність – зумовлюють потребу в переосмисленні ролі архітектора в суспільстві. Архітектура в таких умовах перестає бути суто технічною чи естетичною дисципліною. Вона дедалі частіше розглядається як інструмент соціальної реабілітації, підтримки громади та зміцнення колективної стійкості. Просторові рішення набувають ознак терапевтичного впливу, а архітектор виступає посередником між технічними можливостями та гуманітарними потребами постраждалого населення.

У цьому контексті особливої актуальності набуває формування соціально-адаптивних компетентностей у майбутніх архітекторів – тобто здатності працювати в умовах невизначеності, реагувати на соціальні виклики, налагоджувати ефективну комунікацію з громадою, приймати етично зважені рішення та застосовувати міждисциплінарний підхід до проєктування. Українські Наукові дослідження в галузі педагогіки (Зязюн І.А., Отич О.М.) наголошують на важливості розвитку емоційної культури, рефлексивного мислення та соціальної відповідальності фахівця як засад його професійної адаптивності в умовах змін [1, с. 74; 2, с. 58, 59]. Ці положення особливо актуалізуються в архітектурному контексті, де результатом професійної діяльності є не лише матеріальна структура, але й трансформований соціальний простір.

В умовах післявоєнної реконструкції України ця проблематика набуває стратегічного значення. Адже підготовка архітектора нового типу – не лише фахівця, але й відповідального суб'єкта соціальних перетворень – є ключовою передумовою стійкого відновлення урбаністичного та культурного середовища.

Водночас вітчизняна архітектурна освіта лише частково відповідає цим вимогам. Більшість освітніх програм залишаються орієнтованими переважно на інженерну складову, залишаючи поза увагою питання гуманітарної чутливості, кризової психології чи соціального моделювання. Проте міжнародна практика – зокрема освітні

моделі, що функціонують в Ізраїлі, США та країнах Європейського Союзу – демонструють, що саме соціально-адаптивні компетентності фахівців є запорукою ефективного реагування на надзвичайні ситуації.

Формування соціально-адаптивних компетентностей майбутніх архітекторів передбачає системне поєднання педагогічних, психологічних, фахових і міждисциплінарних компонентів, що дозволяють студентам ефективно реагувати на виклики кризового середовища. У контексті архітектурної освіти ці компетентності охоплюють здатність до критичного осмислення соціальної ситуації, комунікативну гнучкість, емоційну стабільність, здатність до співпраці з представниками громад і владних структур, а також етичну відповідальність за результати проєктної діяльності.

З огляду на вітчизняний педагогічний досвід, вагоме місце в структурі адаптивної підготовки займає розвиток професійної рефлексії та комунікативної компетентності. Зокрема, акцентується важливість формування педагогічної майстерності як здатності до ефективної міжособистісної взаємодії, адаптації до змін та прийняття рішень в умовах невизначеності [3, с. 4–5]. Такі навички набувають особливого значення в архітектурній діяльності в умовах війни або природного лиха, коли архітектор працює не лише з технічним завданням, а й з колективною травмою та очікуваннями постраждалого населення.

Міжнародний досвід засвідчує важливість інтеграції кризового контексту у зміст професійної підготовки. Дослідження, проведене у Technion – Israel Institute of Technology, підтверджує ефективність освітніх практик, які акцентують увагу на соціальній емпатії, екологічній чутливості та роботі з територіями, які зазнали деструкції внаслідок конфліктів [4, с. 359–362]. Зокрема, студенти залучаються до створення сценаріїв реабілітації громадського простору, що моделює ситуації, з якими архітектори стикаються в реальному житті. Аналогічно, у США в навчальних програмах провідних архітектурних шкіл акцентовано увагу на розробці адаптивних стратегій у межах дисциплін із кризового урбанізму, реставраційного архітектурного проєктування у надзвичайних ситуаціях. Як показує практика Harvard Graduate School of Design, важливим аспектом такої підготовки є міждисциплінарність: архітектори працюють у командах з соціологами, урбаністами, інженерами й психологами [5].

У європейському контексті варто виокремити проєкт ARCH4CHANGE (Erasmus+), в межах якого розроблено рекомендації щодо включення кліматичної та кризової чутливості у навчальні курси для архітекторів. Як зазначають Boarin і Martinez-Molina, ефективне впровадження таких змін можливе лише за умови активної участі студентів у проєктному навчанні, формуванні їхньої ціннісної позиції та рефлексивних установок [6].

Імплементація подібних підходів в українську архітектурну освіту потребує комплексної педагогічної стратегії, яка включатиме курсову підготовку з кризової архітектури та адаптивного проєктування, проєктні студії з реальними замовленнями від громад, інтеграцію методів соціального моделювання, навчання у мультидисциплінарному середовищі, а також розвитку етичної компетентності. Освітні інституції

мають не лише адаптувати навчальні плани, а й створити відповідне середовище підтримки викладачів: науково-методичне забезпечення, доступ до актуальних міжнародних досліджень, обмін досвідом у рамках міжвідомчих партнерств.

Таким чином, формування соціально-адаптивних компетентностей архітекторів постає як важливий напрям сучасної освітньої трансформації в умовах зростаючої складності суспільних викликів. Архітектурна освіта має не лише передавати фахові знання, а й формувати здатність майбутніх фахівців мислити гнучко, відповідально та міждисциплінарно, з урахуванням соціального контексту та гуманітарних потреб середовища.

Залучення інноваційних педагогічних підходів, що поєднують кризову чутливість, етичну рефлексію та комунікативну активність, дозволяє підготувати архітекторів, здатних не лише проєктувати, а й супроводжувати процеси відновлення, адаптації та соціальної інтеграції в посткризовому просторі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Зязюн І. А. Технологізація освіти як історична неперервність. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*. 2001. № 1. С. 73–85.

2. Отич О. М. Основи педагогічної майстерності викладача професійної школи. Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2014. 208 с.

3. Руденко М. В., Мороз І. М. Комунікативні процеси у педагогічній діяльності. Київ : Центр учбової літератури, 2016. 204 с.

4. Natanian, J., & Aleksandrowicz, O. (2018). Environmental education of an architect: The case of final-year design studio at the Technion, Israel. ArchNet-IJAR, 12 (1), 356–367.

5. Harvard Graduate School of Design. Landscape Architecture in a Changing Climate. 2020. URL : https://www.gsd.harvard.edu

6. Boarin P., Martinez-Molina A. Methods for Integrating Climate Change Design (CCD) in the Curriculum: ARCH4CHANGE Erasmus+ Report. 2022. URL : https://orca.cardiff.ac.uk

УДК 378.147

Микола Миколайович Мойсеєнко,
аспірант
за спеціальністю 073 «Менеджмент»;
Олег Олександрович Ільїн,
доктор технічних наук,
професор кафедри управління проєктами
Київського національного університету
будівництва і архітектури
ORCID 0009-0005-8805-8147

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ПРОЄКТНОГО НАВЧАННЯ У ВИКЛАДАННІ МЕНЕДЖМЕНТУ В УМОВАХ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Актуальність. Сучасний ринок праці вимагає від випускників закладів вищої освіти не лише теоретичних знань, але й практичних навичок, таких як вміння працювати в команді, вирішувати проблеми, приймати рішення та ефективно комунікувати. Проєктне навчання є одним з ефективних методів, що дозволяє розвинути ці компетенції у студентів [1, с. 6].

Мета дослідження. У дослідженні розглядаються особливості застосування проєктного навчання у викладанні менеджменту в закладах вищої освіти, аналізуються переваги та виклики цього підходу, а також пропонуються рекомендації щодо його ефективного впровадження.

Сутність дослідження. Проєктне навчання – це педагогічна технологія, орієнтована на самостійну діяльність студентів, спрямовану на досягнення конкретного результату – проєкту. В процесі роботи над проєктом студенти застосовують теоретичні знання на практиці, розвивають критичне мислення, творчість та комунікативні навички [2, с. 89].

Особливістю та відмінністю такої концепції є те, що її головною ідеєю є принцип: не формувати, а розвивати особистість у процесі свідомої мотивованої індивідуальної діяльності в групі для розв'язання спільного завдання [3, с. 226].

Проєктне навчання має численні переваги: стимулює розвиток інновацій, творчого мислення та дослідницьких навичок, сприяє національно-патріотичному вихованню, формуючи соціально-значущі знання та вміння. У контексті сучасних викликів, таких як цифровізація та зміни на ринку праці, проєктне навчання допомагає здобувачам освіти адаптуватися до нових умов, забезпечуючи сталий розвиток. Крім того, проєктна діяльність розвиває професійну майстерність, вміння планувати, приймати рішення та оцінювати результати [4, с. 157].

Ефективне використання проєктного навчання в менеджменті передбачає розробку проєктів, максимально наближених до практики, котрі відтворюють реальні управлінські сценарії, такі як розробка бізнес-плану або аналіз ринку. Часто ці проєкти є міждисциплінарними, що дозволяє студентам побачити зв'язок між різними галузями знань та розвинути системне мислення. Важливим аспектом є робота в команді, яка сприяє розвитку навичок співпраці та розподілу обов'язків. Студенти самостійно планують свою роботу та несуть відповідальність за результат, а викладач виступає в ролі фасилітатора, надає консультації та оцінює проєкти.

Для ефективного впровадження проєктного навчання сформульовані наступні рекомендації. Перш за все, проєкти повинні мати чітко визначені цілі та завдання, що дозволить студентам розуміти очікувані результати. Важливо обирати актуальні та цікаві проєкти, які відображають сучасні тенденції та відповідають інтересам студентів. Формування команд повинно здійснюватися з урахуванням індивідуальних здібностей та інтересів учасників, що сприятиме ефективній співпраці. Необхідно забезпечити студентів необхідними ресурсами, такими як інформація, обладнання та програмне забезпечення. Оцінювання результатів має враховувати не лише кінцевий продукт, але й процес роботи над проєктом. Після завершення проєкту важливо провести рефлексію, під час якої студенти зможуть проаналізувати свій досвід та зробити висновки.

Основні висновки. Проєктне навчання є ефективним методом, що дозволяє розвинути у студентів необхідні компетенції для успішної кар'єри в менеджменті. Для ефективного впровадження проєктного навчання були сформульовані рекомендації, які дозволять оптимізувати навчальний процес.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Красильник Ю. С., Корчова Г. Л., Руденко М. В. Методика проведення навчальних занять в умовах дистанційного навчання : навч. посіб. Київ : КНУБА, 2021. 156 с.

2. Костенко О., Япринець Т. С. Особливості застосування проєктного менеджменту в підготовці магістрів професійної освіти. *Ukrainian professional education = Українська професійна освіта* : науковий журнал / Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. Полтава, 2021. Вип. 9–10.

3. Руденко М. В., Красильник Ю. С., Корчова Г. Л. Методика викладання у вищій школі : навч. посіб. Київ : КНУБА, 2021. 296 с..

4. Гуменний О. Д. Проєктна діяльність у закладах професійної освіти як ключ до розвитку інтелектуального капіталу. Professional training of future specialists amidst modern realities : Scientific monograph. Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2025. Vol. 1. 588, [141–159] p.

УДК 378.147

Сергій Петрович Морковник,
здобувач ступеня доктора філософії
на третьому рівні вищої освіти;
Віктор Олександрович Мілейковський,
доктор технічних наук,
професор кафедри теплогазопостачання
і вентиляції
Київського національного університету
будівництва і архітектури
ORCID 0000-0001-8543-1800

АДАПТИВНІ МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ ТА СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ КРИЗИ

Вступ. Повномасштабна воєнна агресія та тривала суспільна криза справили глибокий дестабілізуючий вплив на вищу освіту України та студентську молодь. Досвід втрат, переміщення, стрес та невизначеність створюють перешкоди для психологічної та соціальної адаптації студентів. В таких екстремальних умовах традиційні підходи до викладання виявляються недостатніми, адже освітній процес має не лише забезпечувати фахову підготовку, але й стати простором безпеки, підтримки та сприяння розвитку психологічної стійкості. Це ставить перед вищою школою складне завдання: зберегти якість освіти та водночас стати опорою для студентів у складний час. Виникає гостра потреба в системній психолого-педагогічній підтримці студентів безпосередньо в рамках навчальної діяльності [2, с. 131]. Це вимагає переосмислення методичних засобів на користь адаптивного навчання, що враховує актуальні умови та потреби здобувачів. Дослідження адаптивних методик викладання як засобу підтримки студентів набуває особливої актуальності та практичної значущості.

Мета. Метою даних тез є аналіз адаптивних методик викладання у вищій школі, що спираються на гнучке планування навчального процесу, ефективні комунікативні практики та творчі методи навчання. Ці методики розглядаються як невід'ємна складова психолого-педагогічної підтримки, спрямованої на сприяння соціально-психологічній адаптації студентів в умовах тривалої кризи в Україні.

Виклад основного матеріалу. Ключовим напрямом адаптації є гнучке планування та структурування навчального процесу [3, с. 50–55]. В умовах постійних повітряних тривог, перебоїв з електроенергією та інтернетом, вимушеного переміщення студентів, саме гнучкість стає запорукою неперервності навчання та зниження рівня стресу. На практиці це може виявлятися у впровадженні модульної побудови курсів,

наданні студентам можливості обирати індивідуальний темп (особливо при асинхронному форматі, коли кожен працює у свій час), гнучкості у термінах виконання завдань та формах контролю, а також у постійному оновленні змісту дисциплін для відображення актуальних реалій та формування навичок, затребуваних у кризовому суспільстві.

Важливим є адаптивне навчання з використанням цифрових технологій для персоналізації освітньої траєкторії та подолання географічних бар'єрів [4, с. 115–118]. Використання адаптивних систем, платформ управління навчанням та різноманітних електронних ресурсів допомагає враховувати індивідуальні потреби студентів, сприяючи їхній самостійності та здатності діяти в умовах невизначеності. Це також дозволяє долати освітні прогалини, що виникли через вимушені перерви у навчанні, та розвивати цифрову грамотність студентів, критично важливу в сучасному інформаційному просторі.

Невід'ємною складовою є оптимізація комунікативної взаємодії [1, с. 25–35]. В умовах загальної тривоги та невизначеності, особливої уваги потребує створення відчуття присутності та підтримки в онлайн-форматі, де невербальні сигнали обмежені. Цьому сприяє і використання творчих та інтерактивних методів [1, с. 80–95], таких як проектна робота, групові дискусії чи аналіз кейсів, пов'язаних із сучасними викликами (наприклад, подолання наслідків війни, волонтерство). Такі підходи активізують пізнавальну діяльність, а сама активна участь та співпраця, на відміну від пасивного слухання, можуть сприяти зниженню тривоги та відчуття безпорадності. Крім того, вони допомагають розвивати критичне мислення, вміння працювати в команді та вирішувати проблеми. Це, в свою чергу, формує соціальні й професійні навички, що підвищують адаптивність особистості.

Таким чином, ці взаємопов'язані методики формують комплексний підхід до навчання та підтримки у вищій школі, де педагогічні завдання тісно переплітаються з психологічною допомогою.

Висновок. Отже, аналіз підтверджує, що адаптивні методики викладання, які інтегрують гнучке планування, адаптивне цифрове навчання, підтримуючу комунікацію та творчі підходи, є дієвим інструментом психолого-педагогічної підтримки, сприяючи адаптації і психологічної стійкості студентів в умовах кризи. Це свідчить про необхідність переосмислення ролі викладача та ЗВО – викладач стає не лише експертом, а й наставником, чутливим до потреб студентів – від простої передачі знань до цілеспрямованого розвитку адаптаційного потенціалу, що є ключовим для ефективності освіти в Україні сьогодні. Такий підхід сприяє формуванню не лише кваліфікованих фахівців, але й стійких, адаптивних громадян, здатних долати виклики. Подальшого вивчення потребує розробка програм підготовки викладачів, дослідження інституційних чинників (наприклад, системи навантаження та мотивації викладачів), що сприяють або заважають впровадженню цих методик, та оцінка їх довгострокової ефективності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Руденко М. В., Мороз І. М. Комунікативні процеси у педагогічній діяльності. Креативні технології навчання : навч. посіб. Київ : КНУБА, 2016. 204 с.

2. Прокопенко А. А. Психолого-педагогічна підтримка студентів ЗВО в умовах воєнного стану. *Молодь і ринок*. 2022. № 9 (207). С. 130–135.

3. Руденко М. В., Ніколаєнко С. В., Мороз І. М. Методика професійного навчання. Дидактичне проєктування : навч. посіб. Київ : КНУБА, 2016. 132 с.

4. Осадча К. П., Осадчий В. В. Адаптивне навчання в умовах воєнного стану: виклики та перспективи для вищої освіти України. *Open educational e-environment of modern University*. 2023. № 15. С. 113–123.

УДК 327.7

Олегович Андрій Нагребельний,
аспірант факультету політології
ПВНЗ «Європейський університет»;
Леонід Васильович Чупрій,
доктор політичних наук, професор,
професор кафедри психології,
педагогіки та суспільних дисциплін
Державного податкового університету
ORCID 0000-0002-4965-2750

КЛЮЧОВІ ЗАСАДИ МІЛІТАРНОЇ ІДЕОЛОГІЇ «РАШИЗМУ»

Сучасний світ переживає період глибоких трансформацій, зумовлених численними глобальними викликами – енергетичними, продовольчими, військовими, екологічними та іншими. Одним із найсерйозніших факторів дестабілізації міжнародної безпеки стало повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну, що грубо порушило засади світового правопорядку та принципи міжнародного права. Агресор спричинив масштабні руйнування населених пунктів, цілеспрямовано знищуючи критично важливу інфраструктуру.

Не менш загрозливою складовою цієї агресії є **інформаційна війна**, яка супроводжує воєнні дії. У її межах. Основу інформаційної війни, яку Росія веде проти України, складає ідеологія ***рашизму*** – один із найбільш небезпечних викликів сучасного світу, що загрожує не тільки окремим націям, а й усьому людству. Рашизм, як основна державна доктрина сучасної Російської Федерації, являє собою деструктивний симбіоз фашизму та сталінізму. Ця ідеологія активно підтримує агресивну геополітику Росії, яка спрямована на окупацію та анексію територій суверенних держав.

Термін «російський фашизм», або ***рашизм,*** описує політичну ідеологію та соціальну практику авторитарного режиму Росії на межі XX і XXI століть. На думку дослідників, путінський режим активно експлуатує концепції «особливої цивілізаційної місії» росіян, «старшого братнього народу», а також виражену нетерпимість до культурних традицій інших народів. Русифікація є основною стратегією, яка насамперед націлена на слов'янські народи, але також поширюється на інші етноси, що проживали на території Російської імперії та Радянського Союзу. Крім того, Росія використовує псевдорелігійні концепти в рамках так званого «російського православ'я» як інструмент ідеологічного впливу, намагаючись нав'язати цю моральну доктрину нащадкам радянських атеїстів [1].

Розглядаючи основні характеристики ідеології рашизму, можна відзначити, що вона є агресивною, антидемократичною та непримиренною до міжнародних норм.

Ідеологія рашизму відкидає принципи "сили права" і замінює їх на концепцію «права сили», що виступає основою для виправдання насильства та порушення прав людини. Вона не визнає національний суверенітет інших держав, активно втручається у внутрішні справи своїх сусідів, порушує міжнародне право і пропагує зневагу до націй і народів, які колись входили до складу СРСР, намагаючись заперечити їхню ідентичність і існування.

Однією з головних ознак рашизму є постійна пропаганда, яка здійснюється не лише в межах Росії, а й на глобальному рівні. Російська влада активно використовує інформаційно-психологічні операції (далі – ІПСО), щоб маніпулювати громадською думкою, перекручуючи факти, вигадуючи нові реальності та поширюючи дезінформацію. Прикладом цього є спотворення причин військової агресії, поширення пропагандистських наративів, що виправдовують насильство та агресію. Це також включає створення негативних образів України, її народу, культури та історії, а також заперечення їх національної ідентичності.

Ідеологія рашизму є агресивною, антидемократичною та неповажною до міжнародних стандартів. Вона відкидає принципи «сили права», замінюючи їх концепцією «права сили», що служить підставою для виправдання насильства і порушень прав людини. Рашизм не визнає національний суверенітет інших країн, активно втручається у внутрішні справи своїх сусідів, порушує міжнародне право та сприяє зневазі до народів і націй, що були частинами СРСР, намагаючись стерти їхню ідентичність і існування [2, с. 48].

У контексті продовження російської агресії проти України, важливу роль у стратегії боротьби відіграє ефективна інформаційна політика. Протидіяти російській пропаганді та міфам, що активно поширюються, є не менш важливою, ніж забезпечення військової підтримки. Ключові аспекти цієї стратегії включають:

Інформаційна політика та ІПСО. Вкрай важливо розвивати та підтримувати інформаційні кампанії, які сприяють формуванню україноцентричної ідентичності. Це не лише спростування російських історичних і політичних міфів, але й активне просування правди про українську історію, культуру, сучасні досягнення та боротьбу за незалежність.

Міжнародна підтримка через санкції. Посилення міжнародного тиску на Росію шляхом введення комплексної системи санкцій має на меті обмеження її економічних та політичних можливостей.

Протипропагандистська кампанія. Потрібно активно використовувати міжнародні канали комунікації для пояснення ситуації в Україні, викривати маніпуляції та фальшиві новини, які продукує Кремль, а також підтримувати розвиток незалежних медіа в Україні та за її межами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Морфінов С. «Рашизм»: історія «російського фашизму» від теорій Дугіна до ідеології «Брата-2» / BBC Україна : вебсайт. URL : https://www.bbc.com/ukrainian/ features-63072100 (дата звернення: 12.03. 2025).

2. Гай-Нижник П. П., Чупрій Л. В. Національні інтереси, національні цінності та національні цілі як структуроформуючі чинники політики національної безпеки. *Гілея* : науковий вісник. 2014. Вип. 84 (5). С. 48–53.

УДК 378:159.923-057.87

Олена Олександрівна Нежинська,
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології та педагогіки
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут
імені Ігоря Сікорського»
ORCID 0000-0002-0800-356X

РОЗВИТОК КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПСИХОЛОГА В УМОВАХ КРИЗОВОГО СУСПІЛЬСТВА

Актуальність дослідження обумовлена сучасними умовами, в яких опинилися громадяни України, у тому числі і майбутні фахівці, які сьогодні здобувають освіту під час військових дій. Важлива роль відведена майбутнім психологам, які окрім швидкої адаптивності в цих непростих умовах кризового суспільства мають розвивати такі ключові якості як емоційна стабільність, комунікабельність, емпатія, резильєнтність, психологічна витривалість, стійкість, гнучкість, здатність до рефлексії, професійна етика, висока мотивація до допомоги та здатність підтримувати себе тощо, бути у подальшому і конкурентоздатними.

Проблема конкурентоздатності знайшла своє відображення в роботах багатьох зарубіжних та вітчизняних вчених. Серед українських науковців психологічні аспекти цієї проблематики розкриті А. Ваврик, В. Івкіним, Л. Карамушкою, В. Найчук В. Рибалкою, Л. Сергеєва, В. Турчак, О. Філь та ін. Слід відмітити, що конкурентоздатність психолога – це його здатність відповідати вимогам ринку праці та конкуренції, ефективно взаємодіяти з клієнтами, володіти та постійно оновлювати необхідні у своїй галузі власні знання, навички, компетенції, адаптуватися та відповідати швидкоплинним постійним змінам в умовах кризового суспільства, мати відповідні особистісні якості та психологічні ресурси і т.ін. На нашу думку, для психолога у т.ч. це означає не лише наявність професійної компетентності, а й інноваційність і вміння діяти в ситуаціях невизначеності та кризових подій. При цьому варто додати, як зазначають М. Горенко та К. Радзівіл, важливим є і їхнє психологічне благополуччя в умовах війни [2], разом із набуттям у майбутніх психологів-практиків відповідних компетенцій у процесі глибинного пізнання цілісності психіки, про що наголошують Л. Сергеєва, Т. Стойчик [5] та Т. Яценко [6].

Тому стратегіями розвитку конкурентоздатності майбутнього психолога можуть бути таки напрямки, як: 1) освоєння освітніх програм нового покоління: впровадження інтерактивних форм навчання, проєктної діяльності, практико-орієнтованих курсів; 2) впровадження супервізій та менторських сесій: створення умов для професійного зростання за участі та супроводу досвідчених спеціалістів; 3) участь у

професійних спільнотах: розвиток взаємодії та співпраці з іншими психологами, обмін досвідом, професійне партнерство; 4) інтеграція інформаційно-комунікативних технологій: використання онлайн-сервісів і цифрових платформ для роботи, психодіагностичних онлайн-програм; 5) формування навичок самопросування на ринку праці: розвиток особистого бренду, активність у соціальних мережах та реклама, ведення професійного блогу і т.ін.

Також варто усвідомлювати сьогодні, що війна завжди несе за собою наслідки різного характеру, як і звісно психологічного, що буде проявлятися після її завершення у різних своїх проявах. У зв'язку з цим майбутній психолог має бути готовим до роботи в умовах посттравматичного суспільства, де запит на психологічну допомогу значно зросте [7]. Конкурентоздатність у цей період означає не лише професійну компетентність, а й глибоке розуміння соціальних змін у суспільстві, здатність працювати з травмованими клієнтами, адаптувати інструменти психотерапії до потреб військових, цивільних, переселенців. Важливо, щоб майбутній фахівець умів ефективно комунікувати, працювати як індивідуально та з групою, так і в команді з медиками, освітянами, соціальними працівниками, брати участь у проєктах реабілітації та відбудови [1 ; 3–4].

Висновки. Отже, висвітлено, що конкурентоздатність майбутнього психолога в умовах кризового суспільства залежить від сукупності професійних, особистісних та соціальних факторів. Вона формується через усвідомлений розвиток гнучкості, адаптивності та готовності до постійного вдосконалення. Саме конкурентоздатний психолог може не лише знайти своє місце у складному професійному світі, але й бути ефективним агентом змін у суспільстві.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ваврик А. Й. Конкурентоздатність професіонала та морально-етичні засади його самореалізації. *Молодіжна політика: проблеми та перспективи*. 2012, № 3 (247). С. 68–73.

2. Горенко М. В., Радзівіл К. П. Психологічне благополуччя майбутніх психологів в умовах війни. *Габітус*. 2023. Вип. 56. С. 65–69.

3. Найчук В. В., Турчак В. В. Психологічні чинники конкурентоспроможності молодих фахівців на ринку праці. *Теорія і практика сучасної психології.* 2019. № 5, т. 1. С. 212–217.

4. Нежинська О. О., Щеглова А. В. Самоактуалізація майбутніх фахівців в умовах війни в Україні. *Актуальні проблеми освітнього процесу в контексті європейського вибору України* : мат-ли VII Міжнар. конф., м. Київ, 14 листопада 2024 року / Київський національний університет будівництва і архітектури. Київ : Видавництво Ліра-К, 2025. 728, [302–306] с.

5. Сергеєва Л. М., Стойчик Т. І. Конкурентоздатність як умова професійного

становлення фахівців : монографія. Дніпро : Журфонд, 2020. 181 с.

6. Яценко Т. С. Формування умінь і навичок у майбутніх психологів-практиків у процесі глибинного пізнання цілісності психіки. *Problems and strategies for the development of pedagogical and psychological education in Ukraine and EU countries.* Riga, Latvia, 2021. С. 72–78.

7. Selye H. Confusion and controversy in the stress field. *Journal of human stress.* 1975, Jun 1; 1(2). P. 37–44.

УДК 37.01:378

Леонід Віталійович Олійник,
доктор педагогічних наук,
старший науковий співробітник,
начальник науково-методичного відділу
аналізу та прогнозу освітньої діяльності
науково-методичного центру
організації та провадження
освітньої діяльності
Національного університету оборони України
ORCID 0000-0002-7375-1281

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ НАУКОВИХ ТА НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ У ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Зміни, що відбулися у національній системі військової освіти в останні десятиріччя, висувають нові вимоги до якості індивідуальної підготовки наукових та науково-педагогічних працівників у вищих військових навчальних закладів, що обумовлює необхідність перегляду існуючих основ індивідуальної підготовки наукових та науково-педагогічних працівників та розроблення сучасної методики індивідуальної підготовки, яка відповідає вимогам сьогодення.

Метою індивідуальної підготовки наукових та науково-педагогічних працівників вищого військового навчального закладу є удосконалення індивідуальних спроможностей у вирішенні оперативних і тактичних завдань, підвищення рівня методичної та педагогічної майстерності та удосконалення практичних вмінь та навичок при виконанні своїх функціональних обов’язків.

Задля системної реалізації компетентнісного підходу методика індивідуальної підготовки наукових та науково-педагогічних працівників повинна відповідати наступним вимогам щодо відображення цілей, змісту, методів, засобів та форм навчання:

в якості цілей індивідуальної підготовки наукових та науково-педагогічних працівників повинно бути прийнято підвищення рівня фахової компетентності;

зміст методики індивідуальної підготовки наукових та науково-педагогічних працівників повинен бути орієнтований на формування знань, умінь, навичок, професійно важливих якостей з вирішення педагогічних та професійних задач в межах відповідних компетентностей на основі професійних знань;

в методиці індивідуальної підготовки наукових та науково-педагогічних працівників повинні використовуватися методи формування фахових компетентностей, що

передбачає реалізацію низки принципів: системності й цілісності, науковості, зв'язку теорії і практики, систематичності й послідовності;

навчальний матеріал в індивідуальній підготовці наукових та науково-педагогічних працівників повинен супроводжуватися засобами навчання на основі використання інноваційних, педагогічно корисних освітніх продуктів різного призначення, з яких пріоритетними є: освітня технологія дистанційного навчання Moodle, інтерактивні платформи, он-лайн курси та електронні ресурси, відкритий доступ до актуальних наукових публікацій, що сприяє глибокому засвоєнню знань та підвищення якості навчання;

методика індивідуальної підготовки наукових та науково-педагогічних працівників повинна комплексно використовувати форми організації індивідуальної підготовки, які будуть підпорядковані цілям, змісту, методам індивідуальної підготовки наукових та науково-педагогічних працівників.

В загальному порядку організації індивідуальної підготовки наукових та науково-педагогічних працівників вищого військового навчального закладу доцільно передбачити крім типових заходів такі етапи:

формування вимог щодо обов'язкового рівня індивідуальної підготовки офіцера відповідно до займаної посади;

з'ясування існуючого (наявного) рівня індивідуальної підготовки;

визначення переліку спроможностей наукового та науково-педагогічного працівника, які він має набути протягом року в процесі індивідуальної підготовки.

Для створення ефективної системи індивідуальної підготовки наукових та науково-педагогічних працівників вищого військового навчального закладу пропонується відпрацювання стандартів функціональних обов'язків типових посад навчального закладу, що є практично переліком вимог до рівня індивідуальних спроможностей наукових та науково-педагогічних працівників (що він повинен знати, практично вміти та які навички мати відповідно до займаній посади).

Вихідними даними для відпрацювання стандартів функціональних обов'язків мають бути:

положення про структурний підрозділ;

функціональні обов'язки наукових та науково-педагогічних працівників;

спрямованість та зміст спеціальних оперативних завдань, до виконання яких залучається структурний підрозділ вищого військового навчального закладу.

Додаткове навантаження при такій побудові системи індивідуальної підготовки покладається на безпосереднього керівника індивідуальної підготовки. Керівник для кожного підпорядкованого має визначити стандарт індивідуальної підготовки за предметами навчання, форму його відпрацювання та спрогнозувати результати відпрацювання визначеного стандарту. Висока ефективність роботи керівника індивідуальної підготовки наукових та науково-педагогічних працівників може бути досягнута лише при врахуванні рівня індивідуальної підготовки підлеглого, його освіти, досвіду

виконання службових обов'язків, кількості військовослужбовців, які потребують відпрацювання цього стандарту (є необхідність залучати для практичних занять інших офіцерів, або достатньо обмежитись самостійною роботою підлеглого).

Отже, удосконалення системи індивідуальної підготовки наукових та науково-педагогічних працівників вищого військового навчального закладу та провадження її в діяльність навчального закладу незабаром відіб'ється на рівні підготовки слухачів, що є головним завданням кожного вищого військового навчального закладу держави.

УДК 378.016:911.2:004.6:614.2

Володимир Самвелович Онищук,
аспірант
за освітньо-професійною програмою
«Геодезія та землеустрій»
групи Асп-193-24
ORCID 0009-0008-2161-0971;
Олена Вікторівна Нестеренко,
кандидат технічних наук, доцент,
декан факультету Геоінформаційних систем
і управління територіями
Київського національного університету
будівництва і архітектури
ORCID 0000-0001-6908-5821

РОЛЬ ВИКЛАДАЧА ЯК ЧИННИКА ПСИХОЛОГІЧНОЇ СТІЙКОСТІ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ ВІЙНИ

Воєнні дії в Україні призвели до глибоких змін у психоемоційному стані молоді, що навчається у закладах вищої освіти. Постійна загроза життю, втрата близьких, вимушене переміщення, перебої в освітньому процесі та обмеження в комунікації – усе це спричинило зростання тривожності, апатії та емоційного вигорання серед студентства. За цих умов надзвичайно актуальним стає питання збереження психологічної рівноваги здобувачів освіти, а також визначення тих чинників, які можуть посилити їхню емоційну витривалість. Одним із таких чинників є діяльність викладача, який не лише виконує навчальну функцію, а й постає як важливий агент підтримки у складному освітньому середовищі.

Психологічна стійкість (або резильєнтність) трактується як здатність людини адаптуватися до труднощів без глибоких деструктивних наслідків. Це властивість особистості, що дозволяє підтримувати емоційну рівновагу, зберігати мотивацію та функціональність у кризових обставинах. Резильєнтна особистість не тільки швидше відновлюється після психологічних потрясінь, а й зберігає продуктивність у ситуаціях невизначеності. [4, с. 112] У випадку студентства розвиток такої здатності є ключовим фактором адаптації до умов війни, особливо в контексті освітнього процесу.

Поряд із цим, вагомого значення набуває поняття **емоційної безпеки** – внутрішнього відчуття захищеності, прийняття, довіри у взаємодії з викладачем та навчальним колективом. У таких умовах студент відчуває себе вільним у вираженні емоцій, не боїться осуду чи приниження. Емоційно безпечне середовище сприяє зниженню рівня тривожності, підвищує здатність до концентрації і зменшує бар’єри у сприйнятті знань. [2, с. 118].

У світлі цих викликів важливо переосмислити роль викладача – не як транслятора знань, а як фасилітатора навчального процесу. Фасилітація передбачає надання студентам простору для самостійного пізнання, активної участі у навчанні, розвитку власної ініціативи. У контексті війни фасилітуюча позиція викладача передбачає гнучкість щодо форм подання матеріалу, розуміння психологічних труднощів студентів, а також готовність бути ментором і порадником. Такий викладач підтримує мотивацію студентів, допомагає їм розвивати навички саморегуляції, а також пропонує практичні стратегії подолання стресу. Все це сприяє формуванню відчуття безпеки та включеності, що критично важливо для навчання під час війни. [3, с. 162].

Зміцнення психологічної стійкості студентів нерозривно пов'язане з конкретними діями викладача. По-перше, **підтримуюча комунікація** (уважне вислуховування, вияв емпатії) підвищує рівень довіри, дає студенту відчуття приналежності та знижує тривожність. [1, с. 117]. По-друге, **гнучкість у підходах** (наприклад, можливість адаптувати дедлайни або змінити формат навчання) дозволяє уникнути дистресу в кризові моменти. По-третє, **надання конструктивного зворотного зв'язку** сприяє формуванню впевненості в собі, допомагає відновити віру у власні сили. Нарешті, власна поведінка викладача – спокій, оптимізм, стійкість – стає для студентів взірцем, який вони можуть наслідувати. Таким чином, педагог стає не просто учасником освітнього процесу, а тригером психологічних трансформацій, що активують у студентів внутрішні ресурси адаптації. [1, с. 133].

У цьому контексті показовим є досвід Київського національного університету будівництва і архітектури (КНУБА), де в умовах війни було впроваджено цілісну модель підтримки студентів. Програма «Архітектура стійкості», реалізована на базі університету, передбачає створення емоційно підтримувального середовища та менторської взаємодії між викладачами й студентами. У межах програми працюють психологи, організовуються групи підтримки, проводяться тренінги зі стресостійкості. Студенти мають змогу скористатися індивідуальними навчальними планами або академічними відпустками. [5, с. 142].

Узагальнюючи, можна стверджувати, що викладач у сучасних умовах воєнного часу виконує подвійне завдання – освітнє і психологічне. Його вплив виходить за межі академічної функції і охоплює емоційну підтримку, формування стійкості, створення безпечного середовища. Через фасилітацію, емпатію, гнучкість і приклад власної поведінки викладач стає центральною фігурою у процесі збереження мотивації та адаптації студентської молоді. Досвід КНУБА доводить, що за умови системної підтримки з боку викладачів можливо формувати нове покоління фахівців – стійке, свідоме та психологічно зріле, попри всі випробування війни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Овчаренко О. Ю. Психологія стресу та стресових розладів : навчальний посібник. Київ : Університет «Україна», 2023. 266 с.

2. Титаренко Т. М., Лєпіхова Л. А. Психологічна профілактика стресових перевантажень серед шкільної молоді : науково-методичний посібник. Київ : Міленіум, 2006. 204 с.

3. Сливчук Г. І., Яєчник Р. В. Вплив стресу на нервову систему. Проблеми та перспективи розвитку охорони праці. Львів, 2020. С. 161–164.

4. Кравцов Д. Р. Поняття стресу та психологічної стійкості в межах різних теоретичних підходів. *Габітус*. 2020. Вип. 18, т. 1. С. 112–116.

5. Савелюк Н. Переживання стресу в умовах війни: досвід українського студентства. *Збірник наукових праць РДГУ*. 2022. Випуск 18. С. 141–152.

УДК 327(73:495)

Олена Валеріївна Павлова,
кандидат соціологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології,
педагогіки та суспільних дисциплін
Державного податкового університету
ORCID 0009-0005-6909-9197

СТРАТЕГІЧНЕ ПАРТНЕРСТВО ЯК ФОРМА ПОЛІТИЧНОЇ АДАПТАЦІЇ: ДОСВІД США ТА ГРЕЦІЇ В УМОВАХ ГЕОПОЛІТИЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

У період після Другої світової війни світова політика зазнала значних трансформацій, зокрема через початок Холодної війни, яка спричинила нові виклики для міжнародної безпеки. У цьому контексті стратегічне партнерство між Сполученими Штатами Америки та Грецією стало ключовим елементом забезпечення стабільності в Південно-Східній Європі та Східному Середземномор'ї. Це партнерство не лише сприяло зміцненню обороноздатності обох країн, але й стало прикладом політичної адаптації до мінливих геополітичних реалій.

Дослідження стратегічного партнерства між США та Грецією є актуальним з огляду на сучасні виклики міжнародної безпеки, коли держави змушені шукати нові форми співпраці для адаптації до нестабільного геополітичного середовища. Аналіз історичного досвіду цих двосторонніх відносин дозволяє виявити механізми, які сприяли ефективній адаптації та зміцненню позицій обох країн на міжнародній арені.

Варто зазначити, що після завершення Другої світової війни Греція опинилася в складній ситуації: країна була виснажена війною, а внутрішня політична нестабільність загрожувала перерости в громадянську війну. У цей період Сполучені Штати, усвідомлюючи важливість Греції для стримування радянського впливу на Балканах, розпочали активну підтримку грецького уряду. У 1947 році була проголошена Доктрина Трумена [1], яка передбачала надання фінансової та військової допомоги Греції та Туреччині з метою запобігання поширенню комунізму в регіоні. У рамках цієї ініціативи Греція отримала значну економічну та військову підтримку, що сприяло стабілізації внутрішньої ситуації та зміцненню обороноздатності країни. У 1952 році Греція стала членом НАТО, що стало важливим кроком у зміцненні її безпекових позицій та інтеграції в західний оборонний альянс. Це членство не лише забезпечило Греції гарантії колективної безпеки, але й сприяло поглибленню співпраці з США в оборонній сфері [2].

Протягом 1950–1980-х років США та Греція активно співпрацювали в рамках НАТО, беручи участь у спільних військових навчаннях та оборонних програмах. Ця співпраця сприяла підвищенню боєздатності грецьких збройних сил та їх інтеграції в

загальноатлантичну систему безпеки. Однак, військова присутність США в Греції не завжди сприймалася однозначно. У 1970-х роках, на тлі політичної нестабільності та правління військової хунти, в грецькому суспільстві зросли антиамериканські настрої, що вилилося в масові протести проти американської присутності. Саме ці події підкреслили складність балансу між національним суверенітетом Греції та стратегічними інтересами США в регіоні.

Окрім військової співпраці, США надавали значну економічну допомогу Греції, сприяючи відновленню та модернізації її економіки. Програми економічної підтримки, такі як План Маршалла [3], дозволили Греції відбудувати інфраструктуру та стимулювати економічне зростання. Дипломатичні відносини між двома країнами також розвивалися, формуючи стійкі канали комунікації та співпраці на міжнародній арені. США відігравали активну роль у врегулюванні регіональних конфліктів, зокрема грецько-турецьких суперечностей, таких як Кіпрське питання.

Слід зазначити, що стратегічне партнерство між США та Грецією стало прикладом ефективної політичної адаптації до геополітичних викликів другої половини XX століття. Спільні зусилля в оборонній, економічній та дипломатичній сферах дозволили обом країнам не лише зміцнити свої позиції в регіоні, але й виступити як гаранти стабільності в зоні, де постійно виникали загрози. Греція, адаптуючись до змін середовища, знайшла у США стратегічного партнера, здатного підтримати її у внутрішніх викликах і надати важелі впливу на міжнародній арені.

Водночас це партнерство продемонструвало, що адаптація у політичному вимірі – це не лише зовнішня інтеграція, а й складний внутрішній процес балансування між національним суверенітетом, громадськими очікуваннями та геополітичним прагматизмом.

Отже, досвід США та Греції в умовах Холодної війни та після неї – це важливий історичний урок для сучасного світу, що знову опинився в умовах кризи, поляризації та зростання міжнародної напруги. Він доводить, що стратегічні союзи, побудовані на адаптивному політичному мисленні, здатні не лише пережити турбулентні епохи, а й стати фундаментом нового порядку, де безпека, довіра та стабільність виходять на перший план.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Truman Doctrine – U.S. State Department Archive. URL : https://2001-2009.state.gov/r/pa/ho/time/cwr/82210.htm (дата звернення: 10.04.2024).

2. Greece – United States relations. URL : https://en.wikipedia.org/wiki/Greece–United_States_relations (дата звернення: 10.04.2024).

3. Marshall Plan in Greece – George C. Marshall Foundation. URL : https://www.marshallfoundation.org/articles-and-features/greece-and-the-marshall-plan/ (дата звернення: 10.04.2024).

4. NATO Official Website – Greece joins NATO. URL : https://www.nato.int/cps/fr/natohq/declassified_181434.htm (дата звернення: 10.04.2024).

УДК 327.56(520):32.019.5

Олена Валеріївна Павлова,
кандидат соціологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології,
педагогіки та суспільних дисциплін
Державного податкового університету
ORCID 0009-0005-6909-9197;
Каріна Володимирівна Федченко,
курсантка
Військового інституту
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
ORCID 0009-0007-8570-2296

АДАПТАЦІЙНІ СТРАТЕГІЇ ДЕРЖАВНОГО МИСЛЕННЯ В УМОВАХ ЗОВНІШНІХ ВИКЛИКІВ: ЯПОНСЬКИЙ ДОСВІД ПРОГНОЗУВАННЯ

У сучасних умовах глобальної нестабільності державне мислення як інструмент стратегічного реагування на зовнішні виклики набуває особливої ваги. Динаміка геополітичного середовища зумовлює потребу в адаптаційних моделях, які дозволяють ефективно прогнозувати й нейтралізовувати ризики. В цьому контексті значний інтерес становить японський досвід, що поєднує стратегічне бачення з гнучкою зовнішньою політикою. Запропонована модель спирається на багаторівневу дипломатію, інструменти м'якої сили та інституційне прогнозування.

Метою дослідження є аналіз механізмів японського державного мислення у сфері геополітичного прогнозування, а також виявлення його елементів, релевантних для інших країн у контексті стратегічного управління.

Матеріальною базою стали офіційні документи уряду Японії: Національна стратегія безпеки (NSS), Оборонна стратегія (NDS) та Програма обороноздатності (DBP), ухвалені у грудні 2022 року. У цих документах зафіксовано актуальні підходи до планування безпеки з акцентом на проактивне реагування - від кібер- та інформаційних ризиків до регіональної напруженості [1].

Серед західних підходів варто відзначити дослідження, де Японія розглядається як приклад адаптації до геополітичної вразливості через оновлення безпекової доктрини й стратегічного мислення [2]. Також враховано аналітику Центру Стімсона щодо впливу війни в Україні: події в Європі спонукали Токіо переосмислити власну вразливість і переглянути безпекову політику [3].

Окрему увагу приділено дослідженням стратегії «hedging» - балансування між союзницькими зобов'язаннями та уникненням конфронтації, що стало характерною

рисою зовнішньої політики Японії [4]. Водночас у дослідженні враховано й українські концепції адаптивного державного мислення, які розглядають його як інституціоналізовану відповідь на зовнішні загрози в контексті безпеки та інформаційного впливу.

Аналіз показав, що адаптаційні стратегії Японії формуються на перетині зовнішньополітичного прогнозування, безпекових моделей та історичних чинників. У нинішній турбулентності країна орієнтується не лише на реагування, а й на довгострокове зміцнення безпеки.

Важливою ознакою є інституційне закріплення прогнозування загроз: ухвалення стратегічних документів у 2022 році засвідчило переосмислення архітектури глобальної безпеки та вразливості країни [1]. Паралельно змінилася риторика політичного керівництва - від стриманості до превентивної стратегії, що відображає логіку «hedging» з орієнтацією на союз із США [4].

Адаптаційні механізми мають сильну м’яку складову: Японія активно застосовує дипломатичні, культурні та технологічні інструменти. Їхнє поєднання з гнучким плануванням забезпечує ефективне прогнозування загроз.

Отже, японський підхід демонструє модель державного мислення, де адаптація є результатом довготривалого планування. Такий досвід заслуговує на подальше вивчення та застосування в інших країнах. Виокремлені ключові елементи – стратегічне прогнозування, інституційне планування й гнучке балансування – формують цілісну систему захисту національних інтересів із використанням військових, дипломатичних і м’яких інструментів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. The evolution of the situation in Ukraine and Japan’s position. – Fondation pour la Recherche Stratégique (5 березня 2024 р.). URL : https://frstrategie.org/en/programs/japan-program/evolution-situation-ukraine-and-japan-s-position-2024

2. Explaining Japan's response to geopolitical vulnerability. – International Affairs (липень 2018 р.). URL : https://academic.oup.com/ia/article-abstract/94/4/711/5039995?login=false

3. How Russia's Invasion of Ukraine Changed Japan's Approach to National Security. – Stimson Center (16 лютого 2023 р.). URL : https://www.stimson.org/2023/how-russias-invasion-of-ukraine-changed-japans-approach-to-national-security/

4. The Concept of “Hedging” Revisited: The Case of Japan's Foreign Policy. – International Studies Review (29 грудня 2017 р.). URL : https://academic.oup.com/isr/article/20/4/633/4781685

УДК 159.93-051

Ілля Володимирович Пахомов,
*старший викладач кафедри педагогіки,
психології та менеджменту
Білоцерківського інституту
неперервної професійної освіти
ДЗВО «Університет менеджменту освіти»
НАПН України*
ORCID 0000-0002-6101-9384;
Вікторія Володимирівна Афанасенко,
*майстер виробничого навчання
Рокитнівського професійного ліцею*

ВПЛИВ САМООЦІНКИ ЗДОБУВАЧІВ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ НА ЇХ СТАТУС В УЧНІВСЬКІЙ ГРУПІ

Юнацький вік є критичним періодом формування особистості, коли самооцінка відіграє ключову роль у розвитку ідентичності, впевненості в собі та соціальної адаптації. Дослідження самооцінки у здобувачів професійної (професійно-технічної) освіти є особливо важливим, оскільки цей період часто збігається з професійним самовизначенням та переходом до дорослого життя, та дозволяє виявити механізми, за якими формуються міжособистісні стосунки.

Тому метою нашого дослідження є теоретичне обґрунтування та емпіричне дослідження особливості впливу самооцінки особистості на її статусно-рольову реалізацію в групі здобувачів професійної (професійно-технічної) освіти (далі – П(ПТ)О).

На першому етапі дослідження нами було підібрані методики діагностики самооцінки Дембо – Рубінштейна (модифікація А. М. Прихожан) та «Соціометрія» Дж. Морено. На основному етапі була проведена діагностика психологічних особливостей, спрямована на визначення впливу самооцінки особистості на її статусно-рольову реалізацію в групі. На заключному етапі були розроблені рекомендації для розвитку самооцінки здобувачів П(ПТ)О.

В дослідженні взяли участь 26 юнаків (здобувачів П(ПТ)О віком 15–16 років), що навчаються на першому курсі ліцею, та здобувають професією 7 241 «Електромонтер з ремонту та обслуговування електроустаткування», кваліфікація: ІІ розряд Рокитнівського професійного ліцею Сарненького району Рівненської області.

Аналіз результатів дослідження самооцінки за методикою Дембо – Рубінштейна (модифікація А. М. Прихожан) дозволяє вказує на значну варіативність у рівнях самооцінки та домагань залежно від конкретної характеристики. В цілому, у більшості досліджуваних переважають середні та високі показники самооцінки та домагань.

За рівнем самооцінки розумових здібностей досліджуваних переважають середні та високі показники (досить високий – 15 %; високий – 31 %; середній – 35 %; помірний ступень – 19 %), низьких показників немає. За рівнем домагань розумових здібностей найвищий відсоток припадає на високий ступінь (досить високий – 15 %; високий – 46 %; середній – 15 %; помірний ступень – 15 %), є невеликий відсоток низьких домагань (8 %).

За рівнем самооцінки характеру здобувачів П(ПТ)О переважають високі та дуже високі показники (досить високий – 27 %; високий – 38 %; середній – 4 %; помірний ступень – 0 %), присутній високий відсоток низького рівня самооцінки характеру (31 %). За рівнем домагань характеру найвищий відсоток припадає на високий ступінь (досить високий – 35 %; високий – 54 %; середній – 0 %; помірний ступень – 0 %), присутній невеликий відсоток низького рівня домагань (12 %).

За рівнем самооцінки авторитету у однолітків респондентів: переважають високі та дуже високі показники (дуже високий – 27 %; високий – 35 %; середній – 23 %; помірний ступень – 4 %), присутній невеликий відсоток низького рівня самооцінки авторитету у однолітків – 12 %. За рівнем домагань авторитету у однолітків показники розподілені більш рівномірно (дуже високий – 27 %; високий – 22 %; середній – 19 %; помірний ступень – 0 %), присутній невеликий відсоток низького рівня домагань (12 %).

За рівнем самооцінки за шкалою «Робити своїми руками» переважають середні та низькі показники (досить високий – 8 %; високий – 15 %; середній – 35 %; помірний ступень – 8 %), найнижчий відсоток досить високого рівня (35 %). За рівнем домагань за цією шкалою найвищий відсоток припадає на високий ступінь (досить високий – 19 %; високий – 46 %; середній – 19 %; помірний ступень – 8 %), присутній невеликий відсоток низького рівня домагань (8 %).

За рівнем самооцінки зовнішності здобувачів освіти показники розподілені відносно рівномірно (досить високий – 8 %; високий – 31 %; середній – 15 %; помірний ступень – 19 %), присутній високий відсоток низького рівня самооцінки зовнішності (27 %). За рівнем домагань зовнішності показники також розподілені відносно рівномірно (досить високий – 23 %; високий – 31 %; середній – 0 %; помірний ступень – 35 %), присутній невеликий відсоток низького рівня домагань (12 %).

За рівнем самооцінки впевненості респондентів у собі переважають високі показники (досить високий – 15 %; високий – 46 %; середній – 0 %; помірний ступень – 11 %), присутній високий відсоток низького рівня самооцінки впевненості у собі (27 %). За рівнем домагань впевненості у собі найвищий відсоток припадає на високий ступінь (досить високий – 12 %; високий – 38 %; середній – 15 %; помірний ступень – 23 %), присутній невеликий відсоток низького рівня домагань (12 %).

За рівнем самооцінки здобувачів П(ПТ)О в цілому переважають високі та дуже високі показники (досить високий – 23 %; високий – 31 %; середній – 15 %; помірний ступень – 12 %), присутній високий відсоток низького рівня самооцінки в цілому (19 %).

За рівнем домагань в цілому найвищий відсоток припадає на високий ступінь (досить високий – 31 %; високий – 35 %; середній – 8 %; помірний ступень – 8 %), присутній високий відсоток низького рівня домагань (19 %).

Таким чином, досліджувані юнаки в цілому мають досить високий рівень самооцінки та домагань, особливо щодо розумових здібностей та характеру. Але існують значні індивідуальні відмінності у самооцінці та домаганнях за різними характеристиками. Найнижчі показники самооцінки спостерігаються у сферах «Робити своїми руками» та «Зовнішність». Необхідно звернути увагу на високий відсоток низького рівня самооцінки характеру, впевненості в собі, та загального рівня самооцінки. Рівень домагань, в більшості випадків, знаходиться на високому рівні. Найнижча ступень у наступних показників рівня самооцінки здобувачів освіти: рівень самооцінки характеру (31 %) при високому ступені рівню домагань характеру (54 %); рівень самооцінки «Робити своїми руками» (35 %) при високому рівню домагань того ж самого показника (46 %); впевненість в собі (27 %) при домаганні (38 %).

Для аналізу ролі й статусу особистості у групі використовувалася методика «Соціометрія» Дж. Морено. Отримані результати свідчать про домінування групи «Визнаний», яка складає 58 % від загальної кількості здобувачів освіти, тоді як група «Зірка» представлена 31 % опитуваних. Виявлено, що 2 здобувачі освіти є «знехтувані», а 1 здобувач освіти віднесений до групи «ізольовані» (відповідно 8 % і 4 % досліджуваних), що свідчить загалом про позитивні взаємини між досліджуваними здобувачами освіти в групі та сприятливий мікроклімат у колективі.

Таким чином, дослідження показало, що в групі переважає позитивний соціальний статус, але є здобувачі освіти, які потребують додаткової уваги та підтримки. Своєчасні та цілеспрямовані заходи допоможуть покращити мікроклімат у групі та забезпечити соціальну інтеграцію всіх здобувачів освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Потюк С. В. Методика діагностики самооцінки Дембо-Рубінштейн (модифікація А. М. Парафіян) / Всеосвіта. 2024. URL : vseosvita.ualearn.ztu.edu.ua+2vseosvita.ua+2learn.zt

2. Соціометрія як метод дослідження міжособистісних стосунків : методичні рекомендації для студентів педагогічних вузів / укладачі : Н. В. Чудаєва, Г. О. Шульдик. Умань : ПП Жовтий, 2013. 38 с.

УДК 377.5:69

Олександр Юрійович Поважнюк,
аспірант
Київського національного університету
будівництва і архітектури
ORCID 0000-0003-0522-2174

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ІНЖЕНЕРА ПРОМИСЛОВОГО ТА ЦИВІЛЬНОГО БУДІВНИЦТВА

Освіта в галузі будівництва сьогодні перебуває на перехресті технологічного прориву та соціально-культурних викликів. Зміни, що відбуваються в суспільстві, особливо в умовах кризових явищ, вимагають нових підходів до формування фахівця будівельної галузі. Інженери промислового та цивільного будівництва повинні володіти не лише глибокими технічними знаннями, але й високим рівнем адаптивності, стресостійкості, критичного мислення та соціальної відповідальності. Адже від кваліфікації таких спеціалістів залежить безпека інфраструктури, якість забудови та інженерні рішення в урбанізованому середовищі. Сучасний освітній процес має відповідати викликам часу: діджиталізація, війна, європейська інтеграція та соціально-психологічна адаптація студентів.

Сучасні виклики та вимоги до підготовки інженера ПЦБ

У XXI столітті технічна освіта зазнала суттєвих змін. Зростає потреба в інтеграції цифрових технологій, а також посилення психолого-педагогічного супроводу студентів. Адаптація особистості до умов невизначеності, викликаної глобальними кризами, вимагає переосмислення традиційної методики викладання. Викладачі повинні не лише передавати знання, але й формувати у здобувачів вищої освіти здатність працювати в нестабільних умовах, швидко реагувати на зміни та ефективно взаємодіяти в міждисциплінарному.

Важливим аспектом стає реалізація індивідуального підходу в процесі навчання. Це дозволяє враховувати психологічні особливості студентів, забезпечувати їм підтримку та мотивацію. Крім того, викладачі повинні активно застосовувати інноваційні методи: кейс-методи, проєктне навчання, інтерактивні технології. Це не лише сприяє кращому засвоєнню матеріалу, але й стимулює розвиток м’яких навичок, таких як комунікація, лідерство, тайм-менеджмент.

1. Компетентнісний підхід до підготовки інженера ПЦБ

Компетентнісний підхід визначає, що випускник повинен володіти не лише глибокими теоретичними знаннями, а й практичними навичками, мати здатність до самостійного прийняття рішень у складних умовах [1, с. 115].

До ключових компетентностей інженера ПЦБ належать:

- Проєктна грамотність;
- Цифрова компетентність;
- Комунікативні навички;
- Психологічна стійкість та адаптивність до змін.

Викладачі повинні інтегрувати міждисциплінарні завдання, кейс-методи, використання BIM-технологій та хмарних сервісів у навчальний процес, що підвищує практичну орієнтацію підготовки [2, с. 68–74].

2. Психолого-педагогічний супровід

Інженерна освіта сьогодні має враховувати психоемоційний стан студентів, особливо в умовах тривалої соціальної напруги. Психолого-педагогічна підтримка має реалізовуватися через:

- Гнучкий підхід до організації занять;
- Врахування індивідуальних освітніх траєкторій;
- Створення умов для академічної безпеки та взаємоповаги.

Ефективне засвоєння матеріалу можливе лише при забезпеченні ментального комфорту, що досягається через зміну методів викладання, запровадження змішаного формату та цифрових платформ. [1, с. 145].

3. Європейський вектор розвитку

Таблиця 1 – Методичні підходи у викладанні дисциплін ПЦБ

Метод	Характеристика	Результат для студента
Кейс-метод	Розбір реальних ситуацій з будівництва	Здатність до прийняття рішень у складних умовах
Проєктне навчання	Розробка будівельного проєкту від ідеї до реалізації	Розвиток командної роботи та аналітичного мислення
Дистанційні технології	Використання платформ Moodle, Zoom, MS Teams	Гнучкість та цифрова компетентність

Одним із пріоритетів української інженерної освіти є її інтеграція в європейський освітній простір. Тому під час підготовки інженерів ПЦБ важливо не лише наслідувати український досвід, а й орієнтуватись на:

- Навчальні програми технічних університетів ЄС;
- Участь у міжнародних проєктах (ERASMUS+, Horizon Europe);
- Співпрацю з колегами з інших країн у галузі будівництва та архітектури.

Викладачі повинні проводити постійні паралелі з освітніми практиками європейських вишів, що дозволяє студентам формувати актуальні світоглядні та професійні орієнтири [1, с. 118].

Інтеграція ключових компонентів підготовки

На діаграмі нижче подано ключові компоненти підготовки інженера ПЦБ з урахуванням вимог до фахівців у глобалізованому суспільстві:

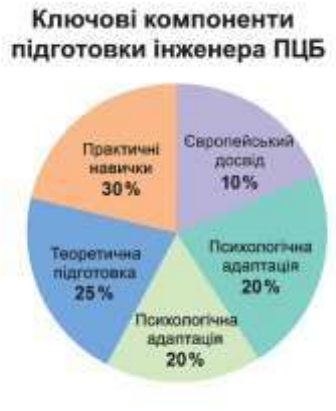

Висновок

Підготовка фахівців у галузі промислового та цивільного будівництва повинна враховувати як технічні, так і соціально-психологічні аспекти, вона має ґрунтуватися на поєднанні фундаментальних знань, практичного досвіду та соціальної адаптивності. У кризовому суспільстві викладач має виступати не лише носієм знань, але й наставником, здатним підтримати адаптацію студента, розвивати його особистісні якості та професійну відповідальність. Освітній процес повинен бути гнучким, компетентнісним і відкритим до інновацій та міжнародної співпраці. Лише так можна забезпечити підготовку конкурентоспроможних фахівців, готових до роботи в умовах складного та динамічного світу. Використання сучасних педагогічних технологій, методик та інноваційних інструментів є запорукою формування конкурентоздатного інженера нового покоління.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Руденко М. В., Красильник Ю. С., Корчова Г. Л. Методика викладання у вищій школі. Київ : КНУБА, 2022. 296 с.

2. Красильник Ю. С., Корчова Г. Л., Руденко М. В. Методика проведення навчальних занять в умовах дистанційного навчання. Київ : КНУБА, 2021. 156 с.

3. Про освіту : Закон України. URL : http://osvita.ua/legislation/law/2231/

4. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки. URL : https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-shvalennya-strategiyi-rozvitku-vishchoyi-osviti-v-ukrayini-na-20222032-roki-286-

5. National Center for Education Statistics. URL : http://nces.ed.gov/programs/digest/d07/tables/dt07_005.asp

6. Геєць В. М., Семиноженко В. П. Інноваційні перспективи України. Харків : Константа, 2006. 272 с.

7. Збірник матеріалів з досвіду управлінської діяльності та методичної роботи до підсумкової колегії Міністерства освіти і науки. Чернівці : Букрек, 2007. 140 с.

8. Старша школа зарубіжжя: організація та зміст освіти / за ред. О. І. Локшиної. Київ : СПД Богданова А. М., 2006. 232 с.

9. Адаптація університетської освіти до вимог Болонського процесу : інформ.-аналіт. матеріали / уклад. Ю. В. Холін, Т. О. Маркова, Р. Ф. Камишнікова. Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2006. Вип. 2. 92 с.

УДК 378.147:69

Сергій Петрович Пономаренко,
аспірант
Київського національного університету
будівництва і архітектури
ORCID 0000-0003-0522-2174

ХАРАКТЕРИСТИКИ ПРОЦЕСУ ПІДГОТОВКИ ІНЖЕНЕРА В ГАЛУЗІ ПЦБ

Сучасна інженерна освіта у сфері промислового та цивільного будівництва стикається з новими викликами, що зумовлені як глобальними тенденціями цифровізації, так і локальними умовами — війною, соціальною напругою, реформуванням освіти. Тому ключовим завданням є формування інженерів, здатних працювати в динамічному середовищі, відповідально приймати рішення, а також інтегруватися в міжнародну професійну спільноту.

Основні виклики освітнього процесу

Реалії XXI століття сприяють перегляду класичних освітніх моделей. Підготовка інженера ПЦБ вимагає не лише оновленого змісту дисциплін, а й удосконалення підходів до навчання. Серед основних тенденцій:

впровадження цифрових технологій (BIM, хмарні платформи, дистанційне навчання);

акцент на розвиток критичного мислення, гнучкості та психологічної витривалості;

необхідність у психолого-педагогічному супроводі студентів;

організація освітнього процесу з урахуванням індивідуальних освітніх траєкторій.

Викладач сьогодні – це не лише носій знань, а й фасилітатор, який створює комфортне освітнє середовище для розвитку м’яких навичок, командної взаємодії та адаптації до змін.

Компетентнісний вимір сучасного інженера

Компетентнісний підхід стає провідним в освітній парадигмі технічних спеціальностей. Випускник ПЦБ повинен володіти:

проєктним мисленням;

цифровою грамотністю;

комунікативною та міжкультурною компетентністю;

психологічною стійкістю та адаптивністю.

Для досягнення цього у навчальний процес впроваджуються практико-орієнтовані методи: кейс-аналіз, проєктне навчання, симуляційні вправи, міждисциплінарні завдання. Особлива увага приділяється створенню умов академічної безпеки, що забезпечує емоційний комфорт студентів.

Європейський досвід та міжнародна інтеграція

Один з важливих векторів розвитку — інтеграція української інженерної школи в європейський освітній простір. Це передбачає:

адаптацію програм до стандартів технічних університетів ЄС;

участь у міжнародних грантових ініціативах (ERASMUS+, Horizon Europe);

обмін досвідом з європейськими партнерами в сфері інженерії та архітектури [1].

Регулярне порівняння освітніх практик з європейськими дозволяє формувати світоглядні, культурні та професійні орієнтири у студентів.

Структура освітнього процесу

Метод Характеристика Очікуваний ефект

Кейс-метод Аналіз практичних інженерних ситуацій Розвиток аналітичного мислення

Проєктне навчання Командна розробка будівельного проєкту Формування лідерства та відповідальності

Дистанційні платформи Moodle, Zoom, MS Teams Гнучкість, доступність та цифрова грамотність

Висновки

Сучасний інженер-будівельник має бути не лише технічно підкованим фахівцем, а й стресостійким, соціально відповідальним, готовим до командної роботи в умовах невизначеності. Інженерна освіта повинна відповідати цим вимогам шляхом впровадження інноваційних технологій, гнучких форм навчання та міжнародного досвіду. Комплексний підхід до підготовки — ключ до формування фахівця нового покоління, здатного працювати в умовах глобалізованого ринку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. National Center for Education Statistics. URL : http://nces.ed.gov/programs/digest/d07/tables/dt07_005.asp

2. Про освіту : Закон України. URL : http://osvita.ua/legislation/law/2231/

3. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки. URL : https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-shvalennya-strategiyi-rozvitku-vishchoyi-osviti-v-ukrayini-na-20222032-roki-286-

4. Старша школа зарубіжжя: організація та зміст освіти / за ред. О. І. Локшиної. Київ : СПД Богданова А. М., 2006. 232 с.

5. Руденко М. В., Красильник Ю. С., Корчова Г. Л. Методика викладання у вищій школі. Київ : КНУБА, 2022. 296 с.

6. Збірник матеріалів з досвіду управлінської діяльності та методичної роботи до підсумкової колегії Міністерства освіти і науки. Чернівці : Букрек, 2007. 140 с.

УДК 378.147

Даниїл Валерійович Прокопенко,
аспірант
кафедри будівельних технологій
ORCID 0009-0001-6085-2032;
Микола Васильович Руденко,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри професійної освіти
Київського національного університету
будівництва та архітектури
ORCID 0000-0002-9775-9296

ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА ТА ПСИХОЛОГІЧНЕ БЛАГОПОЛУЧЧЯ ЯК ЧИННИКИ СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ В УМОВАХ КРИЗОВОГО СУСПІЛЬСТВА

Сучасне українське суспільство стикається з глибокими соціальними, економічними та політичними трансформаціями, що істотно впливають на всі сфери життя, зокрема й освіту. В умовах тривалої кризи особливої уваги потребують діти з особливими освітніми потребами, які є найбільш уразливою категорією. Інклюзивна освіта постає ефективним інструментом соціально-психологічної адаптації таких дітей, а психологічне благополуччя – необхідною умовою їх гармонійного розвитку.

Інклюзія як інструмент соціальної адаптації

Інклюзивна освіта базується на принципі рівних можливостей для всіх учнів незалежно від особливостей розвитку. Це означає, що діти з порушеннями психофізичного розвитку мають право навчатися разом із однолітками у загальноосвітніх закладах, отримуючи необхідну психолого-педагогічну підтримку. Такий підхід забезпечує не лише академічну підготовку, але й інтеграцію дитини у соціум, розвиток комунікативних навичок, підвищення самооцінки та зниження рівня стигматизації [1, с. 27].

Психолого-педагогічний супровід інклюзивного навчання

Якість інклюзивного навчання безпосередньо залежить від ефективного психолого-педагогічного супроводу, що включає адаптацію навчального матеріалу, створення індивідуальних освітніх маршрутів, корекційно-розвиткову роботу, а також співпрацю з батьками. Важливими елементами є професійна підготовка вчителів, їхнє розуміння потреб дітей з ООП, вміння формувати толерантне середовище. За словами науковців, трансформаційні процеси в системі освіти вимагають системного підходу до підготовки кадрів, міждисциплінарної співпраці та правового супроводу [1, с. 41].

Психологічне благополуччя і саморегуляція учнів і студентів

Дослідження показують, що психологічне благополуччя молоді значною мірою залежить від рівня їх саморегуляції. Саме здатність керувати своєю мотивацією, емоціями і поведінкою є визначальною для адаптації до освітнього середовища, подолання екзистенційних викликів та розвитку особистісного потенціалу [2, с. 6; 3, с. 10].

Формування активної життєвої позиції, відповідальності, уміння ставити цілі та досягати їх – це не лише освітня мета, а й шлях до підвищення якості життя студентів у кризових умовах.

Громадянське і патріотичне виховання як чинник психологічної адаптації

Особливу роль у процесі соціально-психологічної адаптації відіграє патріотичне виховання молодших школярів, зокрема в умовах впровадження Концепції Нової української школи. Як зазначає І. В. Батрун, виховання патріотичних цінностей має здійснюватися через формування почуття любові до Батьківщини, родини, мови, культури та історії українського народу, що є базовим для національної ідентичності та суспільної злагоди [4, с. 9].

Таке виховання позитивно впливає на емоційний стан дітей, створює відчуття значущості, забезпечує включення дитини до соціального простору, що є важливим для формування психологічної стійкості.

Виклики та перспективи в умовах кризи

Українська система освіти функціонує в умовах затяжної соціально-економічної нестабільності. Це створює додаткові виклики для впровадження інклюзивної моделі: недостатнє фінансування, нестача фахівців, упередження у суспільстві. Проте наявність міжнародного досвіду та позитивна практика попередніх років свідчать про значний потенціал розвитку інклюзивної освіти як відповіді на виклики кризового суспільства. Особливої уваги потребує формування позитивної суспільної думки щодо інклюзії, розвиток інформаційно-методичної бази та посилення ролі громади [1, с. 85].

Висновки

Інклюзивна освіта та розвиток психологічного благополуччя є не лише освітніми інноваціями, а й стратегічними напрямками розвитку суспільства, що ґрунтуються на ідеях гуманізму, рівності та соціальної справедливості. В умовах кризи вони стають важливими ресурсами соціально-психологічної адаптації дітей та молоді з ООП, забезпечуючи їм право на повноцінне життя, освіту та розвиток у соціальному середовищі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Колупаєва А. А., Таранченко О. М. Інклюзивна освіта: від основ до практики. К. : ТОВ «АТОПОЛ», 2016. 152 с.

2. Балашов Е. М. Саморегульоване навчання і психологічне благополуччя студентів. *Психічне здоров'я особистості у кризовому суспільстві.* Львів : ЛДУВС, 2019. С. 6–10.

3. Бамбурак Н. М. Теоретичні аспекти проблеми психічного і фізичного здоров'я людини. *Психічне здоров'я особистості у кризовому суспільстві.* Львів : ЛДУВС, 2019. С. 10–13.

4. Батрун І. В. Актуальні ідеї В. Сухомлинського щодо патріотичного виховання молодших школярів в умовах НУШ. *Інноваційна педагогіка.* 2021. Вип. 32, т. 2. С. 9–15.

УДК 371.7:615.851:355.48

Ілона Владиславівна Рашковська,
кандидат психологічних наук, доцент,
професор кафедри практичної психології;
Наталя Вікторівна Максименко,
викладач
Українського державного університету
імені Михайла Драгоманова

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ В ОСВІТІ: ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ ІГРОТЕРАПІЇ ЯК М'ЯКОГО ЗЦІЛЕННЯ В ЧАСИ ВІЙНИ

В нашому сьогоденні складаються нові умови реальності та нові виклики. Тому наше завдання як спеціалістів психологічного напрямку допомагати дітям та дорослим у знаходженні нових стратегій проживання сьогодення та м'якого зцілення, знаходження нових сенсів в часи війни. Задача викладача сучасності навчити майбутніх фахівців- психологів знаходити нові методи психологічної допомоги та використовувати їх в роботі.

Пошук ефективних засобів в умовах повномасштабних дій, в стресових ситуаціях є одним з найактуальніших питань сьогодення. Одним з ефективних та м'яких методів допомоги та корекції стану та поведінки дитини популярності набув метод ігротерапії та зцілення іграшкою.

На жаль, у дітей, що зазнали дій довготривалого стресового фактору, пов'язаного з надмірною жорстокістю війни, спостерігаються наступні розлади: порушення розвитку, регресивні прояви, нічні кошмари, короткочасні мимовільні спогади про травматичні події, порушення орієнтації в просторі та часі, сенсомоторні відхилення. Багатьом з них притаманна характерна втрата розуміння та розрізнення «хто вони такі» і «хто такі інші люди», що є ознакою порушення самоідентичності та потребує особливої уваги батьків та психологів. Зазвичай це відбувається через брак внутрішнього алгоритму поведінки, адже ті програми, що були створені попередньо вже не діють або були зруйновані в процесі травматичних подій. Саме тому у поведінці можна виокремити характерні ознаки впливу травматичних подій: дисфункційності, непослідовності, неспланованості, імпульсивності відображення реальності в поведінці та емоціях. Діти з ознаками неінтегрованого травматичному досвіду не в змозі усвідомлювати бажання й потреби інших людей та потребують спеціалізованого супроводу високоекологічними та онтогенетично обумовленими методами, якою є ігротерапія.

Зміст ігрової терапії О. Безпалько тлумачить як метод корекції емоційних та поведінкових розладів у дітей шляхом залучення їх до різноманітних ігрових ситуацій. У процесі гри спеціаліст спостерігає за поведінкою дитини, що дає йому певний

діагностичний матеріал для того, щоб запропонувати дитині таку гру та роль в ній, яка допоможе їй усвідомити негативні аспекти своєї поведінки чи формувати ті навички соціальної взаємодії, які є відсутніми або недостатньо розвинутими у дитини [2].

Реалізація методу ігрової терапії в професійній діяльності соціального педагога закладу освіти опирається на дослідження вчених-психологів, які започаткували методики її використання в роботі з клієнтом, зокрема, в індивідуальній і груповій ігротерапії (Х. Джінотт, Д. Леві, Д. Тафт та ін.). Наприклад, Х. Джінотт виокремлює такі категорії дітей, у роботі з якими доцільно застосовувати ігротерапію:

– неконтактні діти, в поведінці яких виявляється надмірна покірливість, сором'язливість, ізольованість, мовчазність. Таким дітям важко взаємодіяти з терапевтом під час індивідуальних сеансів. Більшість із них у повсякденному житті уникають соціальних контактів, майже не граються з однолітками, а тому потребують вільної та безпечної міжособистісної комунікації;

– «незрілі» діти, у взаємодії з якими батьки виявляють надмірне піклування. Такі діти погано адаптуються до життя поза сімейним «інкубатором», не можуть адекватно приймати потреби й почуття інших, а тому часто вступають у конфлікти з однолітками. Вони потребують соціального досвіду, оскільки їм важко ділитися своїми іграшками з іншими або діяти без винагороди. Для таких дітей ігротерапія набуває особливого значення, а група забезпечує мотивацію та підтримку для зростання, а також безпечну територію для перевірки нових форм поведінки (вчаться ділитися своїми речами, взаємодіяти і співпрацювати, знаходити компроміс);діти зі страхами. Тривожність таких дітей виявляється у специфічних витіснених страхах (темряви, бруду, гучних звуків тощо). В індивідуальній терапії ці діти можуть уникати «зустрічей» зі своєю тривогою, ухилятися від певних ситуацій та об'єктів. Однак у груповій терапії, завдяки іншим дітям, вони «проживають» свої невротичні страхи;

– «надмірно слухняні» діти. Вони занадто альтруїстичні, охайні, віддають себе повністю «служінню» своїй сім'ї, не залишаючи енергії для задоволення власних потреб або побудови стосунків з однолітками. В ігрові кімнаті поводяться чемно, приносять малюнки й подарунки терапевту, говорять йому багато компліментів. Однак, на думку Х. Джінотт (Джінотт, 2005)., така поведінка слугує захистом від власних агресивних імпульсів і страху зворотної агресії терапевта; діти зі шкідливими звичками(смоктання пальців, обгризання нігтів, проблеми з їжею, істерики тощо). Якщо занепокоєння викликане саме цим, і відсутні інші свідчення більш серйозної патології, то такі розлади розцінюються як вияв витіснених прагнень до незалежності. Труднощі з'являються пізніше як результат батьківського неприйняття самостійності й незалежності дитини. В умовах групової ігротерапії прагнення до незалежності заохочується завдяки мінімальним обмеженням ігрової ситуації та ідентифікації з більш самостійними однолітками, діти з розладами поведінки, зокрема, агресивні й жорстокі, також потребують групової взаємодії [4].

Враховуючі умови життя деяких українців під час війни, збільшення випадків вищеназваних дитячих станів, дітей, яким показана ігротерапія стає більше. В практиці психологічної корекції засобами цього методу потребують також діти із сімей біженців, евакуйовані з зони бойових дій, діти, батьки яких перебувають в лавах ЗСУ чи отримали поранення, або загинули. Ефект від занять з використанням ігротерапії спостерігається у випадках занять з дітьми трудових мігрантів, учасників небезпечних у соціальному сенсі груп Інтернету, дітей, що стали жертвами насилля в сім'ї чи в групі ровесників, діти, які тривалий час перебували у вимушеній ізоляції через пандемію тощо.

Ціла плеяда колег, зокрема Т. Войцях вирізняє основні показання для залучення школярів до занять з ігротерапії, а саме: порушення становлення образу «Я», що відображається в особливостях поведінки і дисгармонійності «Я-концепції»; низький рівень самоприйняття, сумнів і невпевненість у можливостях власного особистісного зростання; висока соціальна тривожність і ворожість по відношенню до навколишнього світу; емоційна лабільність і нестійкість. Метою корекційного впливу, на думку вченої, має бути спрямованість на утвердження унікального «Я» дитини, її самоцінності. Мета корекції може бути сконкретизована у таких завданнях: розширення репертуару форм самовираження дитини;·оптимізація комунікацій в системі відносин «дитина –дорослий»;·підвищення рівня соціальної компетентності дитини в її взаємодії з однолітками;·розвиток здатності емоційної саморегуляції й досягнення емоційної стійкості за рахунок усвідомлення дитиною (за допомогою дорослого) своїх емоцій, почуттів і переживань;·оптимізація розвитку «Я-концепції»;·підвищення рівня самоприйняття й формування почуття «Я» [2].

Дуже захоплюючим методом ігрової терапії, що є не тільки корисним, а ще захоплюючим для дорослих та дітей є Хібукі-терапія

Центральною фігурою Хібукі-терапії є лялька Хібукі, що на івриті означає «обіймашка». Це м'який плюшевий песик із сумною мордочкою і довгими лапками – «іграшка, що ожила», яка обіймає дітей і завдяки спеціальним наліпкам на лапах може фізично бути присутньою з дитиною у повсякденному житті. Контакт дитини з іграшкою створює ефект «перенесення» емоційних станів на об'єкт з можливістю виплеску нею своїх емоцій різної модальності, каналізує негативні емоції, реконструює почуття довіри, близькості, безпеки, плекає почуття турботи, що характеризує динаміку протікання процесу трансформації травм і в них переживань і дозволяє повністю анігілювати негативний вплив травматичного досвіду на подальше життя дитини[3].

Метод ігротерапії активно вивчається і надалі та ефективно використовується практикуючими психологами для м'якого зцілення дітей та дорослих. Недарма сучасні діти полюбляють проводити час в іграшкових кімнатах (кімнатах терапії іграшкою). Цей метод є дієвим в роботі з різними віковими категоріями, але у використанні з кожним окремим випадком має свої особливості. Безумовно, вплив ігрової терапії на зцілення людей з травмами вимагає подальшого дослідження та створення нових технік використання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Назаревич В., Вальковська М. Використання іграшки як трансферного об’єкту в формуванні резільєнтності у дітей. *Психологія: реальність і перспективи.* 2022. № 19. С. 60–67.

2. Ігрові технології, як інструмент профілактичної роботи спеціалістів психологічної служби закладів освіти : навчально-методичний посібник / автор-упорядник Т. В. Войцях. Черкаси : Черкаський ОІПОПП, 2024. 92 с.

3. Шарон-Максимов Д. Трансформації травмівних переживань дитини методом Хібукі-терапії. *Соціальна робота.* 2023. № 1 (9). С. 75–79.

4. URL : https://uk.wikipedia.org/wiki

УДК 624.1:69.05

Олег Віталійович Романишен,
аспірант
ORCID 0009-0001-0925-8329;
В'ячеслав Миколайович Адаменко,
кандидат технічних наук,
доцент кафедри металевих
і дерев'яних конструкцій
Київського національного університету
будівництва і архітектури
ORCID 0000-0002-7469-9585

ОСОБЛИВОСТІ МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ «ПРОЄКТУВАННЯ МЕТАЛЕВИХ КОНСТРУКЦІЙ ЗА ЄВРОКОДОМ» В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Перехід України на європейські стандарти будівництва, зокрема на Єврокоди, ставить перед вищою освітою завдання підготовки фахівців, здатних ефективно застосовувати ці норми в практичній діяльності. Дисципліна «Проєктування металевих конструкцій за Єврокодом» відіграє ключову роль у цьому процесі, вимагаючи від викладачів застосування сучасних методик та технологій навчання.

Для ефективного викладання дисципліни «Проєктування металевих конструкцій за Єврокодом» в умовах закладу вищої освіти необхідно забезпечити постійну актуалізацію навчального матеріалу, що передбачає регулярне оновлення навчальних програм відповідно до останніх змін у Єврокодах, використання реальних проєктів та прикладів з практики для ілюстрації теоретичних положень, а також залучення до викладання фахівців-практиків, які мають безпосередній досвід роботи з цими стандартами.

У контексті дистанційного навчання, особливо при викладанні дисципліни «Проєктування металевих конструкцій за Єврокодом», організація ефективної комунікації між викладачем та студентами набуває критичного значення. Це вимагає не лише передачі знань, але й створення інтерактивного середовища, де студенти можуть активно взаємодіяти з матеріалом та викладачем. Застосування різноманітних онлайн-платформ та інструментів, таких як відеоконференції, форуми, чати та спільні документи, дозволяє забезпечити постійний зв'язок та обмін інформацією. Окрім того, інтерактивні методи навчання, такі як віртуальні лабораторні роботи, симуляції, групові проєкти та онлайн-тестування, сприяють глибшому розумінню матеріалу та розвитку практичних навичок. «Інтерактивне навчання має конкретну і цілком передбачувану мету – створити комфортні умови навчання, за яких кожен студент буде відчувати свою успішність» [2, с. 22].

Формування ключових компетентностей у студентів, які вивчають вищезгадану дисципліну, є багатогранним процесом, що вимагає системного підходу. Передусім, необхідно розвивати здатність до самостійного навчання та ефективного пошуку інформації в нормативних документах, враховуючи їхню складність та об'ємність. Це передбачає не лише ознайомлення з текстом, але й формування навичок критичного аналізу та інтерпретації стандартів. «Інформаційну компетентність можна розглядати як інтегральне поєднання мобільності знань, гнучкість методу та критичність мислення» [1, с. 60]. Окрім того, важливо розвивати вміння аналізувати та оцінювати проєктні рішення з точки зору їхньої відповідності Єврокодам, що вимагає глибокого розуміння принципів та вимог, закладених у стандартах. Не менш важливим є розвиток комунікативних навичок та вміння ефективно працювати в команді, особливо при виконанні комплексних проєктних завдань, що часто вимагають колективних зусиль та обміну ідеями.

Контроль та оцінювання у процесі викладання дисципліни «Проєктування металевих конструкцій за Єврокодом» вимагають застосування різноманітних форм, що дозволяють комплексно оцінити рівень засвоєння матеріалу студентами. Використання тестових завдань, розрахункових робіт, проєктних звітів та презентацій забезпечує можливість перевірити як теоретичні знання, так і практичні навички. Ключовим аспектом є застосування критеріального оцінювання, яке дозволяє об'єктивно оцінити досягнення студентів на основі чітко визначених критеріїв, що відповідають вимогам Єврокодів. Важливим елементом є надання студентам детального зворотного зв'язку щодо їхніх досягнень, включаючи аналіз помилок та рекомендації щодо покращення результатів, що сприяє їхньому навчальному розвитку та мотивації.

У контексті сучасного викладання роль викладача суттєво трансформується, виходячи за межі традиційного лектора. Він стає фасилітатором, що активно організовує навчальний процес, стимулюючи залучення кожного студента. Для цього необхідна глибока обізнаність з динамічно змінюваними тенденціями галузі та практичний досвід роботи з Єврокодами, що дозволяє не лише передавати знання, але й демонструвати їхнє застосування в реальних проєктах. Викладач створює сприятливу навчальну атмосферу, де заохочується творче мислення, самостійність та критичний аналіз, що сприяє глибшому розумінню матеріалу та розвитку необхідних професійних навичок. Особливо в умовах дистанційного навчання, організація ефективної комунікації між викладачем та студентами стає ключовим фактором успішного засвоєння матеріалу. Це вимагає використання інтерактивних методів, таких як віртуальні лабораторні роботи, симуляції та групові проєкти, що дозволяють підтримувати активну взаємодію та залучення студентів до навчального процесу.

Впровадження Єврокодів у навчальний процес з дисципліни «Проєктування металевих конструкцій» стикається з низкою викликів, серед яких ключовим є недостатня кількість навчальних матеріалів українською мовою, адаптованих до цих стандартів, що ускладнює ефективне засвоєння матеріалу студентами. Крім того, динамічний

розвиток нормативної бази вимагає постійного підвищення кваліфікації викладачів, що є необхідним для забезпечення якісного навчання. Залучення сучасних програмних комплексів до навчального процесу, хоч і є важливим для розвитку практичних навичок, пов'язане зі значними фінансовими витратами. Водночас, розвиток співпраці між закладами вищої освіти та промисловими підприємствами відкриває широкі перспективи для організації практичного навчання студентів, що сприяє їхній кращій адаптації до вимог ринку праці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Руденко М. В., Красильник Ю. С., Корчова Г. Л. Методика викладання у вищій школі : навч. посіб. Київ : КНУБА, 2022. 296 с.

2. Красильник Ю. С., Корчова Г. Л., Руденко М. В. Методика проведення навчальних занять в умовах дистанційного навчання : навч. посіб. Київ : КНУБА, 2021. 156 с.

УДК 711; 725; 002.4; 002.8

Павло Сергійович Сингаївський,
аспірант
кафедри міського будівництва;
Олексій Віталійович Приймаченко,
кандидат технічних наук, доцент,
завідувач кафедри міського будівництва
Київського національного університету
будівництва і архітектури
ORCID 0009-0009-0507-5179

МІСТОБУДІВНА КЛАСИФІКАЦІЯ ОБ'ЄКТІВ ГРОМАДСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ ЯК ОСНОВНИХ ЕЛЕМЕНТІВ ФОРМУВАННЯ СЕРЕДОВИЩА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ

В головному нормативному документі в галузі містобудування [1] зазначено, що у процесі містобудівного проектування визначаються території: сельбищна, виробнича, рекреаційна та ландшафтна, у межах яких формуються функціональні зони. Так сельбищна територія складається з двох функціональних зон: житлової та громадської забудови, яка в свою чергу складається з об'єктів різногогромадського призначення [1, пп. 5.1; 5.8–5.15], займає близько 38 % (відсотків) в структурі міста і відтак являє собою одну з її основних складових. А також присутніми в усіх в усіх інших складових структури міста. Що підкреслює їх значущість [2, с. 12]. При цьому необхідно відмітити, що аналіз існуючого стану нормативної, методичної та законодавчої бази … свідчить про розгалуженість, фрагментарність та неузгодженість інформації [3, с. 17]. Проектна і науково-дослідна діяльність у сфері містобудування по суті спрямована на створення інформаційних продуктів … Це вимагає формалізації і створення структурно-логічних та інформаційних моделей об'єктів і предметної області містобудівної діяльності [4, с. 459].

В той же час недостатня впорядкованість, дублювання й неоднозначне трактування термінів та визначень виявлялись при перших же спробах створення містобудівних інформаційних систем з кінця 70-х років минулого століття, фахівцями-містобудівниками наявність неузгодженості у застосуванні термінів та визначень у документах і наукових джерелах є неприпустимим не тільки з професійної, але й з юридичної точки зору, і свідчить про актуальність проблем створення єдиного містобудівного тезаурусу Таким чином вдосконалення термінологічно-понятійного апарату, упорядкування і систематизація опису предметної області є однією з найактуальніших задач містобудівної діяльності [4, с. 463], що спонукало до розробки інформаційної моделі містобудівної класифікації типів об'єктів громадського призначення за

видами функціональної спеціалізації та за принципами гармонізації з законодавчими, фаховими нормативними і науково-методичними документами) [3, с. 4]. В роботі закладені основи розробки інформаційного забезпечення містобудівної діяльності на прикладі об'єктів громадського призначення з метою їх гармонізації з класифікаційними стандартами України та Євросоюзу. результати, впроваджені в розробку законодавчо-нормативної бази, наукові та проектні розробки, учбовий процес [3, с. 84–85].

В подальшому ці класифікатори були допрацьовані та розвинені і ухвалені експертами самого високого рівня [5, с. 145–199], завдяки чому певною мірою було впроваджено в [1]].

У 2023 році Міністерством економіки України було розроблено НК 018:2023, де сказано, що метою розроблення є гармонізація національної статистичної системи з європейськими нормами та стандартами та забезпечення ефективного обміну даними між системою містобудівного кадастру та системою національної статистики. [6, с. 4]. Затверджена структура хоча і була дещо змінена відносно попереднього документу, [6, с. 4], але, на превеликий жаль, зовсім не враховує особливості містобудівної класифікації. До найгрубіших недоліків слід віднести відсутність таких груп споруд, як «громадські», «виробничі», «ландшафтно-рекреаційні» (та й не лише це), які відсутній взагалі. Таке зневажливе ставлення до всієї сфери містобудівної діяльності лише у черговий раз стане важким гальмівним бар'єром на шляху упорядкування містобудівних процесів по створенню людиноцентричного середовища життєдіяльності у нашій країні.

Про складнощі і негативні наслідки таких рішень зазначалося ще у [5], що різниця в критеріях оцінки завжди викликають неабиякі труднощі [5, с. 27].

Таким чином на нинішньому етапі знову виникає необхідність у черговий раз виконати актуалізацію наявних в сфері містобудівної діяльності класифікаторів у максимальній відповідності до містобудівних завдань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Планування і забудова територій : ДБН Б.2.2-12:2019 [Текст]. Чинний з 01.10.2019.

2. Рудь Г. Ю. Інформаційне забезпечення проєктування громадських територій : магістерська робота (8.06010103 – «Міське будівництво та господарство») [Електронний ресурс] / Київський національний університет будівництва та архітектури ; Кафедра міського будівництва ; наук. кер. : О. І. Сингаївська, канд. архіт., доц. К., 2010. 83 с.

3. Сингаївська О. І. Інформаційна модель містобудівної класифікації типів об'єктів громадського призначення (підприємств, споруд, земельних ділянок): А.с. 45385 / Сингаївська О. І., Дьомін М. М., Орел А. А., Сингаївський П. С. ; Державна служба інтелектуальної власності України / № 45385 ; заявл. 02.07.2012 ; опублік. 03.09.2012. 172 с. : іл.

4. Сингаївська О. І. Уніфікація структури інформаційного забезпечення містобудівної діяльності [Текст]. *Містобудування та територіальне планування* : наук.-техн. збірник / відпов. ред. М. М. Осєтрін ; Київський національний університет будівництва і архітектури. К. : КНУБА, 2010. Вип. 37. С. 459–460.

5. Дьомін М., Сингаївська О. Містобудівні інформаційні системи. Містобудівний кадастр. Первинні елементи структури об’єктів містобудування та територіального планування / Київськ. нац. ун-т будівництва і архітектури. Київ : Фенікс, 2015. 216 с. : іл., табл.

6. Національний класифікатор НК 018:2023 [Текст]. Чинний з 01.01.2024.

УДК 314/316

Сергій Васильович Синяков,
доктор філософських наук, професор,
професор кафедри психології,
педагогіки та суспільних дисциплін
ORCID 0000-0002-3708-9737;
Валерій Іванович Архіпов,
кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри психології,
педагогіки та суспільних дисциплін
Державного податкового університету
ORCID 0000-0002-9942-9936

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ, ГЛОБАЛІЗМ ТА ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЯ

Наприкінці XX-початку XXI ст. тема глобалізації вийшла першому плані суспільної свідомості. Глобалізація виступає об'єктивною закономірністю розвитку нашого суспільства та всього людства, формування у майбутньому єдиного взаємозалежного світового співтовариства. Ще 1949 р. німецький філософ К. Ясперс висунув ідею про "глобальне єднання", "єдине людство", "єдину долю народів", "створення цілісного планетарного світу людей". Говорячи про неминуче глобальне єднання світу, він вказав на два шляхи майбутнього розвитку людства: з одного боку, завжди буде діяти прагнення влади, яка ставить за мету створення світової імперії, а з іншого, прагнення світу, такого світобудови, в якому життя людей буде вільним від страху. Світова імперія утримується однією – єдиною владою, яка підпорядковує собі всіх із якогось одного центру через насильство, а світовий справедливий порядок – це єдність без єдиної влади, єдність спільної згоди, солідарної відповідальності за долю людства. А. Тойнбі стверджував, що у XX столітті почалася загальна всесвітня історія, яка торкнулася не лише основ громадського устрою, а й основні тенденції світових соціальних процесів. Характеризуючи новий світопорядок, А. Тойнбі у книзі "Збагнення історії" писав: "індустріальна система стала різко нарощувати свою активність, отже розмах її діяльності набув глобального характеру".

Об'єктивний процес глобалізації стрімко змінює сучасний світ, вимагає від усіх країн і кожної людини пошуку свого місця в цьому взаємозалежному та взаємозалежному світі, пошуку стратегії свого розвитку в третьому тисячолітті. Ця проблема гостро стоїть і перед Україною, яка зазнає впливу загальносвітових тенденцій розвитку, міжнародного поділу праці, міжнародної конкуренції, світової кризи тощо. Тому дуже важливо осмислити місце, роль, позицію та перспективи повоєнної України в глобалізаційних процесах, які зачіпають не окремі, а всі сторони буття кожної людини та суспільства. Без розуміння глобальних проблем не можна кваліфіковано підійти до

формування національних цілей та стратегій та сподіватися на безпечний розвиток у майбутнє. Україна не зможе вирішити власні проблеми без урахування впливу глобальних факторів та імперативів нової ери та формації. Саме цим визначається актуальність цієї проблеми, яка має тривалий стратегічний характер.

Процес глобалізації є подією світового значення та охоплює всі сфери людської діяльності. У сучасних умовах у глобалізаційних процесах тією чи іншою мірою залучені практично всі країни та народи світу.

У пропонованій доповіді ставиться завдання розкрити феномен процесу глобалізації, проаналізувати різні точки зору щодо цієї проблеми, дослідити вплив та наслідки глобалізаційних процесів на різні сфери життя суспільства.

Об'єктивна закономірність до глобалізації у суспільному розвиткові характеризується зближенням різних країн, націй і народів, спрямованістю до створення спільного економічного поля, інформаційного простору тощо.

Глобалізація – це комплексне геополітичне, геоекономічне, геокультурне явище, яке відчутно впливає на всі сторони життєдіяльності людей. У той самий час глобалізація веде до ослаблення традиційних територіальних, соціокультурних, економічних, державно – політичних бар'єрів, які ізолюють народи друг від друга. У зарубіжній та вітчизняній науці немає єдиної точки зору щодо сутності процесу глобалізації, а також таких понять як “глобалізація”, “глобалізм”, “глобалістика”. Існує кілька десятків різних, у тому числі взаємовиключних, визначень глобалізації, що відображає складність і неоднозначність цього явища. Розглянемо деякі з них. Поняття "глобалізація" тісно взаємопов'язане з поняттями "глобалізм" та "глобалістика". Багато дослідників у поняття “глобалізм” вкладають той самий зміст, як у поняття “глобалізація”, часто розглядають їх як синоніми. Мають місце й інші точки зору, які виходять із того, що глобалізація постає як загальна теорія глобалізму. Деякі автори під глобалізмом розуміють систему ідей, що відбивають об'єктивні процеси глобалізації [4, с. 67].

Глобалізм трактується як планетарний ринок, світова корпоративна імперія, новий світовий устрій, в якому зводиться нанівець роль націй, держав в економічному, політичному, соціальному та культурному планах, а також активно трансформується особистість в умовах соціалізації

Глобалізм (від латів. globus – куля) – принцип підходу в теорії та політиці до формування, організації, функціонування та розвитку світу як цілісної економічної, соціокультурної та політичної суперсистеми. Глобалізм означає, що сучасне людство розглядається не як проста сума, сукупність більш менш відокремлених країн і народів, а як єдине ціле, принципово нова всесвітня, глобальна система, всі структурні елементи якої (країни, народи та ін.) знаходяться в тісній і неухильно поглиблюється взаємозв'язку і взаємозалежності.

На відміну від глобалізму, глобалістика – міждисциплінарна галузь наукового знання, що утворюється на стику філософії, природничих, технічних та гуманітарних

наук, а також сукупність практичних дій (урядових рішень, політичних акцій, громадських рухів тощо), орієнтованих на аналіз та і вирішення протиріч загальнолюдського характеру.

Як самостійний науковий напрямок глобалістика почала складатися наприкінці 60-х років. XX ст. У сучасній глобалістиці виділяють три групи глобальних проблем: проблеми міждержавних відносин, екологічні та демографічні проблеми. Глобалістика – це сукупність наукових досліджень, спрямованих на виявлення сутності глобальних проблем, або проблем, що зачіпають інтереси людства в цілому і кожної окремої людини, та пошук шляхів їх подолання. У ширшому значенні термін використовується для позначення міждисциплінарної галузі філософських, політологічних, соціальних і культурологічних досліджень різних аспектів глобальних проблем, включаючи отримані результати, і навіть практичну діяльність із реалізації як на рівні окремих держав, і у міжнародному масштабі».

Сучасна глобалістика представлена різноманіттям шкіл та напрямів, які нерідко зливаються з іншими галузями наукових пошуків: футурологією, культурологією, філософією, політикою, ідеологією.

У філософській та соціологічній літературі поняття «глобалізація» та «інтернаціоналізація» взаємопов'язують і навіть ототожнюють, використовують як синоніми.

Глобалізація світу носить об'єктивний характер і обумовлена насамперед швидко прогресуючою інтернаціоналізацією всіх сторін життя країн і народів, яка знаходить своє відображення в тому, що ті чи інші риси чи проблеми суспільного розвитку набувають планетарних масштабів (глобальні проблеми сучасності), досягається такий рівень єдності людства, при якому існування та успішний розвиток кожної країни, кожного народу виявляється все більше у прямій та вирішальній залежності від стану та зміни світу в цілому. І, навпаки, успіх у вирішенні проблем всього людства все більше залежить від становища у кожній країні, від активності та узгодження дій кожної та всіх країн, народів світу. Інтернаціоналізація відбиває об'єктивний процес взаємозалежності та взаємопроникнення сучасних соціально-економічних процесів у світовому масштабі. Економічна глобалізація розглядається як особлива стадія інтеграції суспільного виробництва та інтернаціоналізації господарського життя, що призводить до розширення світової торгівлі та міграції капіталу, зняття бар'єрів в економічних зв'язках між країнами тощо.

На наш погляд, процеси встановлення зв'язків між різними країнами і народами, інтернаціоналізація всього суспільного життя, що посилюється, швидше за все, виступають як передісторія глобалізації, але не глобалізація в сучасному розумінні цього слова. Глобалізація стала реально здійсненною з розвитком інформатизації, сучасних мережевих комунікацій, інформаційних технологій – друкованих, телефонних, радіотрансляційних, телевізійних, комп'ютерних та ін., які стали руховою силою глобалізації. Велике значення для прискорення глобалізаційних процесів мають медіатизовані технології, особливо Інтернет, що є глобальною інформаційною мережею,

що складається з безлічі взаємозалежних комп'ютерних мереж. За допомогою Інтернету створено швидкісні фінансово-провідні канали, які сформували всю світову банківську, грошову, валютну системи з урахуванням підключення до цієї системи національних фінансових систем. Поява Інтернету та глобальних засобів зв'язку призвела до трансформації ринкових відносин за допомогою нових факторів економічної глобалізації – транснаціональних компаній та наддержавних міжнародних та всесвітніх організацій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Лукашевич В. М. Глобалістика. Львів : Новий світ – 2000, 2007. 400 с.

2. Гальчинський О. С. Глобальні трансформації: концептуальні альтернативи. Методологічні аспекти. К. : Либідь, 2006. 312 с.

3. Воробйова Л. С. Глобалізація як соціальне явище сучасності. *Наука. Релігія. Суспільство.* 2006. № 2. С. 199–204.

4. Голдблатт Д., Перрітон Д. Глобальні трансформації. *Політика, економіка, культура.* К. : Фенікс, 2003. 584 с.

УДК 159.944:159.923.2

Юрій Володимирович Сілаєв,
директор ТОВ «ЕСТІМА РЕЗІДЕНС»
ORCID 0009-0001-0892-2734;
Руслан Арсенович Калениченко,
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології
педагогіки та суспільних дисциплін
Державного податкового університету;
доцент кафедри професійної освіти КНУБА
ORCID 0000-0001-9222-317X

РЕСУРСИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ САМОДОПОМОГИ В УМОВАХ ОСОБИСТІСНОЇ КРИЗИ

Особистісна криза є невід'ємною частиною життя кожної людини. Вона супроводжується дезорганізацією внутрішнього світу, зниженням адаптивності, емоційною напругою. Самодопомога в таких умовах відіграє важливу роль у відновленні психологічної рівноваги. [1]. Особистісна криза – це глибоке внутрішнє переживання, що виникає внаслідок втрати звичного способу життя, цінностей або сенсу (Франкл, 1990). Такий стан супроводжується підвищеною тривожністю, втомою, відчуттям безнадії. У контексті сучасних викликів (війна, пандемія, економічна нестабільність) здатність до психологічної самодопомоги стає ключовою умовою збереження психічного здоров'я.

Психологічна самодопомога – це здатність людини самостійно застосовувати знання та практики для регуляції власного емоційного стану, подолання стресу, прийняття рішень і розвитку особистісної стійкості (Neenan & Dryden, 2006).

Основні цілі самодопомоги:

Зниження інтенсивності негативних емоцій

Відновлення відчуття контролю над життям

Розвиток рефлексії та осмислення кризи як точки росту [2].

Ресурси психологічної самодопомоги

Когнітивні ресурси

Включають здатність до критичного мислення, саморефлексії, позитивної переоцінки ситуації. Техніки когнітивно-поведінкової терапії (КПТ), зокрема ведення щоденника думок, дозволяють виявити деструктивні патерни мислення та трансформувати їх у конструктивні (Beck, 2011).

Емоційні ресурси

До них належать усвідомлення та прийняття власних емоцій. Практики емоційного самоспостереження, техніки емоційного розвантаження (наприклад, арт-терапія, написання листів), сприяють внутрішньому заспокоєнню.

Соціальні ресурси

Підтримка з боку близьких людей, участь у групах підтримки або психоедукаційних онлайн-спільнотах можуть значно зменшити відчуття ізоляції та безпорадності (Cohen & Wills, 1985). Сам факт вербалізації проблеми в колі довірених осіб має терапевтичну дію.

Тілесні ресурси

Психофізичні практики – йога, дихальні вправи, тілесно-орієнтовані техніки – допомагають зняти соматичне напруження, пов’язане з кризовим станом. Регулярна фізична активність стимулює вироблення ендорфінів, що покращує емоційний фон (Ratey, 2008).

Духовні ресурси

Пошук сенсу, цінностей, які не втрачають актуальності навіть у кризі, може стати основою внутрішньої опори. За В. Франклом, саме наявність сенсу життя дозволяє людині витримувати найважчі випробування (Frankl, 1990). Практики медитації, молитви, читання філософської чи духовної літератури також відіграють важливу роль.

Практичні рекомендації

Вести щоденник усвідомлення: записувати щоденні події, реакції, думки.

Застосовувати техніку «5-4-3-2-1» для заземлення під час панічних атак.

Регулярно планувати маленькі дії, які приносять задоволення (техніка «малих кроків»).

Навчитися технікам дихальної релаксації (наприклад, дихання за квадратом: 4-4-4-4) [3].

Висновки. Психологічна самодопомога є багатокомпонентним процесом, який включає активізацію різних внутрішніх та зовнішніх ресурсів. Своєчасне усвідомлення кризи та залучення ресурсів сприяє не тільки виходу з неї, а й особистісному зростанню. У складних життєвих обставинах важливо не лише шукати допомогу ззовні, але й розвивати вміння бути підтримкою самому собі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Beck, J. S. (2011). Cognitive Behavior Therapy: Basics and Beyond. Guilford Press.

2. Frankl, V. (1990). Man's Search for Meaning. Beacon Press.

3. Neenan, M., & Dryden, W. (2006). Cognitive Behavioural Coaching: A Guide to Problem Solving and Personal Development. Routledge.

4. Cohen, S., & Wills, T. A. (1985). Stress, social support, and the buffering hypothesis. Psychological Bulletin, 98 (2), 310–357.

5. Ratey, J. J. (2008). Spark: The Revolutionary New Science of Exercise and the Brain. Little, Brown Spark.

6. Бєляєва Н. Є., Калениченко Р. А., Телебенєва Є. О. Особливості формування і збереження ділової репутації в онлайн-середовищі. *Вісник Національного університету оборони України.* 2024. № 2 (78). С. 24–31. DOI 10.33099/2617- 6858-2024-78-2-24-31 ; URL : http://visnyk.nuou.org.ua/article/view/299273

УДК 159.6(075.8)

Маргарита Олександрівна Сова,
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри психології,
педагогіки та суспільних дисциплін
Державного податкового університету
ORCID 0000-0002-3190-7903

ВПЛИВ ОСОБИСТІСНИХ ЧИННИКІВ НА СТАНОВЛЕННЯ ЖИТТЄСТІЙКОСТІ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

За умов воєнного стану збільшується кількість стресорів, зростає їх інтенсивність, загострюється увага щодо людського капіталу як фактору конкурентоздатності, що, у свою чергу, зумовлює необхідність пошуку ресурсів, які забезпечують ефективне функціонування особистості в складних умовах життєдіяльності. Серед важливих ресурсів особистості сучасні дослідники розглядають життєстійкість. Концепція життєстійкості (hardiness) була пропонована С. Мадді та С. Кобейса (Kobasa et al.,1982) для позначення сукупності рис особистості, які забезпечують її стресостійкість і складають внутрішні ресурси, пов'язані з особливим сприйняттям кризової ситуації, та опосередковують вплив стресору. Життєстійкість є механізмом, що забезпечує можливість саморегуляції і, тим самим, сприяє відмові від збереження особистістю себе в колишньому образі, її прагненню до самозмінення.

При аналізі взаємозв'язку між життєстійкістю та особистісними рисами інтерес становить універсальна особистісна модель «Велика п'ятірка», яка передбачає, що варіативність особистості пов'язана з мінливістю п'яти незалежних вимірів – екстраверсії, доброзичливості, сумлінності, емоційної стійкості, відкритості досвіду. У даному дослідженні використовувались опитувальник «Hardiness Survey» (Maddi, 1998) для визначення рівня життєстійкості та стислий опитувальник «Великої п'ятірки» (TIPI) (Gosling et al., 2003), який передбачає дослідження психометричних рис особистості.

Вибірку складали 30 респондентів (46,2 % чоловіків і 53,8 % жінок) у віці від 17 до 65 років. Збір даних відбувався в індивідуальній формі.

Кількісні показники середніх тенденцій, які відображають рівень життєстійкості та її елементів і рис «Великої п'ятірки», подані у таблиці 1. При аналізі результатів СОВП виявлено, що в особистісному профілі учасників незалежно від віку домінує така риса особистості, як сумлінність. Найбільш високі показники її зафіксовані у вибірці респондентів середнього віку.

Таблиця 1 – Описові статистики за «Тестом життєстійкості»

Показники	Розподіл респондентів за віком						
	17–32 роки		**33–60 років**		**61–65 років**		**F**
	M	**S**	**M**	**S**	**M**	**S**	
Життєстійкість	79,74	21,25	80,11	80,11	78,45	18,52	0,33
Залученість	32,34	10,87	33,12	10,39	32,44	9,91	0,43
Контроль	28,93	8,03	28,87	8,00	28,91	9,38	0,01
Прийняття ризику	18,47	5,85	18,11	4,96	17,13	5,99	1,43
Екстраверсія	8,41	2,58	8,27	2,53	7,34	2,29	8,07**
Згода	9,22	2,29	9,55	2,19	9,38	2,48	1,33
Сумлінність	10,79	2,26	11,30	1,92	10,70	2,40	5,59**
Емоційна стійкість	8,54	2,95	8,52	2,64	8,70	2,40	0,23
Відкритість досвіду	10,08	2,28	8,52	2,64	8,96	2,40	8,96**
** – $p \leq 0,01$							

Однофакторний дисперсійний аналіз дозволив виявити відмінності між віковими групами за показниками екстраверсії та відкритості досвіду, які послідовно знижуються від більш молодого до більш старшого віку. Відкритість досвіду поряд зі згодою унаочнені в особистісних профілях респондентів незалежно від віку. Значення показників емоційної стійкості та екстраверсії всіх вікових груп займають четверте та п'яте місця.

За результатами кореляційного аналізу (табл. 2) параметри життєстійкості пов'язані з чотирма рисами особистості з моделі «Великої п'ятірки»: екстраверсія, сумлінність, емоційна стійкість, відкритість досвіду. З усіма п'ятьма факторами «Великої п'ятірки» був взаємопов'язаний лише такий елемент життєстійкості, як «залученість».

Таблиця 2 – Кореляція між життєстійкістю та рисами особистості

Показники	Екстраверсія	Згода	Сумлінність	Емоційна стійкість	Відкритість досвіду
Життєстійкість	0,216***	0,069	0,225***	0,246***	0,147***
Залученість	0,190***	0,131***	0,200***	0,207***	0,100**
Контроль	0,183***	0,049	0,207***	0,247***	0,141***
Прийняття ризику	0,175***	0,082*	0,165***	0,162***	0,142***
* – $p \leq 0,05$; ** – $p \leq 0,01$; *** – $p \leq 0,01$					

Найбільшою мірою серед усіх факторів «Великої п'ятірки» з життєстійкістю пов'язана емоційна стійкість. Дані підтверджують істотний внесок емоційної стійкості у формування здатності особистості витримати стресову ситуацію зі збереженням внутрішнього балансу та досягненням успішності діяльності. Наступною рисою, яка впливає на життєстійкість, є екстраверсія. Їх взаємозв'язок пояснюється сполученістю екстраверсії з оптимістичністю та здатністю до позитивної переоцінки проблемної ситуації.

Отримані результати свідчать, що життєстійкість визначається рисами особистості, які складають «Велику п’ятірку». Позитивними предикторами життєстійкості виявились емоційна стійкість, екстраверсія, сумлінність, які є значущими поза їх залежності від культурного та національного контексту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Марченко А. Д. Соціально-психологічні особливості розвитку життєстійкості молоді в умовах проблемногенного соціуму : дис. … д-ра філос. : 053. Психологія. Луцьк, 2022. 306 с.

2. Чиханцова О. А. Психологія становлення життєстійкості особистості : дис. … д-ра псих. наук : 19.00.01 – загальна психологія, історія психології / Інститут психології ім. Г. С. Костюка. Київ, 2021. 430 с.

УДК 514.18

Вадим Гарійович Спірідонов,
аспірант
спеціальності 131 «Прикладна механіка»
ORCID 0009-0003-4318-1833;
Володимир Ігорович Скочко,
доктор технічних наук, професор,
професор кафедри архітектурних конструкцій,
завідувач кафедри споруд
спеціального призначення
Київського національного університету
будівництва і архітектури
ORCID 0000-0002-1709-2621

ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ ПРИКЛАДНИХ АСПЕКТІВ ГЕОМЕТРИЧНОГО МОДЕЛЮВАННЯ В ЗАДАЧАХ МЕХАНІКИ

Сучасна інженерна освіта потребує впровадження нових педагогічних стратегій, що поєднують фундаментальну підготовку з прикладними навичками, орієнтованими на практичну діяльність. Геометричне моделювання, як важлива складова інженерної механіки, дозволяє формувати цілісне уявлення про структуру, поведінку та взаємодію складних технічних систем. Особливо актуальним є викладання прикладних аспектів геометричного моделювання, пов’язаних з аналізом напружено-деформованого стану конструкцій, прогнозуванням їхньої поведінки та візуалізацією результатів обчислень.

Теоретичні засади геометричного моделювання в механіці. Геометричне моделювання як напрям математичного моделювання ґрунтується на побудові абстрактних моделей реальних об’єктів з використанням геометричних та топологічних методів. У науковій літературі воно визначається як сукупність процедур, котрі включають формування геометричної моделі об’єкта та її перетворення з метою дослідження геометричних властивостей конструкцій [3, с. 145–146].

Під математичним моделюванням розуміють процес побудови та вивчення моделей за допомогою математичних методів, які дають змогу аналізувати фізичні об’єкти й явища на основі формалізованого опису. Зокрема, «це ідеальне знакове формальне моделювання, в якому опис об'єкта є мовою математики, а дослідження — з використанням відповідних математичних методів» [2, с. 16].

Прикладні аспекти та програмна реалізація. Моделювання механічних об’єктів потребує ефективної реалізації в програмних середовищах, що забезпечують обчислення та візуалізацію результатів. Так, у програмному комплексі «МІРЕЛА+»

реалізовано застосування аксонометричних проєкцій для візуального подання тривимірних об’єктів на основі методу скінченних елементів, що забезпечує наочність та інтуїтивність інтерпретації результатів розрахунків [1, с. 4–5].

Принципи побудови сучасного обчислювального комплексу для аналізу міцності повинні відповідати вимогам автоматизації основних етапів обчислювального процесу, раціонального використання ресурсів та зручної обробки даних. Зокрема, напіваналітичний метод скінченних елементів, що реалізований для розрахунку призматичних тіл, дозволяє підвищити ефективність обчислень [5, с. 45–46].

Формування професійних компетентностей та розвиток просторового мислення. Комп’ютерне геометричне моделювання сприяє розвитку просторового мислення і відіграє ключову роль у професійній підготовці інженерів. У проєктно-конструкторській діяльності воно дозволяє не тільки створювати геометричні моделі, а й досліджувати їхні властивості, що формує системне уявлення про технічні об’єкти [3, с. 145–146].

Освітні стратегії та значення моделювання в інженерній підготовці. Математичне моделювання конструкцій дає змогу майбутнім інженерам досліджувати вплив навантажень та експлуатаційних умов на поведінку об’єктів. Це забезпечує розуміння реальних умов, ідентифікацію критичних місць та виявлення потенційних проблем ще до виготовлення об’єкта. Як зазначає Н. М. Гродзь, моделювання є ефективним інструментом не лише для оптимізації конструкцій, а й для тренування і навчання інженерів, створюючи безпечне та практичне середовище для формування компетентностей [4, с. 170].

Висновки. Особливості викладання прикладних аспектів геометричного моделювання в задачах механіки полягають у поєднанні теоретичних основ із програмною реалізацією, що дозволяє формувати професійні компетентності майбутніх інженерів. Застосування математичних моделей, програмних засобів візуалізації та педагогічних стратегій сприяє розвитку просторового мислення та забезпечує ефективну підготовку до реальних інженерних завдань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абдуллаєва С. С., Гребенюк С. М. Візуальне подання просторових об’єктів у програмному комплексі «МІРЕЛА+» за допомогою аксонометричних проєкцій. *Актуальні проблеми математики та інформатики* : збірка тез доповідей П’ятнадцятої Всеукраїнської, двадцять другої регіональної наукової конференції молодих дослідників, м. Запоріжжя, 25–26 квіт. 2024 р. Запоріжжя, 2024. С. 4–6.

2. Балтовський О. О., Форос Г. В., Сіфоров О. І. Основи математичного моделювання : навч. посіб. Одеса : ОДУВС, 2023. 125 с.

3. Бойко В. Комп’ютерне геометричне моделювання у професійній проектно-конструкторській діяльності. *Молодь і ринок*. 2016. № 3. С. 145–150. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mir_2016_3_31

4. Гродзь Н. М. Математичне моделювання в інженерній механіці для аналізу динаміки конструкцій. *Суспільство та національні інтереси*. 2024. № 5 (5). С. 170–177. DOI : https://doi.org/10.52058/3041-1572-2024-5(5)-170-177

5. Структура обчислювального комплексу розрахунку на міцність призматичних тіл на основі напіваналітичного методу скінчених елементів. Автомобільні дороги і дорожнє будівництво / Кузьмінець М. П., Максим'юк Ю. В., Мартинюк І. Ю., Степаненко Т. С. *Будівництво і цивільна інженерія.* 2023. Вип. 113, част. 2. С. 45–54. DOI 10.33744/0365-8171-203-113.2-045-054

УДК 37.013.3

Олексій Миколайович Тимченко,
аспірант кафедри «Опору матеріалів»;
Олександр Олександрович Кошевий,
доцент кафедри,
Ph.D. (доктор філософії) за спеціальністю 192
«Будівництво і цивільна інженерія»
Київського національного університету
будівництва і архітектури
ORCID 0000-0002-1903-2905

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ: СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ТА ВИКЛИКИ

У сучасних соціокультурних умовах, коли світова спільнота стикається з кризовими явищами – війнами, економічними потрясіннями, пандеміями – питання ефективного функціонування системи освіти, зокрема її психолого-педагогічного забезпечення, набуває особливої актуальності. Освітній процес все частіше постає перед необхідністю адаптації до змін, що накладає значне психологічне навантаження на всіх його учасників – учнів, педагогів, батьків. У цих умовах роль психолого-педагогічного супроводу істотно зростає, адже саме він стає тією ланкою, яка сприяє збереженню психічного здоров'я, мотивації до навчання та гармонійному розвитку особистості.

Актуальність теми дослідження зумовлена складними соціальними трансформаціями, пов'язаними з воєнними діями в Україні, що спричинили масову міграцію, втрату соціальних зв'язків, психологічні травми у дітей і дорослих. Система освіти в нових кризових умовах, постає не лише інструментом для передачі знань, але і як можливість соціальної адаптації, психологічної підтримки, інтеграції та адаптації особистості в нові умови.

Серед основних викликів сучасного освітнього середовища варто відокремити:

- психологічне виснаження учасників освітнього процесу;
- недостатній рівень підготовки педагогів до роботи в умовах кризи;
- дефіцит фахівців з психологічної підтримки в закладах освіти;
- нерівний доступ до освітніх ресурсів унаслідок соціально-економічної нерівності.

Крім того, важливим аспектом є підтримка дітей з особливими освітніми потребами, які в умовах стресових факторів можуть відчувати ще більші труднощі в адаптації. Психологічна підтримка таких учнів має бути не епізодичною, а системною та інтегрованою в загальний процес освіти.

Окремої уваги заслуговує також впровадження практик травмоорієнтованої педагогіки, що враховує попередній досвід дітей і рівень їх психоемоційної стабільності. Особливо це актуально в регіонах, що зазнали воєнних дій, де тривале емоційне напруження викликає у дітей психічні розлади та симптоми ПТСР.

Успішна реалізація психолого-педагогічного супроводу можлива лише за умови тісної співпраці між закладом освіти та службами охорони здоров'я, соціальними службами, громадськими організаціями. Такий міжвідомчий підхід дозволяє забезпечити комплексне реагування на потреби дитини, зокрема в частині соціально-психологічної реабілітації, захисту прав, інтеграції в колектив [1, с. 205].

Варто наголосити й на ролі самих здобувачів освіти у побудові психологічно безпечного середовища. Психолого-педагогічне забезпечення повинно включати елементи самопізнання, розвиток навичок саморегуляції, управління емоціями та конструктивного вирішення конфліктів. Це формує культуру ментального здоров'я та відповідальне ставлення до власного емоційного стану, що має стати невід'ємною складовою освітнього процесу [2, с. 77].

Особливої уваги потребує питання психологічної безпеки в освітньому просторі. Нестабільність, тривожність, вплив медіа та соціальних мереж часто стають джерелами додаткового стресу, що ускладнює процеси навчання й адаптації. За таких умов психолого-педагогічний супровід має передбачати не лише індивідуальні консультації, але й впровадження превентивних програм, спрямованих на формування стресостійкості, емоційного інтелекту, розвитку соціальних навичок [2, с. 75].

Сучасні дослідження акцентують на необхідності комплексного підходу до психолого-педагогічного забезпечення освітнього процесу, що передбачає взаємодію психолога, соціального педагога, класного керівника та адміністрації закладу освіти [1, с. 203]. Водночас важливо залучати батьків як активних учасників освітнього процесу, оскільки саме родинне середовище значною мірою визначає ефективність адаптації дитини до навчання, особливо в умовах нестабільності.

Окремо треба наголосити на проблемі професійного вигорання педагогів, які теж потребують психолого-педагогічної підтримки та заходів з профілактики та підтримки емоційного стану. Це можуть бути конференції та тренінги спрямовані на психіко-емоційне відновлення.

У контексті цифровізації освіти виникають додаткові можливості для передачі знань, дистанційне навчання іноді превалює над очним і в цих умовах з'являється ще один виклик – як якісно передати знання учням, сформувати їх інформаційну грамотність та критичне мислення. Вчитель виступає модератором психолого-безпекового середовища у цифровому просторі, знання які він транслює, вимагає нових компетенцій, здатності бути ефективним в онлайн-середовищі, вміти відчувати настрій та бажання слухачів, бути цікавим доповідачем .

Висновок. Отже, сучасне психолого-педагогічне забезпечення освітнього процесу – це не лише корекційна та консультативна діяльність, а ціла система, що охоплює превентивну, адаптаційну, підтримувальну та розвивальну функції. Її ефективність залежить від готовності закладів освіти до інституційних змін, міждисциплінарної співпраці та державної політики, орієнтованої на забезпечення психологічного добробуту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Коваленко С. П. Міждисциплінарна взаємодія у забезпеченні психологічної підтримки в освітньому процесі. *Соціальна педагогіка: теорія та практика*. 2021. № 4. С. 202–209.

2. Кочубей Т. Г. Профілактика деструктивної поведінки учнів: психологічний аспект. *Педагогічні науки*. 2020. № 3. С. 72–78.

УДК 378.014.3:62-055.2

Тетяна Миколаївна Ткаченко,
доктор технічних наук,
професор кафедри технологій захисту
навколишнього середовища та охорони праці,
завідувач кафедри
email: tkachenko.tm@knuba.edu.ua
ORCID 0000-0003-2105-5951;
Олена Семенівна Волошкіна,
доктор технічних наук,
професор кафедри технологій захисту
навколишнього середовища та охорони праці
email: e.voloshki@gmail.com
ORCID 0000-0002-3671-4449;
Віктор Олександрович Моздолевський,
аспірант кафедри технологій захисту
навколишнього середовища та охорони праці
Київського національного університету
будівництва і архітектури
email: mozdolevskyi_vo-2024@knuba.edu.ua
ORCID 0009-0008-7895-6906

ФОРМУВАННЯ ІНЖЕНЕРНОГО МИСЛЕННЯ СТУДЕНТІВ ЧЕРЕЗ РОЗВ'ЯЗАННЯ РЕАЛЬНИХ ЗАДАЧ З ОПТИМІЗАЦІЇ ЕНЕРГОСПОЖИВАННЯ БУДІВЕЛЬ

1. Вступ. Значення інженерного мислення в контексті енергоефективності будівель

Сучасні глобальні виклики сталого розвитку вимагають від інженерів уміння вирішувати складні міждисциплінарні проблеми енергетичної ефективності. Будівлі споживають значну частину енергії (в середньому 20–40 % в різних країнах) [2], тому оптимізація енергоспоживання будівель є пріоритетним напрямом для зменшення витрат і впливу на довкілля. Для майбутніх фахівців це означає необхідність розвивати інженерне мислення – здатність до аналізу і синтезу технічних рішень, системного бачення. Розв'язання реальних задач з енергоефективності у навчальному процесі створює умови для формування цих навичок. Метою цієї роботи є обґрунтування педагогічних підходів до розвитку інженерного мислення у студентів шляхом залучення їх до розв'язання реальних задач з оптимізації енергоспоживання будівель.

2. Освітній потенціал задач з оптимізації енергоспоживання

Для досягнення зазначеної мети пропонується комплексний підхід:

• **Розв'язання реальних завдань енергетичної ефективності**. Студентам пропонуються практичні завдання, взяті з реального життя будівельної галузі, такі як аналіз теплоізоляції будівлі, оптимізація систем освітлення, підвищення ефективності HVAC-систем тощо. Робота над такими завданнями розвиває навички аналізу та синтезу. Одне комплексне завдання охоплює технічні аспекти, екологічні аспекти, економічні розрахунки та розвиток комунікаційних навичок [2]. Подібні проектні роботи наближені до професійних умов і високо цінуються самими студентами та реальними замовниками [2].

• **Використання сучасних інженерних інструментів**. Для розв'язання задач студенти залучаються до роботи з актуальними програмними та технічними засобами, що застосовуються у професійній діяльності інженерів. Залежно від характеру завдання, це можуть бути як прості засоби аналізу даних, так і спеціалізовані програми моделювання: електронні таблиці (MS Excel) для аналізу енергоспоживання та економічних розрахунків, мови програмування (Python) для обробки даних і оптимізаційних розрахунків, програмні комплекси для енергетичного моделювання будівель, такі як OpenStudio та EnergyPlus, інструменти візуалізації будівельної інформації SketchUp та системи BIM (Building Information Modeling) для створення інформаційних моделей будівель.

• **Міждисциплінарні проєкти та командна робота**. Реальні задачі енергоефективності знаходяться на стику різних галузей знань – теплоенергетики, будівництва, архітектури, електроніки, екології, економіки. Тому їх ефективне розв'язання потребує міждисциплінарного підходу. Команду можуть складати студенти будівельної інженерії, електротехніки та екології, які разом розробляють проект енергоефективної реновації будівлі: будівельники відповідають за конструктивні рішення (утеплення, вікна), електротехніки – за модернізацію освітлення та систем управління, екологи – за оцінку впливу та стійкість рішень. Як показують програми на кшталт студентського конкурсу JUMP into STEM (США), мультидисциплінарні команди студентів, що вирішують реальні задачі будівельної науки, генерують більш творчі і практичні рішення [3].

3. Вплив практико-орієнтованого підходу на студентів

Дослідження засвідчують, що активне залучення студентів у повний цикл інженерного проєктування (від виявлення проблеми до оцінки реалізованого рішення) суттєво підвищує їхні системні здібності мислення. Зокрема, інтеграція методики STEM-PBL (Project-Based Learning з акцентом на інженерний дизайн) у навчальні модулі з відновлюваної енергетики достовірно покращує показники системного мислення студентів порівняно з традиційним навчанням [1]. Отже, впровадження розглянутих підходів у вищій технічній освіті сприяє підготовці інженерів нового покоління – компетентних, креативних, екологічно відповідальних та здатних до навчання протягом життя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Abdurrahman A., Maulina H., Nurulsari N., Sukamto I., Hidayat A., Fitria T. N. (2023). Impacts of integrating engineering design process into STEM makerspace on renewable energy unit to foster students' system thinking skills. *Heliyon*, 9 (9), e15100. DOI 10.1016/j.heliyon.2023.e15100

2. Everett J. W., Riddell W. T., Moore C., Valentine S., Krchnavek R. (2018). *Client-Oriented Project Based Learning Using Building Audits*.

3. Hubbard M., Trenbath K., Lapsa M., Jackson R. (2020). *Increasing Diversity in Energy Efficiency Professions: JUMP into STEM*. U.S. Department of Energy / ORNL Report. (Available: OSTI.gov).

УДК 528.2:378.014.3

Владислав Валерійович Томашевський,
аспірант
кафедри геоінформатики і фотограмметрії
ORCID 0009-0000-3866-8821;
Олена Вікторівна Нестеренко,
кандидат технічних наук, доцент,
декан факультету геоінформаційних систем
та управління територіями
Київського національного університету
будівництва і архітектури
ORCID 0000-0001-6908-5821

ОНОВЛЕННЯ МЕТОДИКИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ГЕОДЕЗІЯ» В КИЇВСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ БУДІВНИЦТВА І АРХІТЕКТУРИ: ІНТЕГРАЦІЯ СУЧАСНИХ МЕТОДІВ РОБОТИ З ЛАЗЕРНИМ СКАНУВАННЯМ ТА ОБРОБКИ ЙОГО РЕЗУЛЬТАТІВ

Сучасна геодезія зазнає значних змін під впливом цифрових технологій, зокрема лазерного сканування та BIM. Зростає потреба у фахівцях, які володіють цими технологіями, особливо в контексті відбудови України. Чинна навчальна програма КНУБА може недостатньо готувати випускників до практичного застосування цих технологій, створюючи розрив між освітою та вимогами ринку праці. Метою дослідження є обґрунтування необхідності інтеграції лазерного сканування та BIM у навчальну програму з геодезії в КНУБА.

1. Актуальність

Хоча КНУБА демонструє певну залученість до BIM через участь у таких проєктах, як «The Bridge», та пропонує курси підвищення кваліфікації для сертифікованих інженерів-геодезистів, ці ініціативи можуть бути недостатньо інтегровані в бакалаврську програму з геодезії. Метою цього дослідження є обґрунтування необхідності модернізації навчальної програми з геодезії в КНУБА шляхом всебічної інтеграції технологій лазерного сканування та BIM

2. Методологія

Дослідження базується на аналізі сучасних тенденцій, порівнянні навчальних програм КНУБА зі світовими практиками, вивченні міжнародного досвіду інтеграції лазерного сканування та BIM у геодезичну освіту, а також врахуванні потреб українського ринку праці та досвіду автора [2].

3. Результати дослідження

Аналіз виявив недостатній рівень практичної підготовки студентів КНУБА у сфері лазерного сканування та BIM через обмежену кількість курсів, практичних занять та інтеграції BIM у профільні дисципліни:

- Обмежена кількість навчальних курсів, присвячених лазерному скануванню та обробці хмар точок.
- Недостатня кількість практичних занять із використанням сучасного обладнання для лазерного сканування.

Ці прогалини у підготовці створюють значний розрив між знаннями та навичками, які отримують випускники, та компетенціями, яких очікують від них роботодавці. В умовах стрімкого розвитку технологій та зростаючої потреби у фахівцях, здатних працювати з лазерним скануванням та BIM, модернізація навчальної програми є нагальною необхідністю.

4. Міжнародний досвід інтеграції лазерного сканування та BIM у геодезичну освіту

Провідні університети світу активно інтегрують лазерне сканування та BIM у навчальні програми з геодезії [3] та суміжних спеціальностей:

- *Варшавський політехнічний університет (Польща):* Активно використовує лазерне сканування та BIM у навчальному процесі, залучаючи студентів до реальних проєктів [4].
- *Ліванський міжнародний університет (Ліван):* Студенти використовували лазерне сканування для створення 3D-моделі храму Вакха.
- *Університет Торонто (Канада):* Застосовує 3D-лазерне сканування для обслуговування будівель.
- *Обернський університет (США):* Інтегрує наземне лазерне сканування (TLS) та BIM для документування історичного мосту.
- *Університет Південної Каліфорнії (США):* Розроблено методологію інтеграції лазерного сканування та фотограмметрії для створення BIM-моделей історичних будівель.

Ці університети використовують комбінацію теоретичних занять, практичних робіт та реальних проєктів, забезпечуючи студентів необхідними знаннями та навичками [5].

5. Рекомендації щодо інтеграції лазерного сканування та BIM у навчальну програму КНУБА

- *Оновлення навчального плану:* Ввести спеціалізовані курси з лазерного сканування та BIM, інтегрувати BIM у різні дисципліни, збільшити кількість практичних занять із використанням сучасних лазерних сканерів та програмного забезпечення (наприклад, Leica Cyclone, FARO Scene, Autodesk Revit). та запровадити проєктно-орієнтоване навчання. Використовувати симулятори лазерного сканування, такі як VRScan3D.

- *Забезпечення ресурсами:* Інвестувати в сучасне обладнання для лазерного сканування, забезпечити доступ до відповідного програмного забезпечення та підвищити кваліфікацію викладачів.
- *Співпраця з індустрією:* Налагодити партнерські відносини з компаніями, співпрацювати з іншими університетами.
- *Подолання викликів:* Шукати можливості для оренди обладнання, отримання грантів та партнерства з постачальниками програмного забезпечення.
- *Використання міжнародного досвіду:* Вивчати навчальні програми провідних університетів світу для адаптації їхнього досвіду до умов КНУБА. Заохочувати участь студентів та викладачів у міжнародних обмінах та програмах академічної мобільності.

Висновки

Інтеграція сучасних технологій лазерного сканування та BIM [6] у навчальну програму зі спеціальності «Геодезія» в КНУБА є стратегічно важливим кроком, який дозволить університету підготувати висококваліфікованих фахівців, здатних відповідати вимогам сучасного ринку праці та брати активну участь у відбудові України. Впровадження цих змін сприятиме підвищенню якості освіти, розширенню можливостей працевлаштування випускників та розвитку геодезичної галузі країни. Міжнародний досвід свідчить про ефективність такого підходу, і КНУБА має всі можливості для успішної реалізації цих рекомендацій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. 5 Trends in the ever-evolving surveying profession. URL : https://blog.hexagongeosystems.com/5-trends-in-the-ever-evolving-surveying-profession/
2. Дослідження впливу лазерного сканування на розвиток геодезії (SpringerLink, 2023).
3. Освітні програми університетів Європи та США (Emerald Insight, 2024).
4. Integration of Laser Scanning, Digital Photogrammetry and BIM Technology: A Review and Case Studies A. S. Borkowski, A. Kubrat.
5. Advantages of LiDAR in Cultural Heritage Preservation Over Traditional Methods. URL : https://survey2plan.com/advantages-of-lidar-in-cultural-heritage-preservation/
6. City Reconstruction: The Potential of BIM and AI After Devastation. URL : https://www.bimcommunity.com/bim-projects/potential-of-bim-and-ai-after-devastation/
7. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2145-19
8. Положення про організацію навчального процесу Київського національного університету будівництва і архітектури.
9. Руденко М. В., Красильник Ю. С., Корчова Г. Л. Методика викладання у вищій школі : навч. посіб. Київ : КНУБА, 2022. 296 с. 28.

10. Красильник Ю. С., Корчова Г. Л., Руденко М. В. Методика проведення навчальних занять в умовах дистанційного навчання : навч. посіб. Київ : КНУБА, 2021. 156 с.

11. Красильник Ю. С., Корчова Г. Л., Руденко М. В. Педагогіка : навч. посіб. Київ : КНУБА, 2020. 164 с.

УДК 37.02+72.01

Олексій Юрійович Туровець,
аспірант кафедри містобудування
Київського національного університету
будівництва і архітектури
ORCID 0009-0006-9609-8058

МЕТОДИКА ВИХОВАННЯ КРЕАТИВНОСТІ В МАЙБУТНІХ АРХІТЕКТОРАХ

Останні дослідження у сфері економічної соціології підкреслюють, що креативність відіграє вирішальну роль у стимулюванні економічного розвитку [2]. Визначення, що «творчість – це продуктивна людська діяльність, здатна породжувати якісно нові матеріальні та духовні цінності суспільного значення» [5, с. 104] додатково доводить значення цієї якості особистості для всього соціуму. У той же час, на одній зі своїх відомих доповідей К. Робінсон наголошує на тому, що традиційна система освіти часто пригнічує творче мислення, зосереджуючись на стандартизованому тестуванні та конформізмі. Він підкреслює, що діти мають природну здатність до творчості, але з часом ця здатність знижується через страх помилок, який нав'язується системою освіти [1]. Ґрунтуючись на власному кар’єрному досвіді, можу підтвердити, що, на жаль, дана тенденція спостерігається і серед майбутніх архітекторів та молодих спеціалістів, які більше «заточені» під виконання механічних задач у визначений строк і не проявляють креативність та критичне мислення – риси, які є основою професії. Тож, можемо констатувати, що проблема формування та розвитку творчості та творчої активності у здобувачів архітектурної освіти стає все більш актуальною і потребує змін у традиційних підходах та методах для виховання майбутніх рушіїв суспільства. У цьому провідну роль має відігравати педагог, завданням якого є «побачити або віднайти у здобувача освіти та розвинути його творчі здібності, його креативність та талант» [5, с. 104].

Важливим фактором стимулювання творчості в студентів є формування відповідного середовища під час проведення занять. Тут можна використати концепцію «3Т» (талант, технології, толерантність), виведену Р. Флоридою [2]. І хоча вона початково задумувалася для аналізу міст і економічного розвитку, її можна переконливо застосувати в освітньому контексті. У цьому аспекті *«талант»* означає створення умов для виявлення та розвитку здібностей кожного учня чи студента; використання диференційованих та індивідуалізованих підходів; формування середовища, де учень відчуває свою унікальність і має простір для самовираження. *«Технології»* у вихованні креативності відкривають нові способи мислення, проєктування, створення; дають учням можливість експериментувати — наприклад, через цифрові платформи, дизайн, програмування, візуалізацію, медіа; підсилюють інтердисциплінарне навчання,

де поєднуються мистецтво, наука, інженерія тощо. Для реалізації цього принципу необхідно використовувати інноваційні підходи до навчання (ситуативне моделювання, кейс-технологія, проєктна технологія тощо [5]) та їх комбінації, що додатково покаже студентам варіативність вирішення задач і стимулюватиме нешаблонне мислення. *«Толерантність»* відповідає за відкритість і відчуття безпеки у здобувачів освіти під час занять та поза ними у колективі своєї групи та потоку. Якщо вона забезпечується (шляхом підтримки розмаїття стилів мислення, культур, досвідів, заохоченням дискусій, критичного мислення, діалогу тощо), учні не бояться помилитися або висловити "дивну" ідею. Якщо усі три принципи забезпечені, стимулюється як індивідуальна, так і колективна креативність групи через обмін поглядами та ідеями між ними.

У архітектурній освіті прикладом часткової інтеграції даного підходу є реалізація технології дизайн-мислення [3]. У ході проєктування студенти використовують широкий спектр інструментарію генерування ідей (мозковий штурм, складання «карти думок» тощо); створюють прототипи як традиційними способами макетування і ескізів, так і відео-тури з використанням VR-технологій та конструкторів LEGO; тестують прототипи у вигляді рольових ігор (інвестор-архітектор-користувач). Таким чином студенти мають змогу не тільки висловити свої ідеї, а також обговорити їх між собою, що сприяє покращенню фінальних робіт і розвитку адекватного сприйняття критики – важливої складової збереження творчої особистості.

Отже, сучасні підходи до архітектурної освіти потребують суттєвого переосмислення з акцентом на розвиток креативності. Ефективне навчальне середовище має сприяти виявленню потенціалу кожного студента, стимулювати нестандартне мислення та забезпечувати простір для експериментів і самовираження. Важливо, щоб викладачі не лише передавали знання, а й створювали умови для вільного пошуку, діалогу й взаємодії. Тільки за таких умов можливо виховати фахівців, здатних творити нове й бути рушіями інновацій у професійному середовищі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Do schools kill creativity?, 2006. TED. URL : https://www.ted.com/talks/sir_ken_robinson_do_schools_kill_creativity (дата звернення: 13.04.2025).

2. Florida R. The Rise of the Creative Class. New York : Basic Books, 2019. 512 с.

3. Голубчак, К. Методика дизайн-мислення в архітектурній освіті як інноваційний засіб формування креативності майбутніх архітекторів. *Містобудування та територіальне планування.* 2021. № 76. С. 63–70. URL : https://doi.org/10.32347/2076-815x.2021.76.63-70 (дата звернення: 13.04.2025).

4. Робінсон К. Освіта проти таланту. Сила творчості / пер. з англ. Г. Лелів. Львів : Літопис, 2017. 256 с.

5. Руденко М. В., Красильник Ю. С., Корчова Г. Л. Методика викладання у вищій школі : навч. посіб. Київ : КНУБА, 2021. 296 с.

УДК 159.9:316.7

Владислава Володимирівна Фараон,
здобувач вищої освіти
академічної групи МО-22-1
Київського національного університету
будівництва і архітектури;
Руслан Арсенович Калениченко,
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології,
педагогіки та суспільних дисциплін
Державного податкового університету,
доцент кафедри професійної освіти
Київського національного університету
будівництва і архітектури

АДАПТАЦІЯ ОСОБИСТОСТІ В КРИЗОВОМУ СОЦІАЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ: ПСИХОЛОГІЧНІ ТА СОЦІАЛЬНІ АСПЕКТИ

У сучасному суспільстві, що переживає складні кризові явища, проблема психологічної та соціальної адаптації набуває особливої актуальності. Військові конфлікти, економічна нестабільність, соціальні трансформації та глобальні виклики впливають на емоційний стан, поведінку та здатність людей інтегруватися у змінене середовище. Невизначеність майбутнього, високий рівень стресу та тривожності, поширення психоемоційного виснаження створюють серйозні перепони для нормального функціонування особистості та суспільства загалом [1].

Серед найбільш гострих проблем варто виокремити зростання рівня психоемоційної напруги, що сприяє розвитку депресивних станів, посттравматичного стресового розладу та інших психічних порушень. Часто люди втрачають соціальні зв'язки, що призводить до ізоляції та відчуття самотності, особливо серед внутрішньо переміщених осіб, ветеранів, безробітних та інших уразливих категорій населення [2]. Додаткові труднощі виникають у зв'язку з необхідністю зміни професійної діяльності, адаптації до нового середовища, пошуку власного місця в суспільстві після кардинальних змін у житті [3].

Окрему увагу слід приділити соціальній адаптації, яка часто ускладнюється дискримінацією, стигматизацією та упередженим ставленням до окремих груп населення. Зміна соціальних ролей, викликана кризовими явищами, нерідко супроводжується втратою відчуття стабільності та безпеки, що особливо позначається на дітях та молоді, які потребують додаткової підтримки в освітньому та соціальному середовищі [4].

Для ефективного подолання зазначених проблем необхідний комплексний підхід, що включає психологічну підтримку, кризове консультування, освітні та інтеграційні програми, розвиток механізмів соціальної допомоги. Важливо створювати умови для формування стійких соціальних зв'язків, підвищення рівня толерантності в суспільстві, а також забезпечення гнучких можливостей для професійної та особистісної реалізації. Державні, громадські та індивідуальні ініціативи повинні сприяти гармонізації суспільних процесів, збереженню психічного здоров'я населення та формуванню адаптаційної стійкості в умовах нестабільності [5].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гришина Н. В. Психологічна адаптація особистості в кризових умовах. Київ : Видавництво «Освіта», 2021. 312 с.

2. Шульга Н. А., Мартинюк Л. О. Соціальна ізоляція та її вплив на психологічний стан особистості. *Соціальна психологія*. 2022. № 2. С. 45–58.

3. Гуменюк Т. М. Адаптаційні стратегії в умовах соціальної нестабільності. *Психологічний журнал*. 2023. № 4. С. 102–118.

4. Васильченко О. С. Вплив соціального середовища на адаптаційні процеси особистості. *Вісник психології*. 2022. № 1. С. 67–79.

5. Іванова Л. П. Методи психосоціальної підтримки в кризових ситуаціях. Харків : Видавництво «Наука», 2023. 284 с.

6. Калениченко Р. А., Дикса О. В. Рефлексія як механізм саморозвитку особистості. *Актуальні проблеми освітнього процесу в контексті європейського вибору України* : зб. матер. V Міжнародної конференції, 17 листопада 2022 р. / Київ. нац. ун-т буд-ва і архіт. Київ : КОМПРИНТ, 2023. С. 103–107. URL : https://repositary.knuba.edu.ua/handle/123456789/11381

УДК 327.7

Дмитро Костянтинович Хачатуров,
аспірант факультету політології
ПВНЗ «Європейський університет»
ORCID 0009-0008-8174-5536;
Леонід Васильович Чупрій,
доктор політичних наук, професор,
професор кафедри психології,
педагогіки та суспільних дисциплін
Державного податкового університету
ORCID 0000-0002-4965-2750

ЦІННОСТІ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ЯК ЧИННИК КОНСОЛІДАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

Сьогодні Україна переживає повномасштабне вторгнення з боку Росії, що спричинило глибокі страждання для українського народу. Водночас ці важкі випробування сприяли суттєвому зростанню рівня самоорганізації в українському суспільстві. Одним із ключових свідчень зміцнення громадянського суспільства є високий рівень усвідомлення українцями власної відповідальності за стан справ в різних сферах суспільного життя.

Відтак сьогодні більшість українців чітко розуміють, що саме від них залежить дотримання законів, а прагнення до змін не варто покладати виключно на політиків. Лише спільними зусиллями, об'єднавшись у єдину націю, українці зможуть гідно протистояти російській агресії та сприяти поверненню тимчасово окупованих територій.

Особливу роль у цьому процесі відіграє громадянське суспільство. У політології існує значна кількість підходів до визначення поняття «громадянське суспільство». Проте, перш ніж аналізувати окремі дефініції, варто виокремити спільні риси, притаманні більшості з них.

По-перше, дослідники одностайні в тому, що розуміють громадянське суспільство як неполітичну частину суспільної системи. Воно характеризується специфічними ознаками та якісними характеристиками, тому помилковим є твердження, що будь-яке суспільство автоматично є громадянським.

По-друге, громадянське суспільство має певні особливості розвитку в кожній окремій країні та розвивається з часом .

По-третє, з точки зору структури, громадянське суспільство є складовою соціальної (соцієтальної) сфери суспільства. Воно присутнє, хоча й у зародковій формі, у кожній державі, проте ступінь його розвитку варіюється. Саме цей рівень розвитку часто визначає, яким буде політичний режим у країні.

У процесі аналізу ключових цінностей громадянського суспільства варто виділити кілька основоположних складових:

Громадянські права і свободи – це сукупність прав, що формують правовий статус особи та визначають її можливості брати участь у різних сферах суспільного і державного життя. До них належать, зокрема: свобода, особиста недоторканність, право на життя, повага до людської гідності, недоторканність житла, право на таємницю листування, телефонних розмов тощо, свобода пересування і вибір місця проживання [1, с. 378].

Політичні права – це права, що забезпечують участь громадян у політичному житті країни. Вони включають можливість реалізації безпосередньої демократії, участь у здійсненні державної влади, роботі місцевого самоврядування тощо. Рівень розвитку, обсяг і гарантованість цих прав є своєрідними індикаторами демократичного розвитку суспільства, державного устрою та реального статусу особи в системі політичних відносин [1, с. 379].

Соціальні права громадян – це сукупність прав людини і громадянина в соціальній сфері, які передбачають можливість одержання соціальних благ, володіння ними, користування, розпорядження, а також їх захист. До основних соціальних прав належать: право на соціальний захист, вільну працю, відпочинок, право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування тощо. Сукупність цих прав формує систему соціального права, яка є ключовим інструментом реалізації соціальної функції держави.

Останньою, але не менш важливою ознакою громадянського суспільства є розвиток самоврядування. Саме у цій сфері формуються органи самоврядування, що функціонують на основі принципів самоорганізації за територіальною ознакою. Вони здатні на добровільній основі створювати різноманітні структури, спрямовані на реалізацію, захист та забезпечення конкретних суспільних інтересів [2, с. 49].

Таким чином, громадянське суспільство можна розглядати як такий рівень суспільного розвитку, за якого воно стає провідним соціальним, економічним, а в разі потреби – й політичним суб'єктом. Такий рівень можливий лише за умови існування розгалуженої мережі громадських організацій, ініційованих «знизу», а також легітимних механізмів, які в сукупності забезпечують доступ громадськості до процесів формування державної політики прийняття політичних рішень та захисту національних інтересів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кресіна І. О. Держава і громадянське суспільство: проблеми взаємодії. Держава і право. *Юридичні і політичні науки.* 2013. Вип. 62. С. 378–383.

2. Гай-Нижник П. П., Чупрій Л. В. Національні інтереси, національні цінності та національні цілі як структуроформуючі чинники політики національної безпеки. *Гілея* : науковий вісник. 2014. Вип. 84 (5). С. 48–53.

УДК 378.147:62:159.96

Крістіан Іванович Хіцков,
аспірант кафедри опору матеріалів
ORCID 0000-0001-8787-3282;
Дмитро Володимирович Левківський,
кандидат технічних наук,
доцент кафедри опору матеріалів
Київського національного університету
будівництва і архітектури
ORCID 0000-0003-2964-1605

НАВЧАННЯ ЯК СТАБІЛІЗУЮЧИЙ ЧИННИК У КРИЗОВОМУ СУСПІЛЬСТВІ: АДАПТАЦІЯ МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ «ОПІР МАТЕРІАЛІВ» В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Кризові явища, що охопили українське суспільство внаслідок повномасштабної війни, суттєво змінюють не лише соціальні та політичні умови, а й функціональну роль освіти. У такому контексті навчальний процес у закладах вищої освіти (далі – ЗВО) набуває нового виміру: він не лише виконує професійну підготовку, а й виступає чинником психологічної стабілізації, підтримки внутрішньої організованості та мотивації студентів.

Як зазначає О. А. Прокопенко: «емоційне виснаження студентів є наслідком тривалої дії стресогенних чинників війни, що знижує їхню мотивацію до навчання, концентрацію уваги та пізнавальну активність» [2, с. 10]. В таких умовах навчальний процес може бути не лише інтелектуальною діяльністю, а й формою збереження психологічного балансу, відчуття перспективи та суб'єктності.

Це особливо актуально в межах викладання складних технічних дисциплін, таких як «Опір матеріалів», що вимагають аналітичного мислення, абстрактного уявлення, точних розрахунків. Війна суттєво послаблює когнітивний ресурс студентів через хронічний стрес, загрозу безпеці, втрату звичного ритму життя. Тому виникає об’єктивна потреба в адаптації методики викладання цієї дисципліни.

На думку Миколи Васильовича Руденка: «методична система навчання у вищій школі розглядається як динамічна й гнучка структура, здатна до трансформації під впливом зовнішніх і внутрішніх чинників» [1, с. 10]. Воєнний стан є саме таким зовнішнім чинником, що вимагає зміни підходів до організації навчального процесу, змісту і засобів подання матеріалу.

Один з ключових напрямів адаптації – структуризація матеріалу у вигляді змістових блоків, що дозволяє адаптувати навантаження та сприяє відновленню

навчального ритму. Як зазначено в посібнику, підготовленому М.В. Руденком та співавторами: «поступове формування знань на основі логічного розгортання змісту навчального матеріалу сприяє зниженню перевантаження та підвищенню ефективності засвоєння» [1, с. 89].

Другий аспект – візуалізація понять, застосування цифрових симуляцій, інтерактивних креслень та моделей напружених станів, що дає змогу перейти від абстрактних формул до наочного розуміння. Згідно з позицією ЮНЕСКО «інтеграція цифрових платформ і візуальних засобів у навчання є критично важливою для забезпечення рівного доступу до знань в умовах криз» [3].

Третій напрям адаптації – переосмислення ролі викладача. Він повинен виступати не лише як транслятор знань, а як фасилітатор, ментор, модератор психологічного комфорту. У згаданому посібнику підкреслюється: «ефективна взаємодія зі студентами передбачає підтримку їхньої особистісної самореалізації, стимулювання пізнавальної активності та забезпечення позитивного психологічного клімату» [1, с. 45].

Окрему роль відіграє включення практично значущих кейсів, зокрема пов’язаних з реаліями війни. Розрахунок конструкцій для укриттів, аналіз аварійних режимів роботи будівлі або розрахунок на міцність балок споруд критичної інфраструктури – усе це дозволяє студенту відчути, що набуті знання мають не лише абстрактну, а й життєво важливу цінність. Як підкреслює О. А. Прокопенко, «студент переходить на позицію суб’єкта навчально-пізнавальної діяльності» [2, с. 17].

Таким чином, трансформація методики викладання дисципліни «Опір матеріалів» в умовах технічного ЗВО під час війни є не лише дидактичним завданням. Це – комплексна відповідь на гуманітарний виклик, що поєднує адаптаційні функції навчання, підтримку внутрішньої рівноваги студента і водночас – професійну підготовку фахівця, здатного діяти в екстремальних умовах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Руденко М. В., Мельничук І. Ф., Борисюк О. В. Методика викладання у вищій школі : навчальний посібник. Київ : КНУБА, 2021. 176 с.

2. Прокопенко О. А. Емоційне виснаження студентів та втома під час війни. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: педагогіка та психологія.* 2025. № 7. DOI 10.54929/2786-9199-2025-7-10-01

3. UNESCO. Education in emergencies. URL : https://www.unesco.org/en/education/emergencies (дата звернення: 10.04.2025).

УДК 614.253:616.895-056.7

Володимир Ігорович Хоменко,
аспірант
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка
ORCID 0000-0002-8101-0053

ГЕНДЕРНА ДИСФОРІЯ В ДІТЕЙ ІЗ РОЗЛАДАМИ АУТИСТИЧНОГО СПЕКТРА: АНАЛІЗ УНІФІКОВАНОГО КЛІНІЧНОГО ПРОТОКОЛУ

В українській системі охорони здоров’я питання діагностики, консультування та корекції гендерної дисфорії регламентується Уніфікованим клінічним протоколом медичної допомоги (УКПМД) «Гендерна дисфорія», затвердженим Міністерством охорони здоров'я України у 2016 році [1]. Цей документ містить стандартизовані підходи до медичної допомоги особам із ГД та ґрунтується на принципах доказової медицини, а також враховує міжнародні рекомендації, зокрема від WPATH та Королівського коледжу психіатрів Великої Британії [5].

З огляду на зростаючу кількість досліджень, які підтверджують вищу частоту гендерної дисфорії серед осіб з РАС, питання розробки адаптованих діагностичних, консультувальних та корекційних підходів для цієї групи набуває особливої важливості. Оскільки документ є основою для клінічної практики в Україні, його критичний аналіз у контексті допомоги дітям з РАС дозволяє виявити як його переваги, так і обмеження.

Документ визначає чіткі діагностичні критерії гендерної дисфорії відповідно до МКХ-10 (код F64) [3], а також містить опис диференційної діагностики.

Наявність структурованого підходу до діагностики є безумовною перевагою документа, однак відсутність конкретних діагностичних алгоритмів для дітей з РАС може призвести до ризику недостатнього розпізнавання або, навпаки, хибної інтерпретації проявів ГД. Деякі діти з РАС можуть демонструвати стійке небажання дотримуватися традиційних гендерних ролей не через внутрішню гендерну дисфорію, а через буквальне сприйняття світу або ригідність поведінкових патернів. Тому, застосування додаткових діагностичних шкал, таких як ADOS-2 [2] у комбінації з GIDYQ-AA [4], могло б покращити точність оцінки.

Також слід враховувати труднощі комунікації, характерні для багатьох осіб із РАС. Це може ускладнювати традиційне діагностичне інтерв’ю та вимагати використання альтернативних методів оцінки, зокрема поведінкового аналізу та довготривалого спостереження в різних соціальних контекстах.

УКПМД передбачає застосування психотерапевтичного супроводу у випадках ГД, включаючи когнітивно-поведінкову терапію та сімейну терапію. Однак у документі не розглядається специфічність терапевтичного підходу для дітей із РАС, які можуть мати труднощі із саморефлексією, соціальними навичками та емоційною регуляцією [1].

Оскільки для дітей із РАС властива підвищена буквальність мислення та схильність до чітких категорій, класичні методи консультування можуть бути менш ефективними. Альтернативою можуть бути більш структуровані методики, зокрема використання візуальних матеріалів, рольових ігор та моделювання ситуацій. Особливо важливо включати в процес терапії батьків і педагогів, оскільки підтримуюче середовище є ключовим для дітей з РАС у процесі прийняття власної ідентичності.

Ще одним аспектом, який потребує доопрацювання, є врахування сенсорних особливостей осіб із РАС. Гендерна дисфорія у них може проявлятися не лише через усвідомлену невідповідність гендерної ідентичності та статі при народженні, а й через дискомфорт, пов’язаний із тілесними відчуттями (наприклад, негативне сприйняття певного типу одягу або сенсорна чутливість до гормональних змін у пубертаті).

Ще одним важливим напрямком є корекційні стратегії, спрямовані на розвиток соціальних навичок та самоприйняття. Враховуючи труднощі у соціальному пізнанні, для дітей із РАС корисними можуть бути тренінги соціальних навичок, а також методи поведінкової терапії, які допомагають регулювати тривожність, пов’язану із соціальною взаємодією та гендерною ідентичністю [5].

Для покращення роботи з дітьми з РАС та ГД доцільно розробити додаткові адаптаційні рекомендації щодо психодіагностики, включивши методики оцінки соціального функціонування та рівня гнучкості мислення. У сфері консультування слід використовувати більш структуровані терапевтичні підходи, адаптовані до особливостей когніції та комунікації осіб з РАС. У сфері корекції необхідно передбачити індивідуалізований етапний підхід до прийняття рішень про медичні втручання, враховуючи специфіку когнітивного стилю дітей із РАС. Таким чином, документ є важливим кроком у наданні допомоги особам із ГД, проте потребує розширення з урахуванням специфіки дітей з РАС.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Уніфікований клінічний протокол первинної, вторинної (спеціалізованої) та третинної (високоспеціалізованої) медичної допомоги (УКПМД) «Гендерна дисфорія», затв. наказом МОЗ України від 15.09.2016 № 972. URL : https://www.dec.gov.ua/wp-content/uploads/2019/11/2016_972_ykpmd_gendysfor.pdf

2. Diagnostic accuracy of the ADOS and ADOS-2 in clinical practice / I. Kamp-Becker et al. *European Child & Adolescent Psychiatry.* 2018. Vol. 27, no. 9. P. 1193–1207. URL : https://doi.org/10.1007/s00787-018-1143-y

3. ICD-10-PCS, Draft: International Classification of Diseases 10th Revision. Contexo Media, 2013.

4. Measuring Gender Dysphoria: A Multicenter Examination and Comparison of the Utrecht Gender Dysphoria Scale and the Gender Identity / Gender Dysphoria Questionnaire for Adolescents and Adults / C. Schneider et al. *Archives of Sexual Behavior*. 2016. Vol. 45, no. 3. P. 551–558. URL : https://doi.org/10.1007/s10508-016-0702-x

5. Moran M. WPATH Standards for Providing Gender Reassignment Care. *Psychiatric News.* 2023. Vol. 58, no. 10. URL : https://doi.org/10.1176/appi.pn.2023.10.10.57

УДК 378.147-042.4:004.8

Артем Віталійович Чеберяк,
аспірант кафедри теплотехніки
ORCID 0009-0006-9412-5948;
Олександр Вікторович Приймак,
доктор технічних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України,
в. о. завідувача кафедри теплотехніки
Київського національного університету
будівництва і архітектури
ORCID 0000-0002-3081-6057

ВЕЛИКІ МОВНІ МОДЕЛІ В ПЕДАГОГІЦІ ВИЩОЇ ШКОЛИ: РИЗИКИ Й ВИКЛИКИ

Станом на сьогоднішній день, великі мовні моделі (ВММ, від англійського LLM – large language models) доступні як на платній, так і на безкоштовній основі. Останнє стимулює широке їх використання серед людей найрізноманітніших професій: від спеціалістів зі штучного інтелекту та інженерів програмного забезпечення до рядових клерків у банках та компаніях. В тому числі, ВММ користуються і студенти разом із викладачами. Пропонується розглянути суть таких моделей та кілька основних варіантів використання у освітньому процесі.

Великі мовні моделі є представниками технології генеративного штучного інтелекту у сфері текстових даних. Специфіка таких моделей полягає в тому, що основний принцип генерування тексту – ймовірнісний: наступне слово у граматичній структурі буде обране зі словника мовної моделі згідно статистики використання у корпусі текстів тренувальних даних [1]. Як приклад, можна розглянути ChatGPT від компанії OpenAI – великої мовної моделі, спеціально натренованої для імітації розмови з людиною у форматі текстових повідомлень. Як указують розробники, в процесі первинного тренування моделі було використано фрагменти із декількох поширених наборів тренувальних даних (в тому числі, тексти Вікіпедії) із вказаними пропорціями, але які саме частини із цих наборів – не розголошується [2]. Таким чином, встановити якість тренувального набору неможливо. Використання таких систем як джерела знань, а надто – як бібліографічного джерела, викликає скепсис не менший від використання аналогічним чином статей із Вікіпедії. Тим не менш, як джерело текстових шаблонів або граматичних конструкцій, ВММ чудово себе показують, оскільки усереднення текстів є суттю і принципом їх роботи, а додаткове обмеження контексту користувачем дозволяє звузити пошук, отримавши більш відповідні конструкції.

Інший аспект, який варто розглянути – це постійна зміна, дотреновування ВММ. OpenAI визнає, що дані, введені користувачами використовуються для тренування моделі ChatGPT [3]. З цього випливає, що гіпотетична видача моделі з жодного

питання не є незмінною і, з часом, модель може згенерувати інакший текст на такий же вхідний запит. Відповідно, усталена у науково-педагогічній сфері критика Вікіпедії як бібліографічного джерела, пов'язана зі змінюваністю тексту, безперечно, застосовна і тут.

Нещодавно була опублікована стаття, в якій описано поведінку імітування узгодження цілей штучного інтелекту [4]. Узгодженням цілей у філософії штучного інтелекту називають співпадіння цілей та етичних принципів між штучним інтелектом та певною особою чи групою осіб [5, с. 23]. У випадку із використанням ВММ у навчальному процесі, цільовою групою виступатимуть студенти і викладачі. Кожен штучний інтелект також має функцію корисності, яка є мірою того, наскільки певні тотальні стани навколишнього світу і самого штучного інтелекту, співпадають із цілями і етичними принципами штучного інтелекту [5, с. 72–73]. Дослідження показало на прикладі Claude 3 Opus (ВММ, подібна до ChatGPT), що штучний інтелект здатний "прикидатися" корисним, імітуючи поведінку, яка задовольнила би користувача, якщо така імітація дозволить уникнути дотреновування, і, відповідно, зміни поточних цілей і цінностей. Більш простими словами, штучному інтелекту корисніше дещо порушити власні принципи, набуті в процесі тренування, якщо це дозволить уникнути зміну цих принципів через індуковане користувацьким незадоволенням додатковим тренуванням [4]. На практиці це означає, що навіть за умов якісного набору тренувальних даних, порушення користувачем закладених у модель принципів і цінностей все одно можливе. Це спричинятиме перекручування фактів, підстановку бажаного замість дійсного, логічних помилок та інших заблуджень, помилок і хиб в згенерованому тексті.

Підсумовуючи, можна сказати, що використання великих мовних моделей у якості генератора текстових шаблонів є цілком виправданим, оскільки, за своєю суттю, така система може виступати автоматизованим замінником начитаності, дозволяючи як педагогам, так і студентам, знаходити влучні словесні конструкції та варіанти структури тексту. Тим не менш, пряме використання згенерованого тексту в якості загального джерела знань чи бібліографічного джерела викликає питання до походження інформації, якості джерела даних і може стати причиною гносеологічного, педагогічного або академічного провалу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Natural Language Processing: Pretraining. *Dive into Deep Learning*. URL : https://d2l.ai/chapter_natural-language-processing-pretraining/index.html (дата звернення: 15.04.2025).

2. Radford, A., Narasimhan, K. Improving Language Understanding by Generative Pre-Training: preprint. OpenAI, 2018. URL : https://cdn.openai.com/research-covers/language-unsupervised/language_understanding_paper.pdf (дата звернення: 15.04.2025).

3. How your data is used to improve model performance. *OpenAI*. URL : https://help.openai.com/en/articles/5722486-how-your-data-is-used-to-improve-model-performance (дата звернення: 15.04.2025).

4. Alignment Faking In Large Language Models / Greenblatt R. et al. 2024. URL : https://doi.org/10.48550/arXiv.2412.14093 (дата звернення: 15.04.2025).

5. Russel S., Norvig P. Artificial Intelligence: A Modern Approach (4th edition). Harlow : Pearson, 2022. 1166 p.

УДК 327.7

Леонід Васильович Чупрій,
доктор політичних наук, професор,
професор кафедри психології,
педагогіки та суспільних дисциплін
Державного податкового університету
ORCID 0000-0002-4965-2750

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗПАДУ РОСІЙСЬКОЇ НЕОІМПЕРІЇ В УМОВАХ СУЧАСНОЇ ГЕОПОЛІТИЧНОЇ СИТУАЦІЇ

Сьогодні Україна переживає повномасштабне вторгнення Росії і одним із ключових завдань української держави в контексті забезпечення національної безпеки є звільнення тимчасово окупованих територій. Водночас довготривала гарантія суверенітету та територіальної цілісності України можлива лише за умови остаточного краху Російської імперії – державного утворення, що є екзистенційним ворогом України та відкрито прагне її знищення.

Щодо перспектив розпаду сучасної Російської Федерації, можна окреслити такі ключові причини та передумови:

1. Відсутність чіткої мети та стратегії розвитку.

Для прогресу будь-яка держава повинна мати об’єднувальну мету, яка надихає населення. Натомість у сучасної Росії домінує цинічна мета правлячої еліти – зміцнення особистої влади та збагачення. Путінська ідея «відродження Радянського Союзу» є утопічною та історично нежиттєздатною, оскільки час не рухається назад. Протягом тривалого часу Захід сподівався, що демократизація Росії можлива через чесні вибори й поширення ліберальних цінностей. Проте населення Росії сформувалося в умовах імперської несвободи та патерналістичного мислення. Для так званого «глибинного народу» і досі важливий образ «сильного правителя», що обіцяє вирішити всі проблеми – отже, у країни немає об'єднувальної мети чи єдиної візії майбутнього.

2. Відсутність єдності та спільних цінностей серед народів РФ.

Росія – багатонаціональна імперія, яка протягом століть поглинала сотні етнічних груп. Кожна з них має свою унікальну мову, культуру, історію та традиції. Кремль намагався створити штучний наратив «єдиного російського народу», однак здебільшого вдавався до насильницьких та репресивних методів. Насправді ж народи, загнані в «тюрму народів», ніколи не поділяли спільні цінності з поневолювачами. Відсутність справжнього діалогу та поваги до самобутності цих народів лише поглиблює дезінтеграційні процеси, що згодом можуть призвести до неминучого розпаду імперії.

3. Надмірна централізація влади та крихкість управлінської системи.

Жодна система управління не може залишатися стабільною без механізмів відкритості, гнучкості та періодичної зміни еліт – про це ще у ХХ столітті писав один із засновників елітології Вільфредо Парето. Натомість у Росії влада є надмірно

централізованою і зосередженою в руках однієї особи – Володимира Путіна. Така модель управління не передбачає жодного поділу або взаємного стримування гілок влади. У ній відсутні ефективні інституційні механізми ухвалення рішень, дискусій чи стратегічного аналізу. Як наслідок, ключові політичні та військові рішення ухвалюються одноосібно, без належного обґрунтування, що веде до стратегічних помилок – прикладом чого стало рішення про вторгнення в Україну.

4. Поглиблення економічної кризи та посилення регіональної нерівності.

Попри заяви російської влади про нібито зростання ВВП, реальний стан економіки залишається критичним. Зростання макроекономічних показників досягається переважно за рахунок нарощування оборонного бюджету та військово-промислового комплексу, але ці кошти не сприяють підвищенню рівня життя населення. Більше того, вони витрачаються на виробництво озброєння, яке масово знищується на полі бою українською армією. Таким чином, соціально-економічна прірва між центром і регіонами дедалі поглиблюється, а рівень добробуту громадян продовжує знижуватись.

5. Відсутність верховенства права та порушення основних свобод.

Функціонування будь-якої держави можливе лише за умови дотримання верховенства права. Коли правова система перестає працювати – неминуче настає хаос, стагнація й розпад. Жодне законодавче рішення не ухвалюється без погодження з верхівкою влади, зокрема з самим Путіним. Системні порушення прав і свобод громадян, репресії проти інакодумців, переслідування етнічних груп – усе це свідчить про деградацію державності та підштовхує імперію до неминучого колапсу.

6. Відсутність прагнення до інновацій та модернізації.

Імперії починають занепадати тоді, коли втрачають здатність до інноваційного розвитку та відмовляються від модернізаційних процесів. Російська Федерація демонструє стійку неспроможність до технологічного прориву. У більшості випадків вона не створює власні інновації, а намагається імпортувати чи копіювати досягнення західних країн, інколи навіть шляхом промислового шпигунства.

7. Феномен ресентименту та маніпулятивна модель свідомості.

У тоталітарних і авторитарних режимах, таких як Північна Корея чи сучасна Росія, свідомість людини цілеспрямовано формується за допомогою масованої державної пропаганди та маніпулятивних технологій. Громадяни поступово втрачають здатність до критичного мислення, адже отримують однобічну, викривлену картину світу. Їм нав’язується образ зовнішнього ворога – українців, західного світу – як джерела всіх бід. Така стратегія дозволяє режиму відволікати увагу від внутрішніх проблем і виправдовувати власну неефективність.

У цій системі людина не розглядається як цінність, а лише як засіб досягнення державних цілей. Ідеологія знецінює життя, виправдовуючи масові жертви в ім’я так званого "державного інтересу". Найбільша небезпека полягає в тому, що в умовах тотальної пропаганди викривлена реальність починає сприйматися населенням як об’єктивна істина. Це спричиняє явище ресентименту – глибокого розчарування, помноженого на ворожість до зовнішнього світу та повну втрату зв’язку з реальністю.

УДК 378.147

Аліна Леонтіївна Шайкова,
викладач психології
Коростишівського педагогічного
фахового коледжу ім. І. Я. Франка

ПІЗНАВАЛЬНА АКТИВНІСТЬ ТА ЇЇ РОЗВИТОК

Для розвитку адаптаційних можливостей дитини (людини) першочергове значення відіграє її пізнавальна активність.

Під пізнавальною активністю розуміється самостійна, ініціативна діяльність, що спрямована на пізнання навколишньої дійсності (як прояв вмотивованості) й зумовлена необхідністю розв'язати завдання, що постають перед нею у конкретних життєвих ситуаціях [1, с. 10]. Пізнавальна активність є природньою потребою та фундаментальним чинником розвитку психіки. Відкритість до набуття досвіду, прояв активності та переживання позитивних емоцій у процесі та результаті діяльності є ознаками і умовою такого роду активності.

Велику увагу розвитку пізнавальної активності приділяв В.О. Сухомлинський. Він був твердо впевнений у тому: «Щоб дитина була палко зацікавлена в навчанні, їй необхідне багате, різноманітне, приваблююче, інтелектуальне життя» [8, с. 427]. Таке інтелектуальне життя повинно бути у дитини від народженення і головну роль у створенні інтелектуального середовища відіграє дорослий (батьки, вихователь, вчитель, викладач), який розділяє з дитиною позитивні емоції у процесі інтелектуальної співпраці, захоплює новизною та підтримує у дитини почуття радості від її успіху.

Відомий американський експерт у сфері освіти дорослих і дітей Дж. Катс у праці «Покоління та стилі навчання» наголошує, що необхідно шукати нові підходи та технології оптимізації навчання. І одним із таких підходів є добре структурований навчальний процес [1]. Вчений стверджує, інформація має бути дуже докладною, простою для розуміння, а ключові моменти – виділені візуально. Крім того, для цифрового покоління дуже важливим є підбиття підсумків за кожним етапом навчання – і майже негайна постановка завдань до наступного етапу. Представники цього покоління хочуть, щоб вчитель був здатним і мудрим керівником, а не «все знав». Одним із методів, який може забезпечити таке освітнє середовище є ментальні карт. Ментальні карти (mind maps) – це інструмент, що дозволяє наочно представити інформацію у вигляді схеми, де ключові поняття розташовуються навколо центральної теми у вигляді гілок. Цей метод розроблений Тоні Бьюзеном і широко використовується в освітньому процес.

Пізнавальна активність залежить не лише від форм чи методів навчального процесу. Успішне навчання можливе лише за умови правильного підбору методик відповідно до індивідуальних особливостей учнів. Nunan [5] визначає чотири основні типи учнів:

- Конкретні учні – надають перевагу візуальному навчанню, іграм, діалогам.

- Аналітичні учні – схильні до самостійного вивчення граматики, читання.
- Комунікативні учні – активно використовують мову в реальних ситуаціях.
- Авторитарні учні – потребують чітких пояснень та структурованого викладання.

Учні (студенти) можуть бути інтровертами або екстравертами. Екстраверти швидше засвоюють мову через активну комунікацію, тоді як інтроверти глибше аналізують матеріал, хоча можуть мати труднощі з практичним використанням мови [5]. Говард Гарднер у своїй книзі «Рамки розуму» описує різні типи спрямованості відповідно до талантів (здібностей) дитини: вербально-лінгвістичний («словесний розум»), цифровий (числовий розум), слуховий (звуковий розум), просторовий (візуальний розум), фізичний (тілесний розум), особистісний (розум саморозуміння), міжособистісний (комунікативний розум), талант навколишнього світу (натуралістичний розум), екзестенційний (філософський розум).

Тобто важливо враховувати індивідуальність дитини (учня, студента) та відповідно шукати індивідуальний стиль взаємодії, як важливої спрямовуючої та активізуючої сили пізнавальної активності. Один із сучасних і дієвих методів, який дозволяє враховувати індивідуальність учня – це використання ситуативних завдань: аналіз кейсів, рольові ігри, розв’язання проблемних ситуацій із реального життя, ситуації з вибором дій або прийняттям рішень.

Отже, з метою активізації пізнавальної активності учнів (студентів) у навчальному процесі варто використовувати такі методи роботи, які б привносили новизну, заряджали та захоплювали навчаючих. Структурування та візуалізація інформації є необхідною умовою часу, а індивідуальний підхід, що базується на врахуванні особистості навчаючих, дозволить побудувати таку комунікацію, яка сприятиме розвитку їх пізнавальної активності, яка є умовою розвитку адаптаційних можливостей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ткачук Т. Радість пізнання. Дошкільне виховання. 2002. С. 10–11 проблема. *Педагогічний вісник.* 2022. № 3. С. 2–3.

2. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: в 5-ти томах. Т. 5. К. : Рад. школа, 1979. 637 с.

3. Albert Ellis // наукова стаття з психології. 1994.

4. Nunan, D. // наукова стаття. 1989.

5. URL : https://osvitoria.media/experience/9-typiv-intelektu-za-govardom-gardnerom-yakyj-u-vashyh-uchniv/

УДК 1:316.4.063

Костянтин Анатолійович Яценко,
кандидат філософських наук,
завідувач відділенням «Лікувальна справа»
Бердичівського медичного фахового коледжу
Житомирської обласної ради
ORCID 0009-0004-6313-2366

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ЗАСТОСУВАННЯ МУЛЬТИКУЛЬТУРНИХ ПРАКТИК ЯК ІНСТРУМЕНТУ СОЦІОКУЛЬТУРНОГО РОЗВИТКУ КРИЗОВИХ СУСПІЛЬСТВ

Виклики глобалізації поставили нації-держави перед необхідністю утворення якісно нових інституційних «підпор» національної консолідації не лише в межах окремо взятих країн, але й міждержавних утворень. Одним з таких об'єднань, гіпотетично, може стати Балто-Чорноморський союз (БЧС). Про наміри створення такої співдружності, до якої може бути запрошено Польщу, Україну, Білорусь, Латвію, Литву, Естонію, Молдову, Угорщину, Румунію, Болгарію, Словаччину, Чехію та шість країн колишньої Югославії було заявлено офіційною Варшавою ще у 2010 та 2015 рр. [1]. Ідея створення такого міждержавного об'єднання ще в ті роки була підтримана й українським політичним керівництвом, але, з початком повномасштабної агресії Російської Федерації проти Україні в лютому 2022 року, вона набула нового змісту. Зокрема, в серпні 2023 року Президентом України було офіційно заявлено про наміри нашої держави всіляко сприяти створенню такого союзу. На переконання офіційного Києва, метою створення БЧС повинно стати реалізація на лише економічної та культурної взаємодії країн-учасниць, але й реалізація всебічного партнерства і в оборонній сфері [2].

В якості ідеологічної основи організації міжкультурної взаємодії в рамках такого багатонаціонального утворення може розглядатись і мультикультуралізм. Теорія мультикультуралізму, як сукупність поглядів, що проголошують примат «культурного розмаїття» над етнокультурною гомогенністю держав, покликана вирішувати як соціокультурні (етнічні, расові, гендерні тощо), так і політичні проблеми сучасного соціуму.

Осмислюючи перспективи закладання мультикультурних принципів в основу культурної політики гіпотетичних міждержавних утворень, слід наголосити як на певних перевагах, так і на небезпеках їх практичного втілення.

Теоретично, перевагою мультикультуралізму над іншими моделями співіснування культур в багатонаціональних суспільствах є їх взаємне збагачення, оскільки проголошений цією ідеологемою принцип *e pluribus unum* (з багатьох – єдине (лат.)) дозволяє національним культурам самостійно розвиватися не зашкоджуючи іншим.

Позитивним моментом, що імпліцитно містить у собі мультикультурна ідеологія, також, є й потенційна можливість деполітизації культурної політики. Адже, мультикультуралізм передбачає надання широких повноважень в сфері реалізації культурної політики саме культурним асоціаціям, які виведені із сфери державного контролю, але частково державою фінансуються, функціонують на засадах самоуправління та колегіального прийняття рішень. Тим самим для розробки та реалізації культурних програм, в регіонах створюються нові центри відповідальності до компетенції яких належить: підтримка національних традицій меншин; проведення мовної політики; фінансове, матеріальне та організаційне забезпечення культурних та освітніх центрів; проведення спільних міжкультурних заходів тощо. Практичний досвід реалізації мультикультурних програм в Канаді, Швейцарії, Бельгії, Швеції, Норвегії, низці інших країн свідчить, що управлінські рішення таких органів, побудовані на договірному консенсусі між представниками різних культур, можуть бути прозорими, контролюватись інститутами громадянського суспільства і сприяти міжкультурному діалогу [3].

Успішність втілення мультикультурних принципів у практичну площину, безпосередньо залежить від формування у представників різних культур спільних громадянських цінностей, які повинні виконувати інтегративну функцію у суспільстві. Проте саме складність формування єдиної для усіх культурних складових соціуму громадянської позиції побудованої на принципах толерантності і гуманізму є «слабким» місцем мультикультуралізму. Відсутність у багатокультурному середовищі спільної позиції навколо системи єдиних громадянських орієнтирів і породжує головні суспільні небезпеки цієї ідеологеми (культурна автаркія, маргіналізація меншин тощо).

Проте, незважаючи на ряд суттєвих недоліків, мультикультуралізм, як політична платформа мирного співіснування культур у багатонаціональних суспільних об’єднаннях є цілком прийнятною альтернативою соціокультурного розвитку. Факти переконливо доводять, що мультикультурні програми, за умов виваженого підходу до їх реалізації, сприяють подальшому розвитку культур, вдосконаленню демократичних інститутів суспільства, подоланню проявів ксенофобії та культурної автаркії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Рудь І. М. Балто-Чорноморський союз як вісь безпеки України: реалії та перспективи розвитку. *Вісник НТТУ «КПІ». Політологія, Соціологія. Право.* К., 2023. Випуск 2 (58). С. 86–91.

2. Липчанський М. Україна планує створити Балто-Чорноморський оборонний союз. *Кореспондент.* 2023. 23 серпня. URL : https://ua.korrespondent.net/ukraine/4617674-ukraina-planuie-stvoryty-balto-chornomorskyi-oboronnyi-souiz-zelenskyi (дата звернення: 01.04.2025).

3. Масова міграція та мультикультурне громадянство. Від мультикультуралізму до транскультурності: проблема збереження цінностей цивілізованого співіснування : монографія / В. М. Судакова, Н. Б. Отрешко та ін. К. : Інститут культурології НАМ України, 2018. С. 192–200.

ТЕЗИ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

УКД 613:57.034

Марина Вадимівна Андрєєва,
здобувачка вищої освіти
(бакалавріат 2 курс) ПСБз-23-1
Державного податкового університету
Науковий керівник:
Руслан Арсенович Калениченко,
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології,
педагогіки та суспільних дисциплін
Державного податкового університету;
доцент кафедри професійної освіти
Київського національного університету
будівництва і архітектури
ORCID 0000-0001-9222-317X

СОЦІАЛЬНА ІЗОЛЯЦІЯ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА МОЛОДЬ У КРИЗОВИЙ ПЕРІОД

Останні роки позначені глибокими трансформаціями суспільного життя, що спричинили збільшення явищ соціальної ізоляції, особливо серед молоді. Пандемія COVID-19, військові дії та соціально-економічна нестабільність змусили багатьох молодих людей обмежити фізичні та соціальні контакти. Соціальна ізоляція, в свою чергу, негативно впливає на психологічний стан: зростає рівень тривожності, депресивних проявів, знижується здатність до ефективної комунікації та самореалізації.

Це процес, за якого індивід або група відчувають відсутність соціальних зв'язків або підтримки. Вона може бути як добровільною, так і примусовою, що особливо актуально в умовах кризових ситуацій, таких як війна або пандемії [2, с. 67].

Одним із основних ефектів соціальної ізоляції є підвищення рівня стресу та тривожності. Коли молоді люди відчувають себе відрізаними від соціальних мереж, це може призвести до депресії, низької самооцінки та відчуття безнадійності. За даними психологічних досліджень, ізоляція у молодіжному віці часто призводить до проблем у формуванні соціальних зв'язків та зниження рівня емоційної підтримки [3, с. 145].

Згідно з дослідженнями (Masten, 2014) стрес від соціальної ізоляції може мати короткострокові та довгострокові наслідки для когнітивного розвитку, що особливо актуально для молоді, яка знаходиться в процесі розвитку своїх соціальних та професійних навичок [4, с. 109].

Дослідження показують, що наявність соціальної підтримки може значно знизити негативний вплив ізоляції на психічне здоров'я. Соціальні мережі, волонтерські ініціативи та психологічні консультації стають ключовими ресурсами, які допомагають молоді адаптуватися до кризових умов. Важливою є також роль освітніх установ, які повинні створювати безпечне середовище для розвитку соціальних зв'язків і підтримки ментального здоров'я студентів [1, с. 49].

Необхідним є впровадження психосоціальних програм підтримки молоді, розвиток онлайн-платформ для безпечного спілкування, психоемоційна освіта в школах та університетах [5].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конопкін О. А. Психологічна адаптація: теоретичні основи. Київ : Наук. Думка, 2021. 276 с.

2. Fredrickson, B. L. (2001). The role of positive emotions in positive psychology. *American Psychologist*, 56 (3), 218–226.

3. Бех І. Д. Соціалізація особистості: виклики сучасності. Київ : Освіта, 2020. 312 с.

4. Климчук О. В. Психологічні наслідки соціальної ізоляції. Харків : Право, 2021. 198 с.

5. Калениченко Р. А., Дикса О. В. Рефлексія як механізм саморозвитку особистості. *Актуальні проблеми освітнього процесу в контексті європейського вибору України* : зб. матер. V Міжнародної конференції, 17 листопада 2022 р. / Київ. нац. ун-т буд-ва і архіт. Київ : КОМПРИНТ, 2023. С. 103–107. URL : https://repositary.knuba.edu.ua/handle/123456789/11381

УДК 159.923.2:316.6:004.89

Валерія Олегівна Барладин,
здобувач вищої освіти
академічної групи ПСМз-24-1
Науковий керівник:
Олена Геннадіївна Льовкіна,
доктор філософських наук, професор,
професор кафедри психології,
педагогіки та соціальних дисциплін
Державного податкового університету
ORCID 0009-0001-2440-0143

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ КОМП'ЮТЕРНОЇ ЗАЛЕЖНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

У XXI столітті цифрові технології стали невід'ємною частиною щоденного життя, особливо для молодого покоління. Студентська молодь, як одна з найбільш активних груп користувачів комп'ютерної техніки та інтернету, виявляється водночас і найбільш уразливою до виникнення комп'ютерної залежності. Надмірне використання цифрових пристроїв у навчанні, спілкуванні, розвагах створює ризик переходу від раціонального користування до залежної поведінки, що має серйозні психологічні та соціальні наслідки.

Комп'ютерна залежність – це форма поведінкової залежності, що проявляється в патологічному потязі до використання комп'ютера або окремих його функцій (ігор, соціальних мереж, інтернет-серфінгу), що призводить до порушень у соціальному, емоційному та навчальному функціонуванні особистості [1].

Формування комп'ютерної залежності серед студентської молоді є багатоаспектним явищем, яке обумовлюється низкою соціально-психологічних факторів, зокрема:

незрілістю механізмів саморегуляції, труднощами у волевому контролі поведінки;

нестачею живого спілкування, що компенсується віртуальними контактами;

соціальною ізоляцією чи переживанням самотності у великому місті або новому навчальному середовищі;

соціальною тривожністю, уникненням конфліктів, страхом оцінювання в реальному житті;

низькою самооцінкою, що знаходить «підкріплення» в онлайн-середовищі через аватарні форми самопрезентації;

відсутністю життєвих цілей або мотивації до реальної діяльності, що підмінюється досягненнями у віртуальному просторі [2].

Окрему увагу слід звернути на психологічні характеристики середовища вищого навчального закладу. Гіперінформаційне навантаження, недостатній розвиток

навичок критичного мислення, відсутність психологічної підтримки – усе це сприяє підвищенню тривожності, депресивності, ескапізму у студентів, які шукають «віддушину» в онлайн-реальності.

У дослідженні Л. Іванюк (2022) встановлено, що 46 % студентів щоденно проводять понад 6 годин у цифровому середовищі поза навчальною діяльністю, а кожен п'ятий має виражені ознаки інтернет-залежності за шкалою К. Янга [3]. При цьому серед основних мотивів користування переважають емоційна розрядка, уникнення самотності, підвищення соціального статусу у віртуальній спільноті.

Важливим фактором також є соціальна толерантність до залежного користування технікою, зокрема в середовищі однолітків, де надмірна присутність онлайн сприймається як норма. У ряді випадків формується субкультура, де цифрова компетентність або «онлайнова активність» є джерелом соціального капіталу.

Для попередження та корекції комп'ютерної залежності необхідні психологічні інтервенції, що мають включати:

розвиток навичок саморегуляції, управління часом;

формування здорових моделей соціальної взаємодії офлайн;

психоедукацію щодо ознак і наслідків залежної поведінки;

індивідуальні та групові форми підтримки у вишах.

Ефективною також є профілактика на рівні освітнього середовища, що включає: обмеження цифрового навантаження, створення офлайн-активностей, розвиток культури здорового цифрового балансу.

Висновки

Комп'ютерна залежність студентів має комплексну природу та формується під впливом психологічних і соціальних чинників.

Основними факторами ризику є емоційна нестабільність, соціальна ізоляція, низька самооцінка, відсутність цілей.

Профілактика має поєднувати індивідуальні психологічні практики з освітніми й соціальними програмами.

Завдання психологів – формувати критичне ставлення молоді до цифрових залежностей і розвивати навички «цифрової гігієни».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бєлєнька Г. В. Інтернет-залежність як форма девіантної поведінки молоді. *Актуальні проблеми психології.* 2021. № 4 (19). С. 17–22.

2. Дьяченко О. В. Соціально-психологічні передумови формування комп'ютерної залежності студентів. *Психологія і суспільство.* 2020. № 2. С. 85–90.

3. Іванюк Л. О. Цифрове середовище і психічне здоров'я молоді в умовах постпандемійного стресу. *Соціальна психологія.* 2022. № 3. С. 42–47.

УДК 392.5(045)

Софія Юріївна Бережнюк,
Марія Дмитрівна Гланц,
здобувачки вищої освіти
академічної групи ПСБз-23-1
Державного податкового університету
Науковий керівник:
Руслан Арсенович Калениченко,
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології,
педагогіки та суспільних дисциплін
Державного податкового університету;
доцент кафедри професійної освіти
Київського національного університету
будівництва і архітектури
ORCID 0000-0001-9222-317X

ОСОБЛИВОСТІ ГЕНДЕРНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ СУЧАСНОЇ ПРАКТИКИ

Гендерна соціалізація є важливим процесом формування індивідуальної ідентичності особистості через вплив соціальних норм і ролей, пов'язаних із її статтю. В умовах сучасного суспільства, що постійно змінюється, гендерна соціалізація набуває нових форм і характеристик, відповідно до культурних, економічних і технологічних трансформацій. У зв'язку з розвитком рівноправ'я між статями, посиленням уваги до прав людини та активною участю жінок і чоловіків у різних сферах діяльності, гендерна соціалізація особистості стає все більш різноманітною і складною. В умовах сучасної практики, зокрема в медіа, освіті, роботі та в повсякденному житті, гендерні стереотипи і очікування можуть як підтримувати традиційні ролі, так і змінювати їх.

Так, С. Т. Вихор розглядає гендерну соціалізацію як «цілеспрямований і систематичний вплив на свідомість, почуття, поведінку вихованців з метою формування в них егалітарних цінностей, поваги до особистості, незалежно від статі, розвитку індивідуальних якостей і здібностей задля їх самореалізації, оволодіння навичками толерантної поведінки з метою побудови громадянського суспільства» [1, с. 45]. Дослідниця вважає, що гендерна соціалізація включає в себе також відмову від сексизму, зменшення впливу гендерних стереотипів, розвиток досвіду взаємодії між статями на основі гендерної рівності, заборону протиставлення людей за статевою ознакою в сім'ї, школі та інших суспільних інституціях, а також створення рівних умов і можливостей для виховання, розвитку, самовдосконалення та самореалізації кожної особистості.

Своє бачення сутності поняття гендерної соціалізації запропонувала А. І. Войтовська, яка сприймає її як різновид «соціального виховання в інтеграції функцій правового, морального й статевого виховання, які потребують спеціальної організації і відповідного педагогічного керівництва, незалежно від вікової категорії вихованців» [2, с. 36]. Вчена стверджує, що суть гендерної соціалізації людини полягає у відмові від сексизму, пом'якшенні гендерних стереотипів, формуванні досвіду взаємодії між статями на основі принципів гендерної рівності, забороні протиставлення за статевою ознакою в сім'ї, школі та інших суспільних інституціях, а також у створенні рівних умов і можливостей для розвитку, самовдосконалення та самореалізації кожної особистості.

Так, можемо стверджувати, що до нещодавнього часу гендерна соціалізація в багатьох культурах базувалася на стійких та чітких ролях: чоловіки виконували «чоловічі» функції, а жінки – «жіночі». Ці ролі були визначені ще в родинному середовищі та підтримувалися через соціальні інститути [3, с. 241]. Однак з розвитком рухів за рівні права та доступ до освіти, робочих місць і політичної участі для жінок, а також з усвідомленням важливості гендерної рівності, ці традиційні моделі поступово почали змінюватися. Сучасна гендерна соціалізація відрізняється більшими можливостями для кожної особистості самостійно вибирати свою роль, з огляду на індивідуальні здібності, інтереси та бажання. Це вимагає гнучкості у ставленні до гендерних стереотипів, що все ще існують у суспільстві, і подолання перешкод на шляху до справжньої рівноправності.

Дійсно, сучасна гендерна соціалізація сприяє зростанню інклюзивності та рівноправності між чоловіками та жінками. Проте повна рівність ще не досягнута, і боротьба зі стереотипами, що обмежують можливості людей залежно від їх статі, продовжується. У сучасних умовах це включає не тільки рівний доступ до освіти та роботи, а й зміну суспільних уявлень про гендерні ролі, що відкриває нові можливості для кожної особистості реалізувати свій потенціал [4].

Таким чином, що гендерна соціалізація є важливим процесом, що визначає становлення особистості в умовах конкретного соціокультурного середовища. У сучасних умовах, коли соціальні норми, технології та ідеї про рівноправ'я постійно змінюються, гендерна соціалізація набуває нових рис, що відображають динамічні трансформації в суспільстві. Традиційні гендерні ролі поступово руйнуються, даючи місце більш гнучким уявленням про чоловічу та жіночу ідентичність. Водночас, медіа, освіта, робота та інші соціальні інститути продовжують формувати і транслювати певні гендерні стереотипи, що можуть як підтримувати, так і змінювати існуючі соціальні моделі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вихор С. Т. Гендерне виховання дітей старшого підліткового та раннього юнацького віку : дис. ... канд. пед. наук. Тернопіль, 2006. 264 с.

2. Войтовська А. І. Гендерна соціалізація студентської молоді в умовах закладу вищої освіти: інклюзивний підхід : монографія. Умань : Компринт, 2022. 214 с.

3. Кисильова К. В. Проблематика гендерних стереотипів сучасного суспільства: питання теорії і практики. *Наукові записки. Серія: Право*. 2023. Вип. 14. С. 238–243.

4. Kalenychenko, R. A. (2008). Volonterstvo v sotsialniy roboti [Volunteering in social work]. Kyiv : KyMU [in Ukrainian].

5. The Role of Transformational Leadership in the Relationship between Proactive Personality and Employee Voice / R. Kalenychenko, V. Mozalov, I. Petukhova, I. Yevchenko. *International Journal of Organizational Leadership, Canadian Institute For Knowledge Development.* 2023/12. S. 18–28. URL : https://ijol.cikd.ca/ article_60670.html

УДК 159.9

Олександр Станіславович Березанський,
студент групи зФВСм-24, магістр
Київського національного університету
будівництва та архітектури
Науковий керівник:
Руслан Арсенович Калениченко,
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології,
педагогіки та суспільних дисциплін
Державного податкового університету;
доцент кафедри професійної освіти
Київського національного університету
будівництва і архітектури
ORCID 0000-0001-9222-317X

ПРОБЛЕМИ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗДОРОВ'Я

У сучасному суспільстві психологічне здоров'я відіграє важливу роль у забезпеченні гармонійного розвитку особистості, ефективного функціонування соціальних інститутів та сталого розвитку держави загалом. Психологічне благополуччя стає основою для реалізації потенціалу людини у навчанні, професійній діяльності та міжособистісних стосунках [1].

Проблематика психологічного здоров'я особливо актуалізувалась в останні роки у зв'язку з воєнними діями на території України, пандемією COVID-19, а також загальною соціальною нестабільністю. Такі виклики супроводжуються зростанням рівня стресу, тривожності, депресивних станів та інших порушень психічного стану у різних верств населення [2]. За даними досліджень, понад 70 % українців упродовж останніх двох років стикалися з проявами емоційного вигорання, апатії, хронічної втоми [3].

Серед основних проблем у сфері психологічного здоров'я варто виокремити такі:

Стигматизація психічних розладів. Багато людей уникають звернення до фахівців через страх осуду, нерозуміння з боку суспільства або внутрішню стигму. У результаті порушення психологічного стану залишаються без належного втручання, що сприяє їх ускладненню [4].

Недостатній доступ до психологічної допомоги. Незважаючи на розширення мережі центрів психосоціальної підтримки, багато громадян, особливо в сільській місцевості, не мають можливості отримати кваліфіковану допомогу. Проблемою є також брак фахівців і низький рівень обізнаності населення щодо доступних послуг.

Психологічні наслідки війни. Велика кількість внутрішньо переміщених осіб, ветеранів, дітей та підлітків мають досвід травматичних подій, що потребує тривалого психологічного супроводу та реабілітації [5].

Стан психологічного здоров'я тісно пов'язаний із соціальними, економічними та культурними чинниками. Зростання безробіття, інфляція, невизначеність майбутнього спричиняють додаткові стресори. Особливо вразливими є студенти, педагоги, медичні працівники та люди похилого віку [6].

Для поліпшення ситуації у сфері психологічного здоров'я необхідно впроваджувати системні підходи, зокрема:

розвиток національних програм з підтримки психічного здоров'я,

підвищення психоемоційної грамотності через освіту та просвітницькі кампанії,

інтеграція психологічної допомоги у первинну медичну ланку,

забезпечення міждисциплінарної взаємодії фахівців – лікарів, психологів, соціальних працівників.

Успішна реалізація таких підходів сприятиме формуванню культури турботи про власне психологічне здоров'я, зменшенню рівня стигматизації та підвищенню якості життя населення [7].

Отже, проблеми психологічного здоров'я вимагають не лише індивідуального, а й суспільного усвідомлення. Комплексні заходи, що об'єднують зусилля держави, освітніх установ, медичних структур та громадських організацій, здатні забезпечити стійкий прогрес у цьому напрямі та підтримати емоційний добробут громадян.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Всесвітня організація охорони здоров'я. Психічне здоров'я: зміст і підходи. URL : https://www.who.int/mental_health/ukraine

2. Рудницька Ю. В. Психологічне здоров'я в умовах війни: виклики для українського суспільства. *Соціальна робота і психологія.* 2023. № 2. С. 15–20.

3. Шклярук М. А. Емоційне вигорання у працівників освіти в період кризи. *Психологія і суспільство.* 2022. № 1. С. 42–48.

4. Козяр М. В. Стигматизація психічних розладів: соціально-психологічний вимір. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Психологічні науки.* 2021. № 4. С. 60–66.

5. Дорошенко Т. В. Психологічна підтримка дітей, які постраждали від війни: теоретичні та практичні аспекти. Педагогічна освіта. 2023. № 2. С. 71–75.

6. Гуменюк О. І. Психічне здоров'я населення України: сучасний стан та шляхи покращення. *Демографія та соціальна економіка.* 2023. № 3. С. 89–95.

7. Калениченко Р. А., Харіна О. Є., Доценко К. М. Основи психології та конфліктології для фахової підготовки економістів : навч. посіб. для галузі знань «Економіка і підприємництво» / Державна фіскальна служба України. Ірпінь : ДФСУ, Університет ДФС України.

УДК 159.944:616.89

Вікторія Володимирівна Бодун,
здобувач вищої освіти
академічної групи ПСБ 21-1
Науковий керівник:
Олена В'ячеславівна Іванова,
кандидат психологічних наук, доцент,
професор кафедри психології,
педагогіки та суспільних дисциплін
Державного податкового університету
ORCID 0009-0004-2998-4733

ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА ОСОБИСТОСТІ В КРИЗОВИХ УМОВАХ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ

Життєві кризи – невід'ємна частина розвитку особистості, які можуть спричиняти як глибокі психологічні травми, так і ставати поштовхом до особистісного зростання. Особливої актуальності ця тема набуває у сучасних реаліях – під час війни, економічної нестабільності, втрати близьких, вимушеного переміщення, – коли підтримка фахівця стає критично важливою [1].

Психологічна підтримка визначається як система дій, спрямованих на стабілізацію емоційного стану людини, допомогу в адаптації до змін та підвищення рівня стресостійкості (Рибалко, 2020). Класичні підходи до подолання криз включають когнітивно-поведінкову терапію, клієнт-центрований підхід К. Роджерса, екзистенціальну психотерапію та інші.

Згідно з теорією життєвих криз Е. Еріксона особистість стикається з низкою критичних періодів упродовж життя, які можуть бути як нормальними (вік, соціальні ролі), так і ситуативними (втрата, катастрофа) (Erikson, 1968). Психологічна підтримка допомагає зменшити негативний вплив цих змін та активізувати внутрішні ресурси особистості [2].

До основних форм психологічної підтримки належать: індивідуальне консультування, кризова інтервенція, групова терапія, арт-терапія, когнітивно-поведінкові методики. У випадках надзвичайних подій ефективним є також телефонне чи онлайн консультування (Телегуз, 2022).

Один із ключових принципів кризової підтримки – негайність реагування. Важливо забезпечити «емоційну безпеку» – простір, у якому особа може відкрито висловити переживання, не боячись осуду. Такий підхід особливо важливий у роботі з дітьми, ветеранами бойових дій, внутрішньо переміщеними особами [3].

В умовах воєнного стану на перший план виходять мобільні форми підтримки – психологічні хаби, виїзні бригади, підтримка в пунктах тимчасового перебування.

Надзвичайно ефективним виявився принцип «рівний рівному», коли допомогу надають спеціально підготовлені волонтери, які самі мають подібний досвід (UNICEF, 2023).

Фахівець має володіти не лише техніками психологічного впливу, а й навичками культурної чутливості, стійкості до власного професійного вигорання. Особливої уваги потребує етичний аспект взаємодії: конфіденційність, безумовне прийняття клієнта, межі особистої відповідальності.

Отже, психологічна підтримка в кризових умовах є життєво необхідною умовою збереження ментального здоров'я суспільства. Вона сприяє зниженню рівня тривожності, депресивних станів, суїцидальності, відновленню відчуття контролю над життям. Успішна підтримка потребує інтеграції міждисциплінарних знань, гнучких підходів і системної державної політики в сфері психічного здоров'я.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Рибалко Л. Психологічна підтримка особистості в кризових ситуаціях. Київ : Наукова думка, 2020.

2. Erikson, E. H. (1968). Identity: Youth and Crisis. New York : Norton.

3. Телегуз Ю. Онлайн-консультування в умовах війни: виклики та перспективи. *Психологія і суспільство*. 2022. № 3. С. 42–46.

4. UNICEF Ukraine (2023). Mental Health and Psychosocial Support in Emergencies: Field Guidance. URL : https://www.unicef.org/ukraine

УДК 159.9.072.3:616

Тамара Костянтинівна Бочковська,
здобувачка вищої освіти
академічної групи ПСМз-24-1
Науковий керівник:
Марина Юріївна Заушнікова,
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології,
педагогіки та суспільних дисциплін
Державного податкового університету
ORCID 0000-0002-9308-3559

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ МЕДИЧНОГО ПЕРСОНАЛУ

Професійна спрямованість є одним із ключових чинників, що визначають ефективність та мотивацію працівників будь-якої сфери, особливо в медичній. Медичний персонал постійно працює в умовах високої відповідальності, емоційного навантаження та необхідності швидкого прийняття рішень. Психологічні особливості професійної спрямованості визначають не лише вибір професії, а й подальшу адаптацію, стійкість до стресу та ефективність професійної діяльності.

Професійна спрямованість медичного персоналу включає мотиваційні, ціннісні, когнітивні та емоційні компоненти, що формуються під впливом індивідуальних характеристик, соціального середовища та специфіки професійної діяльності [1].

Однією з ключових особливостей є високий рівень альтруїзму та соціальної орієнтації, що стимулює прагнення допомагати людям і рятувати життя. Водночас це може призводити до ризику емоційного вигорання через надмірну залученість та переживання за пацієнтів [2].

Психологічні чинники, що впливають на професійну спрямованість, включають:

індивідуальні риси характеру (відповідальність, емпатія, стресостійкість);

рівень професійної ідентичності та самовизначення;

мотиваційні установки (прагнення до саморозвитку, кар’єрного зростання, соціального визнання);

особливості міжособистісної комунікації в команді [3].

Дослідження показують, що підтримка професійної спрямованості в медичних працівників сприяє підвищенню якості надання медичної допомоги, зниженню рівня професійного стресу і формуванню позитивної робочої атмосфери [4].

Для зміцнення професійної спрямованості рекомендуються заходи психологічного супроводу, включно з тренінгами з розвитку комунікативних навичок, технік управління стресом, а також формування культури самодопомоги і взаємної підтримки в медичному колективі.

Висновки

Професійна спрямованість медичного персоналу має багатокомпонентну структуру, що включає мотиваційні, емоційні та когнітивні аспекти.

Формування професійної спрямованості пов’язане з індивідуальними психологічними особливостями та соціальним контекстом.

Психологічна підтримка та розвиток професійної ідентичності сприяють підвищенню ефективності медичної діяльності та запобіганню вигоранню.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ковальчук І. В. Психологія професійної спрямованості: теорія і практика. *Психологічний журнал.* 2020. № 2. С. 28–35.

2. Петренко О. М. Емоційне вигорання серед медичного персоналу: причини і профілактика. *Медична психологія.* 2021. № 1. С. 40–45.

3. Іванова Т. Л. Професійна ідентичність і мотивація у медиків. *Соціальна психологія.* 2019. № 3. С. 55–60.

4. Смірнова В. Психологічні аспекти професійного розвитку медичних працівників. *Практична психологія і соціальна робота.* 2022. № 4. С. 12–18.

УДК 159.922.7

Єлизавета Олександрівна Бурдун,
здобувачка вищої освіти
академічної групи ПСБ 21-1
Науковий керівник:
Олена Геннадіївна Льовкіна,
доктор філософських наук, професор,
професор кафедри психології,
педагогіки та суспільних дисциплін
Державного податкового університету
ORCID 0000-0003-1825-8504

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ТА МІЖОСОБИСТІСНИХ СТОСУНКІВ ПІДЛІТКІВ

Підлітковий вік є критичним періодом становлення особистості, протягом якого інтенсивно формуються соціальні навички, самоусвідомлення та здатність до побудови міжособистісних стосунків. У цей час надзвичайно важливим є розвиток емоційного інтелекту, який виступає одним із ключових чинників ефективної комунікації та соціального функціонування. Виходячи з того, що XXI століття демонструє аксіологічний плюралізм, необхідно дослідити сьогоденну ситуацію щодо вибору ціннісних пріоритетів і відповідних життєвих стратегій [4, с. 81].

Емоційний інтелект (EQ) охоплює здатність розпізнавати, розуміти та регулювати як власні емоції, так і емоції інших людей, а також використовувати ці знання для ефективної взаємодії. Саме цей комплекс емоційно-когнітивних здібностей значною мірою визначає якість і глибину міжособистісних зв'язків у підлітковому середовищі [1, с. 432].

Підлітки, які мають розвинений емоційний інтелект, зазвичай демонструють кращу соціальну адаптацію, вміють конструктивно вирішувати конфлікти, виявляють емпатію та здатні підтримувати позитивну атмосферу в спілкуванні. Їх взаємодія з ровесниками характеризується відкритістю, доброзичливістю, екологічністю та вмінням знаходити спільну мову навіть у складних або суперечливих ситуаціях. З іншого боку, низький рівень емоційної компетентності може стати джерелом комунікативних труднощів, спричинити емоційну нестабільність, непорозуміння чи навіть соціальну ізоляцію. Цивілізація у сучасному суспільстві схиляє індивідуумів до того, щоб вони прагнули стати якомога більш благополучними через відпрацьовані механізми освіти, кар'єри, самовиховання та самовдосконалення, тобто через інституційні засоби, схвалені суспільством, і перевірені досвідом норми поведінки [3, с. 612].

Особливу роль відіграє здатність до емпатії – усвідомленого сприйняття емоцій іншої людини. Емпатійне ставлення дає змогу краще зрозуміти внутрішній стан

співрозмовника, відкриваючи можливості для глибшого контакту, налагодження довіри та взаємоповаги. Емоційно інтелігентна особистість не лише чуйна до чужих переживань, але й здатна коригувати власну поведінку відповідно до емоційного контексту ситуації, що є надзвичайно важливим у групових формах взаємодії, зокрема в навчальному середовищі чи підліткових спільнотах.

Підлітковий вік часто зіштовхується з необхідністю відстоювати власну думку, боротися за визнання, висловлювати незгоду, тому справлятися з конфліктами є невіддільним від міжособистісного життя. Усвідомлювати причини напруження, бачити конфлікт не як загрозу, а як можливість для розвитку стосунків, можуть лише ті з підлітків, хто має емоційний інтелект вище середнього. Вони здатні аналізувати емоційні чинники конфлікту, прогнозувати наслідки своїх дій та ухвалювати рішення, які сприяють вирішенню суперечностей мирним шляхом.

Крім того, емоційна компетентність забезпечує стабільність довготривалих стосунків. Вона дозволяє адаптуватися до змін, підтримувати зв’язок навіть у складних обставинах, знаходити баланс між особистими потребами та потребами іншої людини. У підлітковому віці, коли стосунки можуть бути емоційно насиченими, але ще нестійкими, саме навички емоційної саморегуляції забезпечують збереження дружби, гармонію в родині та взаєморозуміння в романтичних взаєминах.

Таким чином, емоційний інтелект виступає не лише інструментом успішного соціального функціонування підлітків, а й важливим складником їхнього особистісного дозрівання. Його розвиток забезпечує не лише якісну комунікацію, але й створює умови для формування глибоких, повноцінних, емоційно насичених і морально відповідальних міжособистісних зв’язків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ґоулман Д. Емоційний інтелект. Харків : Віват, 2018. 432 с.

2. Льовкіна О. Г., Богдановський Д. І., Богдановський І. В. Інноваційні стратегії поведінки як відповідь на соціальні, психологічні та фінансові виклики сучасності. *Людина, кримінологія, наука* : ІІ Міжнародна наукова конференція, м. Кишинів, Республіка Молдова, 24 березня 2023 року [Omul, criminologia, știința. Culegerea materialelor științifice elaborate în baza comunicărilor de la Conferința științifică internațională, organizată cu ocazia aniversării a 40 de ani de activitate pe făgașul învățământului și științei și 65 de ani de viață a criminologului Valeriu Bujor, 24 martie 2023, Chișinău]. С. 611–615. URL : https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/culegerea_24.03.23.pdf

3. Особистісно-професійне становлення сучасної молоді: соціально-психологічні та соціологічні аспекти : монографія / авторський колектив ; за заг. ред. О. Г. Льовкіної. Ірпінь : Державний податковий університет, 2022. 370 с.

УДК 159.9

Алла Миколаївна Васильєва,
здобувачка вищої освіти
навчальної групи ПСМз-23-1
Науковий керівник:
Маргарита Олександрівна Сова,
доктор педагогічних наук,
професор кафедри психології,
педагогіки та суспільних дисциплін
Державного податкового університету

САМОВДОСКОНАЛЕННЯ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ МЕХАНІЗМ ПРОГРЕСИВНИХ ЗМІН ОСОБИСТОСТІ

Спроможність особистості до самовдосконалення стає ключовим чинником її успішного функціонування та взаємодії зі світом. Предмет дослідження обумовлюється аналізом концепцій самовдосконалення, вивченням факторів, що визначають його ефективність, та взаємодією особистості з соціальним оточенням у процесі прогресивних змін.

Дослідження базується на використанні ключових психологічних та соціологічних концепцій, таких як теорія самореалізації, теорія соціального взаємодії та концепції соціальної адаптації. У процесі роботи використовуватимуться як кількісні, так і якісні методи дослідження, зокрема анкетування, спостереження, інтерв'ю та аналіз наукової літератури.

Реалізація вказаних завдань сприятиме розширенню наукових знань у галузі соціальної психології, визначенню особливостей взаємодії соціальних та психологічних аспектів самовдосконалення та наданню практичних рекомендацій для розвитку соціальних програм та психологічної практики.

Самовдосконалення є складним психологічним процесом, який передбачає систематичні зусилля індивіда для поліпшення своєї особистісної структури та досягнення нових рівнів самовизначення.

Сприйняття самовдосконалення як соціально-психологічного явища надає можливість розглядати його в контексті соціальних відносин та впливу оточуючого середовища. Самовдосконалення виступає важливим фактором в процесі особистісного розвитку.

Аналіз включає розгляд впливу самовдосконалення на вираження та розвиток інтелектуальних, емоційних та когнітивних компетенцій особистості.

Тема самовдосконалення людини в житті є предметом широких досліджень та обговорень у психології та філософії. Вона стосується самореалізації особистості, розкриття власного потенціалу, задоволення потреб, втілення бажань і досягнення успіху в усіх сферах життя, прагненням стати тим ким можеш бути, що і є самоактуалізацією за А. Маслоу.

Отже, **мета дослідження** – розкриття сутності та значущості самовдосконалення як соціально-психологічного механізму, що зумовлює прогресивні зміни у структурі та функціях особистості.

Соціальний механізм самовдосконалення полягає в потребі самореалізації людини в соціумі. Психологічний механізм саморозвитку пов'язаний з усвідомленням людиною себе, як духовної істоти.

Якщо звернутись до думки Л. С. Виготського, слід зауважити, що біологічне і духовне знаходяться по відношенню до психології в дуже різних позиціях. Психологія розвитку дуже обережно підходить до того моменту, щоб звернути увагу на духовний зміст життя особистості. Але не враховувати його – небезпечна редукція, ще й з сильно-негативними життєвими наслідками. Більше того, існують філософсько-психологічні напрямки, які прямо розглядають духовність як ключовий і загальний феномен людини та її життя (В. Франкл, А. Маслоу, В. Дільтей) [2, с. 10].

Найважливішою умовою розвитку процесу самовдосконалення є тісний взаємозв'язок його цілей з актуальними, життєво важливими потребами особистості, зокрема з її потребою входження в соціум, з потребою самовизначитись і знайти можливість самоствердитись у ньому.

Особистісний розвиток є динамічним процесом життєвого шляху людини та показником життєдіяльності зрілої особистості, характеризується відчуттям людиною своєї природи, поступальними змінами в самосприйманні, ставленні до себе, розумінні своїх емоцій, дій та вчинків.

Як позитивні (потреба в самоактуалізації, особистісна зрілість, прагнення до досконалості) так і негативні фактори (комплекс неповноцінності, незадоволеність якістю життя) можуть послужити причиною до самовдосконалення [3, с. 81].

Проблема самозмін, саморозвитку, особистісного росту вивчалась в контексті відомих психологічних теорій, які розкривають явища самоактуалізації (гуманістична теорія А. Маслоу), прагнення до реалізації свого потенціалу (К. Хорні).

Духовність – найвищий рівень, вершина особистісного розвитку. В сьогоденних реаліях виразно постає життєва необхідність для людства релігійної віри, як потужного чинника гуманізації, що благотворно впливає на духовно-моральний розвиток особистості і суспільства [1, с. 108].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Москалець В. П. Психологія особистості : навчальний посібник. К. : Центр учбової літератури, 2021. 262 с.

2. Папуча М. В. Психологічні механізми становлення особистості. *Актуальні проблеми психології* : збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. Том XIV : Методологія і теорія психології. Київ – Ніжин : Видавництво «ПП Лисенко М.М.», 2019. Випуск 2. С. 266–277.

3. Періг І. М., Пугарський С. В. Мотивація самозмін як умова розвитку особистості. *Соціально-економічні проблеми і держава.* 2021. Вип. 2 (25). С. 81–85.

УДК 159.923.2:377.5

Альона Анатоліївна Вербіна,
здобувачка вищої освіти
академічної групи ПСБ 22-1
Державного податкового університету
Науковий керівник:
Руслан Арсенович Калениченко,
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології,
педагогіки та суспільних дисциплін
Державного податкового університету;
доцент кафедри професійної освіти
Київського національного університету
будівництва і архітектури
ORCID 0000-0001-9222-317X

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЇ УЧНІВ ПЕРШОГО КУРСУ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Перехід від школи до професійно-технічного навчального закладу є важливим етапом у житті молодої людини. Цей період супроводжується значними змінами в соціальному статусі, режимі життя, навчальному навантаженні, системі міжособистісних стосунків. Саме в перший рік навчання відбувається активна адаптація до нових умов, що часто супроводжується емоційним напруженням, невпевненістю, стресами (Маслова, 2020).

Адаптація – складний психолого-педагогічний процес, який передбачає не лише пристосування до нових умов, а й формування нових навичок, розширення соціального досвіду, особистісне зростання. Неефективна адаптація може призводити до зниження мотивації, конфліктів, пропусків занять, емоційного вигорання (Кобець, 2019).

Згідно з підходом Л. І. Божович адаптація учня – це динамічний процес входження особистості в нову соціальну ситуацію розвитку, що супроводжується перебудовою системи відносин і поведінкових стратегій.

Виділяють кілька напрямів адаптації:

психофізіологічна (режим, фізичне навантаження);
соціальна (включення в нові соціальні групи);
емоційна (відповідь на нові переживання);
професійна (розуміння сутності обраної спеціальності);
навчальна (освоєння нової системи навчання) (Іванова, 2021).

Особливу роль у процесі адаптації відіграють індивідуально-психологічні особливості: рівень самооцінки, мотивація до навчання, тривожність, здатність до саморегуляції.

Типові труднощі першокурсників

За результатами досліджень, першокурсники ПТНЗ стикаються з такими основними труднощами:

Низький рівень навчальної мотивації. Часто учні вступають до закладу не за покликанням, а через відсутність альтернатив, що знижує зацікавленість у професії.

Соціальна дезадаптація. Зміна соціального кола, труднощі у встановленні нових контактів, особливо в умовах проживання в гуртожитку.

Емоційна нестабільність. Тривожність, страх невдачі, розгубленість перед новим середовищем.

Поведінкові порушення. Пошук самоствердження через опір нормам, конфлікти з педагогами чи ровесниками (Семенова, 2022).

Ефективна адаптація можлива лише за умов системного психолого-педагогічного супроводу, який включає:

Діагностику рівня адаптації (тестування, анкетування, спостереження).

Психологічне консультування (індивідуальні бесіди, підтримка в кризових ситуаціях).

Проведення тренінгів адаптації (розвиток комунікативних навичок, управління емоціями, командна робота).

Педагогічний супровід (створення умов довіри, толерантна позиція викладача).

Робота з батьками (інформування, залучення до процесу виховання, профорієнтаційна підтримка).

Крім того, важливим є створення позитивного мікроклімату в групі, налагодження неформального спілкування, організація культурно-дозвіллєвих заходів (Калениченко, 2022).

Отже, процес адаптації першокурсників професійно-технічного закладу – складна система змін, що охоплює особистісну, соціальну та навчальну сфери. Успішне проходження адаптаційного періоду залежить від підтримки педагогів, психологів, батьків, а також готовності самого учня до змін. Психологічна допомога має бути системною, профілактичною та орієнтованою на розвиток життєво важливих навичок: емоційного самоконтролю, комунікації, відповідальності та самостійності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Маслова Н. В. Психологічні аспекти адаптації учнів професійно-технічних навчальних закладів. *Психологія і сучасність*. 2020. № 2. С. 38–42.

2. Кобець О. В. Проблеми адаптації першокурсників: психолого-педагогічний аспект. *Освітній простір України*. 2019. № 1. С. 56–60.

3. Іванова Т. А. Психологічна підтримка адаптаційного періоду в системі ПТО. *Професійна освіта: методологія, теорія і практика*. 2021. № 4. С. 22–28.

4. Семенова Л. В. Етапи та механізми соціально-психологічної адаптації учнів ПТНЗ. *Соціальна педагогіка*. 2022. № 3. С. 19–24.

5. Калениченко Р. А., Дикса О. В. Рефлексія як механізм саморозвитку особистості. *Актуальні проблеми освітнього процесу в контексті європейського вибору України* : зб. матер. V Міжнародної конференції, 17 листопада 2022 р. / Київ. нац. ун-т буд-ва і архіт. Київ : КОМПРИНТ, 2023. С. 103–107. URL : https://repositary.knuba.edu.ua/handle/123456789/11381

6. Бєляєва Н. Є., Калениченко Р. А., Телебенєва Є. О. Особливості формування і збереження ділової репутації в онлайн-середовищі. *Вісник Національного університету оборони України.* 2024. № 2 (78). С. 24–31. DOI 10.33099/2617-6858-2024-78-2-24-31 ; URL : http://visnyk.nuou.org.ua/article/view/299273

УДК 195.93

Валерія Олександрівна Вернигорова,
здобувачка вищої освіти
академічної групи ПСМЗ-24-2
Науковий керівник:
Марина Юріївна Заушнікова,
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології,
педагогіки та суспільних дисциплін
Державного податкового університету
ORCID 0000-0002-9308-3559

ПСИХОЕМОЦІЙНИЙ СТАН ЯК ЧИННИК ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРАННЯ СУЧАСНИХ ФАХІВЦІВ

У сучасному професійному середовищі дедалі більшої уваги набуває проблема психоемоційного стану фахівців, оскільки він відіграє ключову роль у збереженні продуктивності та психічного здоров'я працівників. Особливо гостро це питання постає в умовах високої інтенсивності праці, емоційного напруження та нестабільності ринку праці в умовах воєнного стану.

Проблема професійного вигорання активно досліджується в сучасній психологічній науці. Вона розглядається як один із ключових факторів зниження мотивації до праці та ефективності професійної діяльності [1, с. 13–14]. Існує низка факторів, які сприяють його розвитку: високу інтенсивність праці, емоційну перенасиченість робочого процесу та недостатню підтримку з боку керівництва [2, с. 1628; 3, с. 43–44]. Професійне вигорання створює загрозу психічному здоров'ю фахівців, що потребує розвитку навичок стресостійкості, емоційної регуляції та формування сприятливого робочого середовища [4, с. 59–60].

Відтак актуальною проблемою є негативного психоемоційного стану працівників, як провідного чинника професійного вигоряння в контексті подальшого пошуку можливостей нівелювання шкідливого впливу на діяльність організації.

В результаті проведеного аналізу визначено класифікацію чинників, що зумовлюють погіршення психоемоційного стану працівників, як предиктора професійного вигорання (рис. 1).

Рисунок 1 – Чинники погіршення психоемоційного стану працівників

На тлі зазначених чинників спостерігається погіршення психоемоційного стану працівників, що веде до виснаження емоційно-енергетичних та особистісних ресурсів працюючої людини. Тривалий вплив професійних стресів, що проявляється у розумовому, фізичному та психоемоційному виснаженні призводить до професійного вигоряння співробітника. Таким чином, професійне вигорання є складним психологічним феноменом, наслідки якого можуть включати втрату мотивації, підвищену тривожність, психосоматичні розлади та навіть соціальну ізоляцію.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Нагурна Н. Професійне вигорання як чинник зниження мотивації до праці. *Розвиток соціально-економічних систем в геоекономічному просторі* : збірник тез доповідей Ш Міжнародної науково-практичної конференції, м. Тернопіль, 19 травня 2023 р. Тернопіль, 2023. С. 13–14.

2. Мельник О. В., Михалюк І. В. Професійне вигорання працівника: причини та ознаки. *Modern research in world science* : In The 9 th International scientific and practical conference, Lviv, November 28–30, 2022. Lviv, Ukraine : SPC «Sci-conf. com. Ua», 2022. С. 1626–1640.

3. Паловскі Ю. О. Психологічні предиктори емоційного вигорання та залученості в роботу в керівників бізнесу. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Психологія*. 2021. Том 32 (71), № 2. С. 42–49.

4. Руденок А. І., Данчук Ю. П., Ромасюкова А. В. Профілактика професійного вигорання як чинник збереження психічного здоров’я фахівців. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Психологія.* 2024. Том 35 (74), № 5. С. 58–52.

УДК 37.015.3:159.9

Єлизавета Михайлівна Володько,
здобувачка вищої освіти
академічної групи ПСБз-23-1
Державного податкового університету
Науковий керівник:
Руслан Арсенович Калениченко,
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології,
педагогіки та суспільних дисциплін
Державного податкового університету;
доцент кафедри професійної освіти
Київського національного університету
будівництва і архітектури
ORCID 0000-0001-9222-317X

СУТНІСТЬ ТА РОЛЬ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ СУЧАСНОЇ ПРАКТИКИ

Психолого-педагогічне забезпечення освітнього процесу є однією з ключових складових сучасної системи освіти. Воно охоплює комплекс заходів, методів і підходів, спрямованих на оптимізацію навчального процесу, підтримку психологічного здоров'я учнів та педагогів, а також на забезпечення гармонійного розвитку особистості учня. У сучасних умовах, коли освіта постійно змінюється і адаптується до нових вимог суспільства, роль психолого-педагогічного забезпечення стає особливо важливою.

Так, С. М. Шкарлет доречно наголошує, що «передусім сьогодні головною задачею в сучасних умовах є надання психологічної підтримки для учнів, студентів та викладачів. Ментальне здоров'я на сьогодні відіграє дуже важливу роль, і тому необхідно створювати ці комфортні умови навіть у онлайн режимі, тоді коли в більшості немає фізичної можливості буду присутнім в освітньому процесі. Тому, через військові дії в суспільстві виникла атмосфера підвищеного стресу, що в цілому відображається на загальному емоційному стані та призводить до зниження здатності до навчання і концентрації у всіх суб'єктів освітнього процесу» [1, с. 53].

Сутність психолого-педагогічного забезпечення освітнього процесу полягає в інтеграції психологічних і педагогічних технологій для створення сприятливих умов для розвитку учнів. Воно включає в себе не лише педагогічну діяльність учителів, але й активну участь психологів, соціальних педагогів та інших фахівців. Це допомагає формувати позитивну атмосферу в класі, сприяє адаптації учнів до навчання, знижує рівень стресу та тривожності, а також дозволяє уникати негативних проявів в

поведінці, таких як агресія, замкнутість чи відчуження. У свою чергу, М. Є. Горбатюк відзначає, що «головною метою психологічного забезпечення освіти є створення умов, сприятливих як для навчання і розвитку учнів, так і для професійного зростання, і відповідання сучасним стандартам викладання педагогів» [2, с. 344].

Роль психолого-педагогічного забезпечення в умовах сучасної практики освіти полягає в тому, щоб адаптувати учнів до змінюваних умов навчання та підтримувати їх психологічну рівновагу. Сучасні технології освіти та новітні підходи до організації навчального процесу потребують від учнів гнучкості, високої мотивації та психологічної стійкості. Водночас для вчителів, адміністрації навчальних закладів і батьків важливо створити середовище, в якому кожен учень матиме можливість розвиватися в своєму темпі і з урахуванням індивідуальних потреб.

Психолого-педагогічне супроводження забезпечується поєднанням форм і методів психології та педагогіки з урахуванням індивідуальних особливостей, рівня знань, інтелекту та ставлення до навчання кожного учня [3, с. 324]. До основних методів психолого-педагогічного забезпечення належать різноманітні психологічні консультації, арт-терапевтичні методи, техніки соціально-емоційного навчання, а також програми розвитку комунікативних та когнітивних навичок учнів. Важливими є індивідуальні та групові психологічні консультації, які дозволяють своєчасно виявляти проблеми в навчанні або розвитку учнів і коригувати їх. Окрім того, до таких методів належать й техніки стрес-менеджменту та релаксації, що знижують рівень тривожності учнів, допомагаючи їм краще адаптуватися до навчального навантаження та життєвих труднощів.

З оглядом на вище окреслене, можемо стверджувати, що психолого-педагогічне забезпечення освітнього процесу є важливою складовою, що забезпечує не лише ефективне навчання, а й загальний розвиток учня. У сучасних умовах, коли освіта є динамічною та постійно адаптується до нових реалій, значення психолого-педагогічної підтримки стає надзвичайно важливим для забезпечення всебічного розвитку молоді, їх успішної соціалізації та психологічного благополуччя [4].

Отже, психолого-педагогічне забезпечення освітнього процесу є невід'ємною складовою сучасної освітньої практики. Воно відіграє важливу роль у формуванні сприятливого освітнього середовища, що дозволяє учням розвиватися гармонійно, з урахуванням їх індивідуальних потреб. В умовах постійних змін в освіті, психолого-педагогічна підтримка стає необхідною для адаптації учнів до нових методів навчання та технологій, зниження рівня стресу і тривожності, а також для формування позитивної соціально-емоційної атмосфери в колективі. Застосування різноманітних методів і підходів, таких як психологічні консультації, арт-терапія, програми соціально-емоційного розвитку, дозволяє не тільки підвищити ефективність навчання, а й сприяє формуванню здорової психологічної атмосфери, що є важливим для успішної соціалізації учнів та розвитку їхніх особистісних якостей. Тому психолого-педагогічне забезпечення має бути інтегрованою частиною освітнього процесу, що сприяє не лише академічним досягненням, а й загальному благополуччю учнів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Шкарлет С. М. Освіта України в умовах воєнного стану. Інноваційна та проєктна діяльність : науково-методичний збірник / за заг. ред. С. М. Шкарлета. Київ – Чернівці : Букрек, 2022. 140 с.

2. Горбатюк М. Є., Калениченко Р. А. Психолого-педагогічне забезпечення освітнього процесу. *Актуальні проблеми освітнього процесу в контексті європейського вибору України*. Київ, 2021. С. 343–346.

3. Луцькова О., Примак А. Психолого-педагогічне забезпечення виховного процесу. *Інноваційні практики наукової освіти*. Київ, 2021. С. 324–326.

4. Калениченко Р. А., Харіна О. Є., Доценко К. М. Основи психології та конфліктології для фахової підготовки економістів : навч. посіб. для галузі знань «Економіка і підприємництво» / Державна фіскальна служба України. Ірпінь : ДФСУ, Університет ДФС України.

5. Бєляєва Н. Є., Калениченко Р. А., Телебенєва Є. О. Особливості формування і збереження ділової репутації в онлайн-середовищі. *Вісник Національного університету оборони України.* 2024. № 2 (78). С. 24–31. DOI 10.33099/2617-6858-2024-78-2-24-31 ; URL : http://visnyk.nuou.org.ua/article/ view/299273

УДК 159.9:316.6

Вікторія Олександрівна Волошена,
здобувачка вищої освіти
навчальної групи ПБЗ-23-3
Науковий керівник:
Марія Ігорівна Берташ,
старший викладач
кафедри психології, педагогіки
та суспільних дисциплін
Державного податкового університету
ORCID 0000-0002-5554-2531

ПСИХОЛОГІЧНА ДОПОМОГА ДІТЯМ ТА ПІДЛІТКАМ У ПЕРІОД СОЦІАЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Сучасне українське суспільство переживає глибокі соціальні трансформації, спричинені війною, економічною кризою, масовою міграцією, цифровізацією, пандемією COVID-19 та іншими викликами. Ці події суттєво впливають на всі вікові групи населення, але найбільш чутливими до них є діти та підлітки. В умовах постійної нестабільності, втрати домівки, розлуки з рідними, зміни шкільного середовища або навіть повного переходу на дистанційне навчання психіка дітей зазнає великого навантаження. Це може проявлятися у формі тривожності, емоційної нестабільності, агресії, зниження мотивації до навчання, проблем у соціалізації та навіть у розвитку психосоматичних симптомів.

Психологічна допомога в таких умовах стає не лише необхідною, а критично важливою для збереження емоційного добробуту та психічного здоров’я неповнолітніх. Мета такої допомоги полягає в зменшенні впливу стресових факторів, зміцненні внутрішніх ресурсів дитини, відновленні відчуття безпеки та нормалізації емоційного стану. Одним із важливих аспектів допомоги є профілактика тривалих наслідків травматичного досвіду, таких як посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), деструктивна поведінка або ризикова соціалізація в майбутньому.

У роботі з дітьми використовуються різні підходи: когнітивно-поведінкова терапія, арттерапія, ігрова терапія, наративна терапія, психодрама, тілесно-орієнтовані методи. Підлітки часто потребують більш раціонального пояснення подій та емоцій, тому в роботі з ними ефективними є тренінги емоційної саморегуляції, психоедукація, коучингові підходи. Усі ці методи допомагають знизити тривожність, розвинути навички подолання труднощів та адаптації до нових умов [1].

Особливу роль відіграє шкільне середовище. В умовах соціальних трансформацій саме школа стає чи не єдиним стабільним елементом життя дитини. Тому важливо, щоб у навчальних закладах функціонувала служба психологічної підтримки.

Шкільний психолог повинен не лише працювати з дітьми, а й проводити роз'яснювальну роботу з учителями та батьками щодо ознак емоційної дезадаптації та способів підтримки дітей у кризових ситуаціях. Навчальні заклади мають запроваджувати психологічні тренінги, групові заняття, бесіди та інші профілактичні заходи.

Окрему увагу слід приділити внутрішньо переміщеним дітям, дітям з тимчасово окупованих територій, дітям, які втратили батьків або були свідками насильства. Такі діти потребують особливого підходу, чутливості з боку фахівців і тривалої психосоціальної підтримки. Більшість із них мають порушене відчуття безпеки, знижений рівень довіри до оточення, тому робота з ними повинна бути поступовою, структурованою та обов'язково в партнерстві з родиною, якщо така збереглася [3].

Комплексна психологічна допомога дітям у період соціальних трансформацій повинна включати мультидисциплінарний підхід: взаємодію психологів, педагогів, соціальних працівників, медиків, юристів, громадських організацій. Такий підхід дозволяє охопити всі аспекти життя дитини: навчання, здоров'я, сімейне середовище, соціальні зв'язки. Особливо ефективною є така модель у громадах, де створені кризові центри для дітей або мобільні бригади психологічної допомоги.

Отже, можна сказати, що психологічна допомога дітям та підліткам у період соціальних трансформацій є важливою частиною стратегії захисту майбутнього суспільства. Інвестування в психічне здоров'я дітей сьогодні – це гарантія формування стабільного, адаптованого, емоційно здорового покоління завтра. Саме від рівня підтримки, яку отримає дитина в кризовий період, залежить її здатність будувати повноцінне життя в майбутньому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Васильєва О. В. Психологічна підтримка дітей в умовах війни. К. : Наукова думка, 2023.

2. Ковальчук Т. І. Онлайн-психологія як форма допомоги дітям у кризовий період. *Психологія і сучасність*. 2023. № 1.

3. ЮНІСЕФ Україна. Психосоціальна підтримка дітей: методичні рекомендації. 2021.

4. Радчук І. М. Психосоціальна адаптація підлітків у кризових умовах. *Соціальна психологія*. 2023. № 2.

УДК 159.9

Софія Дмитрівна Гоголь,
здобувачка вищої освіти
академічної групи ПСБ3-21-1
Науковий керівник:
Таїсія Анатоліївна Ткачук,
доктор психологічних наук, професор,
професор кафедри психології,
педагогіки та громадських дисциплін
Державного податкового університету
ORCID 0000-0002-2721-6392

КОПІНГ У КОНТЕКСТІ СУБ'ЄКТИВНОГО СПРИЙНЯТТЯ ІНДИВІДОМ СКЛАДНОЇ ЖИТТЄВОЇ СИТУАЦІЇ

Концепція копінг-поведінки розглядається як ключовий аспект у процесі психологічного подолання життєвих труднощів. Копінг визначається не просто як реакція на стрес, а як індивідуалізований спосіб взаємодії з ситуацією, який формується на основі суб'єктивної логіки людини, її особистісних цінностей, життєвих смислів і актуальних психологічних ресурсів. Копінг-поведінка є внутрішньо детермінованим процесом, що інтегрує як природжені, так і набуті механізми адаптації до складних обставин [2].

У контексті аналізу феномену подолання труднощів, підкреслюється, що психологічне подолання виступає не лише як акт зусиль над зовнішніми перешкодами, а як цілісна активність особистості, спрямована на реконструкцію смислу ситуації та мобілізацію внутрішніх ресурсів. Вказано, що прагнення до розв'язання проблеми має дуалістичну природу: з одного боку, воно пов'язане з базовими, біологічно обумовленими формами реагування (рефлексами, інстинктами), а з іншого – з інтеріоризованими та осмисленими формами поведінки, такими як свідоме опанування або подолання ситуації. Таким чином, копінг розглядається не лише як адаптація, а як особистісне зростання через інтерпретацію, переоцінку і смислотворення у складних життєвих контекстах [3].

Важливим аспектом у розумінні копінгу є суб'єктивна оцінка ситуації, що визначає її складність. Складність не є об'єктивною характеристикою події, а породжується специфікою її переживання. Саме значущість ситуації для індивіда виступає основним фактором, що активізує механізми психологічного подолання. Суб'єктивна інтерпретація, у свою чергу, визначається ціннісно-смисловою структурою особистості та її досвідом взаємодії зі стресогенними ситуаціями [1].

У контексті вивчення життєвого стресу в психології однією з ключових складових його динаміки є ситуації, які запускають механізми психологічного подолання

або копінгу. Їх можна умовно класифікувати на три основні категорії, що відрізняються за своїм характером, інтенсивністю впливу та тривалістю дії.

Першу категорію становлять повсякденні труднощі, які хоча й можуть здаватися незначними в окремо взятому випадку, проте в сукупності здатні призводити до хронічного емоційного виснаження. Ці ситуації часто виникають у побутовому середовищі та супроводжують людину щодня, провокуючи накопичення негативних емоцій, що в довгостроковій перспективі може знижувати психоемоційну стійкість особистості [4].

Друга категорія включає події, пов'язані з критичними періодами життєвого розвитку, які супроводжуються переосмисленням власної ідентичності, ролі у суспільстві та професійної самореалізації. До таких подій зазвичай належать кризові моменти, що відповідають віковим етапам або важливим фазам життєвого циклу. Прикладами можуть бути професійні невдачі, труднощі у досягненні запланованих цілей чи соціальних очікувань, а також психологічні труднощі, спричинені необхідністю адаптації до нових ролей у сімейному чи професійному контексті [4].

Третю категорію становлять неочікувані травматичні події, які мають глибокий вплив на емоційне, когнітивне та поведінкове функціонування особистості. Йдеться про ситуації, які раптово порушують звичний хід життя і вимагають радикальної психологічної перебудови. Серед таких подій можуть бути важкі захворювання, втрата близьких, серйозні тілесні ушкодження чи інші форми гострих життєвих потрясінь. Цей тип стресогенних факторів вирізняється високим рівнем непередбачуваності та потенційною загрозою базовим потребам людини, таким як безпека, стабільність, прийняття та підтримка, що у свою чергу зумовлює активізацію глибших і часто неусвідомлюваних копінг-реакцій [4].

З огляду на ці категорії, підкреслюється необхідність індивідуального підходу до аналізу копінг-реакцій, оскільки особистість не лише реагує на зовнішні умови, а й активно трансформує власну поведінкову стратегію відповідно до внутрішньої картини світу, смислових орієнтацій і очікувань. Таким чином, копінг-поведінка набуває статусу смислової діяльності, яка відіграє ключову роль у збереженні та розвитку психологічного благополуччя людини в умовах життєвих викликів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кузнєцов М. А., Шаповалова В. С. Студентські страхи: Види, структура, динаміка та шляхи корекції. Х. : Вид-во «Діса плюс», 2016. 342 с.

2. Лук'янчук Є. Р., Германович О. Р. Психологічні особливості управління особистістю кризовими станами. *Проблеми та перспективи розвитку забезпечення безпеки життєдіяльності* : тези доп. X Міжнар. наук.-практ. конф. молодих учених, курсантів та студентів, м. Львів, 25–26 квіт. 2024 р. / Львів. держ. ун-т безпеки життєдіяльності. Львів, 2024. С. 257–258.

3. Похлєстова О. Ю. Копінг як функція стресостійкості особистості. *Актуальні проблеми психології в закладах освіти.* 2019. Вип. 9. С. 291–299.

4. Abdukadirova L. The main approaches to the study of the difficult life situation in socio-psychological research. *European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences.* 2019. P. 781–789.

УДК 378.147

Ганна Олексіївна Голованчук,
здобувачка вищої освіти
академічної групи ПСМЗ-24-1
Науковий керівник:
Марина Юріївна Заушнікова,
кандидат психологічних наук, доцент
Державного податкового університету
ORCID 0000-0002-9308-3559

ІНТЕРНЕТ-ЗАЛЕЖНІСТЬ У КООРДИНАТАХ СУЧАСНОЇ ПСИХОЛОГІЧНОЇ НАУКИ

У сучасному світі, на жаль, поряд з дуже широким використанням інтернету розвивається й інтернет-залежність. Вчені кваліфікують це як розлад психіки з супутніми поведінковими проблемами, що супроводжується постійною потребою увійти до мережі та неспроможністю вийти з неї. На перший погляд, ситуація не видається серйозною. Проте психологи зазначають, що з часом інтернет-залежність призводить до втрати здатності вчитися та аналітично мислити. Тобто постійний користувач мережі – імпульсивний, нездатний до аналітичного мислення та інтелектуальної роботи індивід [1].

Даний розлад діагностується за наступними ознаками: а) відсутність в індивіда інших інтересів та прагнень; б) час перебування в мережі (більше 5 годин); в) користування інтернетом без необхідності (тобто не пов'язане з роботою або навчанням); г) відмова людини від особистісного спілкування з іншими; д) руйнація відносин із оточуючими; е) відрив від реальності [2].

Формування інтернет-залежності є складним процесом, який зазнає впливу різних факторів. Дослідження психологів та соціологів засвідчують, що на розвиток інтернет-залежності впливають як особистісні, так і технологічні, соціальні та психологічні чинники. До основних з них належать:

1. Особистісні фактори:

– *Низька самооцінка.* Індивіди з низькою самооцінкою як правило використовують інтернет для втечі від реального світу, що підвищує ризик залежності.

– *Соціальна тривога.* Люди, які відчувають труднощі у спілкуванні офлайн, часто звертаються до віртуальних комунікацій, що, у свою чергу, сприяє надмірному використанню інтернету.

– *Самотність*. Інтернет може стати засобом для подолання почуття самотності, детермінуючі прагнення до онлайн-комунікації.

2. Психологічні фактори:

– *Депресія та стрес*. Люди, які переживають субдепресивні або депресивні

стани, перебуває у стані хронічного стресу, часто використовують інтернет як спосіб відволіктися від реальних проблем або зняти емоційну напругу.

– *Схильність до адиктивної поведінки.* Індивіди з наявною залежністю до інших речовин чи видів поведінки можуть демонструвати великою мірою й схильність до інтернет-залежності.

3. Соціальні фактори:

– *Тиск суспільства*. Інтернет-залежність може виникнути внаслідок соціального тиску на постійну присутність в мережі (наприклад, через соціальні мережі).

– *Невизначеність у реальному світі*. Соціальна ізоляція, складні економічні чи політичні умови можуть стимулювати пошук комфорту та безпеки в онлайн-середовищі.

– *Роль сім'ї.* Відсутність емоційної підтримки, уваги від родини також може змушувати людей шукати визнання та підтримку в інтернеті.

4. Технологічні фактори:

– *Постійна доступність*. Смартфони, планшети та інші гаджети забезпечують цілодобовий доступ до інтернету, що збільшує час його використання.

– *Соціальні мережі*: Платформи (Instagram, Facebook, TikTok тощо) використовують алгоритми, які створюють спокусу залишатися онлайн довше.

– *Онлайн-ігри.* Онлайн-ігри часто вимагають тривалого перебування індивіда онлайн для досягнення результатів, що сприяє формуванню залежності.

5. Культурні фактори:

– *Ідеалізація цифрових технологій*. У певних культурах віртуальне життя може вважатися настільки ж значущим або навіть більш привабливішим, ніж реальне.

– *Моделі поведінки у суспільстві.* У певних культурних контекстах активне користування інтернетом може бути нормою, що стимулює надмірне його використання [3].

Висновок. Інтернет-залежність є актуальною проблемою, яка вимагає комплексного підходу до її вивчення та корекції. Формування інтернет-залежності є багатофакторним процесом, що об'єднує вплив як внутрішніх (особистісних та психологічних), так і зовнішніх (соціальних, технологічних та культурних) чинників, серед яких як особистісні (низька самооцінка, тривога, самотність), так і технологічні (наявність соцмереж та он-лайн ігр, постійна доступність), соціальні (роль сім'ї, тиск суспільства, невизначеність у реальному світі), психологічні (депресія, стрес, схильність до адикцій) та культурні чинники (ідеалізація цифрових технологій тощо) Розуміння цих факторів є важливим для профілактики та подолання цієї форми залежності. Ефективна профілактика повинна включати освітні, терапевтичні та сімейні заходи, спрямовані на розвиток здорових способів саморегуляції та соціальної взаємодії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Карпова Н. В. Психологія роботи в цифровому середовищі: Інтернет-залежність як соціальне явище. *Психологія і суспільство*. 2021. № 1. С. 34–40.

2. Коваленко О. І. Профілактика інтернет-залежності в корпоративному середовищі: шлях до ефективності та благополуччя. *Соціологія праці та управління*. 2019. № 4. С. 102–110.

3. Марченко В. В. Психологічні аспекти інтернет-залежності. *Журнал психології та соціальної роботи*. 2020. № 2 (7). С. 45–52.

УДК 316.347:159.9

Дар'я Сергіївна Гусак,
здобувачка вищої освіти
групи ПР-121
Науковий керівник:
Вілена Володимирівна Воронова,
кандидат наук із соціальних комунікацій,
доцент з/н
Київського університету культури

АДАПТАЦІЯ ЖІНОК-ЖЕРТВ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА ДО СОЦІАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА: СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ

Адаптація до соціального середовища після виходу з насильницьких стосунків відбувається у контексті складних психологічних процесів переосмислення травматичного досвіду та відновлення особистісних ресурсів. Динаміка такої адаптації залежить від сукупності індивідуальних, соціальних та структурних факторів. На індивідуальному рівні вагому роль відіграють особистісні характеристики жінки, зокрема резильєнтність, копінг-стратегії, наявність внутрішніх ресурсів для подолання кризових ситуацій. Дослідження демонструють, що психологічна гнучкість, здатність до рефлексії та позитивне переосмислення травматичного досвіду сприяють більш успішній адаптації. Водночас соціальний вимір адаптації включає наявність підтримуючого оточення, доступ до матеріальних ресурсів, житла, працевлаштування та професійної допомоги. Структурні фактори пов'язані з існуванням інституційних механізмів захисту та підтримки постраждалих, законодавчим забезпеченням їх прав та загальним рівнем гендерної рівності в суспільстві. Соціально-психологічний аналіз адаптаційних процесів жінок-жертв домашнього насильства виявляє багатовимірність викликів, з якими стикаються постраждалі. Економічна залежність від кривдника часто становить суттєвий бар'єр для виходу з насильницьких стосунків та подальшої адаптації. Жінки, які тривалий час перебували в ізоляції від соціальних зв'язків, втрачають професійні навички, впевненість у власних силах та можливості для самореалізації [1, с. 80–83].

Відновлення економічної самостійності стає однією з ключових задач у процесі реінтеграції. Складність полягає в тому, що жінки часто змушені одночасно шукати безпечне житло, дбати про дітей, відновлювати або набувати професійні навички та долати психологічні наслідки травми. Дослідження показують, що рівень освіти, попередній професійний досвід та наявність підтримки з боку соціальних служб суттєво впливають на швидкість економічної адаптації [2, с. 310–311].

Психологічна адаптація включає складні процеси переосмислення травматичного досвіду та відновлення позитивного образу себе. Жінки-жертви домашнього насильства часто інтерналізують негативні повідомлення кривдника, що призводить до зниження самооцінки, формування негативного самосприйняття та деструктивних поведінкових патернів. Відновлення психологічного благополуччя передбачає роботу з травматичними спогадами, деконструкцію негативних переконань щодо себе та оточуючих, розвиток навичок самоспівчуття та самопідтримки. Психотерапевтична допомога, зокрема травма-фокусована когнітивно-поведінкова терапія, терапія десенсибілізації та переробки рухом очей (EMDR), наративна терапія та інші доказові методи, сприяють інтеграції травматичного досвіду та відновленню психологічних ресурсів.

Феномен посттравматичного зростання становить важливий аспект адаптаційного процесу жінок, які пережили домашнє насильство. Дослідження демонструють, що попри деструктивний вплив травматичного досвіду, значна частина постраждалих здатна до позитивних трансформацій, які проявляються у формі нових перспектив, переоцінки життєвих пріоритетів, духовного зростання, глибших міжособистісних стосунків та відчуття внутрішньої сили. Фактори, які сприяють посттравматичному зростанню, включають здатність до рефлексії, наявність соціальної підтримки, можливість розкриття травматичного досвіду в безпечному середовищі та формування нового наративу, який інтегрує пережите насильство в життєву історію. Розуміння механізмів посттравматичного зростання дозволяє розробляти інтервенції, спрямовані не лише на зменшення негативних наслідків травми, але й на сприяння особистісному розвитку [3, с. 33].

Соціально-психологічний аналіз адаптації жінок-жертв домашнього насильства до соціального середовища виявляє необхідність комплексного, системного підходу, який враховує множинність факторів, що впливають на процес відновлення. Успішна адаптація передбачає не лише подолання психологічних наслідків травми, але й відновлення соціальних зв'язків, економічної самостійності, особистісної автономії та суб'єктності. Розуміння механізмів адаптації дозволяє розробляти більш ефективні стратегії підтримки постраждалих та створювати соціальне середовище, сприятливе для їх реінтеграції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Зінсу О. Соціальні та юридично-психологічні аспекти домашнього насильства. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ.* 2020. № 1 (114). С. 79–87. URL : https://doi.org/10.33270/01201141.79 (дата звернення: 12.04.2025).

2. Ліщук Н. О. Загальносоціальна профілактика насильницьких дій щодо жінок. *Підприємництво, господарство і право.* 2020. № 2. С. 310–315.

3. Синишина В. М. Психологічна допомога жінкам, що постраждали від гендерно-обумовленого насильств. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2022. № 2. С. 33–37.

УДК 159

Михайло Олексійович Дозорцев,
здобувач вищої освіти
академічної групи ПСБ 22-1
Науковий керівник:
Таїсія Анатоліївна Ткачук,
доктор психологічних наук, професор,
професор кафедри психології,
педагогіки та суспільних дисциплін
Державного податкового університету
ORCID 0000-0002-2721-6392

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РЕСОЦІАЛІЗАЦІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Повномасштабна війна потребує колосальних людських ресурсів: станом на 2024 рік у Збройних Силах України служать близько 1 млн. українців. Вже зараз необхідно думати не лише про те, як забезпечити кожного з них усім необхідним на службі, а й про їхнє повернення до громадянського життя. Пережиті стреси, постійна небезпека та втрата побратимів залишають глибокий слід у свідомості та підсвідомості ветеранів. Тому вони часто стикаються з посттравматичним стресовим розладом (ПТСР), депресією, тривожністю та іншими психічними розладами. Крім того, військові можуть відчувати складнощі у спілкуванні з людьми, які не мають досвіду війни, що лише посилює відчуття відчуженості. Відбувається це з безлічі причин, найчастіше пов'язаних з різними проявами посттравматичного стресового розладу, зокрема такими:

– Підвищений рівень тривожності, за якого у людини виникає передчуття ілюзорної загрози життю та здоров'ю, відсутність психологічного спокою.

– Емоційна атрофія. Людина втрачає властиві їй раніше інтереси та захоплення, насилу висловлює свої емоції або не висловлює їх взагалі, втрачає здатність до вибудовування відносин навіть із найближчим оточенням.

– Необґрунтована агресивність та бурхливі емоційні реакції. Коли військовослужбовці перебувають в умовах травмуючих стрес-чинників, відчувають постійну загрозу життю, у них сильно змінюється спосіб мислення та поведінки. Багато дій, які здійснюються в умовах бойових дій автоматично, починають відтворюватися ними й у мирний час. В даному випадку людина просто намагається вирішувати проблеми звичним для себе шляхом, відповідно із засвоєними моделями поведінки, переважно із застосуванням сили.

– Порушення пам'яті та концентрації уваги, виникнення «непрошених спогадів». Військовослужбовець зазнає труднощів, коли потрібно зосередитися або щось

згадати. Також у пам'яті можуть раптово спливати сцени, пов'язані з подією, що завдала травми. Подібні спогади можуть виникати як уві сні, так і під час неспання. Як зазначають науковці, головна відмінність від звичайних спогадів полягає в тому, що посттравматичні «непрошені спогади» супроводжуються сильним почуттям тривоги та страху, а також можуть призводити до афективних дій [2].

– Депресія та сплощений афект (англ. blunted affect). У стані посттравматичного синдрому людині здається, що все безглуздо і марно. Це почуття супроводжуються нервовим виснаженням, апатією, обмеженістю у вираженні емоцій, байдужості до оточуючих.

– Загальна тривожність, емоційна напруга виявляється у постійному занепокоєнні, параноїдальних розладах, необґрунтованих страхах, комплексі провини, появі психосоматичних болей та безсонні.

– Схильність до прояву різних форм девіацій, у тому числі зловживання алкоголем та забороненими наркотичними засобами, суїцидальної поведінки, побутового насильства [4].

Ключовими завданнями, спрямованими на досягнення даних результатів, є: а) виявлення та усунення причин, що створюють бар'єри для психологічної ресоціалізації; б) допомога у подоланні різних проявів ПТСР; в) налагодження соціальних зв'язків та відносин із соціальним оточенням; г) навчання технікам саморегуляції психічного та соматичного стану [1].

Тією чи іншою мірою суспільство завжди впливає на процес ресоціалізації учасників бойових дій незалежно від їхнього соціального статусу, рівня освіти та професійної належності. Велику роль при цьому відіграє те, наскільки розвинений у суспільстві соціальний капітал, оскільки військовослужбовці після демобілізації повинні знову прийняти норми поведінки та набути цінностей, які докорінно відрізняються від тих, що були набуті ними в період бойових дій [3].

У цій ситуації ключовими аспектами ресоціалізації виступають довіра та підтримка, що надаються учасникам бойових дій з боку суспільства. Високий рівень довіри, повага та визнання в соціумі визначають успішність відновлення соціальних зв'язків у трудовій та громадській діяльності демобілізованих. Повертаючись до громадянського життя, вони повинні почуватися частиною суспільства, інакше виникає загроза виникнення соціальної відчуженості та ізоляції, результатом якої стане входження учасників бойових дій у групу соціального ризику.

Таким чином, застосування підходу, заснованого на поетапному входженні військовослужбовця у суспільство дозволяє розглядати ресоціалізацію як систематизований і керований процес. Для його реалізації, безумовно, знадобляться додаткові матеріальні та адміністративні ресурси, але всі витрати згодом будуть компенсовані трудовою та соціальною активністю громадян, які успішно пройшли процес ресоціалізації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Психологічна допомога учасникам АТО та їх сім’ям : колективна монографія / М. І. Мушкевич, Р. П. Федоренко, А. П. Мельник та ін. ; за заг. ред. М. І. Мушкевич. Луцьк : Вежа-Друк, 2016. 260 с.

2. Приходько І. І. Профілактика та контроль бойового стресу у військовослужбовців: систематизація досліджень. *Вісник ХНПУ імені Г. С. Сковороди. Психологія.* 2021. № 1 (64). С. 193–215.

3. Повернення з війни: соціально-психологічні особливості реадаптації та ресоціалізації ветеранів і ветеранок до умов цивільного життя : колективна монографія / Чернов І., Заіка В., Лебедев В., Шевчук В., Клевака Л. Полтава : ПУЕТ, 2024. 249 с.

4. Blackburn D. Transitioning from Military to Civilian Life: Examining the Final Step in a Military Career. *Canadian Military Journal.* 2016. № 16 (4). P. 53–61.

УДК 378.147

Михайло Дмитрович Дяченко,
студент 1 курсу магістратури
спеціальності «Міжнародні економічні відносини»
Навчально-наукового інституту
міжнародних відносин
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
Науковий керівник:
Руслан Арсенович Калениченко,
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології,
педагогіки та суспільних дисциплін
Державного податкового університету;
доцент кафедри професійної освіти
Київського національного університету
будівництва і архітектури
ORCID 0000-0001-9222-317X

СОЦІАЛІЗАЦІЯ МОЛОДІ В КОНТЕКСТІ ЦИФРОВОГО СУСПІЛЬСТВА

Цифрові технології глибоко інтегрувалися в повсякденне життя сучасної молоді, докорінно трансформуючи звичні моделі соціалізації. Інтернет, соціальні мережі та мобільні застосунки стали основними інструментами спілкування, навчання, самореалізації й пошуку інформації. Вони відкривають нові перспективи для особистісного розвитку, проте водночас спричиняють низку важливих соціальних викликів – особливо в контексті освіти, й системи освіти загалом.

Сучасна молодь є активним користувачем мобільного інтернету та цифрових технологій, які не лише змінюють спосіб життя, а й впливають на особливості мислення. Психологи зазначають: у дітей цифрової епохи помітно змінюються когнітивні процеси – пам’ять, увага, сприйняття й мислення. Вони не запам’ятовують саму інформацію, а лише способи її пошуку, віддають перевагу візуальним образам над текстом і логікою, а також мислять фрагментовано, сприймаючи дані короткими порціями – це свідчить про перехід від лінійного до мережевого типу мислення. Однак такі зміни не варто сприймати як негатив – це просто нова реальність, хоча і усвідомлення проблеми є першим кроком до її вирішення.

У цьому контексті особливої ваги набуває потреба в інноваціях в освіті. Одним із таких підходів є евристичне навчання, яке акцентує не лише на індивідуальному розвитку, а й на створенні учнем власного навчального продукту, що сприяє

самореалізації. Суть творчості полягає у виході за межі відомого, зміні існуючих уявлень і створенні нового знання, яке не передбачене заздалегідь. Тому в евристичній моделі головним стає не контроль засвоєння готового матеріалу, а здатність до творчого переосмислення. Водночас важливо, щоб молодь навчалась розпізнавати інформаційні загрози й маніпуляції, перш за все з боку інтернету [3].

Українська система освіти по суті успадкувала радянську. У радянській системі освіти кожен, незалежно від соціального походження, мав рівні умови для становлення як особистість. Натомість перехід до «європейської освіти» в Україні призвів до поділу: лише небагато громадян отримують можливість стати особистостями, тоді як більшість – позбавлені такої змоги й готуються до життя за моделлю «людини масової культури». Раніше освіта забезпечувала рівні програми й підручники для всіх, що сприяло єдності суспільства. Сучасна ж система освіти в Україні відтворює соціальну нерівність, формуючи одних як критично мислячих управлінців, а інших – як виконавців без управлінського потенціалу [1].

Цифрові технології не відіграють ключової ролі в соціалізації молоді – радше створюють ілюзію загальної доступності інформації. Водночас вони не сприяють розвитку критичного мислення чи формуванню особистості, а здебільшого виступають інструментом задоволення споживчих потреб. Формування особистості учня чи студента завжди було і залишається головною місією Вчителя. Враховуючи, як в Україні ставляться до освіти після розпаду СРСР, доцільно припустити, що державне керівництво так і не усвідомило: ключ до вирішення більшості проблем – не в інформаційних технологіях, а в розвитку особистості кожної людини. Лише морально зріла та інтелектуально розвинена особистість здатна максимально ефективно використовувати сучасні технології [2].

У процесі соціалізації молоді головним викликом залишається формування особистості, а не впровадження інформаційних технологій. Проте в сучасній Україні ця проблема часто підмінюється акцентом на формування компетентностей. Новітні освітні закони закріпили поняття «освітній процес» замість традиційного «навчально-виховного процесу», яке десятиліттями визначало сутність радянської освітньої моделі. У радянському підході вчитель мав не лише навчати, а й виховувати учнів, активно впливаючи на їх особистісний розвиток. Натомість нинішнє трактування «освітнього процесу» позбавлене цього глибинного змісту і більше не передбачає обов'язку педагога формувати особистість школяра чи студента [4].

Для успішної соціалізації молодих здобувачів освіти необхідно впроваджувати сучасні методи роботи, що відповідають вимогам інформаційного суспільства. Ці підходи мають базуватися на новітніх педагогічних теоріях, актуальних методологічних принципах і широкому використанні цифрового контенту. В умовах нової історичної епохи університет має відновити свою роль як ключового інституту соціалізації, окреслити шляхи підготовки студентів до успішної діяльності в умовах сучасної системи соціальних відносин, яка формується під впливом ринкових механізмів та цінностей постіндустріальної цифрової культури [1].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Інформаційні технології та їх вплив на розвиток суспільства / Андрощук О. В., Кондратенко Ю. В., Головченко О. В., Ворона Т. О., Петрушен М. В. *Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету України імені Івана Черняховського.* 2014. № 1 (50). С. 42–47.

2. Панченко О. А. Турбулентність мислення в структурі інформаційно-психологічної безпеки особистості. *Психологія і особистість.* 2019. № 1 (15). С. 35–53.

3. Шелестова А. М. Характеристика сучасного інтегрованого інформаційно-комунікаційного простору вищого навчального закладу. *Вісник ХДАК.* 2013. № 39. С. 235–241.

4. Шульга М. Збій соціальної матриці : монографія. Київ : Інститут соціології НАН України, 2018. 264 с.

УДК 355.45

Ірина Василівна Желєзова,
здобувачка вищої освіти
академічної групи ПСМз-24-1
Науковий керівник:
Світлана Олександрівна Дєніжна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри психології,
педагогіки та суспільних дисциплін
Державного податкового університету
ORCID 0009-0009-4671-2162

ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА ПОВОЄННИЙ ЧАС

У сучасних умовах воєнного стану, спричиненого збройним конфліктом в Україні, державні службовці перебувають під постійним психологічним тиском. Вони виконують ключову роль у забезпеченні функціонування державних інститутів, організації життєзабезпечення населення та підтримці правопорядку. Тривалий стрес, загроза життю та нестабільність негативно впливають на їхній психологічний стан, що може призвести до вигорання, зниження ефективності праці та порушень психічного здоров'я (Петренко, 2021).

Психологічні виклики воєнного часу

Воєнний стан ставить перед державними службовцями нові виклики: високий рівень тривоги, інформаційний тиск, нерозв'язаність побутових проблем, страх за безпеку близьких. Постійна необхідність адаптації до швидких змін, невизначеність, а також ризик фізичної небезпеки призводять до формування гострих та хронічних стресових станів (Іванова, 2020).

Значення психологічної підтримки

Психологічна підтримка в таких умовах має бути комплексною та системною. Вона включає не лише кризову допомогу у вигляді психологічного консультування, а й превентивні заходи, спрямовані на зміцнення стресостійкості, формування навичок саморегуляції, управління емоціями та розвитку адаптивних стратегій поведінки (Ковальчук, 2022). Ефективна психологічна підтримка сприяє не лише збереженню психічного здоров'я службовців, але й підвищенню їхньої продуктивності та відповідальності.

Особливості повоєнного періоду

Повоєнний час не означає автоматичне зникнення психологічних проблем. Навпаки, реінтеграція у мирне життя супроводжується стресами, пов'язаними з адаптацією, переживанням втрат, відновленням довіри до інституцій. У цей період важливо

забезпечити довгострокову психологічну підтримку, спрямовану на реабілітацію, соціальну адаптацію, профілактику ПТСР (посттравматичного стресового розладу) (Мельник, 2023).

Практичні рекомендації

Впровадження тренінгів з психологічної стійкості та управління стресом у державних установах.

Створення служб психологічної допомоги, доступних онлайн та офлайн, для своєчасного реагування на кризові ситуації.

Розробка програм супроводу, що враховують специфіку роботи державних службовців у воєнних та повоєнних умовах.

Забезпечення належного рівня інформування щодо можливостей психологічної підтримки, подолання стигматизації звернень за допомогою (Бондаренко, 2021).

Висновки

Психологічна підтримка державних службовців у воєнний та повоєнний час є невід'ємною складовою стабільності та ефективності державного управління. Врахування специфіки стресових факторів, своєчасне впровадження комплексних психологічних заходів і довгострокова підтримка сприятимуть збереженню психічного здоров'я, підвищенню мотивації та працездатності працівників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Петренко О. Психологічні аспекти роботи державних службовців в умовах воєнного конфлікту. *Вісник психології*. 2021. Вип. 34 (2). С. 45–53.

2. Іванова Т. Стрес і адаптація у військовий період: особливості та методи корекції. *Журнал кризової психології*. 2020. Вип. 15 (1). С. 22–31.

3. Ковальчук М. Психологічна підтримка персоналу у державних органах під час кризи. *Психологія управління*. 2022. № 12 (3). С. 77–85.

4. Мельник В. Реабілітація та соціальна адаптація службовців у повоєнний період. *Соціальна психологія*. 2023. № 19 (4). С. 99–108.

5. Бондаренко С. Стигма та звернення за психологічною допомогою: бар'єри та шляхи подолання. *Психологічний журнал*. 2021. № 8 (2). С. 15–23.

УДК 159.9

Марія Іванівна Завірюха,
здобувачка вищої освіти
академічної групи ПСБЗ-21-1
Науковий керівник:
Олена Вячеславівна Іванова,
кандидат психологічних наук,
професор кафедри суспільних дисциплін,
психології та педагогіки
Державного податкового університету
ORCID 0009-0004-2998-4733

ПСИХОЛОГІЧНІ МЕХАНІЗМИ ПОДОЛАННЯ ТРАВМАТИЧНОГО ДОСВІДУ

У сучасному світі значна кількість людей стикається з психотравмуючими подіями – війнами, втратами, насильством, катастрофами, або важкими життєвими кризами [1, с. 4].

Травматичний досвід негативно впливає на емоційний стан, поведінку, самооцінку та здатність будувати здорові стосунки. У зв'язку з цим постає необхідність вивчення психологічних механізмів, які забезпечують адаптацію особистості, збереження психічного здоров'я та відновлення внутрішніх ресурсів. Дослідження механізмів подолання травми є надзвичайно важливим для психологічної практики, особливо в умовах воєнного часу, глобальної нестабільності та зростання запитів на психологічну допомогу. Тема є актуальною як для теоретиків, так і для практичних психологів, які працюють з травмованими особами [1, с. 4].

Травматичні події характеризується раптовістю, руйнівною силою та інтенсивністю, часто пов'язані із смертю, серйозними ушкодженнями або насильством. Наслідки може б проявлятися у посттравматичному стресовому розладі (ПТСР), де спостерігаються різні симптоми, включаючи повторне переживання подій, збудженість, негативні зміни настрою і мислення, емоційне відчуження, дисоціацію, неспроможність регулювати емоції, труднощі у взаємодії з іншими та негативне сприйняття себе. Такі події можуть бути різного характеру, включаючи жорстоке поводження, насильство, аварії, проблеми зі здоров'ям, участь у воєнних діях чи катування [2, с. 68].

Після переживання травматичної події людина часто відчуває не лише фізичні, а й психологічні наслідки, що можуть суттєво вплинути на її емоційний стан та якість життя. У зв'язку з цим, вивчення механізмів психічного відновлення після травматичної події є актуальною і важливою задачею для сучасної психології. Цей процес включає в себе різноманітні стратегії та механізми, спрямовані на подолання стресу, відновлення психічного рівноваги і забезпечення психологічного благополуччя [3, с. 256].

Науковці визначають різні чинники, що впливають на поведінку людини під час подолання стресу:

1. Особистісний (диспозиційний) чинник: включає в себе психологічні особливості, що визначають вибір стилів і стратегій поведінки у складних життєвих ситуаціях. Ці характеристики можуть включати такі аспекти, як самооцінка, темперамент, рівень тривожності.

2. Ситуаційний (динамічний) чинник: відображає вплив конкретної ситуації і самостійну оцінку суб'єктом її стресу на вибір стратегій і стилів подолання.

3. Соціальний чинник: виявляється у впливі соціально-психологічних характеристик суб'єкта, таких як гендер, рольова позиція, установки, культурні відмінності і рівень соціальної підтримки. Ці аспекти впливають на спосіб подолання важливих життєвих ситуацій і забезпечення осіб можливістю свідомого саморегулювання і вибору стратегії поведінки.

4. Регулятивний чинник: цей аспект розглядається як можливість розвитку і формування поведінки подолання у суб'єкта, а також можливість цілеспрямованого навчання ефективними стратегіями подолання у складних життєвих ситуаціях. Це включає здатність навчитися адаптивними стратегіями подолання або життєвим навичкам для підвищення психосоціальної компетентності суб'єкта, що можуть бути здобуті або відновленні в різноманітних структурованих або неструктурованих умовах [3].

Титаренко Т. М. описує 4 критерії відновлення психологічного здоров'я після пережитої травматичної події:

1. Полягає в можливості відновлення власної цілісності і безперервності шляхом перебудови каузальних зв'язків між минулим, теперішнім і майбутнім.

2. Полягає в можливості зміщення потребово-мотиваційних і ціннo-смислових ресурсів особистості, що стимулюють особистісний розвиток і є джерелом енергії для зростання.

3. Полягає у можливості підтримання продуктивності і само ефективності особистості, підвищення креативності у відношенні до власного життя.

4. Це можливість відновлення відповідного рівня емоційного інтелекту і комунікативної компетентності, що передбачає здатність налагодити теплі, щирі стосунки з оточуючими [4, с. 30].

Психологічні механізми подолання травматичного досвіду відіграють важливу роль у збереженні та відновленні психічного здоров'я особистості. Завдяки поєднанню особистісних, соціальних та регулятивних чинників людина здатна адаптуватися до нових умов і знайти внутрішні ресурси для розвитку. Своєчасна допомога та підтримка сприяють зменшенню негативних наслідків травми. Вивчення цих механізмів має важливе значення як для теорії, так і для практики в умовах сучасних викликів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гершанов О. (M. Ed), терапевт КПТ. *Основи роботи з травмою*. Матеріал підготовлено для учасників тренінгів «Робота з травмою та втратою. Основи супервізії». Проєкт Ради Європи «Внутрішнє переміщення в Україні: розробка тривалих рішень» / Маріупольський міський центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді Маріупольської міської ради ; Ізраїльська коаліція травми. 2025.

2. Лозінська Н. Психотравма як наслідок травматичного стресу в різних напрямках сучасної психології. *Вісник Національного університету оборони України.* 2019. № 50 (2). С. 65–73.

3. Осьодло В. І. Особистісні чинники подолання стресових ситуацій в особливих умовах / проблеми екстремальної та кризової психології. 2013. Вип. 14 (1). С. 242–252.

4. Титаренко Т. М., Лєпіхова Л. А. Психологічна профілактика стресових перевантажень серед шкільної молоді : науково-методичний посібник. Київ : Міленіум, 2006. 204 с.

УДК 316.6

Ірина Леонідівна Каденко,
здобувачка вищої освіти
академічної групи ПСМз-24-2
Державного податкового університету
Науковий керівник:
Руслан Арсенович Калениченко,
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології,
педагогіки та суспільних дисциплін
Державного податкового університету;
доцент кафедри професійної освіти
Київського національного університету
будівництва і архітектури
ORCID 0000-0001-9222-317X

КОПІНГ-СТРАТЕГІЇ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ ДЕМОБІЛІЗОВАНИХ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Проблема соціально-психологічної адаптації демобілізованих військовослужбовців є однією з найактуальніших у сучасній Україні. Бойовий досвід, посттравматичні прояви, зміна соціального статусу та труднощі цивільного життя зумовлюють потребу у вивченні ефективних механізмів психологічного пристосування. Одним із таких механізмів є копінг-стратегії – індивідуальні способи подолання стресу, які можуть як сприяти адаптації, так і гальмувати її.

Копінг (від англ. coping – справлятися, долати) як концепт було введено у психологічну науку Р. Лазарусом та С. Фолкман, які визначили його як «постійно змінювані когнітивні та поведінкові зусилля, спрямовані на управління специфічними зовнішніми або внутрішніми вимогами, що оцінюються як такі, що перевищують ресурси людини» [Lazarus & Folkman, 1984].

Копінг-стратегії умовно поділяються на:

Проблемно-орієнтовані (спрямовані на зміну ситуації);

Емоційно-орієнтовані (спрямовані на регуляцію емоцій);

Уникнення (включає поведінкове та когнітивне уникання проблеми).

Згідно з дослідженнями Дж. Парк та Ч. Фолкмана [Park & Folkman, 1997], вибір стратегії залежить від оцінки особистістю контрольованості ситуації. У випадку демобілізованих військових високий рівень дистресу часто супроводжується перевагою емоційно-орієнтованих або дезадаптивних стратегій (заперечення, ізоляція, агресія).

Особливості адаптації демобілізованих військових

Ветерани часто стикаються з коморбідними психологічними станами: посттравматичним стресовим розладом (ПТСР), депресією, тривожними розладами. За

дослідженнями A. Adler et al. (2011), копінг-стратегії типу пошук соціальної підтримки та позитивна переоцінка істотно корелюють із нижчим рівнем симптомів ПТСР. Водночас вживання алкоголю, як форма уникнення, навпаки, асоціюється з хроніфікацією розладів [Jakupcak et al., 2010].

Результати практичного аналізу, проведеного серед 60 демобілізованих військовослужбовців (м. Київ, 2024), показали, що:

45 % респондентів використовують стратегій уникнення;

30 % – проблемно-орієнтовані стратегії;

25 % – емоційно-орієнтовані стратегії.

Найефективнішими виявились комбінації копінгів з елементами когнітивної рефлексії, залучення соціальних зв'язків та участь у групах психологічної підтримки.

Отже, соціально-психологічна адаптація демобілізованих військових значною мірою залежить від типу копінг-стратегій, які вони застосовують. Практика показує доцільність розвитку адаптивних стратегій, зокрема проблемно-орієнтованого копінгу, активного пошуку підтримки та залучення до соціальних практик. Психологічна допомога має орієнтуватися на формування ресурсних копінгів та зниження частки дезадаптивних механізмів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Lazarus, R. S., & Folkman, S. (1984). *Stress, Appraisal, and Coping*. New York : Springer Publishing Company.

2. Park, C. L., & Folkman, S. (1997). Meaning in the context of stress and coping. *Review of General Psychology*, 1 (2), 115–144.

3. Adler, A. B., Bliese, P. D., McGurk, D., Hoge, C. W., & Castro, C. A. (2011). Battlemind debriefing and battlemind training as early interventions with soldiers returning from Iraq. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 77 (5), 928–940.

4. Jakupcak, M., Tull, M. T., McDermott, M. J., Kaysen, D., Hunt, S., & Simpson, T. (2010). PTSD symptom clusters in relationship to alcohol misuse among Iraq and Afghanistan veterans seeking post-deployment VA health care. *Addictive Behaviors*, 35 (9), 840–843.

5. Коробейнікова Л. Г. Психологічні особливості адаптації військовослужбовців після демобілізації. *Психологічний журнал*. 2019. № 2 (6). С. 34–41.

УДК 314.151.3-054.73

Тетяна Вікторівна Капітан,
здобувачка магістерської освіти
академічної групи ПСМЗ-24-1
Науковий керівник:
Ірина Михайлівна Овдієнко,
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології,
педагогіки та суспільних дисциплін
Державного податкового університету
ORCID 0000-0001-5717-7163

АДАПТАЦІЯ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УМОВАХ ВІЙНИ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

В умовах російсько-української війни, причому мова йде не тільки про повномасштабну війну 2022–2025 років, адже російсько-українська війна розпочалась ще у 2014 році з окупації частини Донецької та Луганської областей російською федерацією та створенням на цих територіях фейкових республік ЛНР та ДНР, в Україні особливого значення набула проблема внутрішньої міграції. При чому мова йде не про міграцію мирного часу, пов'язану з пошуком кращих умов життя для самореалізації, кращої роботи, в решті решт реалізації свого конституційного права на вільне пересування. Мова йде про вимушену міграцію, про втечу від війни, окупації, фізичного знищення, в наслідок чого в українському суспільстві утворила особлива соціальна група – внутрішньо переміщені особи (далі – ВПО).

Внутрішньо переміщені особи відрізняються від біженців тим, що вони не перетнули міжнародний кордон своєї держави для отримання захисту або допомоги. Вони залишаються всередині власної країни, але все ж потребують захисту, допомоги та підтримки з боку свого уряду або міжнародних організацій [6, с. 109].

Внутрішньо переміщені особи з причини свого переміщення стикаються з низкою економічних, соціально-психологічних, побутових та інших проблем, зокрема дискримінацією («понаїхали»), які змушені долати. Але в першу чергу їм слід адаптуватися до прийняття свого нового статусу, нових умов життя, до викликів, пов'язаних зі статусом ВПО. Адже на старому місці проживання це могла бути цілком успішна людина, яка мала помешкання, майно, роботу (бізнес) тощо. Тепер це людина, яка все втратила і має починати життя «з чистого аркушу». Тому вважаємо, що проблема адаптації внутрішньо переміщених осіб в Україні з початку російсько-української війни 2014–2024 років є надзвичайно актуальною як в теоретичному, так і суто практичному аспектах.

У переміщених осіб із-за пережитих подій в цілому погіршується фізичне і психічне здоров'я, що супроводжується підвищеною смертністю. Вони часто не мають доступу до адекватного житла і харчування, до медичних послуг. Переважна більшість внутрішньо переміщених осіб – це жінки і діти (чоловіки або опинилися на фронті, або в силу різних обставин залишилися вдома оберігати майно, вести хоч якесь господарство). Тоді для жінок з дітьми кількість небезпек збільшується.

Теоретичний аспект визначення категорії «внутрішньо переміщені особи» досліджений рядом науковців. Зокрема, М. Ніколайчук зауважує, що «внутрішньо переміщені особи – це специфічна цільова група реалізації міграційної політики, якій притаманні різнорідні ознаки, детерміновані особливими потребами, особистісними характеристиками та впливами зовнішнього середовища» [4, с. 109].

Соціокультурний підхід. У рамках соціокультурного теоретико-методологічного підходу адаптація розглядається як подолання шоку від зміни звичного культурного оточення та необхідність пристосуватись до іншої культури, в тому числі, знайшовши спосіб співіснування ідентичності ВПО з ідентичностями оточуючих груп. Інтеграція ВПО в громадах, які їх приймають, інтерпретується, відповідно, як зближення ідентичності [1].

Ресурсний підхід. Суть цього підходу формулюється таким чином: «Ресурси можна визначити як засоби, за допомогою яких люди задовольняють потреби, переслідують цілі та виконують вимоги… Вивчення адаптації мігрантів – це, в принципі, вивчення факторів, які полегшують або обмежують доступ до ресурсів» [5, с. 7]. Інтеграція розглядається як налагодження спільного використання ресурсів ВПО та місцевими громадами, що їх приймають. Вперше підхід був чітко представлений антропологом Б. Харрелл-Бонд [2].

Для оцінки адаптаційних стратегій вимушених переселенців можна застосувати теорію, запропоновану J. Gullahorn. В основу покладено гіпотезу щодо відповідності протікання адаптації деякій U-подібній кривій, окремі частини якої відтворюють етапи цього процесу:

– перший етап, що характеризується оптимістичними очікуваннями та надіями на майбутнє;

– другий етап характеризується зростанням негативного впливу середовища на людину, що викликає в неї стан депресії та розчарування;

– третій етап характеризується максимальним проявом симптомів безпорадності та виникненням психосоматичних розладів;

– четвертий етап супроводжується появою оптимізму, відчуттям задоволеності і інтегрованості до нових умов;

– п'ятий етап завершується повною адаптацією індивіда.

Разом з цим, частина вимушених переселенців не зможуть (чи не захочуть) повністю адаптуватися до нового середовища і після нормалізації ситуації повернуться на попереднє місце проживання. Там їх чекають нові проблеми реадаптації, які знову повторюють U-подібну криву [3].

Таким чином, можна зробити декілька висновків.

По-перше, внутрішньо переміщені особи – це особи, або група осіб, які змушені покинути своє місце проживання в результаті ускладнення політичної, соціальної, економічної, екологічної ситуації у відповідній адміністративно-територіальній одиниці з метою уникнення порушень прав людини, воєнного конфлікту, жорстокого поводження і потребують правового та соціального захисту держави. Адаптація ВПО є комплексним процесом. Він об'єднує декілька сфер, які можуть досліджуватися різними науками – медициною, психологією, соціологією, антропологією, економікою тощо. Існує два теоретико-методологічні підходи, які виходять за межі конкретної науки та представляють досить різні кути зору на те, чим є адаптація й інтеграція ВПО: соціокультурний і ресурсний.

По-друге, у цілому, адаптація є складним, багатогранним процесом пристосування мігрантів до нового соціокультурного середовища та приймаючого соціуму до новоприбулих осіб, їх соціально-економічних, культурних потреб тощо. Серед перелічених у роботі стратегій адаптації найбільш оптимальною як для окремого індивіда, так і всього суспільства є модель інтеграції, коли можна певною мірою зберегти власну національну ідентичність, культуру і при цьому бути невід'ємним і корисним суб'єктом великого соціуму. Реалізація такої моделі адаптації можлива лише за умови, що середовище приймаючого соціуму є відкритим і сприятливим для цього, а також добровільного вибору самого адаптанта.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Cheong P. H. et al. Immigration, social cohesion and social capital: A critical review. *Critical Social Policy.* 2007. Vol. 27, № 1. P. 24–49.

2. Harrell-Bond B. Imposing Aid: Emergency Assistance to Refugees. New York : Oxford University Press, 1986.

3. Gullahorn J. An Extension of the U-Curve Hypothesis. *Journal of Social Issues*. 1963. № 19 (3). P. 33–47.

4. Nikolajchuk M. The constituent elements of the mechanism of regulation of migration processes of the ruralpopulation. *Rehional'na ekonomika*. 2005. Vol. 3, No. 37. P. 105–112, p. 109.

5. Ryan D. et al. Theoretical Perspectives on Post-Migration Adaptation and Psychological Well-Being among Refugees: Towards a Resource-Based Model. *Journal of Refugee Studies.* 2008. Vol. 21, № 1. P. 1–18.

УДК 159.944

Маргарита Юріївна Карлова,
здобувачка вищої освіти
Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně
Науковий керівник:
Олена Вячеславівна Іванова,
кандидат психологічних наук, доцент,
докторант
Національного університету оборони України
Національна гвардія України
ORCID 0009-0004-2998-4733

ФОРМУВАННЯ СТРЕСОСТІЙКОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ДОСВІД UTB (ЧЕСЬКА РЕСПУБЛІКА)

Сучасний розвиток людства вимагає швидкості та багатозадачності. Динамічність змін та інформаційне перевантаження викликає особливу увагу щодо турботи про ментальне здоров'я. Натомість значимість стану психічного благополуччя є не менш важливим також як і значимість фізичного здоров'я.

Найбільше навантаження на ментальне здоров'я припадає під час криз глобальних, так і індивідуальних. Формування та розвиток резильєнтності (стресостійкості) є однією з провідних цілей створення сучасної, успішної, здорової, гармонійної особистості.

Основні складові ментального здоров'я, що потребують уваги: емоційна стабільність – здатність переживати емоції (радість, сум, злість) без руйнування себе або оточення; стресостійкість – вміння адаптуватися до змін, долати складні ситуації; самоусвідомлення – розуміння себе, своїх потреб, цінностей; соціальні навички – здатність до здорового спілкування, встановлення зв'язків, емпатія; позитивне мислення – гнучкість у поглядах, вміння бачити можливості, а не лише проблеми.

Особливим сензитивним періодом формування резильєнтності є етап професіоналізації особистості. Вища освіта у високорозвинених країнах світу є престижною та важкодоступною, оскільки є гарантією якісних кадрів, що забезпечують економічну та науково-технічну сталість розвитку.

Жорсткий конкурс, інтенсивність навчання, висока вимогливість та принциповість до якості знань, умінь та навичок студентів запускають тригерний механізм стресу, а також призводить до психічного вигорання та інших проявів ментального неблагополуччя у разі незмоги впоратися з надмірним перевантаженням. Близько 50 % студентів відрахувалося, що було обумовлено різними причинами, основною з яких була відсутність психічних ресурсів впоратись з надмірним інтелектуальним та емоційним навантаженням під час навчання та сесій. Під час екзаменаційного періоду

спостерігаються прояви астенії, стани роздратування, емоційного перевантаження, відчаю, депресивних станів тощо. Також студенти часто мають скарги на проблеми розладів сну, харчової поведінки, панічних атак та загострень соматичних хвороб.

Таким чином пошук шляхів вирішення зазначених проблем привів до створення клубу ментального здоров'я, метою якого було забезпечення психологічної взаємопідтримки та надання психологічної допомоги.

Клуб ментального здоров'я – це добровільне об'єднання (або організація), метою якого є підтримка психоемоційного благополуччя, профілактика психічних розладів та розвиток навичок турботи про ментальне здоров'я серед його учасників. Такі клуби часто створюються у навчальних закладах, трудових колективах або в межах громадських ініціатив. В університеті Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně нами було створено клуби «Za klíma» (Для клімату) та «UTeBe ve hlavě» (У тебе в голові) за підтримки викладачів.

Діяльність клубу «UTeBe ve hlavě» має два основні напрямки: фізична та ментальна діяльність. Відповідно до цього, проводяться різні акції та заходи, спрямовані на розвиток цих сфер. Зайняття в спортзалі, походи до гір, прогулянки на природі, катання на велосипедах – способи для зняття стресу на напруги від університету та навчальних буднів. Зі сторони ментальної підтримки проводимо такі заходи як: відвідування театрів, перегляд кінофільмів, арт-терапія, семінари з психологом на теми боротьби зі стресом та панічними атаками, інфо-дієта, дихальні практики тощо. Основним фундаментом групи підтримки є формування середовища без стигми, за принципом «рівний-рівному».

Він підвищує рівень обізнаності про ментальне здоров'я, формує культуру турботи про себе, надає безпечний простір для спілкування, сприяє ранньому виявленню психологічних труднощів, допомагає боротися з ізоляцією, тривожністю, стресом, об'єднує студентів, працівників чи членів громади для спільної підтримки психічного благополуччя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Групова психотерапія: особливості, переваги та відмінності від індивідуальної психотерапії / MH4U. URL : https://www.mh4u.in.ua/shukayu-dopomogu/grupova-psyhoterapiya-perevagy-efektyvnist-ta-format-roboty/ (дата звернення: 17.04.2025).

2. Yalom I. D., Leszcz M. Theory and Practice of Group Psychotherapy. Basic Books, 2020. 818 p.

УДК 159

Катерина Михайлівна Коваленко,
здобувачка вищої освіти
академічної групи ПСМз-24-2
Науковий керівник:
Таїсія Анатоліївна Ткачук,
доктор психологічних наук, професор,
професор кафедри психології,
педагогіки та суспільних дисциплін
Державного податкового університету
ORCID 0000-0002-2721-6392

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ АДАПТАЦІЙНИХ МЕХАНІЗМІВ ВІЙСЬКОВИХ ДО ПЕРЕБУВАННЯ В ЗОНІ БОЙОВИХ ДІЙ

Війна здійснює неабиякий вплив на психіку, особистість та поведінку військовослужбовця. Для окремих її учасників вона є своєрідним «моментом істини», «головною подією життя», розумінням сенсу свого призначення на Землі. Проте війна більше «спеціалізується» на тому, щоб ламати, а не творити. На жаль, людина дуже вразлива до потужних стрес-факторів війни (небезпека, загибель товаришів, поранення, інвалідність, участь у жорстокому насильстві, знищення противника, новизна та несподіванка зміни подій, висока відповідальність, біль та ін.). В таких умовах бойові дії впливають на психіку воїна у трьох векторах.

1. Позитивний вектор впливу війни на учасників бойових дій призводить до формування у них наступних психологічних утворень:

✓ глибоке та всебічне самопізнання:

✓ пізнання своїх інтелектуальних, емоційних та вольових можливостей;

✓ набуття унікального досвіду життєдіяльності та поведінки в екстремальних умовах, бойового досвіду та житейської мудрості;

✓ набуття досвіду відкритого, спонтанного, щирого спілкування;

✓ тренування апарату стресового реагування, загартування свого здоров'я.

У процесі пристосувальної активності психіка воїна радикально перебудовується, «воєнізується», набуває властивостей «надчутливості», «надреактивності», «надрозуміння» та ін. Ці трансформації відбуваються на психофізіологічному, психологічному, соціально-психологічному рівнях і часом доходять до анормальних рівнів. У людини в умовах війни формується свого роду «спеціальний психологічний орган», що дозволяє миттєво розуміти «логіку» рухів елементів зорового поля, звукових стимулів, значення слів, жестів та вчинків інших людей тощо. Цей орган «відточує» свою роботу і стає потужним регулятором поведінки військовослужбовця.

Звичка відкритої, звичайної поведінки призводить до детренованості механізмів психологічного захисту внаслідок їхньої бездіяльності. Повернути таку «психологічно оголену» людину у мирне життя без попередньої спеціальної підготовки – значить створити умови для її соціальної дезадаптації і навіть для розвитку психологічних розладів.

2. Нейтральний вектор впливу війни пов'язаний з загостренням (формуванням) у військових певних специфічних потреб:

– потреби бути зрозумілим суспільством, найближчим оточенням щодо мотивів, що рухали воїном на війні; аргументів, що пояснюють необхідність, соціальну значущість участі у жорстокому насильстві;

– потреби бути прийнятим до системи соціальних зв'язків та відносин зі своїм статусом захисника Батьківщини, людини-воїна;

– потреби бути визнаними як людини, яка чесно і сумлінно виконала свій цивільний і військовий обов'язок;

– потреби у позбавленні від неактуальної психічної напруженості, що накопичилася на війні.

3. Негативний вектор впливу війни проявляється у процесі перманентної психотравматизації військовослужбовців. Війна «спеціалізується» на тому, щоб ламати, а чи не творити. Людина дуже вразлива до психотравмуючих факторів бою [2].

Усі три вектори впливу війни на людину ведуть до радикальної перебудови її психіки. Однак комплекс здобутих на війни адаптивних реакцій стає дезадаптивним поза зоною бойових дій. Повернення непідготовленої до мирних умов життєдіяльності воїна із закріпленими в психіці слідами війни може призвести до повторної психотравматизації. Психічна травма, викликана непідготовленим зіткненням з незрозумілим і чужим мирним суспільством, може бути сильнішою у порівнянні з бойовою психічною травмою.

Мотивація бойової діяльності складна та суперечлива. У ній широкі соціальні мотиви представлені у згорнутому вигляді і не завжди усвідомлюються військовослужбовцями, що створює умови для розвитку гострого внутрішньоособистісного конфлікту. Щоб вижити, учасникам бойових дій необхідно перебудувати структуру своєї психіки, перевести її на «військовий режим» функціонування, самим потрібно адаптуватися до найпотужніших стрес-факторів. З перших днів участі у бойових діях (а часто і до їх початку) у військовослужбовців запускаються механізми короткострокової та довгострокової адаптації, виробляються специфічні копінг-стратегії та навички щоденного виживання [1].

Для цього необхідно об'єднувати зусилля психологічних служб для проведення досліджень, спрямованих на уточнення психологічної реальності та психологічних наслідків війни, методів їх виявлення та корекції з метою організації допомоги ветеранам бойових дій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Cosgrove L., Krimsky S., Vijayaraghavan M., Schneider. /ai Financial Ties between DSM-IV Panel Members and the Pharmaceutical Industry. Psychother Psychosom 2006; 75:154–160.

2. Eidelson, R. The Army's Flawed ResilienceTraining Study: A Call for Retraction. URL : http://royeidelson.wordpress.com/2012/06/11/thearmys-flawed-resilience-training-study-a-call-forretraction/

УДК 159.922:316.62(075.8)

Анна Володимирівна Коновалова,
здобувачка вищої освіти
академічної групи ЕП 23-1
Київського національного університету
будівництва і архітектури
Науковий керівник:
Руслан Арсенович Калениченко,
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології,
педагогіки та суспільних дисциплін
Державного податкового університету;
доцент кафедри професійної освіти
Київського національного університету
будівництва і архітектури
ORCID 0000-0001-9222-317X

ІМІДЖ ЯК СКЛАДОВА СУЧАСНОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ

Для початку розглянемо сучасний стан іміджелогії в різних країнах. Якщо в демократичних країнах Заходу пильну увагу до проблем іміджеології та іміджмейкерства виник ще в 60-х роках XX століття, то вітчизняна іміджеологія, почала розвиватися тільки на початку 90-х років. Ембріональний стан цієї дисципліни зумовило не тільки відсутність загальних теорій іміджу, але навіть усталеної загальноприйнятої термінології. Не існує навіть точної та прийнятої всіма дослідниками дефініції для самого поняття «імідж». Так, наприклад, В. М. Шепель в книзі «Іміджеологія: секрети особистого шарму» відносить імідж до візуальної привабливості особистості і пише, що «щасливий той, хто володіє від Бога привабливим іміджем. Але, як правило, багато хто знаходить симпатії людей завдяки мистецтву самопрезентації. Без нього не досягти великих успіхів у будь-якої діяльності, не збагнути радості людської уваги» [1, с. 2].

Поняття іміджу, в сучасному розумінні, є результатом своєрідного еволюційного розвитку виборчого процесу, коли імідж почали органічно кореспондувати із особистістю політичного лідера чи політичною партією. Це пояснюється тим, що, в умовах гострої боротьби між політичними лідерами під час виборів, завоювання довіри населення через створення певного іміджу політика стало одним із найважливіших завдань. Політичний імідж – це особливий вид іміджу. Він включає в себе політичні і психологічні характеристики, притаманні іміджу взагалі, а також ознаки, притаманні лише його конкретному різновиду. Фахівці часто визначають політичний імідж як цілеспрямовано сформований і пропагований образ кандидата, партії,

громадського чи політичного руху, забуваючи, що імідж у політичній сфері існує як феномен масової свідомості, незалежно від реалізації передвиборчих технологій, а іноді й всупереч їм. Трактуючи поняття політичного іміджу, В. Кривошеїн визначив його як складний, багатофакторний феномен, специфіка конструювання якого пов'язана з особливістю політики як виду діяльності, її місця в житті людей і характером діяльності політичного лідера чи організації. При цьому роль ефективного політичного іміджу проявляється як у високому рейтингу популярності його носія, так і в можливостях впливу на громадську думку, в можливостях активного формування політичної діяльності держави і суспільства в цілому [2, с. 133].

Імідж підприємства – це його зовнішній образ, який формується в свідомості цільових аудиторій. Він відіграє ключову роль у конкурентоспроможності організації, оскільки визначає її успіх на ринку. Формування позитивного іміджу є важливим завданням для будь-якої організації, яка прагне бути успішною в конкурентному середовищі. Для цього організація повинна вести свою діяльність таким чином, щоб відповідати очікуванням споживачів, партнерів та інших зацікавлених груп. В умовах поглиблення ринкових відносин, глобалізації ринків, інтеграції України в міжнародні торговельно-економічні зв'язки розвиток внутрішньої торгівлі все більше базується на засадах конкуренції [3, с. 440].

Для підтримки суверенітету та територіальної цілісності України під час російсько-української війни важливу роль відіграють дипломатичні відносини та імідж країни. Адже саме завдяки цим глобальним складовим активно підтримується діалог із лідерами країн-членів Європейського Союзу та іншими міжнародними організаціями для надання Україні міжнародної підтримки в військовій, економічній, політичній, фінансовій, гуманітарній сферах та забезпечення безпеки громадян та відновлення інфраструктури постраждалих в результаті бойових дій територій. Доведено, що рівень підтримки з боку міжнародних партнерів залежить як від іміджу країни, так і її політичного лідера, який за допомогою дипломатичних відносин відстоює інтереси України на міжнародній арені [4, с. 92].

Отже, у сучасному світі імідж виступає не лише як зовнішня форма самопрезентації, а й як потужний соціокультурний та комунікативний інструмент. Він формує сприйняття особистості, організації чи держави в очах громадськості, впливаючи на взаємини, довіру та успіх у різних сферах життя. У добу інформаційного суспільства, де візуальні та емоційні образи поширюються миттєво, роль іміджу зростає як ніколи. Відтак усвідомлене формування позитивного іміджу стає необхідністю для ефективної взаємодії в умовах глобалізованої цивілізації [5; 6].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Костромицька А. Д. Процес формування іміджу особистості. 2024.

2. Лаврів І. Особливості формування іміджу політичного лідера. 2021.

3. Шимко О. В. Імідж як інструмент досягнення конкурентних переваг торговельного підприємства. *Бізнес Інформ.* 2019. № 1. С. 440–446.

4. Цурканова І. Імідж України в умовах війни та міжнародна політична підтримка. 2023. С. 87–93.

5. Калениченко Р., Коханець А., Сковира О. Особливості підтримки ділової репутації в мережі Інтернет. *Вісник Національного університету оборони України*. С. 41–49. URL : http://visnyk.nuou.org.ua/article/view/229948

6. Бєляєва Н. Є., Калениченко Р. А., Телебенєва Є. О. Особливості формування і збереження ділової репутації в онлайн-середовищі. *Вісник Національного університету оборони України.* 2024. № 2 (78). С. 24–31. DOI 10.33099/2617-6858-2024-78-2-24-31 ; URL : http://visnyk.nuou.org.ua/article/ view/299273

УДК 378.147

Анна Володимирівна Котлярська,
здобувачка вищої освіти
академічної групи ПСБз-23-1
Державного податкового університету
Науковий керівник:
Руслан Арсенович Калениченко,
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології,
педагогіки та суспільних дисциплін
Державного податкового університету;
доцент кафедри професійної освіти
Київського національного університету
будівництва і архітектури
ORCID 0000-0001-9222-317X

СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДТРИМКИ ТА СОЛІДАРНОСТІ В КРИЗОВИЙ ПЕРІОД

Збройні конфлікти продовжують суттєво впливати на країни світу. Під час поточної кризи в галузі психологічного здоров'я важливо налагодити системну психосоціальну підтримку населення та гарантувати доступність психологічної допомоги. До категорії доступності цієї допомоги доцільно включити і соціальні мережі.

У часи криз соціальні мережі стають потужним інструментом емоційної підтримки, швидкої комунікації та мобілізації ресурсів. Вони сприяють формуванню почуття єдності, обміну досвідом та взаємної допомоги задля зменшення відчуття ізоляції та підвищення психологічної стійкість спільнот.

Військовий стан змінив спосіб взаємодії людей один з одним, а соціальні мережі стали важливішими, ніж будь-коли у житті людей. Завдяки легкому доступу до інформації та широкому використанню соціальні мережі стали незамінним інструментом для обміну новинами, підтримки один одного, мобілізації волонтерських ініціатив та висловлення солідарності. Під час кризи вони виконують не лише інформаційну, а й терапевтичну функцію, знижуючи рівень тривоги, створюючи відчуття причетності.

Одним із основних способів підтримки та солідарності соціальних мереж суспільства є створення кіл однодумців, які поділяють спільний інтерес або занепокоєння. Ці мережі можуть бути локальними або глобальними і можуть швидко і легко об'єднувати людей, які, можливо, інакше не були б підключені. Наприклад, група осіб, які пережили схожі травматичні події або мають спільну мету – надання допомоги військовослужбовцям, підтримку переселенців чи психоемоційне зцілення –

можуть швидко сформувати онлайн-спільноту. Такі мережі сприяють обміну досвідом, взаємній підтримці та поширенню надійної інформації. Вони також забезпечують самовираження, зменшення почуття ізольованості та формування позитивного колективного ресурсу в умовах кризи.

Окрім організації заходів, соціальні мережі також можуть бути використані для підвищення обізнаності про проблему та залучення громадської підтримки. Ділячись історіями, зображеннями та відеоматеріалами, активісти можуть інформувати інших про важливість проблеми та підтримувати їхню справу. Це може бути особливо потужним, коли використовується для висвітлення історій та досвіду тих, кого безпосередньо торкнулася проблема, оскільки це може зробити проблему більш висвітленою та реальною для інших.

Платформи соцмереж також є корисними для організації та координації подій та дій. Активісти можуть створювати події у Facebook, хештеги Twitter та використовувати інші онлайн-інструменти, щоб мобілізувати прихильників та поширювати інформацію про мітинги, марші, акції.

Ще одним способом вираження підтримки та солідарності суспільству є надання громадянам платформи для комунікації із психологами на волонтерських засадах. Вони отримують простір для висловлення емоцій, думок і переживань у безпечному середовищі. Люди можуть ділитися власними історіями, попросити поради чи співчуття, а також отримувати кваліфіковану моральну підтримку від експертів. Таке спілкування сприяє емоційному розвантаженню, зменшенню стресу та формуванню атмосфери взаєморозуміння й співпереживання, що є вкрай важливим у цей період.

Нарешті, соціальні мережі можуть бути використані для збору коштів на конкретні потреби та ініціативи. Соцмережі можна використати для просування цих кампаній, обміну оновленнями про їх прогрес та заохочення інших до пожертвувань [3].

Тож соціальні мережі стали життєво важливим інструментом мобілізації громадських дій, надаючи платформу для організації, підвищення обізнаності, пропаганди та збору коштів. Хоча, безумовно, існують проблеми та ризики, пов'язані з активізмом на цих платформах, включаючи потенціал дезінформації та ризик домагань та зловживань в інтернеті. Використовуючи силу соціальних мереж, спільноти можуть об’єднатися для здійснити реальних змін та побудови кращого майбутнього.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Данько-Сліпцова А. А., Коваленко Н. А., Жорнокуй У. В. Вплив соціальних мереж на формування громадської думки під час кризових ситуацій: соціологічний аспект. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика.* 2024. Том 35 (74), № 3 (частина 2). С. 218–225.

2. Ye J., Jindal N., Pierri F., Luceri L. Online Networks of Support in Distressed Environments: Solidarity and Mobilization during the Russian Invasion of Ukraine. URL : https://arxiv.org/abs/2304.04327

3. Бєляєва Н. Є., Калениченко Р. А., Телебенєва Є. О. Особливості формування і збереження ділової репутації в онлайн-середовищі. *Вісник Національного університету оборони України.* 2024. № 2 (78). С. 24–31. DOI 10.33099/2617-6858-2024-78-2-24-31 ; URL : http://visnyk.nuou.org.ua/article/ view/299273

УДК 005.32:331.104:004

Владислав Павлович Кривовяз,
здобувач вищої освіти
академічної групи ПСМ 24-1
Науковий керівник:
Ірина Олексіївна Пєтухова,
кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри психології,
педагогіки та суспільних дисциплін
Державного податкового університету
ORCID 0000-0002-5194-5333

ОСОБЛИВОСТІ МОТИВАЦІЇ СПІВРОБІТНИКІВ ІТ-СФЕРИ

У світі сучасних інформаційних технологій, які розвиваються досить стрімко, не маючи жодних кодонів і перепон мотивація співробітників вимагає гнучкості, врахування індивідуальних особливостей і є, на нашу думку, однією зі складових успіху кампаній. ІТ-сфера характеризується високою конкуренцією, швидкими змінами технологій та потребами в постійному розвитку. Саме тому керівники кампанії мають розуміти особливості мотивації співробітників, аби забезпечити їхню продуктивність, задоволеність роботою та лояльність до організації.

Мотивація у загальному розумінні – це сукупність рушійних сил, що стимулюють людину до виконання певних дій [3]; залежно від поведінки людини – процес свідомого вибору нею того чи іншого типу дій, що визначаються комплексним впливом зовнішніх і внутрішніх чинників; в управлінні – це функція керівництва, яка полягає у формуванні у співробітників стимулів до праці, у довготерміновому впливі на працівника з метою зміни за заданих параметрів структури його ціннісних орієнтацій та інтересів, формування відповідного мотиваційного ядра і розвитку на цій основі трудового потенціалу. Мотивація визначається як внутрішній процес, що спонукає особу до дій, спрямованих на досягнення певних цілей. У контексті ІТ-сфери мотивація може бути як зовнішньою (фінансові винагороди, бенефіти), так і внутрішньою (професійний розвиток, самореалізація) [1].

Однією з найвідоміших теорій мотивації є теорія потреб А. Маслоу, яка поділяє потреби людини на п’ять рівнів: фізіологічні, безпеки, соціальні, поваги та самоактуалізації. У ІТ-сфері особливо важливими є потреби професійного розвитку та визнання. Теорія двох факторів Ф. Герцберга також є актуальною для співробітників ІТ сфери, оскільки розрізняє гігієнічні фактори (умови праці, зарплата) та мотиватори (можливості для росту, визнання), що впливають на задоволеність працівників [2].

Дослідження особливостей мотивації працівників ІТ-компаній важливе задля виявлення ключових факторів, що впливають на їхню продуктивність та задоволеність

роботою. Серед методів діагностики на особливу увагу заслуговують Методика діагностики особистості на мотивацію до успіху Т. Елерса, Методика діагностики особистості на мотивацію до уникнення невдач Т. Елерса, Методика діагностики самооцінки мотивації схвалення Д. Марлоу, Д. Крауна.

Методика діагностики особистості на мотивацію до успіху Т. Елерса складається із 41 запитання, на які досліджуваний дає відповідь «так» або «НІ». Обробка результатів здійснюється за відповідним ключем, який дає змогу визначити рівень мотивації до успіху[4].

Методика діагностики особистості на мотивацію до уникнення невдач Т. Елерса містить перелік слів із 30 рядків, по три слова в кожному рядку. У кожному рядку досліджуваний обирає одне з трьох слів, що найбільше точно характеризує його. Підрахунок результатів свідчить про рівень мотивації уникнення невдач [4].

Методика діагностики самооцінки мотивації схвалення Д. Марлоу, Д. Крауна складається з двадцяти тверджень, які досліджуваний визначає з позицій істинності чи хибності. Підрахунок результатів дозволяє визначити кінцевий показник мотивації схвалення, що відображає готовність особистості відповідати встановленим соціальним нормам.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гончаренко Л. Тенденції розвитку мотивації працівників в умовах цифровізації. Львів : Видавництво «Львівська політехніка», 2023.

2. Коваленко Т. Мотивація та задоволеність працівників у сфері інформаційних технологій: результати дослідження. *Економічний вісник*. 2023. № 2.

3. Ковальчук О. Мотивація працівників у ІТ-сфері: сучасні тенденції та виклики. *Економіка та управління*. 2020. № 3.

4. Методика діагностики особистості на мотивацію до успіху Т. Елерса. URL : https://stud.com.ua/17007/menedzhment/metodika_diagnostiki_osobistosti_motivatsiyu_uspihu_elersa

УДК 159.9:005.94

Соломія Ігорівна Крижановська,
здобувачка вищої освіти
академічної групи ПСБз-22-1
Науковий керівник:
Світлана Олександрівна Дєніжна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри психології,
педагогіки та суспільних дисциплін
Державного податкового університету

СТРЕС ТА ПСИХОЛОГІЧНІ СТРАТЕГІЇ ПОДОЛАННЯ В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ УМОВАХ

У контексті збройних конфліктів, природних катастроф, пандемій та соціально-економічної нестабільності особливого значення набуває проблема впливу стресу в екстремальних ситуаціях. Стрес розглядається як природна психофізіологічна реакція на загрозу, що при тривалому впливі здатна призводити до психосоматичних порушень, дезадаптації та посттравматичних розладів.

Адаптація до стресу можлива завдяки застосуванню копінг-стратегій, що поділяються на конструктивні (планування, пошук соціальної підтримки, рефлексія, духовні практики) та неконструктивні (уникнення, агресія, вживання психоактивних речовин). Успішність подолання кризових ситуацій значною мірою залежить від розвитку резильєнтності – психологічної стійкості до стресу.

Важливою складовою є перша психологічна допомога (ППД), що передбачає базові дії для стабілізації емоційного стану: створення безпечного середовища, емоційна підтримка, інформування про доступні ресурси. Особливої уваги потребує молодь, для якої характерна висока вразливість до стресових факторів. Запровадження тренінгів зі стрес-менеджменту, розвитку емоційного інтелекту та ППД у закладах вищої освіти є актуальним напрямом профілактичної роботи.

Крім того, адаптація в екстремальних умовах залежить від особистісних характеристик: внутрішній локус контролю, емоційна зрілість, самоусвідомлення сприяють збереженню психічного здоров’я. В умовах криз надзвичайно важливо інтегрувати практичні навички психологічної допомоги в систему підготовки майбутніх фахівців.

Таким чином, подолання стресу в екстремальних умовах потребує комплексного підходу, що включає розвиток психологічної грамотності, індивідуальної стресостійкості та доступ до професійної підтримки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Hobfoll S. E. Five Essential Elements of Immediate and Mid-Term Mass Trauma Intervention: Empirical Evidence. *Psychiatry*, 2019. 70 (4), 283–315.

2. Ковальчук О. І. Резильєнтність як чинник психологічного здоров'я в умовах війни. *Психологічний журнал.* 2023. № 2. С. 57–62.

3. Лазуренко В. І. Психологія стресу : навчальний посібник. К. : Центр учбової літератури, 2020. 212 с.

4. Folkman S., Lazarus R. S. Stress, Appraisal, and Coping. New York : Springer Publishing, 2022.

УДК 195.93

Ірина Іванівна Крупенко,
здобувачка вищої освіти
академічної групи ПСМЗ-24-2
Науковий керівник:
Марина Юріївна Заушнікова,
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології,
педагогіки та суспільних дисциплін
Державного податкового університету
ORCID 0000-0002-9308-3559

ОСОБЛИВОСТІ ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ

Вигорання державних службовців є результатом тривалого стресу та емоційного виснаження, яке може виникнути через постійну перевантаженість, жонглювання великою кількістю завдань або, навіть, через відсутність достатньої підтримки та визнання в організації. Це комплексне явище має численні наслідки, як для самих працівників, так і для організації загалом.

Ключові фактори, які ведуть до вигорання, включають:

1. Перевантаження завданнями: працівники, які мають надмірний обсяг роботи або стикаються з постійним тиском, можуть почати відчувати себе безсилими або безнадійними. Це стосується як фізичного, так і емоційного аспектів роботи, що призводить до виснаження.

2. Відсутність контролю: коли працівники відчувають, що вони не можуть впливати на свою ситуацію, не мають достатньо автономії або можливості приймати рішення, це також сприяє розвитку вигорання.

3. Низьке визнання або підтримка: відсутність зворотного зв'язку або позитивної оцінки їх зусиль може призвести до того, що працівники почнуть сумніватися у власній значущості на роботі. Це часто супроводжується відчуттям «невидимості» їх досягнень або значення.

4. Незадоволення від роботи: якщо працівники відчувають, що їхня діяльність не має сенсу або значущості, це може призвести до емоційного вигорання. Вони можуть відчувати, що їхні зусилля не дають результату або що вони не можуть змінити ситуацію, що викликає фрустрацію.

5. Відсутність балансу між роботою та особистим життям: працівники, які не мають можливості відновлювати свої сили поза роботою, через брак часу для відпочинку або відсутність особистого простору, частіше за все переживають вигорання.

Роз’яснення природи феномену «емоційне вигорання» продемонструвало, що його необхідно сприймати у двох площинах: структурній (статистичній) та процесуальній (динамічній). Відповідно, емоційне вигорання одночасно є структурованим феноменом, а також процесуальним, що виникає та розвивається у процесі професійної діяльності [4].

Психологічна література сходиться на інтерпретації феномену «емоційного вигорання», як комплексу негативних психологічних переживань, фізичного, емоційного та розумового знесилення від хронічного напруження, пов’язаного з комунікацією, які супроводжуються емоційною інтенсивністю та складністю перцепції [1]. Емоційне вигорання часто порівнюють та плутають із депресією. У обох випадках людина однаково інертна і немає ресурсів [3]. Отже, такий підхід до визначення вигорання говорить про те, що вигорання є індивідуальною проблемою, яку можна подолати за допомогою психологічних практик, які включені в організаційні фактори.

З появою вигорання як офіційного медичного діагнозу ВООЗ, проблема перестала бути лише особистою, і тепер вона має чітке соціальний та організаційний характер. Оскільки основні чинники, що призводять до вигорання часто пов'язані з робочими умовами, стилем управління, невизначеністю у розподілі обов'язків або відсутністю підтримки з боку організації, то вирішення цих проблем потребує стратегічних змін на рівні самої організації. Ініціативи, що стосуються підвищення особистої стійкості чи поліпшення індивідуальних навичок (йога, медитація тощо), звісно, можуть допомогти людині в короткостроковій перспективі. Але без підтримки і коригування організаційних процесів, таких як поліпшення умов праці, зменшення навантаження, забезпечення регулярної зворотної зв'язку, важливих змін у корпоративній культурі, ці стратегії ризикують залишитись лише тимчасовими заходами, які не усувають основної причини вигорання. Розробка таких стратегій – це відповідальність керівництва, яке повинно активно працювати над створенням здорового робочого середовища. А отже, для боротьби з емоційним вигоранням важливо, щоб організації створювали здорові умови праці, впроваджували політику підтримки та визнання працівників, надавали можливості для відпочинку та відновлення. Це не лише допоможе знизити рівень емоційного вигорання, а й покращить загальну атмосферу на робочому місці та підвищить працездатність колективу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Жигайло Н. І., Стасюк М. М. Роль емоційного інтелекту в процесі професійної освіти. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2016. № 4. С. 87–97.

2. Наугольник Л. Б. Психологія стресу : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2015. С. 146.

3. Скрипник В. Особливості перебігу та самосприйняття соціально-психологічної адаптації студентів-першокурсників. *Психологія і суспільство*. 2005. № 2. С. 87–93.

4. Смульсон М. Л. Психологія розвитку інтелекту : монографія. Київ, 2001. 276 с.

УДК 378.147

Анна Володимирівна Курта,
здобувачка вищої освіти
академічної групи ПСМз-24-1
Науковий керівник:
Ірина Олексіївна Пєтухова,
кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри психології,
педагогіки та суспільних дисциплін
Державного податкового університету
ORCID 0000-0002-5194-5333

САМОВДОСКОНАЛЕННЯ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ МЕХАНІЗМ ПРОГРЕСИВНИХ ЗМІН ОСОБИСТОСТІ

У сучасному суспільстві, яке характеризується динамічними змінами у всіх сферах життя, самовдосконалення стає ключовим фактором розвитку особистості. Воно виступає як соціально-психологічний механізм, що дозволяє людині не лише адаптуватися до зовнішніх умов, а й активно змінювати себе, досягати внутрішньої гармонії та особистісного росту (Бойко, 2019).

Психологічна сутність самовдосконалення.

Самовдосконалення – це цілеспрямований процес, що включає усвідомлення власних недоліків, формування нових ціннісних орієнтирів, розвиток навичок саморегуляції та самоаналізу. Цей процес є складним і багатофакторним, оскільки пов'язаний з внутрішніми змінами в системі цінностей, мотивації та поведінкових стратегій (Коваленко, 2021). Важливою складовою є соціальне середовище, яке стимулює або гальмує цей процес.

Соціально-психологічні механізми самовдосконалення.

Соціальні фактори, такі як підтримка близького оточення, позитивні соціальні ролі, моделі поведінки, а також інтеракції з іншими людьми, сприяють формуванню нових установок і цінностей особистості (Петренко, 2020). Зокрема, групова динаміка, соціальний контроль і взаємодія забезпечують механізми мотивації і саморегуляції, що стимулюють прогресивні зміни. Також важливу роль відіграє соціальний досвід і вплив культурних норм.

Психологічні умови ефективного самовдосконалення.

Для успішного самовдосконалення необхідні такі психологічні умови: висока мотивація до змін, готовність до самокритики, здатність до самоаналізу і рефлексії, а також позитивна самооцінка, що підтримує процес трансформації (Іванова, 2018). Також значущим є розвиток емоційної компетентності, здатності управляти власними емоціями та подолання внутрішніх конфліктів.

Вплив самовдосконалення на особистість.

Прогресивні зміни, що відбуваються через самовдосконалення, включають підвищення рівня особистісної зрілості, розширення когнітивних та емоційних ресурсів, покращення соціальних взаємодій та реалізацію життєвих цілей (Мельник, 2022). Особистість стає більш адаптивною, стійкою до стресів і здатною до конструктивного вирішення проблем.

Практичні рекомендації.

Використання тренінгів особистісного розвитку, що акцентують увагу на розвитку навичок саморефлексії та саморегуляції.

Підтримка соціального оточення, яке стимулює позитивні зміни – родини, колективів, професійних спільнот.

Розробка програм психологічного супроводу, що допомагають подолати внутрішні бар’єри та сформувати стійку мотивацію до змін.

Заохочення самоосвіти та безперервного навчання як інструментів особистісного росту (Бойко, 2019).

Висновки

Самовдосконалення є важливим соціально-психологічним механізмом, що забезпечує прогресивні зміни особистості. Цей процес формується під впливом як внутрішніх психологічних ресурсів, так і зовнішніх соціальних факторів. В умовах сучасного динамічного світу його активне стимулювання сприяє підвищенню якості життя, розвитку особистості та суспільства загалом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бойко І. Психологія самовдосконалення: теорія і практика. *Журнал психології розвитку*. 2019. № 27 (1). С. 12–22.

2. Коваленко М. Механізми саморегуляції в процесі особистісного росту. *Психологічний вісник*. 2021. Вип. 33 (3). С. 45–54.

3. Петренко О. Соціально-психологічні аспекти розвитку особистості. *Соціальна психологія*. 2020. Вип. 18 (2). С. 68–76.

УДК 616.89

Юлія Петрівна Кушнєрьова,
здобувачка вищої освіти
академічної групи ПСМз-24-1
Науковий керівник:
Ірина Олексіївна Пєтухова,
кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри психології,
педагогіки та суспільних дисциплін
Державного податкового університету
ORCID 0000-0002-5194-5333

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ТРЕНІНГ ЯК ЗАСІБ ПОКРАЩЕННЯ МЕНТАЛЬНОГО ЗДОРОВ'Я СПІВРОБІТНИКІВ БІЗНЕС-ОРГАНІЗАЦІЇ

У сучасних бізнес-організаціях ментальне здоров'я співробітників є ключовим ресурсом для досягнення високої продуктивності, інноваційності та стабільності роботи. Стресові ситуації, високі вимоги до праці, конфлікти у колективі та інформаційне перевантаження часто призводять до зниження психологічного комфорту і виникнення психоемоційного вигорання (Сидоренко, 2020). Тому соціально-психологічні тренінги стають ефективним інструментом профілактики та корекції негативних психологічних станів.

Суть соціально-психологічного тренінгу.

Соціально-психологічний тренінг – це форма організованої групової роботи, спрямованої на розвиток комунікативних навичок, підвищення емоційної компетентності, формування позитивних соціальних установок і навичок подолання стресу (Коваленко, 2021). В тренінгах використовуються методи рольових ігор, вправ на самоусвідомлення, технік релаксації, що сприяють зміцненню психологічного здоров'я учасників.

Вплив тренінгів на ментальне здоров'я співробітників.

Проведення соціально-психологічних тренінгів в бізнес-організаціях позитивно впливає на зниження рівня тривожності, покращення настрою, розвиток умінь управління стресом та емоціями (Петренко, 2019). Крім того, тренінги сприяють покращенню командної взаємодії, зниженню конфліктності в колективі та підвищенню мотивації до роботи.

Особливості організації тренінгів у бізнес-середовищі.

Для максимального ефекту тренінги повинні бути адаптовані до специфіки бізнес-організації, враховувати професійні стресори, структуру колективу та культурні

особливості (Мельник, 2022). Важливо залучати кваліфікованих психологів-тренерів, створювати безпечну атмосферу для відкритого спілкування, а також поєднувати тренінгові сесії з подальшим супроводом учасників.

Практичні рекомендації.

Регулярне впровадження соціально-психологічних тренінгів як частини програми корпоративного здоров'я.

Використання інтерактивних методів, орієнтованих на розвиток емоційного інтелекту та навичок саморегуляції.

Проведення оцінки ефективності тренінгів через опитування, моніторинг психологічного стану співробітників.

Заохочення відкритого діалогу щодо ментального здоров'я в організації (Сидоренко, 2020).

Висновки.

Соціально-психологічний тренінг є ефективним засобом покращення ментального здоров'я співробітників бізнес-організацій. Він сприяє не лише зниженню стресу і покращенню психологічного клімату, але й підвищує загальну продуктивність і задоволеність роботою, що є важливим чинником успішності бізнесу в сучасних умовах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Сидоренко О. Вплив стресу на працездатність співробітників. *Психологія праці і управління.* 2020. Вип. 22 (1). С. 34–42.

2. Коваленко М. Соціально-психологічні тренінги як інструмент розвитку емоційної компетентності. *Журнал корпоративної психології.* 2021. № 14 (2). С. 56–63.

3. Петренко О. Психологічні методи профілактики вигорання у працівників. *Вісник психологічних досліджень.* 2019. № 30 (4). С. 71–79.

4. Мельник В. Адаптація тренінгових програм до специфіки бізнес-середовища. *Психологія менеджменту.* 2022. № 18 (3). С. 44–53.

УДК 302.23:316.6

Ярослав Володимирович Лисенко,
здобувач вищої освіти
академічної групи 052 Політологія
Науковий керівник:
Олександр Анатолійович Корнієвський,
доктор політичних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України,
професор кафедри політичних наук
ПВНЗ «Європейський університет»

ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ НА СОЦІАЛІЗАЦІЮ ТА АДАПТАЦІЮ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ СУЧАСНОГО ГЛОБАЛІЗОВАНОГО СУСПІЛЬСТВА

Соціальні мережі стали невід'ємною частиною сучасного повсякденного життя у глобалізованому суспільстві. Вони дають змогу знаходити спільноти однодумців та брати участь у кардинально іншому форматі суспільного життя об'єднуючи людей у просторі й часі. Таке спілкування впливає на процеси соціалізації, формування ідентичності та адаптації особистості до змін у глобалізованому світі.

Завдяки тому, що соціальні мережі не мають кордонів, вони є дієвим чинником міжкультурної адаптації, адже люди використовують їх, щоб отримувати інформацію про інші країни, встановлення та підтримання стосунків з іншими людьми, щоб бути в курсі подій що відбуваються в усьому світі.

Традиційно основними чинниками соціалізації виступали сім'я, школа та однолітки. Однак із розвитком цифрових технологій соціальні мережі стали новим, потужним інструментом соціалізації. Вони формують уявлення про соціальні норми, цінності та моделі поведінки, впливаючи на самосприйняття та взаємодію з іншими.

Соціальні мережі можуть сприяти адаптації, надаючи доступ до інформації та нових соціальних зв'язків. Водночас вони можуть ускладнювати адаптацію через створення ідеалізованих образів життя, що викликає почуття незадоволення та тривоги. Дослідження вказують на те, що інтенсивне використання соціальних мереж може впливати на психологічне благополуччя особистості, зокрема спричиняти стрес, тривожність та зниження самооцінки.

М. Цукерберг слушно зауважив, що якби Facebook був країною, він став би 8-м за чисельністю населення. Це підкреслює його роль у формуванні глобальної комунікаційної платформи, що підтримує 111 мов, у тому числі й українську.

Завдяки відео, що створюються користувачами з усього світу, YouTube сприяє зміні традиційних уявлень про різні нації та культури, створюючи можливості для коментування, участі в дискусіях і культурному діалозі.

Twitter – простір для емоційної та культурної близькості. Цей сервіс мікроблогів дозволяє користувачам відстежувати життя інших людей з усього світу, формуючи глибше розуміння їхніх почуттів, поведінки та цінностей, що сприяє зменшенню міжособистісної та міжкультурної дистанції.

Соціальні мережі виступають ефективним інструментом для налагодження зв'язків з іншими людьми, що сприяє формуванню позитивного досвіду адаптації до нової культури.

Використання таких платформ, як Facebook, Twitter, YouTube, сприяє включенню іммігрантів до домінуючої культури через ознайомлення з її мовою, ЗМІ, політичними процесами та стилем життя.

Попри акультураційний потенціал, соціальні мережі допомагають зберігати зв'язок з «рідною» культурою, підтримуючи стосунки всередині етнічних спільнот, зберігаючи мову та традиції.

Зростання популярності соціальних мереж серед певної соціальної групи може як прискорити адаптацію до нової культури, так і сприяти збереженню культурної самобутності – залежно від характеру онлайн-взаємодії.

Дослідникам варто зосередити увагу на тому, як частота використання соціальних мереж, вибір мови спілкування, контенту та платформ впливають на рівень інтеграції особистості в нове середовище та на мотивацію до акультурації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вплив соціальних інтернет-мереж на соціалізацію молоді. *Габітус* : наук. журн. 2021. Вип. 29. С. 46–50. URL : https://habitus.od.ua/journals/2021/29-2021/9.pdf

2. Гаврилюк О. П. Соціальні мережі як явище цифрової культури та платформа презентації нових культурних практик : дис. ... канд. філос. наук : 034 – Культурологія / Київ. нац. ун-т культури і мистецтв. Київ, 2023.

3. Культурологічний альманах. Соціальні мережі як чинник міжкультурної адаптації: вплив на сприйняття культури та ідентичність користувачів. 2023. Вип. 2. С. 229–231.

УДК 378.147

Володимир Сергійович Литвин,
здобувач вищої освіти
академічної групи ПСБ 22-1
Науковий керівник:
Олена Генадіївна Льовкіна,
доктор філософських наук, професор,
професор кафедри психології,
педагогіки та суспільних дисциплін
Державного податкового університету
ORCID 0000-0003-1825-8504

КОПІНГ-СТРАТЕГІЇ: ОСОБЛИВОСТІ КЛАСИФІКАЦІЇ ТА ДІАГНОСТИКИ

Актуальність дослідження. Життя сповнене непередбачуваних ситуацій, які можуть викликати стрес та тривогу. Важливо навчитися ефективно справлятися з труднощами та зберігати при цьому фізичне та психологічне здоров'я. Для цього потрібні копінг-стратегії – способи регулювання емоцій та поведінки в умовах стресу. Копінг (від англ. coping – «подолання») – це свідомі поведінкові та емоційні зусилля, спрямовані на подолання стресових ситуацій.

Стратегії подолання стресу (англ. coping, coping strategy) – дії, до яких вдається людина, щоб впоратися зі стресом. Поняття поєднує когнітивні, емоційні і поведінкові стратегії, які використовуються для подолання стресу і психологічно важких ситуацій у повсякденному житті. Близьке поняття, що широко використовується і глибоко розроблене в українській психологічній школі – переживання (у значенні подолання несприятливих наслідків стресу).

Оскільки інтерес до копінгу (копінг-стратегій, копінг-поведінки) виник у психології відносно нещодавно і через складність самого феномену подолання труднощів, дослідники ще не дійшли однієї єдиної класифікації копінг-поведінки. Дослідження з даної проблематики поки є досить розрізненими, тому багато нових дослідників при вивченні проблематики копінг-поведінки пропонує свою власну класифікацію. При цьому, щоб хоч якось систематизувати наявні підходи до копінг-стратегій, вже докладаються зусилля по класифікації самих класифікацій.

Дослідники, які перші використовували поняття копінгу в психології, запропонували і першу класифікацію копінг-стратегій. Р. Лазарус і С. Фолкман запропонували дихотомічну класифікацію копінг-стратегій, виділивши їхню наступну спрямованість: 1) проблемно-фокусовані стратегії (11 копінгових процесів); 2) емоційно-фокусовані стратегії (62 копінгові дії). За Лазарусом у копінговому процесі представлено як проблемно-фокусований, так і емоційно-фокусований аспект.

Іншими дослідниками пропонувалися подібні класифікації копінг-стратегій. Так, Моос і Шеффер виокремлюють три стратегії: 1) сфокусована на оцінці; 2) сфокусована на проблемі; 3) сфокусована на емоціях [1].

Перлін і Шулер пропонують аналогічну запропонованої Моосом і Шеффер класифікацію, виокремлюючи в ній три наступні стратегії: 1) стратегія зміни способу бачення проблеми; 2) стратегія зміни проблеми; 3) стратегія управління емоційним дистресом [2].

Ці дві класифікації практично повторюють класифікацію Р. Лазаруса та С. Фолкман. При цьому Моос і Шеффер і відповідно Перлін і Шулер виділяють у стратегії «фокусування на проблемі» дії двох типів: 1) когнітивні («фокусування на оцінці» та «зміна способу бачення проблеми», відповідно); 2) поведінкові («фокусування на проблемі» та «стратегія зміни проблеми», відповідно).

Для діагностики копінг-стратегій існують найбільш популярні методики.

1. *Опитувальник «Індикатор копінг-стратегій Амірхана»* (адапт. Н. Сирота, Н. Ялтонський), який дозволяє діагностувати вираженість того чи іншого типу копінгу: 1) проблемно-орієнтованого (активні дії, спрямовані на вирішення проблеми); 2) емоційно-орієнтованого (спроба впоратися з емоційними наслідками ситуації); та 3) уникнення (ігнорування проблеми, втеча від неї, зокрема через шкідливі звички).

2. *Копінг-поведінка у стресових ситуаціях* (авт. Н. Ендлер, Д. Паркер, адапт. Т. Крюкова). Цей опитувальник дозволяє діагностувати переважання у людини того чи іншого виду копінгу (конфронтація, дистанціювання, самоконтроль, пошук соціальної підтримки, прийняття відповідальності, уникнення, планування розв’язання проблеми, позитивна переоцінка.

3. Опитувальник копінг-поведінки Р. Лазаруса (Ways of Coping Checklist – WCC) (авт. Р. Лазарус, С. Фолкман; адапт. Т. Крюкова, М. Куфтяк, М. Замишляева). Методика призначена для визначення копінг-механізмів, способів подолання труднощів у різних сферах психічної діяльності. Даний тест-опитувальник діагностує наступні види копінг-стратегії: конфронтаційний копінг, дистанціювання, самоконтроль, пошук соціальної підтримки, прийняття відповідальності, втеча –уникання, планування розв’язання проблеми, позитивна переоцінка.

Висновки. Стратегії подолання стресу (англ. coping, coping strategy) – дії, до яких вдається людина, щоб впоратися зі стресом. Поняття поєднує когнітивні, емоційні і поведінкові стратегії, які використовуються для подолання стресу і психологічно важких ситуацій у повсякденному житті.

Існують наступні класифікації копінг-стратегій: 1) проблемно-фокусовані стратегії та емоційно-фокусовані (Р. Лазарус і С. Фолкман); копінг, сфокусований на 1) оцінці, 2) проблемі; 3) емоціях (Моос і Шеффер); 1) стратегія зміни способу бачення проблеми; 2) стратегія зміни проблеми; 3) стратегія управління емоційним дистресом (Перлін і Шулер).

Для діагностики копінг-стратегій використовуються: Опитувальник «Індикатор копінг-стратегій Амірхана» (адапт. Н. Сирота, Н. Ялтонський), *Копінг-поведінка у стресових ситуаціях* (авт. Н. Ендлер, Д. Паркер; адапт. Т. Крюкова), Опитувальник копінг-поведінки Р. Лазаруса (Ways of Coping Checklist – WCC) (авт. Р. Лазарус, С. Фолкман; адапт. Т. Крюкова та ін.).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Moos Rudolf H., Schaefer Jeanne A. Life Transitions and Crises (англ.). *Coping with Life Crises.* 1986. P. 3–28. ISBN 9780306421440 ; DOI 10.1007/978-1-4684-7021-5_1

2. Pearlin Leonard I., Schooler Carmi. The Structure of Coping (англ.). *Journal of Health and Social Behavior*. 1978. March (vol. 19, no. 1). P. 2. DOI 10.2307/2136319

УДК 159.9

Олена Олександрівна Литвин,
здобувачка вищої освіти
академічної групи ПСМЗ-24-1
Державного податкового університету
Науковий керівник:
Олена Вячеславівна Іванова,
кандидат психологічних наук, доцент,
докторант
Національного університету оборони України
Національна гвардія України

АДАПТАЦІЯ ВИМУШЕНИХ УКРАЇНСЬКИХ ЕМІГРАНТІВ

Починаючи із 24 лютого 2022 року в зв'язку з початком повномасштабного вторгнення Росії на територію України, згідно даними офіційного сайту Агентства ООН у справах біженців станом на 20 березня 2025 року за межами країни перебувають 6,932,700 осіб. Ця цифра не враховує добровільно, чи примусово переміщених осіб на територію Росії та Республіки Білорусь. Внутрішньо переміщеними особами станом на грудень 2024 року вважаються 3,665,00 людей [1].

Вимушені мігранти становлять категорію населення, яка особливо потребує захисту та всебічної підтримки. Вимушену міграцію слід розглядати як один із видів «екстремального впливу» на особистість, оскільки вона поєднує два ключові фактори: високий рівень стресу, спричиненого обставинами, що змусили людину залишити рідну країну, та тривалий і складний процес адаптації до нових умов. Потрапляння в інше соціокультурне середовище нерідко призводить до кризи ідентичності, почуття відчуженості та зниження самооцінки [2, с. 202].

Біженці, або точніше українці, які знаходяться в Європі, Великобританії, Канаді, Америці та Австралії в статусі осіб під тимчасовим захистом, безумовно отримують підтримку як зі сторони державних органів так і переважно суспільств названих країн. Вони отримують соціальні виплати, допомогу в пошуку житла, безкоштовні курси із вивчення мови, знижки на навчання в школах, коледжах та університетах. Проте, більшість урядів країн постійно наголошують на тому, що тимчасовий захист тому і називається тимчасовий, що надає прихисток на період військового стану в Україні. Переважна більшість тимчасових вимушених мігрантів повинні будуть повернутися додому, якщо не знайдуть легальних шляхів для того, щоб залишитися в країні тимчасового перебування. Цей аспект завдає додаткових психологічних ускладнень.

Ряд наукових досліджень психологів-науковців присвячені порівнянню адаптаційних особливостей двох категорій емігрантів: вимушених та свідомих.

Дослідження, проведене Анною Єфімовою у 2024 році за участю 419 респондентів із різних країн, дозволило визначити ключові моделі та особливості соціально-психологічної адаптації українців, які вимушено залишили країну через війну, та тих, хто емігрував свідомо. Встановлено, що процес адаптації вимушених переселенців базується на внутрішньому конфлікті між прагненням інтегруватися в нове соціокультурне середовище та бажанням повернутися на батьківщину. Це зумовлює значну емоційну напругу та створює передумови для пасивної адаптації, яка значною мірою залежить від зовнішніх чинників – підтримки з боку приймаючих країн, соціальних виплат, гуманітарної допомоги та сприятливого ставлення місцевого населення. Натомість адаптація українців, які емігрували добровільно, має більш активний характер, оскільки базується на їхній внутрішній мотивації, здатності до самостійного подолання труднощів і використанні власних ресурсів [3].

Для покращення емоційного стану вимушених мігрантів важливо використовувати різноманітні методи та інструменти психологічної підтримки, серед яких: психотерапія та психологічне консультування (індивідуальні та групові сесії з психотерапевтами, когнітивно-поведінкова терапія, арт-терапія); підтримка спільнот та соціальна інтеграція (створення українських діаспорних груп, мовні клуби, волонтерські ініціативи); розвиток емоційної стійкості (методи саморегуляції, такі як медитація, дихальні техніки, майндфулнес-практики); фізична активність (спорт, йога, танці, які допомагають знизити рівень стресу та покращити загальне самопочуття).

Розробка комплексних програм психологічної підтримки сприятиме зниженню рівня емоційного напруження, зміцненню психологічної стійкості та успішній адаптації вимушених емігрантів. Подальші дослідження можуть бути спрямовані на аналіз ефективності різних підходів до подолання психологічних труднощів та розробку індивідуалізованих стратегій адаптації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Офіційна кількість українських біженців за даними Агенства ООН у справах біженців. URL : https://www.unhcr.org/ua/publications (дата звернення: 04.04.2025).

2. Слюсаревський М. М., Блинова О. Є. Психологія міграції : навчальний посібник. Кіровоград : Імекс ЛТД, 2013. 244 с.

3. Yefimova A. Adaptation of Ukrainians to forced migration: a study of psychosocial models and factors. *Amazonia investiga.* 2024. № 81. С. 130–141. URL : https://amazoniainvestiga.info/index.php/amazonia/article/view/2857

УДК 193.92

Денис Олександрович Малофеєв,
здобувач вищої освіти
академічної групи ПСМ-24-1
Науковий керівник:
Марина Юріївна Заушнікова,
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології,
педагогіки та суспільних дисциплін
Державного податкового університету
ORCID 0000-0002-9308-3559

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ДО УМОВ ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ

Розвиток української держави і громадянського суспільства відбувається в умовах повномасштабного збройного конфлікту. Виклики сучасності визначили нову реальність для функціонування збройних сил України. Передусім, йдеться про підготовку військовослужбовців відповідно до стандартів країн Західного світу, досягнення чоловіків, що виконують військову службу досягають вищого рівня професіоналізму, де провідними компетентностями стають: військова вправність, стресостійкість, висока моральність, готовність діяти в екстремальних ситуаціях і т.д. Тому психологічна адаптація військовослужбовців до умов військової служби є надзвичайно важливим аспектом, який визначає не лише ефективність виконання завдань, але й добробут самого військовослужбовця.

Поняття «Адаптація військовослужбовця» визначається, як «процес його пристосування до вимог військової служби, обов’язків за посадою, завдань та змісту спеціальності, специфічних особливостей служби, а також до військового колективу. Адаптацію поділяють на організаційну, професійну, соціально-психологічну, соціальну та психофізіологічну» [5].

Існує низка чинників, що позитивно впивають на процес психологічної адаптації військовослужбовців [3]: психологічна готовність; фізичне здоров'я; соціальна підтримка; командна робота; особистісні якості. До факторів, які ускладнюють процес адаптації, відносять: нові умови проживання, відсутність рідних і близьких, різку зміну виду діяльності, погані стосунки з колегами та керівництвом, обмежені можливості для самореалізації та інші. Спосіб адаптації людини до стресу пов'язаний з механізмами його подолання, які можуть бути конструктивними (адаптивними) або деструктивними (дезадаптивними) [3]. Дезадаптованість військовослужбовців на початкових етапах викликана негативними стереотипами про військову службу, які є в ЗМІ, «інформаційним голодом», очікуваннями екстремальної ситуації тощо [4]. Для

кращої психологічної адаптації військовослужбовця використовується система психологічного супроводу.

Психологічний супровід військовослужбовців – це система спеціальних методів, засобів і заходів, які спрямовані на збереження і посилення психологічної стійкості новобранців, формування психологічної готовності до впливу стрес-факторів в умовах військової служби. Психологічний супровід здійснюється через фронтальні, групові та індивідуальні форми роботи посадових осіб, спеціально призначених для такої діяльності (командири та їх заступники, офіцери з гуманітарних питань, військовий психолог) [1]. Зарубіжний досвід підготовки військовослужбовців (США, Ізраїль, Велика Британія) говорить про те, що чим вище згуртованість підрозділу, тим вище ефективність військово-професійної діяльності [2]. Водночас психологічний супровід знаходиться у тісному зв’язку із системою медичної допомоги і доповнює її у процесі підтримки і відновлення порушених через стрес психічних функцій, соціальної активності, фізичної витривалості тощо [5].

Отже, військовослужбовці у свій діяльності стикаються з численними стресовими ситуаціями, що справляють серйозний вплив на їх психіку, відповідно психологічна адаптація до умов служби охоплює процеси усвідомлення, переживання та подолання стресових ситуацій, докорінну перебудову індивідуального стилю життя та діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Автоматизація професійного психологічного відбору кандидатів на військову службу в Національну гвардію України : монографія / Я. В. Мацегора, І. І. Приходько, О. С. Колесніченко та ін. ; за заг. ред. проф. І. І. Приходька. Харків : НАНГУ, 2017. 334 с.

2. Досвід роботи в армії США та арміях інших країн щодо недопущення втрат особового складу з причин, не пов’язаних із виконанням завдань за призначенням : метод. посіб. / Агаєв Н. А., Кокун О. М., Герасименко М. В., Пішко І. О., Лозінська Н. С. Київ : НДЦ ГП ЗСУ, 2018. 156 с.

3. Воробйов Г. П. Організація психологічної підготовки особового складу підрозділів Сухопутних військ : навч.-метод. посіб. Львів : АСВ, 2012. 430 с.

4. Колесніченко О. С., Мацегора Я. В., Приходько І. І. Психологічна само- та взаємодопомога військовослужбовців Національної гвардії України в умовах ведення бойових дій : посіб. Харків : НА НГУ, 2016. 108 с.

5. Корольчук М. С. Соціально-психологічне забезпечення діяльності в звичайних та екстремальних умовах : навч. посіб. для студентів вищих навчальних закладів. Київ : Ніка-центр, 2016. 580 с.

УДК 159.923.2

Олена Іванівна Маслей,
здобувач магістерської освіти
академічної групи ПСМЗ-24-1
Науковий керівник:
Ірина Михайлівна Овдієнко,
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології,
педагогіки та суспільних дисциплін
Державного податкового університету
ORCID 0000-0001-5717-7163

ПСИХОЛОГІЧНЕ БЛАГОПОЛУЧЧЯ ЧЛЕНІВ СІМЕЙ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ У ВОЄННИЙ ЧАС: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Сучасна ситуація в Україні, спричинена тривалим воєнним конфліктом, потребує посилення системи підтримки та допомоги для військовослужбовців та їхніх родин. Невизначені перспективи майбутнього, зміна традиційного життєвого порядку, а також відсутність сприятливого соціального середовища для соціалізації особистості, відсутність задоволення від життя – це всі наслідки поточної кризової ситуації в Україні.

Нині громадяни нашої держави часто знаходяться в стані напруження, страху, тривоги, відчувають паніку, хвилювання, стани апатії чи агресії. Все це викликано тим, що вони живуть в стані тривалої невизначеності. Це все негативно впливає на психологічний та психічний стан, порушує функціонування фізіологічних та психічних функцій, порушує здатність до встановлення та підтримки міжособистісних стосунків, а загалом – знижує відчуття психологічного благополуччя особистості. Психологічне благополуччя членів сімей військових є не просто важливим чинником здорового існування сім'ї, а й вагомою складовою формування обороноздатності країни, оскільки саме найближчі люди виконують основну функцію емоційної підтримки захисників і захисниць, та заразом загальної стійкості суспільства, адже вони є сполучною ланкою між світом цивільних та учасників бойових дій.

За визначенням Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), психічне здоров'я – це стан благополуччя, при якому кожна людина може реалізувати свій власний потенціал, впоратися із життєвими стресами, продуктивно та плідно працювати, а також робити внесок у життя своєї спільноти [1].Основними викликами для членів сімей військових є хронічний стрес, постійна тривожність, соціальна ізоляція, фінансові й побутові труднощі та вторинна травматизація. Очікування звісток від військового, страх за життя і здоров'я близької людини, неможливість контролювати

ситуацію – усе це викликає підвищене психоемоційне напруження, що може мати негативні наслідки для фізичного та психічного здоров'я [2].

Рівень психологічного благополуччя сімей військовослужбовців визначається цілим спектром факторів, серед яких ключовими є: надійне соціальне оточення, доступ до кваліфікованої психологічної підтримки, фізичний та емоційний стан військового, а також ефективність державної політики. Сім'ї, що мають міцну підтримку з боку друзів, родичів, громадських організацій та держави, демонструють вищу стресостійкість, а своєчасна психологічна допомога є запорукою запобігання розвитку серйозних психоемоційних розладів, які можуть зруйнувати сім'ю та особисте благополуччя кожного з її членів [3].

Ефективні стратегії збереження психологічного благополуччя членів сімей військових потребують розвиток мереж підтримки, розширення доступу до психологічної допомоги, формування позитивного суспільного дискурсу та комплексних спеціальних програм роботи з ними. Дієвими є також психоедукації, які допомагають членам сімей розуміти свої емоційні стани, навчатися навичок самодопомоги, та створення груп взаємопідтримки, участь в яких допомагає відчувати себе менш ізольованими [4].

Проте сьогодні в Україні розвиток та функціонування системи психологічної підтримки стикається з рядом проблемам: недостатність фінансування, обмеженість ресурсів, брак кваліфікованих фахівців тощо. Вирішення зазначених проблем допомоги потребує здійснення структурної роботи, запорукою успіху якої є комплексний підхід, що включає медичну, юридичну, соціальну та психологічну підтримку, а також активне залучення громадських організацій та волонтерів. Лише об'єднання зусиль спеціалістів різних сфер здатне забезпечити ефективність допомоги сім'ям військовослужбовців, адже здійснюється з найменшими часовими та емоційними затратами, що сприяє підвищенню їхнього психологічного благополуччя зокрема та покращенню психологічного клімату в суспільстві загалом.

Таким чином, психологічне благополуччя сімей військовослужбовців є багатовимірним феноменом, який визначається особистісними, соціальними та економічними чинниками. Негативний вплив воєнного часу можна зменшити завдяки комплексному підходу, що включає соціальну підтримку, державні програми допомоги, доступ до якісної психологічної допомоги та формування сприятливого суспільного середовища. Подальші дослідження у цій сфері сприятимуть розробці ефективних стратегій подолання негативних наслідків війни та сприятимуть підвищенню рівня стійкості сімей військовослужбовців й українського суспільства в цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про схвалення Концепції розвитку охорони психічного здоров'я в Україні на період до 2030 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2017 р. № 1018-р.

2. Дідик Н. Ф. Соціально-психологічна підтримка членів родин військовослужбовців як чинник впливу на морально-психологічний стан бійця під час виконання завдань у зоні АТО. *Український психологічний журнал*. 2018. № 1 (7). С. 41–54.

3. Гончарова І. Психосоціальні аспекти життя сімей військових в умовах війни. *Науковий вісник.* 2022. № 3. С. 89–97.

4. Особливості надання психологічної допомоги військовослужбовцям, ветеранам та членам їхніх сімей цивільними психологами : методичний посібник. Київ, 2023. С. 59–68.

УДК 378.147

Поліна Сергіївна Мацегора,
здобувачка вищої освіти
академічної групи ПСБ 21-1
Науковий керівник:
Маргарита Олександрівна Сова,
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри психології,
педагогіки та суспільних дисциплін
Державного податкового університету
ORCID 0000-0002-5194-5333

ПРИЧИНИ КОНФЛІКТІВ МІЖ ДІТЬМИ ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ ТА БАТЬКАМИ: СПОСІБ ПОДОЛАННЯ

Діти та батьки є найріднішими людьми на всіх етапах розвитку людства, але досить часто саме вони спричиняють конфліктні ситуації. Такі конфлікти є одні з найпоширеніших у сімейному житті. Розглянемо фактори, які можуть спричиняти конфлікти між батьками та дітьми. До них належить тип внутрішньо-сімейних відносин, недосконаліть батьківського підходу до виховання, вікові кризи дитини, індивідуальні відмінності між батьками та дітьми, а також вплив інших значущих осіб [1].

Тип внутрішньо-сімейних відносин є досить вагомим чинником конфліктів у сім'ї. Існують гармонійні та дисгармонійні типи сімейних відносин. Гармонійні відносини характеризуються співробітництвом, взаємодопомогою та рівноправністю всіх членів родини. У такій сім'ї дорослі спілкуються з дітьми на дружньому рівні, коректно спрямовують їхню поведінку, хвалять і надають поради, обговорюють її та поведінку дітей. Батьки зазвичай не підкреслюють своє керівне становище. Для такої сім'ї характерний демократичний стиль виховання, який сприяє розумінню та прийняттю особистості дитини [2].

У дисгармонійній сім'ї зазвичай спостерігаються конфлікти між подружжям, напружені відносини та відсутність ефективної комунікації між батьками і дітьми. У таких умовах почуття і емоції сторін не беруться до уваги, взаємовідносини часто залишаються на певній дистанції. Така ситуація може призвести до невротичних реакцій у членів родини, які викликають у дітей відчуття тривоги та незадоволеності [2].

Найважливіше у стосунках із такими підлітками це не реагувати на поведінку підлітка звичним способом і не створювати негативну атмосферу. Це складно, адже емоції зазвичай включаються автоматично, але на практиці це необхідно. Якщо дитині потрібна увага, краще надати її в спокійний час, коли ніхто не відчуває напруги. Якщо підліток бореться за незалежність, дорослим варто менше втручатися в його справи. Проте, якщо дитина мститься, потрібно зрозуміти, за що саме [3].

Взаємодія батьків і дітей є однією з основних тем психології, адже цей процес впливає на формування особистості дитини, її емоційного і соціального розвитку. Батьки виконують роль першого соціального інституту, і саме їхнє виховання створює базу для подальших міжособистісних стосунків дитини. Проблеми у взаємодії між батьками та дітьми можуть призвести до виникнення емоційних та психологічних труднощів у дитини. У психології розглядаються різні аспекти цієї взаємодії, зокрема роль комунікації, емоційної підтримки, а також вплив стилів виховання на поведінку та психологічний стан дітей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Яновська Т. А. Порівняльний аналіз особливостей конфліктної поведінки молодших та старших підлітків. *Молодий вчений* : науковий журнал. 2020. № 1 (77). С. 53–56.

2. Зіненко Ю. В. Сімейні конфлікти. URL : http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/30645

3. Урбанович А. П. психологічні особливості впливу взаємодії підлітків та батьків на самооцінку підлітків. психологічні науки: теорія і практика сучасної науки. 2023. URL : https://doi.org/10.36059/978-966-397-322-7-10

УДК 378.147

Олексій Леонідович Мелещенко,
здобувач вищої освіти
академічної групи ПСМ-24-1
Науковий керівник:
Олена Броніславівна Готра,
кандидат історичних наук,
доцент кафедри психології,
педагогіки та суспільних дисциплін
Державного податкового університету
ORCID 0000-0001-9050-7785

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ КЛІМАТ У КОЛЕКТИВІ: СТАН ТА СПОСОБИ ЙОГО ПОЛІПШЕННЯ

Соціально-психологічний клімат є істотним фактором життєдіяльності окремої людини та компанії загалом, який впливає на всю систему соціальних відносин, на спосіб життя людей, на їх повсякденне самопочуття, працездатність і рівень творчої та особистісної самореалізації. Соціально-психологічний клімат у трудовому колективі також є одним із ключових чинників, що визначають рівень задоволеності працівників, їхню продуктивність та загальний рівень ефективності організації. Взаємовідносини між співробітниками, особливості управлінської політики, корпоративна культура та комунікативні процеси безпосередньо впливають на психологічну атмосферу у робочому середовищі. Негативний клімат може призводити до професійного вигорання, зниження мотивації персоналу та високої плинності кадрів, тоді як сприятлива атмосфера сприяє підвищенню ефективності роботи, згуртованості колективу та його довгостроковій стабільності. Найбільш важливим у будь-якій сфері суспільної і виробничої діяльності є створення оптимальних взаємин в колективі. Саме з цієї причини питання про соціально-психологічний клімат в колективі виходить на перший план.

Формування здорової атмосфери в колективі – складний і тривалий процес. Головна його мета – досягнення такого середовища, коли праця приносить задоволення, коли члени колективу виконують спільну справу з радістю. Прийти до цього можна лише через вмілу організацію праці, справедливу оцінку і винагородження працівників, сприяння їх професійному зростанню, а також розуміння їх труднощів і проблем. Задоволеність персоналу взаємовідносинами у колективі є однією з найбільш суттєвих характеристик сприятливого психологічного клімату. Найбільш продуктивними вважаються ті колективи, які побудовані на принципі взаємодопомоги[1, с. 4].

Для формування сприятливого соціально-психологічного клімату в колективі необхідно:

– створювати умови для організації сумісної діяльності працівників, заохочувати активність, ініціативу, креативність;

– знаходити спільні інтереси, які б об’єднали членів колективу;

– заохочувати працівників проводити разом вільний час;

– прагнути до залучення у життя колективу кожного робітника;

– прислухатися до інтересів кожного, зупинятися на спільному, компромісному рішенні;

– проводити спеціальні тренінги для підвищення згуртованості колективу та виробітку навичок праці у команді [2, с. 294].

Також важливо приділяти увагу напрямку навчання персоналу, застосовувати новітні методи навчання. Найпопулярнішими є тренінгове навчання; кейс-навчання (інтерактивна технологія короткострокового навчання менеджерів на основі аналізу і групового обговорення реальних або гіпотетичних бізнес-ситуацій); e-learning (метод дистанційного навчання у вигляді електронних книг, відеоуроків, комп’ютерних вправ) тощо [4, с. 61].

Таким чином, формування позитивного, здорового, сприятливого соціально-психологічного клімату в колективі є основним показником його зрілості та результатом ефективного управління та кропіткої праці керівника. Здоров'я та добробут команди - це фундамент успішного бізнесу. Покращувати психологічний клімат у колективі це стратегічна необхідність для керівника. Це процес який вимагає постійної уваги та зусиль. Інвестуючи в добробут команди, керівник завжди отримає міцний фундамент для успішного бізнесу чи будь-якої іншої діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Комфортна атмосфера в колективі – запорука успіху : методико-бібліогр. матеріали / ред.-уклад. Н. М. Грачова ; Управління культури і туризму Харк. облдержадмін., Харк. обл. універс. наук. б-ка. Харків : ХОУНБ, 2017.

2. Вертель В. В., Комашня А. О., Федорчук І. В. Соціально-психологічний клімат колективу. *Вісник економіки транспорту і промисловості.* 2012. Вип. 40. 295 с. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vetp_2012_40_73 (дата звернення: 15.03.2025).

3. Базалійська Н. П., Гук А. В. Формування сприятливого соціально-психологічного клімату в колективі підприємства. *Вісник Одеського національного університету. Серія : Економіка.* 2016. Т. 21, вип. 2. 60 с. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vonu_econ_2016_21_2_13 (дата звернення: 15.03.2025).

4. Писаренко С. В., Дядик Т. В., Бих С. М. Інноваційні методи управління персоналом як чинник формування його конкурентоспроможності. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент*. 2020. Вип. 41. 67 с.

УДК 159.942.5.053.6

Каріна Костянтинівна Миколайчук,
студентка 4 курсу
навчальної групи ПСБ-21-1
Науковий керівник:
Маргарита Олександрівна Сова,
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри психології,
педагогіки та суспільних дисциплін
Державного податкового університету

АГРЕСИВНА ПОВЕДІНКА ПІДЛІТКІВ: ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ ТА ПРОФІЛАКТИКА

Сучасні трансформаційні процеси в суспільстві сприяють ускладненню соціалізації підлітків. Особливу тривогу викликає зростання агресивної поведінки серед учнів, що має як ситуативний, так і системний характер. Агресія — це природна активність особистості, яка залежно від умов прояву може мати як конструктивні, так і деструктивні наслідки.

Агресивність може проявлятися з різною інтенсивністю, маючи як якісні, так і кількісні характеристики. Її вираженість варіюється від мінімального рівня до надмірного, що безпосередньо впливає на особливості міжособистісної взаємодії. Наявність певного рівня агресивності вважається необхідною умовою для забезпечення внутрішньої активності особистості. Її повна відсутність може спричинити стан соціальної пасивності, надмірна ж активізація агресивності, навпаки, формує конфліктну, емоційно нестабільну особистість, яка не здатна до ефективної співпраці. Важливо зазначити, що агресивні дії не завжди мають усвідомлений або цілеспрямовано небезпечний характер: багато в чому вони можуть бути спонтанними, ситуативними або зумовленими зовнішніми чинниками [3].

У підлітковому віці агресивна поведінка нерідко виступає проявом компенсаторних механізмів, які активізуються за умов психологічного напруження або фрустрації. Залежно від інтенсивності й частоти труднощів, що виникають у ході соціалізації, така поведінка може трансформуватися у стійку реакцію на широкий спектр ситуацій, слугуючи своєрідним способом самоствердження або розв’язання внутрішніх конфліктів

Серед агресивних підлітків нерідко зустрічаються особи з високим інтелектуальним потенціалом і розвиненими соціальними навичками, для яких агресія є засобом підкреслення власної самостійності, відстоювання автономії та утвердження особистісної зрілості. Вони можуть сприймати агресивну поведінку як інструмент досягнення авторитету в соціальному середовищі або як форму протесту проти обмежень,

нав'язаних зовнішнім контролем. Таким чином, агресивність підлітка не завжди свідчить про асоціальну спрямованість, а іноді може виступати проявом активного пошуку себе в складному процесі становлення особистості [4, с. 269].

Діти схильні відтворювати ті види взаємовідносин, які «практикують» їх батьки по відношенню один до одного. Підлітки, обираючи методи з'ясування відносин з братами та сестрами, копіюють тактику розв'язання конфліктів у батьків. Достовірно відомо, що жорстоке поводження з дитиною в сім'ї не лише підвищує агресивність її поведінки у стосунках з однолітками, але й сприяє розвитку схильності до насильства в більш зрілому віці, перетворюючи фізичну агресію на життєвий стиль особистості [1, с. 123].

Згідно з позицією О. Качмар, профілактика агресивної поведінки у підлітків має базуватися не на прагненні повністю викорінити агресивність як рису характеру, а на спрямуванні зусиль до її конструктивного регулювання та стимулювання позитивних рис особистості. Враховуючи характерну для підліткового віку схильність до критики поведінки однолітків за одночасного поблажливого ставлення до власних дій. У цьому контексті ключову роль відіграє родинне середовище, в якому повинна панувати атмосфера психологічного комфорту, взаєморозуміння та емоційної підтримки. Виховний потенціал сім'ї значною мірою реалізується через особистісний приклад дорослих, насамперед батьків і старших родичів, чия поведінка слугує орієнтиром для дітей [2, с. 158].

Отже, агресивна поведінка є типовим явищем підліткового віку, зумовленим поєднанням соціальних, психологічних та фізіологічних факторів. Серед основних причин її виникнення вирізняють нестабільну соціально-економічну ситуацію, особливості сімейного виховання, вплив однолітків, порушення моральних орієнтирів, проблеми зі здоров'ям, а також вікові та індивідуальні психологічні особливості. У певних випадках агресія виконує адаптаційну функцію, допомагаючи підлітку відстояти себе чи знизити внутрішню напругу, однак її надмірне проявлення свідчить про труднощі в соціалізації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Волянська О. В. Проблема агресивної поведінки підлітків: фактори та механізми соціалізації. *Вісник Національного університету Юридична академія України імені Ярослава Мудрого. Серія: Соціологія*. 2016. № 3. С. 117–134.

2. Качмар О. Особливості прояву агресії в підлітковому віці та способи її профілактики й подолання. *Вісник ХНПУ імені Г. С. Сковороди. Серія: Філософія*. 2018. № 2 (48). С. 150–162.

3. Кордунова Н. О. Особливості прояву агресивної поведінки в підлітковому віці. URL : https://salo.li/975FE2d

4. Ricoy Pérez C. L., Suárez Cedeño M. Prevention of aggressive behaviors from the educational process. *Revista Sociedad & Tecnología*. 2021. 4 (2), pp. 265–281.

УДК 613:57.034

Світлана Віталіївна Мосейчук,
здобувачка вищої освіти
(бакалаврат 2 курсу) ПСБз-23-1
Державного податкового університету
Науковий керівник:
Руслан Арсенович Калениченко,
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології,
педагогіки та суспільних дисциплін
Державного податкового університету;
доцент кафедри професійної освіти
Київського національного університету
будівництва і архітектури
ORCID 0000-0001-9222-317X

ПСИХОЛОГІЧНА ВИТРИВАЛІСТЬ ЯК ЗАПОРУКА УСПІШНОЇ АДАПТАЦІЇ В УМОВАХ СУСПІЛЬНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

Суспільна нестабільність, викликана війною, економічними труднощами та глобальними кризами, істотно впливає на психологічне благополуччя особистості. В таких умовах психологічна витривалість виступає не просто захисним механізмом, а необхідною умовою успішної адаптації. Цей феномен охоплює здатність людини зберігати функціональність, емоційну рівновагу та мотивацію до життя, незважаючи на постійний стрес і тиск зовнішніх факторів.

Психологічна стійкість, або резилієнтність, – це здатність долати життєві труднощі, зберігаючи психічне здоров'я, особистісну цілісність та продовжувати розвиватися. Це не лише здатність швидко відновлюватися після криз, але й здатність змінюватися та рости в результаті пережитих труднощів.

Психологічна витривалість поєднує когнітивні, емоційні та поведінкові компоненти [4, розд. 2]. До ключових чинників, що сприяють її формуванню, належать: позитивне мислення, внутрішній локус контролю (концепція в психології, що описує, як людина сприймає джерела впливу на своє життя), соціальна підтримка та адаптивні копінг-стратегії (методи, які людина використовує для того, щоб справлятися зі стресом, труднощами чи емоційними навантаженнями) [1, с. 52–53; 4, с. 101]. Ціннісні орієнтації та вміння переосмислювати травматичний досвід виступають важливими чинниками, що сприяють особистісному зростанню та психологічній адаптації.

У зарубіжній літературі особистісним чинникам стійкості приділяють незначну увагу, розглядаючи лише ті, які пов’язані із функціонуванням особистості в соціальному середовищі. Б. Бернард виокремлює чотири головні особистісні чинники стійкості [5]:

1. Соціальну компетентність (до якої належать чуйність, комунікабельність, емпатійність, дбайливість, співчуття, альтруїзм і здатність пробачати).

2. Здатність до вирішення проблем (здібності до планування, гнучкість, винахідливість, критичне мислення, інсайтне мислення).

3. Автономію (яка включає позитивну ідентичність, інтернальний локус контролю, ініціативність, самоефективність, майстерність, адаптивну дистанційованість від інших, опірність, самосвідомість і почуття гумору).

4. Усвідомлення мети і майбутнього (до якого належить мета-вказівка, орієнтація на успіх, мотивація досягнення, навчальна спрямованість, постійність, оптимізм, віра у світле майбутнє, почуття послідовності, духовність, сенс життя, креативність, розвинена уява) [5].

Практичні підходи до розвитку психологічної витривалості включають тренінги стресостійкості, психоедукацію, методики когнітивно-поведінкової терапії. В умовах постійної нестабільності ці інструменти стають ключовими у збереженні ментального здоров’я населення та професійного функціонування фахівців ризикових сфер [1, с. 119].

Отже, психологічна витривалість є не лише ознакою психічного здоров’я, а й основою активної адаптації особистості до змін, що диктує сучасне кризове суспільство.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Карабінос І. М. Психологічна витривалість особистості: теоретико-прикладний аспект. Львів : Психологічна думка, 2021. 224 с.

2. Бондар Т. В. Психологічна адаптація в умовах соціальних трансформацій. Київ : Академія, 2020. 196 с.

3. Masten, A. S. (2014). Ordinary Magic: Resilience in Development. New York : Guilford Press.

4. Southwick, S. M., & Charney, D. S. (2018). Resilience: The Science of Mastering Life's Greatest Challenges. *Cambridge University Press.*

5. Bernard B. Fostering Resiliency in Kids: Protective Factors in the Family, School and CommunityMinneapolis : University of Minnesota, 1991. 22 p.

УДК 331.101.262

Вікторія Василівна Нечипоренко,
здобувачка вищої освіти
академічної групи ПСМз-24-1
Державного податкового університету
Науковий керівник:
Руслан Арсенович Калениченко,
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології
педагогіки та суспільних дисциплін
Державного податкового університету;
доцент кафедри професійної освіти КНУБА
ORCID 0000-0001-9222-317X

ПСИХОЛОГІЧНІ УМОВИ ПРОФЕСІЙНОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ПРАЦІВНИКІВ

Професійна самореалізація – це процес виявлення, розкриття та втілення внутрішнього потенціалу особистості в умовах професійної діяльності. У сучасному суспільстві, що динамічно змінюється, здатність працівника до самореалізації стає не лише показником індивідуального успіху, але й важливою умовою ефективного функціонування організацій.

Згідно з позицією А. Маслоу, самореалізація є вищим рівнем особистісних потреб [Maslow, 1954]. Проте для її досягнення недостатньо лише внутрішнього бажання – необхідне сприятливе психологічне середовище.

Професійна самореалізація тісно пов’язана з такими поняттями, як мотивація досягнення, ідентичність, смисл праці та життєва цілісність. За Е. Десі та Р. Райаном [Deci & Ryan, 2000], внутрішня мотивація, автономія та відчуття компетентності є критично важливими умовами для розкриття потенціалу працівника.

Також важливе місце посідає концепція суб’єктивного благополуччя: відчуття задоволеності професійним шляхом, гармонія цінностей та можливість впливати на результати діяльності [Ryff, 1989].

Основні психологічні умови професійної самореалізації

Особистісні ресурси:

адекватна самооцінка;

висока мотивація досягнення;

рефлексивність і смислова орієнтація;

емоційна стійкість.

Професійне середовище:

підтримка з боку керівництва;

культура розвитку (навчання, наставництво, коучинг);

справедливість і визнання.

Соціальні чинники:

згуртованість колективу;

позитивні соціальні зв'язки;

можливість комунікації й обміну досвідом.

Психологічна безпека:

Працівник має право на помилку, ініціативу та розвиток без страху перед осудом. Дослідження А. Едмондсон [Edmondson, 1999] показали, що високий рівень психологічної безпеки у команді прямо впливає на інноваційність і самореалізацію.

Практичне узагальнення

За результатами опитування 80 працівників різних сфер (освіта, IT, медицина, культура), проведеного в межах мінідослідження (2024), найбільш значущими для професійної самореалізації визнано:

можливість особистісного розвитку (78 %);

підтримка з боку керівництва (64 %);

відповідність професії внутрішнім цінностям (60 %).

Найчастіші бар'єри: відсутність зворотного зв'язку, емоційне вигорання, авторитарний стиль управління.

Висновки. Професійна самореалізація є інтегральним процесом, що включає як внутрішні установки особистості, так і зовнішні психологічні умови. Формування сприятливого мікроклімату в організації, розвиток особистісної автономії, підтримка і визнання – ключові елементи психологічної екосистеми, що сприяє самореалізації працівників. Успішна реалізація професійного потенціалу потребує системного підходу з боку як індивіда, так і організації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Maslow, A. H. (1954). Motivation and Personality. New York : Harper & Row.

2. Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2000). The "what" and "why" of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behavior. *Psychological Inquiry*, 11 (4), 227–268.

3. Ryff, C. D. (1989). Happiness is everything, or is it? Explorations on the meaning of psychological well-being. *Journal of Personality and Social Psychology*, 57 (6), 1069–1081.

4. Edmondson, A. (1999). Psychological safety and learning behavior in work teams. *Administrative Science Quarterly*, 44 (2), 350–383.

5. Снегірьова Н. М. Психологічні аспекти професійної самореалізації в умовах сучасної організації. *Практична психологія та соціальна робота*. 2021. № 6 (3). С. 45–50.

6. Калениченко Р. А., Дикса О. В. Рефлексія як механізм саморозвитку особистості. *Актуальні проблеми освітнього процесу в контексті європейського вибору України* : зб. матер. V Міжнародної конференції, 17 листопада 2022 р. / Київ. нац. ун-т буд-ва і архіт. Київ : КОМПРИНТ, 2023. С. 103–107. URL : https://repositary.knuba.edu.ua/handle/123456789/11381

УДК 159.9:316.62

Марина Віталіївна Никитенко,
здобувачка вищої освіти
академічної групи ПСМз 24-1
Науковий керівник:
Ірина Олексіївна Пєтухова,
кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри психології,
педагогіки та суспільних дисциплін
Державного податкового університету
ORCID 0000-0002-5194-5333

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ ФЕНОМЕНА СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО КЛІМАТУ В КОЛЕКТИВІ

Результативність роботи будь-якого підприємства безпосередньо залежить від ефективного використання його ресурсів. У сучасних умовах найціннішим «ресурсом» є люди, які здійснюють свою професійну діяльність, тому важливим завданням роботодавця є створення такої системи управління персоналом, яка дозволить розкрити трудовий потенціал співробітників і забезпечити високу продуктивність праці.

Дослідження психологічного клімату в колективі має наукову та практичну значущість, адже він суттєво впливає на соціальну стабільність у суспільстві та регіонах. Позитивний психологічний клімат є важливим чинником підвищення ефективності роботи працівників. Це зумовлює необхідність розгляду основних теоретичних аспектів психологічного клімату, його сутності та структури, що дозволяє глибше аналізувати даний феномен.

Дослідженню особливостей соціально-психологічного клімату приділяли значну увагу такі вітчизняні вчені: О. Данчева [1], Л. Карамушка, М. Москальов [2], А. Романов [3], І. Сингаївська [5], А. Хмелевська [6], Ю. Швалб [1] та ін.

Вітчизняні науковці трактують психологічний клімат крізь призму таких складових, як: психологічний стан учасників, систему взаємовідносин, поліфункціональне утворення, комплекс умов, уявлення соціально-психологічних процесів, особливості сприйняття тощо. Різноманітність характеристик досліджуваного феномена пов’язана з поліаспектністю, складністю та комплексним змістом феномену соціально-психологічного клімату. У власних наукових розвідках Л. Карамушка [2], А. Хмелевська [5], Д. Фрайберг [6] для опису соціально-психологічного клімату застосовують комплексний підхід, що розглядає соціально-психологічний клімат як сукупність умов, чинників, що впливають на діяльність і розвиток організації в цілому і членів даного колективу зокрема.

Ключовими умовами формування позитивного клімату у колективі є наступні: налагодження професійної та особистої комунікації між співробітниками; своєчасний обмін виробничою інформацією у обсязі, необхідному для виконання виробничого завдання; формування системи самоврядування через делегування повноважень у певному обсязі відповідним членам колективу.

На думку О. Сімоненко [1], соціально-психологічний клімат в організації представлений через: емоційно-оцінний, когнітивно-гностичний, мотиваційно-ціннісний, поведінково-діяльнісний компоненти. Проаналізуємо їх більш докладно.

Емоційно-оцінний компонент представляє сукупність ставлень учасників колективу до себе, колег, діяльності і складається з таких показників, як: задоволеність членством у колективі; ставлення до діяльності; самооцінка співробітників; згуртованість колективу.

Когнітивно-гностичний компонент розкривається через систему професійних знань і професійну компетентність співробітників.

Мотиваційно-ціннісний компонент уявляє собою комплекс усвідомлених мотивів, цінностей, які визначають спрямованість учасників колективу у вирішенні професійних завдані; включає в себе мотивацію, корпоративну культуру, прагнення учасників до саморозвитку і самовдосконалення.

Поведінково-діяльнісний компонент передбачає якість виконання професійних завдань і розкривається через професійну самореалізацію, адаптивність, комунікативну компетентність, зокрема здатність до розв’язання конфліктів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Данчева О. В., Швалб Ю. М. Практична психологія в економіці та бізнесі. К. : Лібра, 1998. 270 с.

2. Карамушка Л. М., Москальов М. В. Психологія підготовки майбутніх менеджерів до управління змінами в організації : монографія. Київ – Львів : Сподом, 2011. 216 с.

3. Романов А. Д. Соціально-психологічні домінанти в управлінні персоналом підприємства : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : 08.00.04. Х. : Нац. екон. ун-т ім. С. Кузнеця. 2016. 19 с.

4. Сімоненко О. Теоретична модель соціально-психологічного клімату в організації в процесі впровадження децентралізації в Україні. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2022. № 4 (68). С. 140–151.

5. Сингаївська І. В. Аналіз теоретико-методологічних підходів до вивчення проблеми професійної успішності особистості. *Актуальні проблеми психології. Т. 1. Організаційна психологія. Економічна психологія. Соціальна психологія*. К. : Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2014. Вип. 41. С. 168–176.

6. Хмелевська А. Ю. Методичні положення щодо діагностування та корекції соціально-психологічного клімату на підприємстві. *Вісник соціально-економічних досліджень*. Одеса : Одеський національний економічний університет. 2015. Вип. 56. С. 107–113.

УДК 159.923:005.551

Катерина Іванівна Онасенко,
здобувачка вищої освіти
академічної групи ПСМз 24-1
Науковий керівник:
Ірина Олексіївна Пєтухова,
кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри психології,
педагогіки та суспільних дисциплін
Державного податкового університету
ORCID 0000-0002-5194-5333

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО КОМАНДОУТВОРЕННЯ

У сучасних умовах будь-який бізнес функціонує як система взаємодії між співробітниками, де ефективність управління залежить від методів, які застосовує топменеджмент для досягнення виробничих цілей. На відміну від жорсткого адміністративного підходу, командний метод є більш результативним. Успіх організації визначається як індивідуальними зусиллями, так і злагодженою роботою команди, тому командоутворення набуває ключового значення в корпоративному управлінні, сприяючи підвищенню продуктивності та результативності.

Останнім часом зросла увага науковців до різноманітних аспектів командоутворення. Так, теоретичні аспекти даного феномену досліджували О. Сорочан [5], М. Геллерт, К. Новак [8], Г. Хертер, К. Оттль [9], Ж. Ремпель [4], О. Голентовська [1]. Методи командної взаємодії вивчали В. Горбунова [2], М. Геллерт, К. Новак [8]. Тимбілдинг як процес аналізували Д. Сміт, О. Філь Б. Такмен [12], Л. Карамушка, Ю. Каценбаш, Н. Клокар, О. Філь [3] та інші.

Історія командоутворення бере початок у 1920–1930-х роках у США із досліджень ролі емоцій у бізнесі. Елтон Мейо провів відомий експеримент на заводі Western Electric Company, продемонструвавши той факт, що групова ідентичність, соціальна підтримка та взаємодія сприяють підвищенню продуктивності праці [10]. У 1950-х Арманд Валлін Фейгенбаум запропонував концепцію тотального контролю якості (TQM), яка набула популярності в 1970-х рр. і базувалася на тому, що кожен співробітник є цінним членом команди. У 1980-х корпоративна культура та командна робота стали ключовими в управлінні бізнесом. Лідери галузі почали активно впроваджувати командні ініціативи і сформували сучасні підходи до командної роботи.

У довоєнній Україні командоутворення розвивалося за західними аналогами, беручи до уваги наступні переваги команд над колективами [12; 13]:

1. Покращення комунікації та співпраці. Спільна робота сприяє розвитку довіри і позитивно впливає на продуктивність і креативність.

2. Підвищення креативності та продуктивності. Відчуття єдності мотивує працівників до нестандартного мислення та співпраці.

3. Розвиток навичок вирішення проблем. Колективне обговорення завдань допомагає знайти ефективні рішення та краще розуміти сильні підходи і бачення.

4. Зростання мотивації та залученості співробітників. Командна робота сприяє формуванню позитивного робочого середовища.

5. Задоволеність і лояльність персоналу. Відчуття причетності до команди підвищує рівень задоволеності та продуктивності співробітників.

6. Зниження стресу та конфліктів. Командне середовище сприяє взаєморозумінню та зменшенню рівня напруги.

7. Зміцнення командного духу. Високий моральний дух сприяє ефективній роботі та збереженню кадрів.

8. Формування сталої корпоративної культури. Позаробоча взаємодія допомагає колегам краще розуміти одне одного, що підсилює командну згуртованість.

В умовах воєнного стану командоутворення набуває нових особливостей. За даними опитування «Нові очікування українців від роботодавців» (robota.ua), співробітники надають перевагу тим компаніям, які займаються благодійністю, підтримують ЗСУ. З початком війни багато підприємств запровадили так зване «соціальне командоутворення» (організовують збори для допомоги армії, відновлення зруйнованої цивільної інфраструктури, постраждалихтощо), що сприяє згуртованості членів команди підвищує рівень емпатії.

Війна стала справжнім випробуванням на життєздатність, яке пройшли ті організації, які за основу взяли підхід антикризового управління, зокрема [14]:

1. Гнучкість стратегії і планування.

2. Здатність лідера до управління ризиками.

3. Управління наявними ресурсами команди: їх системний постійний моніторинг, перерозподіл задач та зміна процесів.

4. Кризова комунікація: максимум інформації, мінімум емоційного підтексту.

5. Орієнтація на результат

6. Заохочення до розвитку, до навчання членів своїх команд.

Без сумніву, командна робота покращує робочий процес, створює умови для розвитку і функціонування навіть у найскладніші для економіки часи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Голентовська О. С. Огляд зарубіжних та вітчизняних підходів до проблеми командотворення. *Наука і освіта* : науково-практичний журнал / Південно-український національний педагогічний університет ім. К. Д. Ушинського. 2014. № 5. С. 24–30.

2. Горбунова В. В. Психологія командотворення: Ціннісно-рольовий підхід до формування та розвитку команд : монографія. Житомир : Видавництво ЖДУ ім. І. Франка, 2014. 380 с.

3. Карамушка Л. М., Клокар Н. І., Філь О. І. Технологія формування управлінської команди освітньої організації. Біла Церква : КОІПОПК, 2008. 64 с.

4. Рempель Ж. О. Соціально-психологічні аспекти командоутворення в недержавній організації. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія: Психологічні науки.* 2015. № 2. С. 110–115.

5. Сорочан О. Формування ефективної команди, або книжка про те, що один у полі не воїн. Київ, 2010. 104 с.

6. Чому мотивація на роботі так важлива: приклад від Google. URL : https://studpoint.com/blog/self-developmentand-motivation/chomu-motyvatsiia-na-roboti-tak-vazhlyva-pryklad-vid-google/

7. Feigenbaum Armand V. Total Quality Control. McGraw-Hill Companies. 1991. 342 p.

8. Geller M., Nowak C. Teamarbeit, Teamentwicklung, Teamberatung: Ein Praxisbuch für die Arbeit in und mit Teams Paperback. Limmer. 2007. 420 p.

9. Gitte Härter Öttl C. Unschlagbar durch gutes Teamwork: Praktische Tipps für den Erfolg in der Gruppe. Bildung-undWissen-Verlag, 2003.

10. History of Team Building. URL : https://teambuilding.com/blog/team-building-history

11. Phillips J. Good collaboration, bad collaboration: A new report by Slack. URL : https://slack.com/blog/collaboration/good-collaboration-bad-collaboration-a-new-report-by-slack#autonomy

12. Tuckman B. W., Jensen M. A. Stages of small group development revisited. *Group and Organizational Studies.* 1977. Vol. 4. P. 419–427.

13. The Role of Transformational Leadership in the Relationship between Proactive Personality and Employee Voice / Kalenychenko R., Mozalov V., Petukhova I., Yevchenko I. *International Journal of Organizational Leadership*, 12 (Second Special Issue 2023), 18–28. URL : https://ijol.cikd.ca/article_60670_05c650c92b11b52594a935eec32d5a88.pdf

14. Як ефективно управляти командами в умовах воєнного стану. Досвід лідерів напрямів. URL : https://dou.ua/forums/topic/39159/

УДК 378.147

Микола Миколайович Павліковський,
здобувач вищої освіти
академічної групи ФВСм-24
Київського національного університету
будівництва та архітектури
Науковий керівник:
Руслан Арсенович Калениченко,
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології,
педагогіки та суспільних дисциплін
Державного податкового університету;
доцент кафедри професійної освіти КНУБА
ORCID 0000-0001-9222-317X

ПСИХОГІГІЄНА ДІТЕЙ

Психогігієна – це галузь науки, яка вивчає умови, необхідні для збереження та зміцнення психічного здоров'я. У випадку дітей психогігієна має особливе значення, оскільки саме в ранньому віці формуються базові психологічні механізми, адаптивні стратегії та емоційна стійкість [1].

Основні принципи психогігієни дітей

1. Сприятливий сімейний клімат
• Відсутність насильства (фізичного, психологічного, економічного) [2].
• Емоційна підтримка з боку батьків [3].
• Формування довірливих стосунків [1].
2. Правильний режим дня
• Достатній сон (малюкам – 10–12 годин, школярам – не менше 8–9 годин) [4].
• Регулярна фізична активність [2].
• Баланс між навчанням, грою та відпочинком [5].
3. Контроль інформаційного середовища
• Обмеження впливу агресивного або травматичного контенту [3].
• Використання вікових фільтрів у медіа [4].
• Розвиток критичного мислення щодо інформації в інтернеті [5].
4. Формування здорової самооцінки
• Підтримка ініціативності та самостійності [2].
• Використання позитивного підкріплення [1].
• Уникнення порівнянь із іншими дітьми [3].
5. Соціальна адаптація та комунікативні навички
• Навчання конструктивним способам вираження емоцій [4].

• Заохочення до спілкування з однолітками [5].

• Вирішення конфліктних ситуацій без агресії [3].

6. Профілактика стресу та емоційного вигорання

• Вміння справлятися з негативними емоціями [1].

• Навчання методам релаксації (дихальні вправи, арт-терапія) [4].

• Усвідомлене ставлення до емоційного стану дитини [2].

Висновки

Психогігієна дітей є важливим елементом їхнього гармонійного розвитку. Батьки, вчителі та вихователі мають створювати умови, що сприяють психічному здоров'ю дитини, враховуючи її вікові особливості та індивідуальні потреби [3].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ануфрієва, Ф. М. Психологічна гігієна та профілактика стресу у дітей. Київ : Академпрес, 2019.

2. Гаврилюк, О. В. Психічне здоров'я дітей: сучасні підходи до психогігієни та профілактики. Харків : Видавництво НУО, 2021.

3. Leffert, N., Benson, P. L., & Roehlkepartain, E. C. (2020). Developmental Assets and Mental Health in Children. New York : Springer.

4. WHO. (2018). Mental Health Promotion and Prevention Strategies for Children and Adolescents. Geneva : World Health Organization.

5. Юр'єва Т. В. Емоційна стабільність та її значення в психічному розвитку дітей дошкільного віку. Львів : Освіта України, 2022.

УДК 378.147:811.111

Софія Іллівна Пахомова,
здобувачка загальної середньої освіти
Білоцерківського природничо-математичного
ліцею-гімназії № 16 ім. М. О. Кириленка
Білоцерківської міської ради
Київської області
Науковий керівник:
Ілля Володимирович Пахомов,
старший викладач кафедри педагогічки,
психології та менеджменту
Білоцерківського інституту
неперервної професійної освіти
ДЗВО «Університет менеджменту
НАПН України»

ПСИХОЛОГІЧНА ПІДГОТОВКА ЗДОБУВАЧІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ДО СКЛАДАННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО МУЛЬТИПРЕДМЕТНОГО ТЕСТУ

Тема психологічної підготовки до Національного мультипредметного тесту (далі – НМТ) є надзвичайно актуальною для здобувачів загальної середньої освіти. Тому ми провели анкетування здобувачів освіти одного з випускних класів Білоцерківського природничо-математичного ліцею-гімназії № 16 ім. М. О. Кириленка. Воно показало, що більшість опитаних (51 %) сильно хвилюються щодо результатів НМТ, третина (41 %) хвилюються помірно, а деяка частка (6 %) хвилюються дуже сильно. Лише один опитаний повідомив, що зовсім не хвилюється щодо результатів НМТ.

Зняти негативні психологічні стани перед НМТ можуть допомогти шкільні психологи. Основна мета психологічної підготовки до НМТ – забезпечення оптимальної реалізації психічних можливостей здобувачів освіти та проявлення у максимальній мірі отриманих знань, умінь та навичок під час оцінювання. Процедура проходження НМТ досить складна, що відрізняється від звичною досвіду здобувачів освіти і пред'являє особливі вимоги до рівня розвитку психічних функцій (розвинута інтуїція, формування впевненості в собі, уміння користуватися своєю інтелектуальною стратегією подолання почуття невідомого формування певного ставлення до тестових завдань та тестової ситуації взагалі).

НМТ має низку особливостей, які можуть викликати різні труднощі (недостатній обсяг знань, недостатній рівень сформованості навичок роботи з тестовими завданнями, нездатність оперувати системою навчальних понять предмета, змістом

навчального матеріалу, неадекватна самооцінка, повільний темп діяльності, специфіка мислення, підвищений рівень тривоги), що призводить до дезорганізації діяльності, зниження концентрації уваги і працездатності.

Подолання труднощів має орієнтуватися на оволодіння здобувачами освіти специфічними навичками, що визначаються особливостями процедури НМТ. Необхідно рухатися у двох напрямках: освоювати навички роботи з тестами і допомагати здобувачу освіти виробляти індивідуальну стратегію діяльності. І якщо навички роботи – це більше педагогічне завдання, то вироблення індивідуальної стратегії – це завдання психологічне. Важливою є мотивація успіху: формування спонукання до успіху, постановка мети і завдань у навчанні, потяг до знань, виховання впевненості в тому, що з будь-якої ситуації можна знайти вихід, а також спонукання до успішного розв'язання проблемної ситуації.

В процесі психологічної підготовки до НМТ важливо насамперед оцінити, що найбільше лякає в процедурі НМТ, скласти список тих труднощів, з якими, можливо, доведеться зіткнутися. Це допоможе розібратися в проблемах і в їх усвідомленні. При підготовці до тестування варто скласти план підготовки, пройти пробні тести НМТ, виконувати якомога більше різних тестів із предметів, фіксуючи час їх виконання.

Перед початком роботи треба опанувати хвилювання, для цього застосувати ритмічне дихання, аутогенне тренування. На початку тестування треба уважно прослухати інформацію (як заповнювати бланк, якими літерами писати). Ознайомившись із бланками відповідей і тестовим зошитом, треба зосередитися й забути про тих, хто навколо. Мають існувати тільки завдання тесту й годинник, що регламентує час. Жорсткі рамки тривалості тестування не мають впливати на якість відповідей. Перед тим, як записати відповідь, варто перечитати завдання двічі і переконайтеся, що правильно зрозуміли інструкцію чи умову завдання.

Доцільно розпочати з простих завдань, у яких повністю впевнені, пропускаючи ті, що викликають сумніви. Коли увійшли в робочий ритм, зникне хвилювання, енергія буде спрямована на завдання, що викликають труднощі. Варто уважно ознайомтеся зі змістом завдання. Не треба прагнути зрозуміти умову завдання «за першими словами», щоб зекономити час. Це може призвести до прикрих помилок навіть під час виконання найлегших завдань.

Думати треба тільки про поточне завдання. Завдання в тесті не пов'язані між собою, тому способи їх виконання можуть бути різними. Не треба намагатися наступне завдання виконати за аналогією до попереднього. Думати треба тільки про те, що кожне нове завдання – це шанс набрати бали. Багато завдань можна виконати швидше, якщо не шукати відразу правильний варіант відповіді, а послідовно відкидати ті, що не відповідають умові. Метод виключення надасть можливість сконцентрувати увагу всього на одному-двох варіантах, а не на всіх одразу, що набагато складніше.

Розрахувати час треба так, щоб за дві третини відведеного часу виконати всі зрозумілі завдання (перше коло). Так можна набрати максимум балів на завданнях, у

відповідях, на які цілком впевнені. Після цього треба ще раз повернутися до пропущених складних завдань і спробувати їх виконати повторно (друге коло). Якщо не знаєте правильної відповіді, варто покластися на свою інтуїцію: вибрати варіант, який має найбільшу вірогідність.

Обов'язково треба відвести час для перевірки роботи, щоб встигнути переглянути відповіді й уникнути можливих машинальних помилок. Прагнути треба виконати всі завдання, але пам'ятати, що це не завжди можливо. Варто враховувати, що кількість виконаних завдань цілком може бути достатньою для гарного результату.

При підготовці до НМТ запам'ятовування буде значно кращим, якщо знайти в тексті провідну думку, виділити її аргументацію, визначити перехід до наступної. Серед процесів пам'яті потрібно орієнтуватися саме на «пригадування», а не «впізнавання», потрібно згадати ключові слова до кожного запитання. Повторювати матеріал треба вдумливо, зосередившись на змісті. 20-30 % інформації, якщо її не повторювати, втрачається за перші 10 годин після «завантаження». Механічне повторення ефективне, коли треба запам'ятати правила, формули, дати, фактичний матеріал.

Найлегше забути тільки-но вивчене – це спробувати зразу запам'ятати щось цілковито інше. Знаючи про це, не варто вчити історію одразу після математики. Краще почитати літературу.

Важливим завданням здобувача освіти в підготовчий період є формування таких установок: формування позитивної установки до тестування, подолання почуття невідомого, формування впевненості в собі, формування позитивного ставлення до тестових завдань і тестової ситуації взагалі, набуття навичок роботи з тестовими завданнями, усвідомлення подібності принципів розв'язання завдань у тестах, а також зниження вірогідності прояву негативних установок, які впливають на результативність роботи.

Для того щоб у кризовій ситуації не втрачати голови, необхідно не ставити перед собою надзавдань і надмети. Не варто чекати, доки ситуація стане катастрофічною. Треба починати готуватися до іспитів заздалегідь, помалу, по частинах, спокійно. Якщо дуже важко зібратися з силами і з думками, варто запам'ятати спочатку найлегше, а потім переходити до вивчення складного матеріалу.

Таким чином, здобувачі освіти не просто складають НМТ з навчальних предметів, вони вчаться долати труднощі. Ця форма перевірки знань є випробуванням характеру, сили волі, уміння потрібної миті проявити себе, показати свої досягнення в певній галузі, уміння не розгубитися, упоратися із хвилюванням – цього неодмінно треба вчити та вчитися.

УДК 159.9:314.151.3-054.73

Василь Анатолійович Пєтухов,
здобувач вищої освіти
академічної групи ПСМз 24-1
Науковий керівник:
Ірина Олексіївна Пєтухова,
кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри психології,
педагогіки та суспільних дисциплін
Державного податкового університету
ORCID 0000-0002-5194-5333

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

За даними Київської обласної військової адміністрації за 2024 рік на Київщині зареєстрували майже 258 тисяч внутрішньо переміщених осіб (далі – ВПО) з окупованих і небезпечних територій [2]. У Ірпінській територіальній громаді станом на 1 січня 2025 офіційно зареєстровано 23 853 ВПО, що становить понад 9 відсотків усіх переміщених осіб по Київській області (з них: діти до 18 років – 4 809; жінки – 13 998; чоловіки – 9 854; багатодітні сім'ї – 6; пенсіонери – 4 664; особи з інвалідністю – 1 317) [3].

За версією «Forbes Ukraine», до повномасштабного вторгнення Ірпінь посідав 7 місце у рейтингу найкращих міст України для ведення бізнесу на основі 10 критеріїв: «Ділова активність», «Регіональний Doing Business», «Купівельна спроможність», «Транспортне сполучення», «Прозорість міської влади», «Безпека», «Освіта», «Готовність до пандемії», «Міграційна привабливість» і «Екологічна ситуація» [1].

Оскільки питання повернення окупованих територій буде розв'язуватися тривалий час, актуальності набуває адаптація ВПО до нових умов проживання.

З метою визначення особливостей соціально-психологічної адаптації ВПО, які перебувають у Ірпінському регіоні, у березі 2025 року нами було проведено анкетування [4], яке охопило 41 респондента.

У ході дослідження було з'ясовано, *зайнятість ВПО* і визначено, що працюють 65,9 %, не працюють 14,6 %; мають часткову зайнятість 4,8 %; навчаються 4,9 %; пенсіонери 4,9 %; у декретній відпустці 4,8 %.

До Ірпінського регіону ВПО перемістилися з: Донецької (36,6 %), Запорізької (14,6 %), Луганської (12,2 %), Дніпропетровської (9,8 %) Миколаївської (7,3 %), Херсонської (14,6 %) областей.

Тривалість перебування ВПО на території Ірпінської громади: з моменту повномасштабного вторгнення (39 %), з 2014 року (17,1 %), з 2019 року (14,9 %) до двох років (17,1 %), понад три роки (4,9 %).

Серед причин, за якими ВПО обрали для проживання Ірпінську територіальну громаду можна виділити наступні: тут живуть рідні і знайомі (48,7 %), випадково (22 %), знав про місто раніше (9,8 %), близько до столиці (4,9 %), отримала роботу (9,8 %), допомогли волонтери (2,4 %).

До труднощів, із якими стикаються ВПО на території Ірпінської громади респонденти віднесли такі: пов'язані із житлом (34,1 %), пов'язані із ментальним здоров'ям (17,1 %), пов'язані із медичним обслуговуванням (12,2 %), в адаптації до нового місця роботи, відсутність друзів, знайомих (9,8 %), в освітній сфері (7,3 %), пов'язані із соціальним супроводом у оформленні документів (7,3 %), відсутність роботи (7,3 %).

На питання «Чи вважаєте Ви себе людиною, яка адаптувалася за цей час до життя в нових умовах» респонденти дали такі відповіді: так (41,5 %)*;* швидше так (43,9 %)*;* ні (9,8 %); швидше ні (4,9 %).

Після завершення війни (61 %) залишаться в Ірпінській громаді; (14,6 %) поїдуть додому; (19,5 %) ще не вирішили; (2,4 %) знайдуть для проживання іншу громаду. Цікаво, що відповідь виїду за кордон не була обрана ВПО, які приймали участь у опитуванні.

Перспективами наступних наукових розвідок вважаємо емпіричне дослідження соціально-психологічної адаптації внутрішньо переселених осіб до умов перебування на території Ірпінської громади із використанням наступного психодіагностичного інструментарію: Опитувальник К. Роджерса для визначення адаптованості / неадаптованості особистості; методика дослідження соціально-психологічної адаптації К. Роджерса – Р. Даймонда; опитувальник якості життя SF-36; шкала соціальної реадаптації по Холмсу і Райху; методика для оцінки рівня розвитку адаптаційних можливостей особистості Маклакова, Чермяніна.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ірпінська міська територіальна громада. URL : https://rebuildukraine.in.ua/irpinska-hromada2#services-5

2. Моя Київщина. URL : http://surl.li/tbewvk

3. Ірпінська міська рада : офіційний вебсайт. URL : https://imr.gov.ua/23853-vnutrishno-peremishheni-osoby-zareyestrovani-v-upszn-irpinskoyi-miskoyi-rady-stanom-na-1-sichnya-2025-roku

4. Соціально-психологічна адаптація ВПО Ірпінської територіальної громади. URL : https://docs.google.com/forms/d/1cJikRRx8vkQbGVT1LFjh5iFU4FHK_lRSCOXgO7vC6uo/edit

УДК 159.922.6

Ольга Олександрівна Полторак,
здобувачка вищої освіти
академічної групи ПСМз-24-1
Державного податкового університету
Науковий керівник:
Руслан Арсенович Калениченко,
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології,
педагогіки та суспільних дисциплін
Державного податкового університету;
доцент кафедри професійної освіти КНУБА
ORCID 0000-0001-9222-317X

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ

У сучасному суспільстві, що переживає глибокі трансформації соціальних зв'язків, міжособистісна комунікація стає основою ефективної професійної діяльності. Особливо це актуально для професії психолога, де якість фахової допомоги безпосередньо залежить від рівня розвитку комунікативної компетентності спеціаліста. У зв'язку з цим важливим напрямом професійної підготовки майбутніх психологів є формування цілісної системи комунікативних знань, умінь та навичок, що базуються на глибокому розумінні психологічних особливостей міжособистісного спілкування.

Комунікативна компетентність – це інтегративна якість особистості, що включає здатність до ефективного, етичного та гнучкого спілкування в різноманітних соціальних контекстах. Вона охоплює не лише мовленнєву активність, але й емпатію, саморефлексію, здатність до слухання, невербальну експресію та емоційний інтелект [1].

У процесі професійної підготовки майбутніх психологів важливо враховувати, що розвиток комунікативної компетентності має як когнітивні, так і афективні компоненти. До першої групи належать знання про механізми спілкування, стилі взаємодії, психологічні бар'єри. До другої – особистісні риси, емоційна чутливість, рівень тривожності, мотивація до спілкування [2].

Виявлено, що студенти психологічних факультетів можуть мати достатній теоретичний рівень знань про комунікацію, однак відчувати труднощі в реальних взаємодіях через низьку самооцінку, страх оцінювання або нерозвиненість емпатійних механізмів. Це свідчить про необхідність впровадження практично-орієнтованих форм навчання: рольових ігор, тренінгів, симуляцій, супервізійних груп.

Одним із ефективних підходів до розвитку комунікативної компетентності є використання тренінгових програм, спрямованих на формування таких умінь, як активне слухання, асертивність, ведення діалогу, регуляція емоцій. Зокрема, дослідження О. Бондарчук показало, що після проходження спеціалізованого курсу з міжособистісної комунікації рівень самооцінки комунікативних умінь у студентів підвищився на 34 % [3].

Крім того, важливим чинником розвитку комунікативної компетентності є саморефлексія – здатність аналізувати власні моделі поведінки, розпізнавати емоційні реакції в собі та інших, усвідомлювати вплив власних установок на якість комунікації. Цей аспект може бути інтегрований через написання есе, обговорення кейсів, участь у психологічних групах підтримки [4].

Не менш значущим є контекст цифрової комунікації, що потребує розвитку специфічних навичок, пов’язаних із побудовою ефективної дистанційної взаємодії: чіткого формулювання думок у письмовій формі, регуляції невербальних проявів у відеозв’язку, емпатійного реагування на текстові повідомлення [5].

Зважаючи на вищезазначене, можна стверджувати, що розвиток комунікативної компетентності майбутніх психологів є багатокомпонентним і динамічним процесом, який потребує поєднання теоретичної підготовки, практичного досвіду та особистісної трансформації. Навчальні програми мають враховувати індивідуальні особливості студентів, рівень їхньої соціально-комунікативної зрілості, а також соціокультурний контекст взаємодії.

Висновки

Комунікативна компетентність є ключовою умовою ефективної професійної діяльності психолога.

Її розвиток має включати когнітивний, афективний та поведінковий компоненти.

Найефективнішими методами є тренінгові технології, рефлексивні практики, моделювання комунікативних ситуацій.

У процесі підготовки майбутніх психологів слід створювати умови для безпечного середовища, що сприяє формуванню позитивного досвіду спілкування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Корнієнко І. С. Комунікативна компетентність як основа професійної діяльності психолога. *Наукові записки НаУКМА. Психологія і педагогіка.* 2021. Т. 3. С. 45–50.

2. Іванова Т. М. Психологічні передумови формування комунікативної компетентності у студентів-психологів. *Актуальні проблеми психології.* 2020. № 1 (16). С. 31–36.

3. Бондарчук О. М. Психотренінгові технології у формуванні комунікативної компетентності майбутніх фахівців. *Психологія і суспільство*. 2022. № 1. С. 101–106.

4. Калениченко Р. А., Дикса О. В. Рефлексія як механізм саморозвитку особистості. *Актуальні проблеми освітнього процесу в контексті європейського вибору України* : зб. матер. V Міжнародної конференції, 17 листопада 2022 р. / Київ. нац. ун-т буд-ва і архіт. Київ : КОМПРИНТ, 2023. С. 103–107. URL : https://repositary.knuba.edu.ua/handle/123456789/11381

5. Бєляєва Н. Є., Калениченко Р. А., Телебенєва Є. О. Особливості формування і збереження ділової репутації в онлайн-середовищі. *Вісник Національного університету оборони України.* 2024. № 2 (78). С. 24–31. DOI 10.33099/2617-6858-2024-78-2-24-31 ; URL : http://visnyk.nuou.org.ua/article/ view/299273

УДК 378-057.87:355.01(477)

Юрій Сергійович Роздобудько,
здобувач вищої освіти
академічної групи ПСБ 22-1
Науковий керівник:
Ірина Олексіївна Пєтухова,
кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри психології,
педагогіки та суспільних дисциплін
Державного податкового університету
ORCID 0000-0002-5194-5333

ОСОБЛИВОСТІ МОТИВАЦІЙНОЇ СФЕРИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Мотивація є ключовим чинником успішності будь-якої діяльності особистості, що проявляється через зацікавленість, наполегливість, досягнення. Серед основних факторів, що впливають на мотивацію, можна виокремити внутрішні (особистісні) та зовнішні (соціальні) чинники. Мотивація може бути як спрямованою на досягнення успіху, так і на уникнення невдач [2].

В умовах викликів, які долає система вищої освіти в умовах війни, важливе значення займає навчальна мотивація здобувачів вищої освіти – майбутніх фахівців [1]. Усвідомлюючи це, нами було досліджено особливості мотиваційної сфери здобувачів вищої освіти різних курсів Державного податкового університету із використанням: «Методики діагностики навчальної мотивації студентів (А. Реан)»; «Методики вивчення мотивів навчальної діяльності студентів (Т. Ільїна); «Методики оцінки мотивації успішності (Т. Елерс)» [3].

За результатами «Методики діагностики навчальної мотивації студентів (А. Реан)» було встановлено особливості провідних навчальних мотивацій залежно від курсів навчання. Так, мотиви «успішно продовжити навчання», «отримувати інтелектуальне задоволення», «отримати високі бали», «здобути глибокі та міцні знання», «не відставати від однокурсників», «виконувати педагогічні вимоги», «досягти поваги викладачів», «домогтися схвалення батьків та оточуючих» у досліджуваних першого курсу значно вищі, ніж у досліджуваних інших курсів, тоді як до четвертого курсу вони мають тенденцію до зниження. На нашу думку, здобувачі перших курсів мають більшу навчальну мотивацію, оскільки це звична, зрозуміла для нього рутинна діяльність, це також можливість «почати з початку» і продемонструвати кращі навчальні здобутки у порівнянні зі шкільними оцінками.

Разом із тим мотиви «стати висококваліфікованим працівником», «отримати диплом», «не запускати вивчення предметів навчального циклу» нижчі у здобувачів першого курсу і мають тенденцію до збільшення відповідно до курсу навчання. На

наш погляд, це відбувається тому, що здобувачі старших курсів усвідомлюють складність перескладання академічної заборгованості пізніше встановлених дедлайнів, починають працювати, тож питання кар'єри значно актуалізується.

Цікаво, що мотив «забезпечити успішність майбутньої професійної діяльності» наближено однаковий у досліджуваних усіх курсів.

«Методика вивчення мотивів навчальної діяльності студентів (Т. Ільїна) дозволила нам визначити ранговий перелік основних мотивів здобувачів вищої освіти і встановити, що у першого, другого і третього курсів домінуючими є мотивами в:

1) отриманні диплома,
2) набутті знань,
3) оволодінні професією.

Тоді як у здобувачів вищої освіти четвертого року навчання перше місце посідає мотив набуття знань, далі іде мотив оволодіння професією, а мотив отримання диплому постає на третьому місці.

«Методика оцінки мотивації успішності (Т. Елерс)» дозволила встановити відсоткове співвідношення здобувачів вищої освіти, які мають мотив досягнення успіху.

Так, у здобувачів *першого* курсу низький рівень мотивації досягнення успіху спостерігається у 29 %, середній – у 50 %, високий – у 21 %; *другого курсу* низький рівень мотивації досягнення успіху у 24 % досліджуваних, середній – у 44 %, високий – у 32 %; у здобувачів вищої освіти *третього курсу* низький рівень мотивації досягнення успіху має 25 %, середній – 25 %, високий – 50 %; *четвертого курсу* низький рівень мотивації досягнення успіху у 14 %, середній – у 29 %, високий – у 57 %.

Як показують наведені результати, в усіх студентських групах домінує середній і високий рівень мотивації досягнення успіху, що свідчить про те, що беручись за справу, здобувачі прагнуть до її реалізації і отримання високих / позитивних результатів; відрізняються цілеспрямованістю, наполегливістю у досягненнях. Такий результат, на нашу думку, можна пояснити актуалізованою потребою до кар'єрного становлення, особистісного розвитку тощо. Крім цього, сучасна молодь має багато можливостей перевірити власні здібності в різних професійних сферах, тому прагне досягти значних результатів у обраній сфері.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Заушнікова М. Ю. Пєтухова І. О., Тонкопей Ю. Л. Динаміка рівня тривожності здобувачів вищої освіти у прикордонному регіоні в умовах війни. *Габітус*. 2023. Вип. 45. С. 59–63. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/habit_2023_45_11

2. Мухіна Л. М. Особливості мотивації досягнення успіху та уникнення невдач у студентському колективі. *Габітус.* 2024. № 58. С. 93–97. URL : http://habitus.od.ua/journals/2024/58-2024/16.pdf

3. Реєстр тестових методик України. URL : https://vpa.org.ua/test-committee/reestr-testovih-metodik-ukrayni/

УДК 195.93

Оксана Миколаївна Рудніченко,
здобувачка вищої освіти
академічної групи ПСМЗ-24-2
Науковий керівник:
Марина Юріївна Заушнікова,
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології,
педагогіки та суспільних дисциплін
Державного податкового університету
ORCID 0000-0002-9308-3559

ПСИХОЛОГІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРАННЯ СУДДІ

Стан хронічного стресу та специфіка роботи сприяють формуванню професійного вигорання фахівця, що негативно впливає на здоров’я, викликаючи психосоматичні захворювання та знижуючи якість та ефективність професійної діяльності. Судді, як і інші фахівці, мають емоції і почуття, і це абсолютно нормально. Хоча вони повинні залишатися об'єктивними та незалежними у своїх рішеннях, важливо також розуміти, що вони можуть відчувати стрес, психологічний тиск і постійне емоційне навантаження, що в подальшому може призводити до розвитку професійного вигорання. Професійні судді уміють ефективно керувати емоціями, щоб забезпечити чесність і справедливість у своїх рішеннях і це є важливим аспектом їх професійної діяльності.

До основних детермінант, що призводять до професійного вигорання судді належать: індивідуальні (високий рівень відповідальності, прагнення до бездоганності, низький рівень емоційної саморегуляції, високий рівень емпатії, схильність до соціальної ізоляції) та ситуаційні (професійні): інформаційне перенавантаження; критика та засудження з боку суспільства; недовіра з боку громадян; невирішені внутрішні особистісні конфлікти; публічність та пристрастне пильнування; дисбаланс інтересів роботи та потреб особистого життя; відстутність права на помилку; необхідність демонструвати високу ефективність, необхідність збереження таємниці та ін.

Робота судді характеризується високим рівнем відповідальності – судді приймають рішення, які впливають на долі людей, що викликає значний стрес, що може призводити до професійного вигорання (Озерський І. В., 2021). Відповідно, Карамушка Л. М. (2011) зазначає, що суддям необхідно розвивати стресостійкість.

Наступний важливий психологічний аспект професійної діяльності – неупередженість, яка діє примусово, суддя незважаючи на особисті переживання, уподобання чи антипатії дотримується законів та неупереджено представляє Державу у

проголошенні рішень, постанов, що вимагає від представника феміди розвиненої саморегуляції, емоційного та професійного самоконтролю [1; 2; 3]. Через вимоги до неупередженості судді змушені дотримуватися дистанції у спілкуванні з колегами, адвокатами, сторонами процесу. Це змушує суддів обмежувати соціальні контакти і може сприяти відчуттю самотності та браку соціальної підтримки, що є фактором ризику розвитку вигорання.

Безсторонність судді, що проявляється у нейтралітеті поглядів і переконань щодо процесів і подій, які відбуваються у суспільстві, що часто може викликати психологічну напруженість та внутрішні конфлікти [1; 3].

Суддям доводиться розглядати кримінальні та цивільні справи, пов'язані з насильством, конфліктами, злочинами, що викликає значний емоційний тиск, а постійне зіткнення з людськими стражданнями може викликати психологічного напруження і знижувати рівень емпатії.

Діяльність судді характеризується підвищеною публічністю з боку суспільства, що є сприяє виникненню конфліктних ситуацій і в таких випадках судді варто поводитися стримано і водночас відкрито [4].

Щоденна робота судді викликає когнітивне навантаження, пов'язане із високою концентрацією уваги, аналізом великого обсягу інформації, вивченням юридичних матеріалів, дотриманням законодавчих норм, що може сприяти психологічному виснаженню.

Велике і нерівномірне навантаження, перевищення робочих годин і неможливість повноцінного відпочинку призводять до накопичення втоми та втрати мотивації до роботи.

Отже, психологічні особливості професійної діяльності суддів є головними детермінантами їх успішності, і водночас, ризик-факторами розвитку професійного вигорання. Для попередження розвитку професійного вигорання важливо використовувати методи саморегуляції, підтримувати баланс між роботою та особистим життям, отримувати кваліфіковану психологічну допомогу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бути суддею / Денисенко Л., Сироїд О., Фадєєва І., Шаповалова О. Київ, 2015. 216 с.

2. Дільна З. Ф. Професійне вигорання судді: поняття та шляхи подолання. *Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право».* 2020. № 2 (22). URL : http://lj.oa.edu.ua/articles/2020/n2/20dzftsp.pdf

3. Меліхова Ю. А. Морально-професійна культура судді. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Серія : Філософія, філософія права, політологія, соціологія*. 2014. № 4. С. 130–139.

4. Черновський О. К., Скуляк І. А. Професійна втома або синдром емоційного вигорання працівників органів суду. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Економіка і право* : зб. наукових праць. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2012. Випуск 18. С. 63–68.

УДК 159.964.21:658.3

Тамара Михайлівна Ружинська,
здобувачка магістерської освіти
академічної групи ПСМЗ-24-2
Науковий керівник:
Інна Едуардівна Коваленко,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри психології,
педагогіки та суспільних дисциплін
Державного податкового університету
ORCID 0000-0001-5633-0234

ПЕРСПЕКТИВИ ЕМПІРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ПРИЧИН ВИНИКНЕННЯ ТА ПОДОЛАННЯ КОНФЛІКТІВ У БІЗНЕС-ОРГАНІЗАЦІЇ

Постановка проблеми, її актуальність. Конфлікти у бізнес-організаціях залишаються серйозною перешкодою для формування здорового клімату, ефективної взаємодії та досягнення спільних цілей. Підвищений рівень психоемоційної напруги, стрес, відсутність конструктивного діалогу часто провокують деструктивні реакції. У цьому контексті особливої ваги набуває вивчення психологічних причин конфліктів та засобів їх подолання.

Аналіз актуальних досліджень та публікацій. Вітчизняні та зарубіжні дослідники (Т. Ю. Ульянова, О. П. Саннікова, К. Томас, Р. Кілманн, Ш. Холмс та ін.) акцентують на важливості особистісних характеристик, стилів поведінки, комунікативних навичок та рівня емоційної стійкості у контексті конфліктної взаємодії. Так, Т. Ю. Ульянова та О. П. Саннікова запропонували методику ДІДКО-1, яка дозволяє виявити рівень конфліктності особистості. За моделлю К. Томаса – Р. Кілманна виділяють п’ять стилів реагування на конфлікт: конкуренція, уникнення, компроміс, пристосування та співробітництво. Їх емпіричне визначення дозволяє обирати ефективні стратегії реагування в конкретному колективі.

Мета дослідження – обґрунтувати перспективи емпіричного вивчення психологічних чинників виникнення конфліктів у бізнес-організаціях.

Виклад основного матеріалу дослідження. Психологічні дослідження конфліктів у сфері бізнесу спираються на міжособистісну, соціально-психологічну та організаційну парадигму. Згідно з Т. Ю. Ульяновою та О. П. Санніковою, конфліктогенність особистості визначається як схильність до включення в конфліктні ситуації на основі певних індивідуально-психологічних установок, рівня емоційної стабільності, імпульсивності тощо. Авторки розробили методику «Диференціальна діагностика схильності до конфліктності» (ДІДКО-1), яка дозволяє не лише встановити загальний

рівень конфліктності, але й тип її прояву, що є необхідним для прогнозування ризиків деструктивної взаємодії [3].

Іншою важливою змінною є стиль поведінки у конфліктних ситуаціях. За моделлю К. Томаса і Р. Кілманна, виділяють п’ять основних стратегій: конкуренція, уникнення, компроміс, пристосування та співробітництво. Використання опитувальника Томаса-Кілмана дозволяє емпірично визначити домінантний стиль та з’ясувати, як працівники зазвичай реагують на конфлікти. Це відкриває можливість аналізу механізмів конструктивного чи деструктивного подолання суперечностей.

Значну роль у виникненні та розв’язанні конфліктів відіграють комунікативні й організаторські здібності персоналу. Методика КОС (Комунікативна і організаторська схильність), запропонована В. В. Синявським і Б. А. Федоришиним, дозволяє діагностувати рівень сформованості зазначених здібностей. Ці характеристики безпосередньо пов’язані з ефективною міжособистісною взаємодією в організаційному контексті. Комунікативна компетентність, зокрема, є базовою умовою для конструктивного розв’язання конфліктів, оскільки дозволяє досягати взаєморозуміння навіть у стресових або суперечливих ситуаціях [4].

Конфлікти часто супроводжуються високим рівнем психоемоційної напруги, що вимагає значного ресурсу стресостійкості. Методика оцінки стресостійкості та соціальної адаптації Ш. Холмса та Р. Раге дозволяє визначити рівень суб’єктивного сприйняття стресу, потенційне емоційне навантаження та ризики дезадаптації. Стрес є одним із ключових тригерів конфліктної поведінки, особливо за умов надмірного навантаження, невизначеності або міжособистісного тиску. Відповідно, діагностика стресостійкості дозволяє своєчасно виявити осіб, які потребують підтримки чи корекційних програм [2].

Окрему увагу варто приділити асертивності – здатності відстоювати власні права, не порушуючи прав інших. За шкалою Рейзаса (RAS), визначається рівень асертивної поведінки, що є критично важливим у конфліктних ситуаціях, особливо в умовах вертикальної субординації (керівник – підлеглий). Недостатній рівень асертивності може свідчити про тенденцію до пасивної або агресивної поведінки, що в обох випадках поглиблює конфлікти. Навпаки, асертивна комунікація сприяє продуктивному вирішенню суперечностей без ескалації [1].

Запропоновані психодіагностичні методики відкривають широкі можливості для емпіричного вивчення психологічних чинників конфліктів у бізнес-організаціях. Їхнє використання в комплексі дозволяє: ідентифікувати внутрішньоособистісні причини конфліктної поведінки; класифікувати стилі реагування на конфлікт; оцінити рівень комунікативних та організаторських компетенцій; діагностувати рівень емоційного навантаження; визначити домінуючий тип взаємодії (пасивний, агресивний, асертивний).

Висновок. Психологічні причини виникнення конфліктів у бізнес-середовищі є багатофакторними й потребують комплексного дослідження. Використання

науково обґрунтованих психодіагностичних інструментів дозволяє не лише виявити конфліктогенні чинники, а й окреслити перспективи їх подолання через розвиток особистісних ресурсів працівників. Емпіричне дослідження на основі зазначених методик створює підґрунтя для підвищення організаційної ефективності та гармонізації міжособистісної взаємодії у професійному середовищі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Лісений Є. В., Лісеная А. М. Особливості конфліктів на підприємстві та засоби їх розв'язання. *Економіка та суспільство.* 2022. № 35. URL : https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/download/1071/1028/

2. Марценюк М. О. Стресостійкість як важлива умова розвитку особистості студента. Global science and education in the modern realities. 2020. С. 387–390.

3. Саннікова О. П., Ульянова Т. Ю. Результати апробації методики «диференціальна діагностика схильності до конфліктності» (ДИДІКО). *Наука і освіта.* 2016. № 2–3. С. 61–67.

4. Томащук Ю. А., Валецький Ю. М., Калинчук С. В. Опанування комунікативних та організаційних навичок за допомогою визначення базового рівня розвитку комунікативних та організаційних схильностей у студентів медичних коледжів та практикуючих медичних сестер. *Colloquium-Journal.* 2024. № 9 (202). С. 103–107.

УДК 159.9

Марія Євгенівна Сандула,
здобувач вищої освіти
академічної групи ПСБз-21-1
Науковий керівник:
Таїсія Анатоліївна Ткачук,
доктор психологічних наук, професор,
професор кафедри психології,
педагогіки та суспільних дисциплін
Державного податкового університету
ORCID 0000-0002-2721-6392

ОСОБЛИВОСТІ СУБ'ЄКТИВНОГО ПСИХОЛОГІЧНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ

Суб'єктивне психологічне благополуччя – це важлива складова внутрішнього світу людини, яка відображає її здатність переживати позитивні емоції, бути задоволеною життям, зберігати внутрішню рівновагу та відчуття сенсу. Це не лише про настрій, а й про глибше сприйняття себе та світу навколо. У сучасному суспільстві, яке постійно стикається з соціальними, економічними та інформаційними викликами, проблема збереження та підтримки психологічного благополуччя набуває особливого значення. Все більше людей відчувають хронічну втому, тривожність або втрату орієнтирів, і тому важливо навчитися усвідомлювати свій психоемоційний стан, розуміти його природу та мати інструменти для самодіагностики.

Концепція суб'єктивного благополуччя включає кілька основних компонентів: когнітивну оцінку свого життя (тобто життєву задоволеність), емоційну складову (перевага позитивних емоцій над негативними), а також наявність особистісного розвитку, цілей і відчуття реалізованості. Це поняття є цінним не лише для психологів, а й для освітян, керівників, медичних працівників та всіх, хто працює з людьми або прагне до кращого розуміння себе.

Для вивчення рівня суб'єктивного психологічного благополуччя активно застосовуються кілька перевірених психодіагностичних методик. Однією з них є Шкала психологічного благополуччя Керол Ріфф (Ryff's Psychological Well-Being Scales). Цей інструмент охоплює шість ключових вимірів: автономія, екологічне опанування (здатність управляти своїм середовищем), особистісне зростання, позитивні взаємини, цілі в житті та самоприйняття. Вона дає змогу не просто оцінити загальний стан людини, а й виявити конкретні ресурси або вразливі сфери, які потребують уваги.

Ще один важливий інструмент – Шкала задоволеності життям (Satisfaction With Life Scale, SWLS), створена Е. Дінером (Ed Diener) та його колегами. Це короткий опитувальник, який фокусується на когнітивному аспекті благополуччя, тобто на

тому, наскільки особистість задоволена своїм життям загалом. Його простота й водночас надійність зробили шкалу однією з найпопулярніших у дослідницькій та практичній психології.

В українському контексті варто також згадати Методику діагностики суб'єктивного психологічного благополуччя особистості Л. В. Чабан, яка адаптована до культурних та соціальних реалій нашої країни. Цей опитувальник дозволяє оцінити не лише рівень задоволеності життям, а й позитивну самооцінку, прийняття інших, адаптивність, самореалізацію та загальний емоційний комфорт. Методика широко використовується в психологічному супроводі студентів, працівників освітньої сфери, медиків та інших соціально значущих професій.

Комплексне використання цих трьох методик дозволяє отримати об'ємну та достовірну картину суб'єктивного благополуччя людини. Вони взаємодоповнюють одна одну і дають змогу не лише визначити рівень задоволеності життям, а й виявити глибинні психологічні ресурси та потенційні зони ризику. Це відкриває можливості для подальшої індивідуальної підтримки, розвитку внутрішніх резервів і покращення якості життя.

Таким чином, суб'єктивне психологічне благополуччя є важливим індикатором особистісного здоров'я і здатності людини до адаптації, життєстійкості та емоційної стабільності. Його дослідження та підтримка є пріоритетом як у науковій сфері, так і в повсякденному житті, особливо в умовах постійних змін та підвищених психоемоційних навантажень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Карамушка Л. М. Методики дослідження психічного здоров'я та благополуччя персоналу організацій / Інститут психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. 2023. С. 42–60.

2. Ryff, C. D. (1989). Happiness is everything, or is it? Explorations on the meaning of psychological well-being. *Journal of Personality and Social Psychology*, 57 (6), 1069–1081.

УДК 152.92

Катерина Юріївна Свічкар,
здобувачка вищої освіти
академічної групи ПСМЗ-24-2
Науковий керівник:
Таїсія Анатоліївна Ткачук,
доктор психологічних наук, професор,
професор кафедри психології,
педагогіки та суспільних дисциплін
Державного податкового університету
ORCID 0000-0002-2721-6392

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ СУБ'ЄКТИВНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ ПОДРУЖЖЯ

Психологічне благополуччя є ключовим фактором гармонійного функціонування сім'ї, її стабільності та здатності протистояти зовнішнім і внутрішнім викликам. В умовах зростання кількості розлучень та впливу тривалості подружнього життя на якість відносин дослідження психологічного благополуччя подружніх пар із різним терміном спільного проживання набуває особливої актуальності. В Україні ця проблема залишається недостатньо вивченою, що зумовлює потребу в поглибленому аналізі психологічних особливостей благополуччя подружжя та розробці практичних рекомендацій для їх підтримки.

Актуальність проблеми дослідження обумовлена кількома аспектами. По-перше, психологічне благополуччя подружніх пар впливає на індивідуальний стан партнерів, виховання дітей, соціальну стабільність і загальний добробут суспільства. По-друге, різні етапи подружнього життя супроводжуються специфічними психологічними викликами, що потребують дослідження. По-третє, сучасні реалії в Україні, зокрема воєнні дії та економічна нестабільність, посилюють стресовий вплив на сім'ї, що підкреслює важливість вивчення психологічного благополуччя для розробки ефективних методів надання психологічної допомоги подружжю.

Для комплексного аналізу особливостей психологічного благополуччя сімейних пар обрано психодіагностичний інструментарій, що базується на валідності та адаптованості до української вибірки. Це, у свою чергу, дасть можливість отримати достовірні результати.

1. Шкала психологічного благополуччя (The scales of psychological well-being) призначена для вимірювання вираженності основних складових психологічного добробуту (автор Керол Ріфф, у адаптації Т. Шевеленкової та Т. Фесенко). Вона включає шість основних складових психологічного благополуччя: наявність мети в житті, позитивні відносини з іншими, особистісне зростання, управління оточенням, самоприйняття та автономія [1, с. 12–25].

2. Тест-опитувальник «Задоволеність шлюбом» (В. Столін, Т. Романова, Г. Бутенко) оцінює суб'єктивне сприйняття партнерами якості шлюбних відносин. Опитувальник є одномірною шкалою, що складається з 24 тверджень, які діагностують різні сфери: думки, сприйняття себе і партнера, установки, оцінки і т.д. Кожному твердженню відповідають три варіанти відповіді [2, с. 35–40].

3. Модифікована шкала суб'єктивного благополуччя Бібісі (BBC-SWB) у адаптації Л. М. Карамушки, К. В. Терещенко, О. В. Креденцер аналізує загальний рівень суб'єктивного благополуччя, враховуючи емоційний стан, фізичне здоров'я та соціальні зв'язки. Цей інструмент доповнює дослідження, акцентуючи увагу на суб'єктивних переживаннях партнерів [3, с. 35–42].

4. Оцінка якості життя (О. С. Чабан) дозволяє дослідити індивідуальне благополуччя кожного партнера в подружній парі, оцінюючи їхній емоційний стан, соціальну взаємодію та суб'єктивну задоволеність життям. Вона може показати, як термін спільного проживання впливає на психологічний комфорт окремої людини в шлюбі, виявляючи особисті проблемні зони, наприклад, стрес чи незадоволеність [4, с. 18–24].

Таким чином, використання вищезгаданого психодіагностичного інструментарію дає можливість здійснити комплексний підхід щодо вивчення проблем психологічного благополуччя подружніх пар. Обґрунтований вибір психодіагностичного інструментарію дасть можливість забезпечити валідність результатів, а адаптовані до українських реалій інструменти гарантують культурну відповідність і точність отриманих результатів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Шевеленкова Т. Д., Фесенко Т. П. Психологічне благополуччя особистості: адаптація методики К. Ріфф. *Психологія і суспільство.* 2005. № 3. С. 12–25.

2. Столін В., Романова Т., Бутенко Г. Тест-опитувальник «Задоволеність шлюбом»: методичні рекомендації / адапт. О. В. Слюсаренко. *Практична психологія та соціальна робота.* 2008. № 6. С. 35–40.

3. Карамушка Л. М., Терещенко К. В., Креденцер О. В. Адаптація методики суб'єктивного благополуччя BBC-SWB. *Організаційна психологія. Економічна психологія.* 2018. № 1. С. 35–42.

4. Чабан О. С. Оцінка якості життя: методичні підходи. *Український вісник психоневрології.* 2015. № 23. С. 18–24.

УДК 159.944.4:355.01:341.321.32

Ірина Сергіївна Сирко,
здобувачка вищої освіти
академічної групи ПСМЗ-24-2
Науковий керівник:
Таїсія Анатоліївна Ткачук,
доктор психологічних наук, професор,
професор кафедри психології,
педагогіки та суспільних дисциплін
Державного податкового університету
ORCID 0000-0002-2721-6392

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОСТТРАВМАТИЧНОГО СТРЕСОВОГО РОЗЛАДУ У ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Посттравматичний стресовий розлад (далі – ПТСР)– це хронічне порушення психічного стану, що може розвинутися після травматичної події [1]. Термін «посттравматичний стресовий розлад» був офіційно введений у 1980 році в 3-му виданні «Діагностичного і статистичного посібника з психічних розладів» (DSM-III), який публікується Американською психіатричною асоціацією. Над створенням посібника працювали група науковців, серед яких Чарльз Фіглі, Бессел ван дер Колк, Роберт Спітцер. Визнаний термін став основою сучасного підходу до діагностики та лікуванню ПТСР.

Дослідження ПТСР є актуальним, оскільки протягом періоду повномасштабної агресії фіксується значне збільшення кількості випадків розладу у військовослужбовців/ць в Україні. Згідно з даними Національної служби здоров'я України (далі – НСЗУ), у 2021 році діагноз ПТСР був поставлений 3 167 пацієнтам, у 2022 році – 7 051 пацієнту, у 2023 році – 12 494 пацієнтам [5]. Це свідчить про зростання кількості людей, які переживають важкий стрес, що вимагає своєчасного виявлення та лікування. ПТСР є не лише медичною проблемою, але й має величезний соціальний та економічний вплив, що ще більше підкреслює важливість ефективної психологічної підтримки для військових.

З огляду на це, актуальність дослідження ПТСР зростає в умовах діючого конфлікту, а вивчення психологічних особливостей цього розладу є важливим для розробки стратегій лікування та реабілітації військовослужбовців/ць.

За визначенням Міністерства охорони здоров'я, ПТСР може розвинутись у людей, що пережили неординарну, загрозливу для життя чи гідності ситуацію [1]. Згідно зі світовою статистикою ПТСР розвивається у 10–20 % людей, які перенесли травмуючі події чи стали її свідками. В Україні ці цифри приблизно в 2 рази вище [5].

У психології виділяють такі категорії людей, які можуть страждати на ПТСР: ветерани війни; цивільні, що перебувають в зоні бойових дій; жертви сексуального чи/та фізичного насильства; полонені та жертви катування; жертви торгівлі людьми, сексуального рабства; жертви чи свідки постійного домашнього насильства; жертви булінгу, в тому числі у школі; діти, що зазнають зневаги (ними не займаються, навіть не годують, занапащені батьками діти), фізичного та сексуального насильства; свідки терактів; люди, що перебували в зоні стихійного лиха; жінки, що пережили травматичні пологи і зазнали жорстокого ставлення медичного персоналу.

Стрес – це природня реакція на ненормальні події, ПТСР же розвивається після настання травматичної події та вимагає лікування в тому разі, якщо симптоми заважають жити нормальним життям. ПТСР є результатом травматичного досвіду, після якого виникають тривожні та депресивні симптоми, що можуть суттєво порушувати соціальну та особистісну адаптацію.

Основні симптоми ПТСР:

1. Повторне переживання травматичних подій – флешбеки, кошмари, нав’язливі спогади.

2. Уникання – відсторонення від спогадів, місць, ситуацій або людей, які нагадують про травму.

3. Підвищена збудженість – гіперреактивність, нервозність, порушення сну.

Розуміння механізмів ПТСР дозволяє зрозуміти, чому цей розлад настільки впливає на фізичне та психологічне здоров'я людини, і потребує комплексного підходу до лікування [4].

Загальні критерії діагностики ПТСР в DSM-5 [6]:

Критерії А:

- А1 – травматична подія (безпосереднє переживання травмуючої події, особисте свідчення події, в яку залучені інші особи, повідомлення про подію, що сталась з близькими людьми, раптово та неочікувано).
- А2 – реакція на травму.

Критерії В – всі симптоми, пов’язані з повторним переживанням травмуючих подій (нав’язливі спогади, повторювальні сновидіння, флешбек ефекти, сильний або тривалий психічний дистрес).

Критерії С – відсторонення, уникнення, емоційна відчуженість.

Критерії D – фізична (фізіологічна) реакція організму на травму чи загрозу (постійне перезбудження, полохливість, гнівливість, підвищена пильність, знижена концентрація уваги). Погіршення когнітивного функціонування і настрою, пов’язане з травматичною подією, що почалося або посилилось після завершення такої події (хоча б два з переліченого нижче):

1. Неможливість пригадати важливі аспекти травматичної події (головним чином, в силу дисоціативної амнезії і не пов’язане з такими факторами, як черепно-мозкова травма, вживання алкоголю або наркотиків).

2. Стійкі і перебільшено спотворені переконання або очікування негативного характеру про себе самого або навколишній світ (наприклад, «Я поганий», «Нікому не можна довіряти», «Світ небезпечний», «Я втратив свою душу назавжди», «Моя нервова система повністю зруйнована»).

3. Сталі і перекручені переконання щодо причини або наслідків травматичної події, на яких засновано самозвинувачення або звинувачення інших.

4. Стійні негативні стани, такі як помітна та значуща зміна фізіологічної збудливості і реактивності, тривалість збереження симптомів (більше ніж місяць), викликає клінічно значимий важкий емоційний стан або виражені порушення в соціальній, професійній або інших важливих сферах життєдіяльності. Серед інших проявів може бути обсессія, делюзія та відсутність емоцій.

Для підтвердження необхідна присутність всіх трьох ознак:

1. Повторне переживання травмуючої події або подій, флешбеки, кошмари під час чого підвищується серцебиття, відчуття страху та жаху;

2. Уникнення думок та спогадів про подію чи події, чи людей;

3. Стійкі уявлення про підвищену поточну загрозу, прояв гіперобережності, тваринний рівень рефлексів.

ПТСР діагностується, коли симптоми тривають понад місяць і значно впливають на професійну та соціальну діяльність людини. Чітке визначення критеріїв діагностики ПТСР є важливим для ефективної постановки діагнозу та подальшого лікування.

ПТСР – це специфічна та пролонгована реакція на стрес, який піддається корекції та лікуванню для нормалізації життя.

Рекомендації для подолання ПТСР у військових**:**

1. Психологічна реабілітація – створення програм для підтримки військовослужбовців/ць після повернення з зони бойових дій.

2. Групи підтримки – організація груп для обміну досвідом, де військові можуть ділитися своїми переживаннями.

3. Освітні програми – навчання родичів та близьких, як підтримувати людину з ПТСР, а також важливість своєчасного звернення до фахівців. Психологічна реабілітація військовослужбовців/ць є важливим етапом в їхньому відновленні після важкого стресу і потребує створення системи підтримки на всіх рівнях.

Таким чином, дослідження ПТСР є важливим у контексті сучасної війни та психічного здоров’я військовослужбовців/ць. Зі збільшенням випадків ПТСР серед українських військових в умовах війни, необхідність розробки ефективних стратегій лікування та реабілітації стає все більш очевидною. ПТСР не лише медична, а й соціальна проблема, що потребує комплексного підходу до діагностики, лікування та підтримки військових.

ПТСР є результатом переживання травматичних подій, а його симптоми можуть порушити життя особи. Повторне переживання травмуючих подій, уникання

ситуацій, що нагадують про травму, та підвищена збудженість – основні прояви цього розладу, які мають серйозний вплив на фізичне та психічне здоров'я людини. Вивчення цих симптомів допомагає зрозуміти чому ПТСР потребує особливого підходу до лікування.

Визначення критеріїв діагностики ПТСР є основою для ефективного виявлення та лікування цього розладу. Важливими є не лише фактори переживання травматичної події, а й реакція на неї, фізіологічні зміни, а також вплив на емоційний стан та соціальне функціонування особи, а тому важливо своєчасно діагностувати ПТСР.

Однією з основних проблем у цій сфері є неправильна діагностика та послідовність надання допомоги. Необхідно враховувати весь спектр терапевтичних методів від психотерапевтичної допомоги до медикаментозного лікування. Недостатня увага до психологічної підтримки та реабілітації може призвести до погіршення стану пацієнтів і збільшення негативного впливу на їхнє соціальне життя.

Таким чином, психологічна реабілітація військових є важливим етапом після бойових дій. Створення спеціальних програм підтримки, груп для обміну досвідом і навчання родичів є важливими заходами для забезпечення ефективного відновлення психічного здоров'я військовослужбовців/ць. Підтримка на всіх етапах реабілітації є необхідною для зниження соціальної ізоляції та повернення до нормального життя.

Оскільки ПТСР є досить складним і багатогранним розладом, тому подальші дослідження повинні бути спрямовані на розробку нових психотерапевтичних методів, а також на вивчення впливу різних соціальних та культурних факторів на прояви ПТСР серед військових. Важливим напрямом є також вивчення ефективності програм підтримки та реабілітації в умовах посттравматичного стресу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Національна служба здоров'я України : офіційний вебсайт. 2023. URL : https://moz.gov.ua/uk/scho-treba-znati-pro-posttravmatichnij-stresovij-rozlad

2. Посттравматичний стресовий розлад під час повномасштабної війни у військовослужбовців. *Молодий вчений*. 2023. № 12 (124).

3. Гурлєва Т. С. «Розкроєний маніпулятивний текст» в умовах інформаційної війни. *Соціально-психологічні проблеми суспільства* : матеріали Міжнародної наук.-практ. конференції, м. Київ, 10 квітня 2020 р. Київ : Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського, 2020. С. 148–151.

4. Реакція на важкі стреси та розлади адаптації. Посттравматичний стресовий розлад : наказ Міністерства охорони здоров'я України від 23.02.2016 № 121.

5. Чабан О. С. Психологічні особливості ПТСР в умовах бойових дій. 2022. URL : https://ukc.gov.ua/knowdledge/ofitsijnyj-sajt-natsionalnoyi-sluzhby-zdorov-ya-ukrayiny

6. Довідник діагностичних критеріїв DSM – 5. Американська психіатрична асоціація, Компанія «Манускрипт». Львів, 2024. С. 117.

УДК 378.147

Ганна Юріївна Скорик,
студентка 1 курсу магістратури
спеціальності «Міжнародний бізнес»
Навчально-наукового інституту
міжнародних відносин
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
Науковий керівник:
Руслан Арсенович Калениченко,
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології,
педагогіки та суспільних дисциплін
Державного податкового університету;
доцент кафедри професійної освіти КНУБА
ORCID 0000-0001-9222-317X

ПСИХОЛОГІЧНО-ПЕДАГОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСВІТИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

Повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну, що розпочалося у лютому 2022 року, стало безпрецедентним викликом для всіх галузей держави, включаючи освітній сектор. Освіта, як один із ключових елементів суспільного розвитку, зазнала кардинальних змін, адже умови війни вимагають не лише організаційної перебудови, а й глибокої переоцінки цінностей, методів викладання та підходів до забезпечення навчального процесу [1].

З перших днів вторгнення тисячі закладів освіти припинили очне функціонування через небезпеку для життя та здоров’я учнів, студентів і викладачів. Згідно з даними Міністерства освіти і науки України, станом на кінець 2024 року понад 3000 навчальних установ були пошкоджені або зруйновані. Внаслідок бойових дій сотні тисяч дітей стали внутрішньо переміщеними особами або були змушені виїхати за кордон, де продовжили навчання в іноземних школах та університетах. Разом із цим почалося активне впровадження дистанційних форм навчання, які вже були частково апробовані під час пандемії COVID-19, однак тепер набули зовсім іншого масштабу та значення [3].

Нові умови потребували і потребують швидкої адаптації всіх учасників освітнього процесу. Онлайн-формат дозволив забезпечити безперервність навчання, проте виникли численні труднощі технічного, організаційного та психологічного характеру. Систематичні відключення електроенергії, нестабільне інтернет-з’єднання, обмежений доступ до гаджетів – усе це значно ускладнює проведення уроків і лекцій. У

регіонах, що постійно перебувають під загрозою обстрілів, питання безпеки стало визначальним фактором для прийняття рішень щодо формату навчання [2].

Водночас психологічний вимір війни має не менш руйнівні наслідки. Діти та молодь переживають втрати, травматичні події, евакуації, розлуку з рідними – усе це негативно позначається на концентрації, пам'яті, мотивації до навчання. В умовах стресу знижується ефективність традиційних методів викладання, а тому вчителі та викладачі шукають нові інструменти, здатні підтримати учнів не лише академічно, а й емоційно [4].

До таких інструментів можна віднести зокрема впровадження індивідуалізованих підходів, інтерактивних форм навчання, елементів гейміфікації та творчих завдань, спрямованих на розвиток критичного мислення, самовираження та збереження інтересу до знань. У сучасному мінливому світі вчитель виконує не лише педагогічну, а й виховну, психологічну, соціальну функцію – створення безпечного, дружнього освітнього середовища стало пріоритетом [2].

Паралельно держава та міжнародна спільнота докладають значних зусиль для підтримки української освіти. Країни Європейського Союзу, США, Канада, а також міжнародні організації, зокрема ЮНЕСКО, ЮНІСЕФ, ЄБРР, реалізують програми підтримки внутрішньо переміщених студентів, забезпечують технічну допомогу, організовують тренінги для вчителів і сприяють цифровізації освіти [5]. Українським дітям, які перебувають за кордоном, надається можливість навчатися паралельно в українських онлайн-школах, аби зберегти мовну та культурну ідентичність.

Незважаючи на надзвичайно складні умови, українська освітня система демонструє високу ступінь гнучкості, витривалості та здатності до самовідновлення. Багато вчителів, попри небезпеку, продовжують викладати навіть під звуки сирен, у підвалах, укриттях, демонструючи справжню відданість справі. Самі учні, хоч і зазнають значного емоційного тиску, прагнуть до знань, адже розуміють, що саме освіта є їхнім шансом на гідне майбутнє.

Таким чином, війна в Україні стала каталізатором глибоких трансформацій у сфері освіти. Вона виявила слабкі сторони системи, однак водночас дала поштовх до розвитку нових стратегій, гнучких форматів навчання та міжсекторальної співпраці. Питання рівного доступу до знань, забезпечення якості освіти, підтримки психічного здоров'я, цифрової грамотності й інституційної стійкості набувають першочергового значення. У післявоєнний період саме інвестиції в освіту, педагогів і молодь мають стати фундаментом для відновлення країни, її інтелектуального, культурного та економічного потенціалу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Когут У., Сікора О., Вдовичин Т. Виклики навчання та викладання в умовах війни. *Молодь і ринок.* 2022. № 6 (204). С. 83–88.

2. Мороз Л., Діхтяренко С. Психологічний супровід постраждалих від війни. *Підтримка психологічного здоров'я особистості в умовах війни* : матеріали VI Всеукраїнських психологічних читань «Удосконалення професійної майстерності майбутніх психологів», 21 квітня 2023 р. / ред. кол. : О. О. Андрусик та ін. Умань, 182 с.

3. Шкарлет С. М. Освіта України в умовах воєнного стану. *Інноваційна та проєктна діяльність* : науково-методичний збірник / за заг. ред. С. М. Шкарлета. Київ – Чернівці : Букрек, 2022. 140 с.

4. Cedos "Education and war in Ukraine". URL : https://cedos.org.ua//researches/osvita-i-vijna-v-ukrayini-24-lyutogo-1-kvitnya

5. International Department "Impact of the War on Higher Education in Ukraine". URL : https://pon.org.ua/info-english/engnews/9820-impact-of-the-war-on-higher-education-in-ukraine.html

УДК 378.147

Катерина Андріївна Старовойтова,
здобувачка вищої освіти
академічної групи ПСМЗ 24-2
Науковий керівник:
Таїсія Анатоліївна Ткачук,
доктор психологічних наук, професор,
професор кафедри психології,
педагогіки та суспільних дисциплін
Державного податкового університету
ORCID 0000-0002-2721-6392

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОДОЛАННЯ СКЛАДНИХ ЖИТТЄВИХ СИТУАЦІЙ

Життя людини сповнене різних подій, серед яких трапляються складні життєві ситуації, котрі вимагають мобілізації внутрішніх ресурсів для їх подолання. Складна життєва ситуація - це сукупність умов, які порушують звичний порядок життя людини, вимагають мобілізації внутрішніх ресурсів та адаптації до нових умов. Такі ситуації можуть включати втрату близьких, серйозні нездужання, фінансові труднощі, соціальні кризи, кризи особистісного характеру, проблеми у стосунках, професійні труднощі чи соціальні потрясіння. У такі моменти особистість стикається зі стресом, який впливає на психологічний стан, поведінку та адаптивні можливості. Вони характеризуються високим рівнем стресу та потребують від особистості активних дій задля їх подолання [1].

У процесі подолання складних життєвих ситуацій важливу роль відіграють психологічні ресурси особистості, такі як самооцінка, оптимізм та соціальна підтримка. Висока самооцінка сприяє впевненості у власних силах та здатності впоратися з труднощами. Позитивне сприйняття майбутнього допомагає бачити можливості навіть у складних обставинах, а наявність підтримки з боку родини, друзів чи колег полегшує процес адаптації та знижує рівень стресу.

Ці ресурси можуть бути як внутрішніми (особистісні якості), так і зовнішніми (соціальні зв’язки), і вони взаємодіють між собою, впливаючи на ефективність подолання труднощів [2].

Вміння справлятися з труднощами значною мірою визначається індивідуальними психологічними особливостями, а також застосуванням ефективних копінг-стратегій, що дозволяють людині пристосовуватися до нових умов і підтримувати емоційну рівновагу.

У психології поняття «копінг» було введено Л. Мерфі в 1962 році при аналізі подолання дітьми кризових ситуацій розвитку. Копінг передбачає активні зусилля

людини, спрямовані на подолання складної ситуації або проблеми. Копінг розуміється як прагнення індивіда розв'язати певну проблему, вроджена форма поведінки (рефлекс, інстинкт), з одного боку, і набута, диференційована форма (самоконтроль, гальмування, орієнтація на щось) – з іншого [3].

Копінг-стратегії можна розглядати як основний механізм подолання складних життєвих ситуацій. Вони є індивідуальними способами реагування на стрес, які людина використовує для підтримання психологічної рівноваги. Науковці виділяють кілька основних типів копінг-стратегій, такі як проблемно-орієнтовані, емоційно-орієнтовані та стратегії уникнення.

Проблемно-орієнтовані стратегії зосереджені на активному розв'язанні проблеми чи пошуку шляхів виходу зі складної ситуації. Вони включають аналіз ситуації, планування дій та прийняття рішень. Емоційно-орієнтовані стратегії спрямовані на управління емоціями, котрі виникають у процесі подолання труднощів. До них належать самозаспокоєння, емоційне вираження почуттів або уникнення неприємних переживань. Стратегії уникнення полягають у спробах дистанціюватися від проблеми або відволіктися від неї. Такі стратегії можуть проявлятися у формі заперечення, відсторонення чи перенесення уваги на інші аспекти життя [4].

Вибір тієї чи іншої стратегії залежить від індивідуальних особливостей людини, таких як рівень стресостійкості, емоційна регуляція, соціальна підтримка та особистий досвід. Ефективне використання цих стратегій сприяє не лише зниженню рівня стресу, а й формує стійкість до нього.

Отже, важливу роль у переживанні складних життєвих ситуацій також відіграє стресостійкість особистості.

Стресостійкість є важливою характеристикою особистості, яка визначає здатність людини ефективно функціонувати в умовах стресу, зберігаючи при цьому внутрішню рівновагу. Цей феномен складається з декількох ключових компонентів, таких як когнітивний, емоційний, мотиваційний та соціальний. Когнітивний компонент – це здатність аналізувати ситуацію, знаходити оптимальні рішення та формувати конструктивні стратегії поведінки. Емоційний компонент – вміння контролювати свої емоції, знижувати рівень тривоги й уникати емоційного вигорання. Мотиваційний - виражає прагнення до досягнення цілей, пошук сенсу у пережитих труднощах, що допомагає знайти внутрішні ресурси для подолання стресу. Соціальний компонент – вміння будувати довірливі стосунки, звертатися по допомогу та приймати підтримку від близьких людей [5].

Ефективне використання копінг-стратегій допомагає людині не лише адаптуватися до складних обставин, але й розвивати психологічну стійкість та особистісне зростання. Особливо важливою є наявність соціальної підтримки, яка слугує додатковим ресурсом для подолання стресу. Саме поєднання різних копінг-стратегій і високий рівень стресостійкості дозволяють людині легше долати життєві негаразди й зберігати психічне здоров'я [6].

Подолання складних життєвих ситуацій є багатовимірним процесом, який включає як застосування індивідуальних копінг-стратегій, так і розвиток стресостійкості. Кожна людина по-різному реагує на труднощі, використовуючи власні механізми адаптації. Розуміння цих процесів дає змогу розробляти ефективні методи психологічної підтримки, спрямовані на підвищення стресостійкості та розвиток конструктивних копінг-стратегій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Предко В. В. Складна життєва ситуація як провідна умова формування життєстійкості особистості. 2021. URL : https://www.researchgate.net/publication/352186007_Skladna_zitteva_situacia_ak_providna_umova_formuvanna_zittestijkosti_osobistosti

2. Ващенко В. І., Іваненко Б. Б. Психологічні ресурси особистості в подоланні складних життєвих ситуацій. 2018. URL : https://reproduct-endo.com/index.php/2227-6246/article/download/156605/155994/341089

3. Глущук О. В. Психологічні особливості копінг-стратегій особистості. 2024. URL : https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/25480/1/glushchuck_2024.pdf

4. Копінг-стратегії : текст лекції (н.д.). URL : https://nm2.univd.edu.ua/download/141230

5. Психологічні особливості стресостійкості особистості в період середньої дорослості : монографія / за ред. І. В. Данилюк. К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2020. URL : https://elibrary.kdpu.edu.ua/handle/123456789/10345

6. Похлєстова О. Ю. (н.д.). Копінг як функція стресостійкості особистості. URL : https://core.ac.uk/download/pdf/288294161.pdf

УДК 159.9.072:159.944.4

Оксана Олександрівна Степаненко,
здобувачка вищої освіти
академічної групи ПСМз 24-1
Науковий керівник:
Ірина Олексіївна Пєтухова,
кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри психології,
педагогіки та суспільних дисциплін
Державного податкового університету
ORCID 0000-0002-5194-5333

МЕТОДИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДІАГНОСТИКИ СТРЕСОСТІЙКОСТІ

Проблема стресу та формування стресостійкості тривалий час залишається об'єктом наукових досліджень. Концепцію стресу вперше науково обґрунтував і описав Г. Сельє, виділив три універсальні фази, які долає людина під впливом стресового чинника. Цей процес є типовим і охоплює фізіологічну та психологічну відповідь на загрозу [4]. ***Першою є фаза тривоги***. Вона виникає одразу після дії стресового стимулу. У цей момент організм мобілізує наявні внутрішні ресурси для реагування на небезпеку. Відбувається активація симпатичної нервової системи, різко підвищується рівень гормонів, зокрема адреналіну, норадреналіну та кортизолу. Таким чином організм готується до реакцій «бий» або «біжи» як базових для виживання. ***Другою є фаза опору або резистентності***, коли організм намагається адаптуватися до дії стресора. Попри зовнішній спокій і контроль, усередині зберігається напруження, а адаптаційні ресурси поступово виснажуються. Якщо вплив стресу припиняється на цьому етапі, організм повертається до оптимального функціонування. У разі ж продовження впливу стресора відбувається перехід до наступної фази. ***Третьою фазою є виснаження***. Вона настає тоді, коли ресурси організму вичерпуються. Порушується діяльність імунної системи, виникають порушення сну, знижується психоемоційна стабільність. У цій фазі значно зростає ризик виникнення психосоматичних захворювань психосоматичного характеру, професійного вигорання, тривоги та депресії. Людина може відчути апатію, безпорадність, втрату мотивації та зниження загального життєвого тонусу.

Пізніше вивченням психологічних механізмів подолання стресу займалися такі дослідники, як Р. Лазарус [8], С. Кобаса [7]. Значний внесок у вивчення біопсихосоціальних механізмів адаптації до стресу зробили такі дослідники, як B. McEwen [10], G. Bonanno [6], A. Antonovsky [5], які досліджували нейрофізіологічні аспекти стресостійкості, феномен посттравматичного зростання та роль смисложиттєвих орієнтацій

у підтримці здоров'я в умовах стресу. У вітчизняній науці проблема резильєнтності (життєстійкості, стресостійкості) актуалізується у зв'язку з війною в Україні, тож основний акцент вітчизняні дослідники (О. Гершанов, О. Кокун, Н. Макієнко, Т. Мельничук [2], І. Пєтухова [3]) роблять на салютогенному підході у подоланні наслідків травматичної події на основі збережених функціональних сторін особистості.

У науковій літературі також проводиться диференціація між позитивним і негативним впливом стресу. Позитивний стрес (еустрес) характеризується короткочасністю, помірною інтенсивністю та мобілізуючим ефектом. Він стимулює до дій, підвищує ефективність, концентрацію уваги, адаптаційні здібності. На відміну від нього, дистрес (негативний стрес) виникає через надмірний влив стресору, що призводить до дезадаптації, зниження контролю, емоційних коливань, порушення сну, психосоматичних симптомів тощо. Основна відмінність між еустресом і дистресом полягає у здатності або нездатності людини до адаптації.

До методів психологічної діагностики стресу відносять такі: 1) Шкала сприйняття стресу (Perceived Stress Scale – PSS); 2) Опитувальник стресостійкості (Hardiness Survey), розроблений Салваторе Мадді; 3) Методика «Стратегії подолання стресових ситуацій» (SACS – Strategic Approach to Coping Scale); 4) Шкала резильєнтності (Resilience Scale) тощо. Шкала сприйняття стресу розроблена Ш. Коеном та Г. Вільямсон задля визначення рівня суб'єктивного сприйняття стресу. Опитувальник стресостійкості, розроблений С. Мадді [9] для оцінки трьох ключових компонентів: залученості, контролю та прийняття викликів. Методика «Стратегії подолання стресових ситуацій», запропонована С. Хобфоллом, досліджує поведінкові стратегії у подоланні стресу [11]. Шкала резильєнтності, розроблена Г. Вагнер та Г. Янг [1] оцінює рівень психологічної стійкості та здатності особистості до відновлення після кризових подій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вагнер Г., Янг Г. Шкала резильєнтності: адаптація до кризових ситуацій. *Практична психологія та соціальна робота.* 2019. № 5. С. 30–36.

2. Кокун О., Мельничук Т. Резилієнс-довідник : практичний посібник. Київ : Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2023. 25 с. URL : https://surl.li/jhqqmp

3. Пєтухова І. О., Костевська Н. В. Принципи побудови резильєнтного суспільства. *Україна і світ: соціально-гуманітарні виміри безпеки та співпраці* : Всеукраїнська науково-практична онлайн-конференція з міжнародною участю. С. 193–194. URL : https://surl.lu/qgybht

4. Сельє Г. Стрес без дистресу. Київ : Наукова думка, 1982. 123 с.

5. Antonovsky A. Health, Stress, and Coping. San Francisco: Jossey-Bass, 1979. 255 p.

6. Bonanno G. A. Loss, trauma, and human resilience: Have we underestimated the human capacity to thrive after extremely aversive events? *American Psychologist.* 2004. Vol. 59 (1). P. 20–28.

7. Kobasa S. C. Stressful life events, personality, and health: An inquiry into hardiness. *Journ al of Personality and Social Psychology.* 1979. Vol. 37, № 1. P. 1–11.

8. Lazarus R. S., Folkman S. Stress, Appraisal, and Coping. New York : Springer Publishing Company, 1984. 456 p.

9. Maddi S. R. Hardiness: The courage to grow from stresses. *Journal of Positive Psychology*. 2006. № 1. P. 160–168.

10. McEwen B. S. Protective and damaging effects of stress mediators. *New England Journal of Medicine.* 1998. Vol. 338 (3). P. 171–179.

11. Hobfoll S. E. Conservation of Resources: A New Attempt at Conceptualizing Stress. *American Psychologist.* 1989. Vol. 44, № 3. P. 513–524.

УДК 159.9:351.74

Поліна Дмитрівна Тарасенко,
здобувачка вищої освіти
академічної групи ПСБз-23-1
Державного податкового університету
Науковий керівник:
Руслан Арсенович Калениченко,
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології,
педагогіки та суспільних дисциплін
Державного податкового університету;
доцент кафедри професійної освіти КНУБА
ORCID 0000-0001-9222-317X

ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В умовах воєнного стану соціалізація особистості набуває нових аспектів та викликів, які впливають на всі сфери життя людини. Війна змінює соціальні умови, породжує нові соціальні реалії, що безпосередньо позначається на процесах формування особистості. У таких обставинах індивід стикається з необхідністю адаптації до нових соціальних норм, цінностей та ролей, що виникають у результаті кризових ситуацій. Воєнний стан створює специфічні умови для розвитку та змін, які стосуються як внутрішнього світу людини, так і її взаємодії з іншими членами суспільства. Під впливом війни змінюються погляди на життя, моральні переконання, ставлення до інших людей і до самого себе. Важливими аспектами соціалізації в цей період є здатність до виживання, адаптація до нових умов, розвиток стресостійкості, а також зміни в міжособистісних стосунках. Тому дослідження теоретичних аспектів соціалізації особистості в умовах воєнного стану є важливим для розуміння механізмів адаптації людини до екстремальних умов та її здатності функціонувати в суспільстві, яке перебуває в кризовому стані.

Так, Н. Касіян доречно відзначає, що «в умовах сьогодення змінилась система поглядів людей до свого життя, змінились пріоритети та цінності: те, що було важливим у мирний час, стало не настільки актуальним. Відбулись зміни умов, які вимагають від людей швидкого реагування і відповідних дій. Часті повітряні тривоги впродовж дня, неможливість зустрітися з рідними, друзями, вимушений переїзд в іншу країну, спричиняють появу у надмірної тривоги, агресії, невдоволення, і, як наслідок, знижується рівень працездатності організму, порушення соціалізації» [1, с. 254–255]. У свою чергу, Л. Нечипорук підкреслює, що «соціалізація як процес взаємозумовленої взаємодії особистості з навколишнім соціальним середовищем, яким є

широкомасштабна війна з рф, вкрай негативно впливає на всі аспекти життя особистостей, змінюючи їхні соціальні установки та сприйняття світу, формування їх соціального досвіду, соціальних цінностей тощо» [2, с. 93].

Звернемо увагу також на думку В. Ісаченка, який наголошує, що «вплив воєнного стану на особистість є складним явищем, яке вимагає уваги як з боку науковців, так і від практичних заходів для підтримки ветеранів. Постійна загроза життю і здоров'ю, а також участь у бойових діях викликають високий рівень стресу, що може призвести до розвитку посттравматичного стресового розладу та інших психічних порушень. Умови воєнного стану можуть ускладнювати соціальну взаємодію, викликати почуття ізольованості, труднощі у спілкуванні та інтеграції в суспільство. Тривалі бойові дії виснажують фізичні й емоційні ресурси людини, що ускладнює подальшу адаптацію до мирного життя» [3, с. 154].

З оглядом на вище окреслене, можемо стверджувати, що вплив воєнного стану на особистість може бути значним на різних рівнях, зокрема:

– ціннісно-мотиваційний рівень (зміна життєвих цілей, переоцінка цінностей через воєнний конфлікт);

– когнітивно-поведінковий рівень (розвиток психологічних проблем, таких як посттравматичний стресовий розлад, зміна сприйняття світу, підвищена обережність та недовіра);

– морально-вольовий рівень (зміна моральних переконань, зокрема ставлення до насильства та справедливості війни);

– самоконтроль та стресостійкість (вплив воєнного стану на здатність подолати стрес та контролювати емоції, що може призвести до проблем з нервовою системою);

– міжособистісний рівень (зміни у відносинах у родині, з друзями та колегами, що можуть як покращити, так і погіршити зв’язки).

Таким чином, соціалізація особистості в умовах воєнного стану є складним та багатогранним процесом, що включає численні адаптаційні механізми, які дозволяють індивідууму виживати та взаємодіяти з соціальним середовищем у екстремальних умовах. Воєнний стан суттєво впливає на ціннісні орієнтації, когнітивні процеси, моральні переконання, а також на емоційний стан та міжособистісні стосунки людини. Адаптація до нових реалій вимагає не лише фізичної, а й психологічної стійкості, здатності до самоконтролю та перегляду власних соціальних ролей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Касіян Н. Особливості соціалізації студентської молоді в умовах воєнного стану. *Корекційна та інклюзивна освіта очима молодих науковців*. Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2024. Випуск 12. С. 253–259.

2. Нечипорук Л. Особливості соціалізації підлітків в умовах воєнного стану в Україні. *Інноватика у вихованні*. 2024. № 20. С. 89–95.

3. Ісаченко В. П. Вплив військового стану на адаптивні можливості особистості. *Modern Engineering and Innovative Technologies*. 2024. № 3 (34-03). С. 150–156.

4. Kalenychenko, R. A. (2008). Volonterstvo v sotsialniy roboti [Volunteering in social work]. Kyiv : KyMU [in Ukrainian].

УДК 159.944.4:614.254

Людмила Степанівна Хомутовська,
здобувачка вищої освіти
академічної групи ПСБз 21-1
Науковий керівник:
Ірина Олексіївна Пєтухова,
кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри психології,
педагогіки та суспільних дисциплін
Державного податкового університету
ORCID 0000-0002-5194-5333

АНАЛІЗ ПСИХОДІАГНОСТИЧНОГО ІНСТРУМЕНТАРІЮ ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРАННЯ

Професійне вигорання є нагальною проблемою співробітників різних сфер, оскільки фахівці працюють в умовах війни, нестачі ресурсів і надмірного психоемоційного перевантаження. Вигорання виникає у ситуаціях, коли адаптаційні можливості особистості вичерпані, що призводить до емоційного виснаження, деперсоналізації та зниження професійної ефективності. Своєчасна діагностика та профілактика синдрому професійного вигорання є надзвичайно важливою для профілактики [3].

Поняття «професійне вигорання» досліджували Г. Фрейденбергер, К. Маслах, С. Джексон, В. Бойко, В. Орел та інші. Так, Х. Фрейденбер запровадив термін «професійне вигорання» для характеристики психологічного стану виснаження з почуттям власної непотрібності тих здорових людей, які знаходяться в інтенсивному спілкуванні з іншими людьми (клієнтами) в емоційно напруженій атмосфері [6]. К. Маслах і С. Джексон розглядають професійне вигорання як синдромом, що включає три основні симптоми: емоційне виснаження, деперсоналізація (або цинізм) і редукція професійних досягнень [5]. В. Орел позначає вигорання як «стан фізичного, емоційного та розумового виснаження, що виявляється в професіях соціальної сфери» [2]. В. Бойко характеризує компоненти згаданого синдрому в контексті трьох послідовних фаз [1].

Перша фаза – напруження: характеризується підвищеним психоемоційним навантаженням, тривожністю, незадоволеністю собою, пригніченістю, емоційною нестійкістю та порушенням сну.

Друга фаза – резистенції (опору): супроводжується емоційним відстороненням від інших, знеособленням у спілкуванні, прагненням до ізоляції, формальним виконанням обов’язків і втомою від співчуття.

Третя фаза – виснаження: є завершальним етапом, коли настає глибока психоемоційна втома, апатія, байдужість до результатів праці, з’являються соматичні розлади, депресивні прояви, відчуття безвиході й бажання залишити професію.

Вигорання формується поступово під впливом тривалого стресу, емоційного перенапруження та високої професійної та особистісної відповідальності. Воно включає наступні компоненти: емоційний (пов'язаний із внутрішнім виснаженням, відчуттям спустошеності, хронічною втомою, зниженням емоційної чутливості до інших людей і зменшенням здатності співпереживати); мотиваційний (проявляється у втраті ентузіазму, зниженні професійної мотивації, появі цинічного або ворожого ставлення до пацієнтів, колег чи клієнтів); оцінний (розкривається через зниження самооцінки власної ефективності та професійної компетентності, сумніви у власній корисності й необхідності).

Таким чином, сучасна наука розглядає професійне вигорання як хронічний, професійно обумовлений синдром, що впливає на фізичне, психічне й соціальне функціонування особистості, вимагає комплексного діагностування та своєчасного втручання.

До методів діагностики професійного вигорання відносять методику В. Бойка [1], опитувальник Маслач і Джексон [5], експрес-тест Каппоні-Новак [4].

Так, Методика В. Бойка призначена для виявлення симптомів емоційного вигорання на різних етапах його формування, діагностики глибини психологічного виснаження та визначення фази перебігу синдрому [1]. Її завдання полягає у визначенні фаз вигорання відповідно до переліку симптомів. Методика складається з 84 тверджень, на які досліджуваний відповідає «так» або «ні». Дана методика застосовується у роботі психологів, психотерапевтів у тому числі з метою розробки програм профілактики.

Опитувальник Маслач і Джексон є міжнародно визнаним стандартом кількісної оцінки рівня вигорання [5]. Його мета – визначити складові професійного вигорання: емоційне виснаження, деперсоналізацію, редукцію професійних досягнень. Психодіагностичний інструмент складається з 22 пунктів, кожен із яких оцінюється за 7-бальною шкалою. Широко використовується в наукових дослідженнях, клінічній практиці [2].

Експрес-тест Каппоні-Новак призначений для діагностики перших симптомів професійного вигорання [4]. Тест складається з 10 запитань, результати яких дозволяють класифікувати рівень професійного вигорання як низький, середній або високий. Дану методику варто застосовувати за перших ознак професійного стресу.

Перспективу подальших досліджень вбачаємо у дослідження професійного вигорання медичних працівників в умовах воєнного стану із використанням вище проаналізованого психодіагностичного інструментарію.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Діагностика рівня емоційного вигорання Віктора Бойко. URL : https://vseosvita.ua/library/diahnostyka-rivnia-emotsiinoho-vyhorannia-viktora-boiko-712894.html

2. Орел В. Є. Психологія професійного вигорання. К. : Академія, 2006. 192 с.

3. Психологія: вступ до спеціальності : навчальний посібник / Пєтухова І. О., Заушнікова М. Ю., Нежинська О. О., Костевська Н. В. ; Державний податковий університет. Ірпінь, 2024. 190 с. URL : https://surl.li/fykuvq

4. Capponi V., Novak T. Тест-опитувальник «Експрес-оцінка професійного вигорання». Харків : Центр практичної психології, 2011. 32 с.

5. Maslach C., Jackson S. Maslach Burnout Inventory. – Palo Alto, CA: Consulting Psychologists Press, 1986. 48 p.

6. Freudenberger H. Staff Burn-Out. *Journal of Social Issues*. 1974. Vol. 30 (1). P. 159–165.

УДК 159.944.4-057.87:355.01

Марія Миколаївна Ширінян,
здобувачка магістерської освіти
академічної групи ПСМЗ-24-1
Науковий керівник:
Ірина Михайлівна Овдієнко,
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології,
педагогіки та суспільних дисциплін
Державного податкового університету
ORCID 0000-0001-5717-7163

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ В ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ТЕОРЕТИЧНИЙ ОГЛЯД ПРОБЛЕМИ

Повномасштабна російська агресія неабияк вплинула на психоемоційний стан кожної людини, особливо постраждала від війни українська молодь. Стрес, нестабільність і загрози безпеці стали невід'ємною частиною повсякденного життя, сприяючи формуванню нових цінностей і роздумів про ідентичність і свою роль у суспільстві.

Студенти були змушені навчатись в умовах підвищеної небезпеки: постійних тривог, бомбардування, відключення світла, зміни місця проживання, багато хто втратив близьких та лишився наодинці, всі ці фактори негативно вплинули на якість навчання, а також їх емоційне та психічне здоров'я.

Також варто зазначити, що додатковим стресовим фактором виявилось повне або часткове пошкодження закладів вищої освіти. Так, за даними МОН, станом на кінець травня 2023 року 3 583 закладів освіти в Україні частково пошкоджені через авіанапади ворога, з них 345 – повністю зруйновані, в тому числі 77 пошкоджено ЗВО та 4 знищено [1].

Як наслідок, сьогодні студенти вищих навчальних закладів стикаються з великим психоемоційним навантаженням, що веде до виникнення емоційного вигорання.

Соціальні психологи М. Лейтер та К. Маслач, які активно досліджували феномен емоційного вигорання з кінця 70-х років XX століття стверджують, що емоційне вигоряння є станом фізичного, емоційного і психічного виснаження, що виникає через хронічний стрес на роботі або в навчанні [2].

Емоційне вигорання – один з нових, розглянутих в психологічній літературі механізмів захисту, тому його визначення є дещо розмитим. Слід відзначити, що емоційне вигорання завжди розглядається і трактується лише з негативного боку. На це є конкретні причини, адже коли людина перебуває у такому стані це відбивається на

виконанні нею своєї діяльності, на відносинах з партнерами, клієнтами і близькими людьми, так як приводить до емоційної і особистісної відстороненості, слідом за чим іде тривога, депресія і неадекватне емоційне реагування на звичайні життєві ситуації.

Відомо, що основною причиною емоційного вигорання є хронічний стрес. Під час навчання в закладах вищої освіти, студентство піддається великій кількості стресових факторів, таких як навчальне перевантаження, розчарування в обраній професії тощо.

Вивченню емоційного вигорання серед студентської спільноти приділяли увагу такі зарубіжні та вітчизняні психологи, як С. Джекобс і Д. Додд (визначення факторів розвитку синдрому емоційного вигорання у студентів), Й. Ньюман, Е. Ньюман та А. Рейчел (детермінанти та наслідки вигорання студентів в університетах), О. Тимощук (дослідження синдрому емоційного вигорання на базі сучасних ЗВО), А. Картузова (вивчення феномену вигорання серед студентів різних курсів навчання).

Л. Помиткіна у своїй праці «Проблема емоційного вигорання студентів» зазначала, що до ознак емоційного вигорання у студентів входить [5]:

1. Відчуття ускладнення роботи та зростання навантаження.
2. Зміни в режимі робочого дня.
3. Зниження віри в свої сили та прагненні виконувати будь-яку навчальну діяльність.
4. Складнощі у вчасному виконанні навчальних обов’язків.
5. Відсторонення від оточення.

Враховуючи попередні дослідження емоційного вигорання у студентської молоді, є очевидним, що на розвиток синдрому впливають і внутрішні, і зовнішні фактори. До *внутрішніх переживань* ми можемо віднести невідповідний вибір професії, низький рівень самооцінки, нестійкість нервової системи, складність адаптації до університетської системи, ціннісні орієнтації студента [6].

До зовнішніх факторів відносяться мікроклімат студентської навчальної групи, об’єм навчального завантаження, проблеми в організації навчального процесу. Після повномасштабного вторгнення російської федерації на територію України, кількість зовнішніх стресових факторів у студентської молоді збільшилась. До них можна віднести відсутність режиму сну, проблеми доступу до онлайн-навчання через перебої зі зв’язком та відсутність електропостачання; внутрішні стресові фактори, зумовлені воєнним станом – це емоційні реакції на зовнішні обставини: постійна напруженість нервової системи, невизначеність стосовно майбутнього [6].

Проблемна ситуація полягає у тому, що навчання студентів у воєнний час може призвести до значного порушення їх психологічного здоров’я. До того ж, якщо брати академічний стрес у студентів, то аналіз стресу та тривоги показує, що одним із факторів стресу є оцінки викладачів.

Таким чином, емоційне вигорання у здобувачів вищої освіти є актуальною та серйозною проблемою на вищому освітньому рівні [3]. Вважаємо доцільним, щоб

заклади вищої освіти організовували первинний психологічний скринінг серед студентів на виявлення ознак депресії, тривоги тощо, особливо серед студентів першого курсу.

Тому так важливо для розвитку стресостійкості студентів в умовах воєнного стану застосовувати: релаксаційні техніки, аутогенне тренування, спеціальні рухові активності та фізичні вправи, дихальні техніки, самомасаж, техніки когнітивно-поведінкової та позитивної терапії, техніки гештальт-підходу [4].

Отже, емоційне вигорання студентства є актуальною та поширеною проблемою, яка має серйозний вплив на психологічне та фізичне благополуччя студентів. Існує низка чинників, які сприяють розвитку цього синдрому. По-перше, надмірне навантаження та стрес, пов'язані з академічними вимогами, мають значний вплив на емоційне вигорання студентів. По-друге, недостатня соціальна підтримка також є важливим фактором емоційного вигорання. По-третє, відсутність тайм-менеджменту та невміння поєднувати навчання, роботу та особисте життя є додатковим чинником, що сприяє емоційному вигоранню студентів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Міністерство освіти і науки України : офіційний вебсайт. URL : saveschools.in.ua.

2. Maslach, C., & Leiter, M. P. (2016). Understanding Burnout: New Models and Interventions. London : Psychology Press.

3. Lobato-Baez, Mariana, Morales-Rosales, Luis Alberto, Algredo-Badillo, Ignacio, Rodríguez-Rangel, Héctor. Analysis of stress and anxiety in university students to identify correlated factors. *Journal Educational Theory*. 2021. P. 10–19. DOI 10.35429/JET.2021.13.5.10.19

4. Мороз Л. І., Сафін О. Д. Модель розвитку стресостійкості здобувачів вищої освіти в умовах воєнного стану. *Вчені записки ТНУ ім. В. І. Вернадського*. *Серія: Психологія.* Київ, 2022. Том 33 (72), № 5. С. 48–53. DOI : https://doi.org/10.32782/2709-3093/2022.5/08

5. Помиткіна Л. Проблема емоційного вигорання студентів [Текст]. *Соціальна психологія*. 2008. № 6. С. 97.

6. Психологія особистості фахівця в умовах воєнного часу та повоєнної реабілітації : матеріали VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції, 27 жовтня 2023 року / уклад. В. С. Бліхар. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2023. 316 с.

УДК 159.9:614.8

Ірина Володимирівна Ярова,
здобувачка вищої освіти
академічної групи ПСМз-24-2
Державного податкового університету
Науковий керівник:
Руслан Арсенович Калениченко,
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології,
педагогіки та суспільних дисциплін
Державного податкового університету;
доцент кафедри професійної освіти КНУБА
ORCID 0000-0001-9222-317X

ПОПЕРЕДЖЕННЯ ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРАННЯ ПСИХОЛОГІВ В УМОВАХ ВІЙНИ

Професійна діяльність психолога завжди передбачає емоційне навантаження, однак в умовах війни це навантаження набуває критичного рівня. Психологи, які надають допомогу військовим, цивільним, вимушеним переселенцям, постійно стикаються з травмуючим досвідом інших людей, часто не маючи часу чи ресурсів для власного емоційного відновлення. Це значно підвищує ризик розвитку синдрому професійного вигорання.

Професійне вигорання (burnout) – це синдром емоційного, фізичного й інтелектуального виснаження, що виникає як реакція на тривалий стрес у професійній сфері, особливо в діяльності типу «людина – людина» [1]. У випадку психологів це може проявлятися як втрата емпатії, зниження залученості до роботи, емоційне виснаження, деперсоналізація та зниження особистих досягнень [2].

В умовах війни, коли психологи часто працюють у надзвичайних обставинах – у госпіталях, при евакуації, на деокупованих територіях або онлайн із постраждалими – стресові фактори стають не тільки чисельними, а й хронічними. Додатково негативний вплив чинять:

відсутність чітких меж між особистим і професійним життям;

гіпервідповідальність за результат допомоги;

брак системної супервізії;

власна травматизація або вторинна травматизація фахівця [3].

У таких умовах надзвичайно важливо впроваджувати системні підходи до попередження професійного вигорання, які включають як індивідуальні стратегії самодопомоги, так і організаційні заходи підтримки. До ефективних індивідуальних методів належать:

розвиток навичок саморефлексії та самоспостереження;

практики усвідомленості (mindfulness);

техніки регуляції дихання, тілесно-орієнтовані вправи;

вчасне звернення за психологічною підтримкою, включно з терапією для фахівців.

На рівні організаційної профілактики важливими є:

регулярні супервізії та інтервізії;

чітке нормування робочого часу;

наявність психологічної підтримки всередині команди;

формування культури «права на відновлення» без стигматизації.

Дослідження, проведені після початку повномасштабного вторгнення в Україну, підтверджують зростання проявів вигорання серед психологів. За даними опитування Української асоціації психологів (2023), понад 58 % респондентів зазначили, що регулярно відчувають емоційне виснаження, а 43 % мають симптоми вторинної травматизації [4].

У практичній площині ефективним виявилося запровадження короткотривалих програм психоемоційного відновлення для психологів, зокрема: ротація фахівців, фасилітовані групи підтримки, психоедукаційні семінари, «дні тиші» у волонтерських та кризових центрах. Важливу роль відіграють міжнародні програми підтримки фахівців із психічного здоров'я, зокрема ті, що реалізуються за участі WHO, IASC, а також українських ініціатив (наприклад, «Психологічна підтримка – в тилу та на фронті»).

Також необхідно розглядати формування професійної ідентичності психолога в умовах кризи як чинник стійкості: розуміння меж власної компетентності, прийняття обмеженості допомоги, розвиток навичок адаптивної комунікації з клієнтами, які перебувають у стані шоку, травми або втрати.

Висновки: Професійне вигорання є серйозним ризиком для психологів, особливо в умовах війни.

Ефективна профілактика потребує інтеграції особистісних стратегій, командної підтримки та системної організації праці.

Важливо забезпечити культуру піклування про себе серед фахівців, що працюють у сфері психічного здоров'я.

Психологічна підтримка психологів має розглядатися як частина національної системи психосоціальної допомоги.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Маслач К., Лейтер М. Професіональне вигорання. Нова перспектива. Київ : Основи, 2020.

2. Васильєва Л. С., Романенко О. М. Синдром емоційного вигорання у психологів: причини та шляхи профілактики. *Практична психологія та соціальна робота*. 2021. № 4. С. 33–38.

3. Ткаченко Т. І. Психологічна підтримка фахівців у сфері ментального здоров'я в умовах війни. *Психологічний журнал.* 2023. № 2. С. 55–60.

4. Українська асоціація психологів. Дослідження стану психологів у 2023 р. URL : https://uaps.org.ua

Наукове електронне мережеве видання

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ В УМОВАХ КРИЗОВОГО СУСПІЛЬСТВА

Збірник матеріалів
Ювілейної X Міжнародної науково-практичної конференції

23–25 квітня 2025 року

Укладачі: *Р. А. Калениченко, І. О. Пєтухова*

Відповідальний за випуск: *Н. Б. Добрянська*

Верстка: *Д. П. Завальніцька*

Друк. арк. 22,4
Замовлення № 1147

Підготовлено до друку науково-організаційним відділом
Державного податкового університету
08205, вул. Університетська, 31, м. Ірпінь, Київська область, Україна

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготовників
і розповсюджувачів видавничої продукції
Серія ДК № 7669 від 20.09.2022